

T.C.

AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

**DÜNYA'DA ULUSLARARASI İŞGÜCÜ
HAREKETLİLİĞİNİN BELİRLEYİCİLERİ**

Eren DEMİRCİ

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Uzman Yardımcısı

Ankara 2020

T.C.

AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI

ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

**DÜNYA'DA ULUSLARARASI İŞGÜCÜ
HAREKETLİLİĞİNİN BELİRLEYİCİLERİ**

(Uzmanlık Tezi)

Eren DEMİRCİ

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Uzman Yardımcısı

Tez Danışmanı

Ali Ercan SU

AB Uzmanı

Ankara 2020

KABUL SAYFASI

ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Uzman Yardımcısı Eren DEMİRCİ'ye ait, "Dünya'da Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin Temel Belirleyicileri" adlı bu Tez, Yeterlik Sınav Kurulu tarafından UZMANLIK TEZİ olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmzası
Başkan:			
Üye:			
Üye:			
Üye:			
Üye:			

Tez savunma tarihi: .../.../2021

TEZDEN YARARLANMA

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Uzman Yardımcısı Eren DEMİRCİ tarafından hazırlanan bu Uzmanlık Tezinden yararlanma koşulları aşağıdaki şekildedir:

1. Bu Tez izinsiz çoğaltılamaz ve herhangi bir ortamda yayınlanamaz.
2. Bu Tezden yararlanılırken kaynak gösterilmesi zorunludur.

Eren DEMİRCİ

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Uzman Yardımcısı

.../.../2021

İmza

ÖNSÖZ

“Dünya’da Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin Belirleyicileri” isimli bu çalışmada, uluslararası göç hareketliliğine ilişkin genel bir görünüm sunmak, göç teorilerini irdeleyerek mezkûr hareketliliğin temel belirleyicilerini teorik düzeyde ortaya çıkarmak ve seçilmiş göç koridorlarının belirleyiciler açısından ele almak amaçlanmıştır.

Başta kurumum olmak üzere konuyla ilgilenen herkese katkı sağlamak temennisi ile tez sürecinde desteklerini esirgemeyen Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğünün değerli yöneticilerine ve çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Çalışmamda bilgi ve tecrübeleri ile yol gösteren, katkılarını esirgemeyen danışmanım AB Uzmanı Ali Ercan SU ile özellikle tezimin gelişmesine ve olgunlaşmasına büyük katkı sunan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Uzmanı Alper AVŞAR ve Harun AYDOĞMUŞ’a teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak her zaman olduğu gibi bu yorucu süreçte de maddi ve manevi anlamda desteğini esirgemeyen sevgili Aileme ve hayattaki en büyük huzur ve mutluluk kaynağım sevgili eşim Meltem NALBANT DEMİRCİ’ye sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

Bu çalışmanın konusu; 'Dünya'da Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin Belirleyicileri'dir. Mezkûr konu uluslararası göç çerçevesinde ele alınmıştır. Bu kapsamda ilk olarak temel belirleyiciler göç teorileri bağlamında incelenmiştir. Akabinde veriler üzerinden Dünya'da uluslararası göç hareketliliğine ve göçmen işçilerin dağılımına ilişkin genel görünüm sunulmuştur. Son olarak Asya, Avrupa, Afrika ve Kuzey Amerika bölgelerinin en büyük göç koridorları özelinde temel belirleyiciler değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Uluslararası işgücü göçü, Dünya'da işgücü hareketliliğinin belirleyicileri, göç teorileri, uluslararası göç hareketliliği, göçmen işçilerin dağılımı, belirleyiciler

ABSTRACT

The subject of this study is "The Determinants of International Labour Mobility in the World". The subject matter has been discussed within the framework of international migration. In this scope, the main determinants were first examined in the context of migration theories. Subsequently, a general view on international migration mobility and the distribution of migrant workers in the world was presented through the data. Finally, the main determinants of the major migration corridors of Asia, Europe, Africa and North America were evaluated.

Keywords: International labour migration, determinants of labour mobility in the world, migration theories, international labour migration mobility, distribution of migrant workers, determinants

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLOLAR LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR VE GÖÇ TEORİLERİ KAPSAMINDA TEMEL BELİRLEYİCİLER

1.1 TEMEL KAVRAMLAR.....	4
1.1.1 İşgücü Kavramı.....	4
1.1.2 Göç, Göçmen ve Göçmen İşçi Kavramları.....	5
1.1.3 Göç ve Göçmen Kavramlarının Çıkmazı.....	7
1.2 ULUSLARARASI GÖÇ TEORİLERİ VE TEMEL BELİRLEYİCİLER.....	8
1.2.1 Ekonomik Perspektif.....	13
1.2.1.1 Neoklasik Göç Teorisi: Piyasaların Sunmuş Olduğu Getiri Farklılıkları.....	13
1.2.1.1.1 Makro Göç Kuramı: Ücret Düzeyi Farklılıkları.....	14
1.2.1.1.2 Mikro Göç Kuramı: Beklenen Net Gelir.....	16
1.2.1.2 Göçün Yeni Ekonomi Kuramı: Risklerin Minimizasyonu ve Hanehalkı Gelirlerini Çeşitlendirmek.....	19
1.2.1.3 İkili (Dual) İşgücü Piyasası Teorisi: İkinci İşgücü Piyasası Talebi.....	22
1.2.2 Sosyal Perspektif.....	27
1.2.2.1 Tarihsel Yapısalcı Yaklaşım Çerçevesinde Dünya Sistemleri Teorisi: Gelişmişlik Farkı ve Kapitalist Sistem.....	28
1.2.2.2 Sosyal Sermaye Teorisi: Kişilerarası İlişkiler ve Kurumlar.....	33
1.2.2.2.1 İlişkiler Ağı (Network) Göç Teorisi: Ahbaplıklar/İlişkilerin Düşürdüğü Maliyetler.....	34
1.2.2.2.2 Kurumsal Göç Teorisi: Formel ve Enformel Kurumlar.....	37
1.2.2.3 Göç Sistemleri Teorisi: Uluslararası Bağlantılar.....	39
1.2.2.4 Kümülatif Nedensellik Teorisi: İkincil/Geri Dönüş Etkisi.....	45

İKİNCİ BÖLÜM
DÜNYADA ULUSLARARASI GÖÇ VE GÖÇMEN İŞÇİLER

2.1 DÜNYADA ULUSLARARASI GÖÇ.....	53
2.1.1 1960’lardan Günümüze Uluslararası Göç	55
2.1.2 Uluslararası Göçmenlerin Cinsiyet ve Yaş Dağılımı	57
2.1.3 Uluslararası Göçmenlerin Ülkelerin Gelişmişlik ve Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı... ..	59
2.1.4 Uluslararası Göçmenlerin Hedef ve Kaynak Ülke Sıralaması	61
2.1.5 Uluslararası Göçmenlerin Coğrafi Bölge Dağılımı	63
2.1.5.1 Afrika’da Uluslararası Göç.....	65
2.1.5.1.1 Afrika’da Uluslararası Göçün Alt Bölge Dağılımı	65
2.1.5.1.2 Afrika’da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Dağılımı	66
2.1.5.1.3 Afrika’da Uluslararası Göçmenlerin Hedef ve Kaynak Ülke Sıralaması	67
2.1.5.1.4 Afrika’da En Büyük 20 Göç Koridoru	69
2.1.5.2 Asya’da Uluslararası Göç.....	71
2.1.5.2.1 Asya’da Uluslararası Göçün Alt Bölge Dağılımı	71
2.1.5.2.2 Asya’da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Dağılımı	72
2.1.5.2.3 Asya’da Uluslararası Göçmenlerin Hedef ve Kaynak Ülke Sıralaması	73
2.1.5.2.4 Asya’da En Büyük 20 Göç Koridoru	75
2.1.5.3 Avrupa’da Uluslararası Göç	77
2.1.5.3.1 Avrupa’da Uluslararası Göçün Alt Bölge Dağılımı	77
2.1.5.3.2 Avrupa’da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Dağılımı	78
2.1.5.3.3 Avrupa’da Uluslararası Göçmenlerin Hedef ve Kaynak Ülke Sıralaması	79
2.1.5.3.4 Avrupa’da En Büyük 20 Göç Koridoru.....	82
2.1.5.4 Kuzey Amerika’da Uluslararası Göç.....	84
2.1.5.4.1 Kuzey Amerika’da Uluslararası Göçün Ülkesel Dağılımı	85
2.1.5.4.2 Kuzey Amerika’da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Dağılımı	86
2.1.5.4.3 Kuzey Amerika’da Uluslararası Göçmenlerin Kaynak Ülke Sıralaması	87
2.2 DÜNYADA ULUSLARARASI GÖÇMEN İŞÇİLER	92
2.2.1 Cinsiyet Bazında Dağılım ve İşgücüne Katılım Oranları.....	93
2.2.2 Cinsiyet Bazında Yaş Dağılımı	97
2.2.3 Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Dağılım	98
2.2.3.1 Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Cinsiyet Açısından Dağılım.....	102
2.2.3.2 Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre İşgücüne Katılım Oranları	105
2.2.3.3 Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Cinsiyet Bazında Yaş Dağılımı.....	107
2.2.4 Genişletilmiş Alt Bölgelere Göre Dağılım.....	109
2.2.4.1 Geniş Alt Bölgelere Göre Cinsiyet Açısından Dağılım.....	111

2.2.4.2 Geniş Alt Bölgelere Göre İşgücü İçerisindeki Payları ve İşgücüne Katılım Oranları.....	114
2.2.4.3 Geniş Alt Bölgelere Göre Cinsiyet Bazında Yaş Dağılımı	118

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÖLGELER BAZINDA EN YOĞUN GÖÇ KORİDORUNUN BELİRLEYİCİLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1 ASYA BÖLGESİ: SURİYE-TÜRKİYE GÖÇ KORİDORU VE BELİRLEYİCİLERİ.....	128
3.1.1 Suriyeli Göçü: İstatistiki Veriler	130
3.1.2 Belirleyiciler.....	132
3.1.2.1 Arap Baharı ve Suriye Krizi: Zorla Göç.....	132
3.1.2.2 Coğrafi Yakınlık.....	134
3.1.2.3 Hedef Ülke: Türkiye.....	135
3.1.2.3.1 Türkiye'nin Açık Kapı Politikası	135
3.1.2.3.2 Suriyelilere Yönelik Yasal Düzenlemeler	137
3.1.3 Değerlendirme.....	139
3.2 KUZEY AMERİKA BÖLGESİ: MEKSİKA-ABD GÖÇ KORİDORU VE BELİRLEYİCİLERİ	140
3.2.1 Meksikalı Göçü: İstatistiki Veriler	140
3.2.2 Belirleyiciler.....	142
3.2.2.1 Orta Amerika Ülkesi Olarak Meksika	143
3.2.2.1.1 Coğrafya	144
3.2.2.1.2 Şiddet, Güvensizlik, Yozlaşma ve Politik İstikrarsızlık.....	144
3.2.2.1.3 İklim Değişikliği ve Kuraklık.....	145
3.2.2.1.4 Yasadışı Kurumsallaşma	145
3.2.2.2 ABD'nin Yakın Dönem Göç Politikası.....	146
3.2.2.2.1 Destekleyici ABD Göç Politikası: Subliminal Mesaj.....	146
3.2.2.2.2 Önleyici ABD Göç Politikası: Meksika'da Kal	147
3.2.2.2.3 Gelişen İlişkiler	149
3.2.3 Değerlendirme.....	149
3.3 AFRİKA BÖLGESİ: CEZAYİR-FRANSA GÖÇ KORİDORU VE BELİRLEYİCİLERİ	152
3.3.1 Cezayirli Göçü: İstatistiki Veriler	155
3.3.2 Belirleyiciler.....	156
3.3.2.1 Batı Avrupa'da Artan Refah ve İşgücü Talebi	157
3.3.2.2 'Göç'ün AB'ye Devri ve Kale Avrupası	158
3.3.2.3 Eski Müstemleke Ülkesi: Cezayir	160

3.3.2.4	Fransa'nın İşgücü İhtiyacı, Cezayir'in Desteği ve Aile Birleşimi.....	162
3.3.2.5	Fransa'nın Yakın Dönem Göç Politikaları	165
3.3.3	Değerlendirme.....	167
3.4	AVRUPA BÖLGESİ: RUSYA-UKRAYNA GÖÇ KORİDORU VE BELİRLEYİCİLERİ	168
3.4.1	Rusyalı ve Ukraynalı Göçü: İstatistiki Veriler	169
3.4.2	Belirleyiciler.....	173
3.4.2.1	Sovyetler Dönemi: Hükümet Politikası.....	173
3.4.2.2	Bağımsız Devletler Topluluğu Dönemi.....	174
3.4.2.2.1	Bağımsızlık Sonrası Ortaya Çıkan Sorunlar.....	175
3.4.2.2.2	Zorla Göç: Siyasi Gerilimler ve Etnik Çatışmalar	176
3.4.2.2.3	Göç Rejimi	177
3.4.2.3	Kırılma Noktası 2014: Ukrayna'nın Batıya Yönelişi ve AB'nin Olumlu Yaklaşımı.....	178
3.4.2.4	Rusya Açısından Göç: Yakın Dönem Göç Politikası, Düşük Doğum Oranı ve İşgücü Talebi.....	181
3.4.2.5	Ukrayna Açısından Göç	182
3.4.2.5.1	Coğrafi Yakınlık, Eğitim Düzeyi, İşgücü Talebi ve Network	182
3.4.2.5.2	Ekonomik Yansımalar: İşgücü Açığı	183
3.4.3	Değerlendirme.....	186
SONUÇ	187
KAYNAKÇA	195
ÖZGEÇMİŞ	207

EKLER

EK 1: ULUSLARARASI GÖÇ HAREKETLİLİĞİNDE KULLANILAN BÖLGE VE ALT BÖLGE SINIFLANDIRILMASI VE ÜLKELERİN LİSTESİ.....	208
EK 2: GÖÇMEN İŞÇİ DAĞILIMINDA ILO TARAFINDAN KULLANILAN GENİŞLETİLMİŞ ALT BÖLGE SINIFLANDIRILMASI VE ÜLKELERİN LİSTESİ	213

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Dünyada Uluslararası Göçmenlerin Sayısı ve Dünya Nüfusuna Oranları (%), 1970-2019	56
Tablo 2: Afrika'da Uluslararası Göçmenlerin Sayısı, 1990-2019	65
Tablo 3: Afrika'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin İlk 20 Kaynak ve Hedef Ülke Sıralaması, 2019	68
Tablo 4: Asya'da Uluslararası Göçmenlerin Sayısı, 1990-2019	71
Tablo 5: Asya'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin İlk 20 Kaynak ve Hedef Ülke Sıralaması, 2019	74
Tablo 6: Avrupa'da Uluslararası Göçmenlerin Sayısı, 1990-2019	77
Tablo 7: Avrupa'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin İlk 20 Kaynak ve Hedef Ülke Sıralaması, 2019	80
Tablo 8: Kuzey Amerika'da Uluslararası Göçmenlerin Sayısı, 1990-2019	85
Tablo 9: Kuzey Amerika'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin İlk 20 Kaynak Ülke Sıralaması, 2019	89
Tablo 10: Uluslararası Göçmen İşçiler ve Toplam Nüfus, 2017 (Milyonlar)	93
Tablo 11: Uluslararası Göçmen İşçiler ve Toplam Nüfus, 2017 (%)	94
Tablo 12: Cinsiyet Bazlı Nüfus ve Göçmen İşçilerin İşgücüne Katılım Oranları, 2017 (%)	96
Tablo 13: Uluslararası Göçmen İşçilerin Yaş Dağılımı, 2017 (Milyonlar)	98
Tablo 14: Göçmen İşçilerin Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı, 2017	99
Tablo 15: Göçmen İşçilerin Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı, 2013 ve 2017	100
Tablo 16: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Dağılımı, 2017	103
Tablo 17: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Göçmen ve Göçmen Olmayanların Cinsiyet Bazlı İşgücüne Katılım Oranları (%), 2017	104
Tablo 18: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Yaş Dağılımı, 2017 (Milyonlar)	108
Tablo 19: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Sınıflandırılmış Ülkelerde Yaşayan Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Yaş Dağılımı, 2017 (%)	108
Tablo 20: Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Geniş Alt Bölge Dağılımı, 2017	113
Tablo 21: Geniş Alt Bölgelere Göre Göçmen İşçilerin Toplam İşçi İçerisindeki Payı (%), 2013 ve 2017	115

Tablo 22: Dünyada ve Geniş Alt Bölgelere Göre Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Yaş Dağılımı, 2017 (Milyonlar)	119
Tablo 23: Cinsiyet Bazlı Yaş Aralıklarına Göre; Geniş Alt Bölgelerde Yaşayan Göçmen İşçilerin Bölge İçerisindeki ve Dünyadaki Oransal Dağılımı, 2017 (%).....	120
Tablo 24: Cinsiyet Bazlı, Dünyada Bulunan Göçmen İşçilerin Geniş Alt Bölgelere ve Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı, 2017 (%)	121
Tablo 25: 1972-1982 Yılları Arasında Fransa'da Bulunan Cezayirli Göçmen Sayısı.....	163
Tablo 26: Uluslararası Göç Çerçevesinde Teorik Düzeyde Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin Temel Belirleyicileri	190

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Yıllara Göre Uluslararası Göçmen Sayısı ve Dünya Nüfusuna Oranı.....	57
Grafik 2: Dünyada Uluslararası Göçmenlerin Cinsiyet Bazlı Dağılımı (2019)	58
Grafik 3: Uluslararası Göçmenlerin Yaş Aralığına Göre Cinsiyet Bazında Oransal Dağılımı (2019)	58
Grafik 4: Dünyada Uluslararası Göçmenlerin Gelişmiş ve Az Gelişmiş Bölgelere Göre Dağılımı (2019).....	59
Grafik 5: Dünyada Uluslararası Göçmenlerin Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı (2019)	60
Grafik 6: Dünyada Uluslararası Göçmenlerin Hedef Ülke Sıralaması (2019-İlk 20)	61
Grafik 7: Dünyada Uluslararası Göçmenlerin Kaynak Ülke Sıralaması (2019-İlk 20)	62
Grafik 8: Uluslararası Göçün Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı, 2005-2019	64
Grafik 9: Afrika'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin Bölgesel Dağılımı, 2005-2019	66
Grafik 10: Afrika'da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Aralıklarına Göre Oransal Dağılımı (%), 2019	67
Grafik 11: Afrika'da Bulunan Ülkeleri İçeren İlk 20 Göç Koridoru, 2019.....	70
Grafik 12: Asya'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin Bölgesel Dağılımı, 2005-2019.....	72
Grafik 13: Asya'da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Aralıklarına Göre Oransal Dağılımı (%), 2019	73
Grafik 14: Asya'da Bulunan Ülkeleri İçeren İlk 20 Göç Koridoru, 2019.....	76
Grafik 15: Avrupa'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin Bölgesel Dağılımı, 2005-2019.....	78
Grafik 16: Avrupa'da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Aralıklarına Göre Oransal Dağılımı (%), 2019	79
Grafik 17: Avrupa'da Bulunan Ülkeleri İçeren İlk 20 Göç Koridoru, 2019	83
Grafik 18: Kuzey Amerika'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin Ülkesel Dağılımı, 2005-2019 .	85
Grafik 19: Kuzey Amerika'da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Aralıklarına Göre Oransal Dağılımı (%), 2019.....	86
Grafik 20: Kuzey Amerika'da Bulunan Ülkeleri İçeren İlk 20 Göç Koridoru, 2019.....	91
Grafik 21: Dünya'da Uluslararası Göçmen, Çalışma Çağında Bulunan Göçmen ve Göçmen İşçi Sayısı, 2017	92
Grafik 22: Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Dağılımı, 2017.....	94
Grafik 23: Göçmen ve Göçmen Olmayan Nüfusun İşgücüne Katılım Oranı, 2017.....	95

Grafik 24: Göçmen İşçilerin Yaş Dağılımı, 2017	98
Grafik 25: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Göçmen İşçilerin Dağılımı, 2017.....	101
Grafik 26: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Göçmenlerin ve Göçmen Olmayanların İşgücüne Katılım Oranları, 2017	101
Grafik 27: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Dağılımı, 2017	104
Grafik 28: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Göçmen Erkeklerin ve Göçmen Olmayan Erkeklerin İşgücüne Katılım Oranları, 2017	106
Grafik 29: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Göçmen Kadınların ve Göçmen Olmayan Kadınların İşgücüne Katılım Oranları, 2017.....	106
Grafik 30: Göçmen İşçilerin Geniş Alt Bölge Dağılımı, 2017.....	110
Grafik 31: Geniş Alt Bölgelere Göre Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Dağılımı, 2017	112
Grafik 32: Geniş Alt Bölgelere Göre Göçmenlerin ve Göçmen Olmayanların İşgücüne Katılım Oranları, 2017	116
Grafik 33: Geniş Alt Bölgelere Göre Göçmen Erkeklerin ve Göçmen Olmayan Erkeklerin İşgücüne Katılım Oranları, 2017	117
Grafik 34: Geniş Alt Bölgelere Göre Göçmen Kadınların ve Göçmen Olmayan Kadınların İşgücüne Katılım Oranları, 2017	117
Grafik 35: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli (GKKS) Sayısı.....	131
Grafik 36: Cinsiyet Bazlı 15 Yaş ve Üzeri Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki GKSS Nüfusu	132
Grafik 37: Yıllara Göre Suriyeli Göçmen Sayısı: Ürdün, Lübnan, Türkiye	135
Grafik 38: 1990-2019 Yılları Arasında ABD'de Toplam ve Meksikalı Göçmen Sayısı.....	141
Grafik 39: 1990-2019 Yılları Arasında ABD'de Cinsiyet Bazlı Meksikalı Göçmen Sayısı	142
Grafik 40: 1990-2019 Yılları Arasında Fransa'da Toplam ve Cezayirli Göçmen Sayısı	155
Grafik 41: 1990-2019 Yılları Arasında Fransa'da Cinsiyet Bazlı Cezayirli Göçmen Sayısı	156
Grafik 42: 1990-2019 Yılları Arasında Ukrayna'da Toplam ve Rusyalı Göçmen Sayısı	169
Grafik 43: 1990-2019 Yılları Arasında Rusya'da Toplam ve Ukraynalı Göçmen Sayısı	170
Grafik 44: 1990-2019 Yılları Arasında Ukrayna'da Cinsiyet Bazlı Rusyalı Göçmen Sayısı.....	171
Grafik 45: 1990-2019 Yılları Arasında Rusya'da Cinsiyet Bazlı Ukraynalı Göçmen Sayısı.....	172

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Göç Sitemlerinde Yer Alan Bağlantılara Dair Kavramsal Çerçeve.....	41
Şekil 2: Göçmen Sendromunun Kavramsal Çerçevesi (Karamsar Perspektif)	49
Şekil 3: Dünya’da Uluslararası Göçmenlerin Dağılımı, 2019	54
Şekil 4: 2019 Yılında Dünyada Her 30 Kişiden Biri Uluslararası Göçmen.....	55

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
Bkz.	: Bakınız
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CCASG	: Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi
ECOWAS	: Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu
ed.	: Editör
eds.	: Editörler
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğu
GKSS	: Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IDMC	: Ülke İçinde Yerinden Edilmişleri İzleme Merkezi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
No.	: Numara
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
s.	: sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
UN DESA	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi
USD	: ABD Doları
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
Vol.	: Cilt

GİRİŞ

Göç insanlık tarihi boyunca var olagelmış bir olgudur. Tarih boyunca insanlar çeşitli nedenlerle bir yerden başka bir yere göç etmiştir. İçinde bulunduğumuz dönemde küreselleşme ile birlikte dünya giderek küçülmüş ve insanların hareket kabiliyeti geçmiş yüzyıllara göre çok daha artmıştır.

Günümüzde sermaye, mallar ve bilgi akışı ile birlikte insanlar da şu ana kadar hiç görülmemiş boyutlarda ulusal sınırları aşmaktadır. Sermaye transferleri ve finans hareketleri insanların algısının üstünde gerçekleşmekte iken çok dile getirilen küreselleşmenin en dikkat çeken sonuçlarından biri de göçmenlerin varlığıdır. Göçler 20. yüzyılın sonunda dünyayı şekillendiren iktisadi, politik ve sosyal dinamiklerin en temel özgülerinden biri olurken, 21. yüzyılda göçlerin boyutlarının daha da artacağı düşüncesinde sosyal bilimciler arasında görüş birliği bulunmaktadır.¹

Göç, farklı disiplinler ve farklı özellikleri bağlamında çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulabilir. Örneğin yasal yollarla gerçekleşmesi halinde düzenli göç olarak adlandırılırken yasadışı yollarla gerçekleştiğinde düzensiz göç olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca gerçekleşme sebebine göre gönüllü ya da zorla göç olarak tasnif edilebilirken süre bakımından geçici göç veya kalıcı/uzun süreli göç ayrımı yapılabilir. Yine bireysel veya kitlesel olarak gerçekleşmesi durumunda da farklı sınıflandırılması söz konusu olabilir. Benzer şekilde sınırlar bağlamında; ülke sınırları içerisinde gerçekleşiyorsa iç göç, ülke sınırını aşyorsa başka bir ifade ile ülkeler arasında gerçekleşiyorsa dış göç ya da uluslararası göç olarak nitelendirilebilir. Bununla birlikte bahse konu sınıflandırmalar bakımından daha alt sınıflandırmalar yapılması da mümkündür.

Göçün nedenleri ise göç olgusu ve dinamikleri dikkate alındığında bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye ve hatta bir göç koridorundan diğer göç koridoruna farklılıklar arz etmektedir.

¹ Toksöz, Gülay; **Uluslararası Emek Göçü**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2006, s. 1.

Bu çalışmanın konusu *Dünya 'da uluslararası işgücü hareketliliğinin belirleyicileridir.* Böylesi geniş bir konunun sınırlandırılmadan ele alınması mümkün değildir. Tabiatıyla bu çalışma öncelikli olarak uluslararası göç ile sınırlandırılmıştır. Bu minvalde uluslararası göç çerçevesinde dünyada uluslararası işgücü hareketliliğinin belirleyicileri ele alınacaktır. Uluslararası göçün en büyük kesimini işgücü göçü oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle, uluslararası göçmen işçiler uluslararası göçmenler içerisinde en büyük kesimdir. Bununla birlikte uzun dönemde hangi amaçla (güvenlik, daha iyi yaşam fırsatları vb.) ya da nedenle (savaş, terör, siyasi düşünce vb.) olursa olsun uluslararası göçmenler, geldikleri hedef ülkelerde yaşamlarını sürdürebilmeleri için çalışmak zorunda kalmaları nedeniyle işgücü piyasasına dâhil olmaları neticesinde potansiyel olarak göçmen işgücünü oluşturmaktadır. Bu itibarla uluslararası göçün belirleyici*leri/nedenleri aynı zamanda doğrudan ya da dolaylı olarak uluslararası işgücü göçü hareketliliğinin de belirleyicileridir. Belirtilen bilgiler ışığında; bu çalışmada uluslararası işgücü göçü hareketliliği uluslararası göç hareketliliği üzerinden verilmeye çalışılmıştır. Uluslararası göç hareketliliği; göç sınıflandırılması yapılmadan ele alınmıştır. Uluslararası göç bir bütün olarak değerlendirilmiş olup; literatürde var olan çeşitli sınıflandırmalar (uzun/kısa dönem göç, düzenli/düzensiz göç, gönüllü/zorunlu göç vb.) çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Çalışmanın amacı uluslararası göç hareketliliğine ilişkin genel bir görünüm sunmak, mezkûr hareketliliğin temel belirleyicilerini göç teorileri kapsamında saptamak, dünyada göçmen işçi dağılımına ilişkin bilgiler sunmak ve özel olarak incelenen seçilmiş göç koridorlarının belirleyicilerini değerlendirmektir.

Uluslararası göç hareketliliği ve göç koridorları hareketliliğine ilişkin ulaşılan veriler analiz edilerek tablo ve grafik gibi araçlar vasıtasıyla sunulmuştur. Erişilen bilgiler doğrultusunda sınıflandırma yapılarak, çalışmanın konusu sınırlandırılmıştır.

Birinci bölümde; öncelikle bu çalışma için önemli görülen bazı temel kavramlar ele alınmış, 'işgücü, göç, göçmen, göçmen işçi' kavramları işlenmiştir. Akabinde dünyada uluslararası göç hareketliliğinin dolayısıyla uluslararası işgücü göçü hareketliliğinin temel belirleyicileri göç teorileri üzerinden incelenmiştir. Bu minvalde uluslararası göç çerçevesinde dünyada uluslararası işgücü hareketliliğinin temel belirleyicileri, seçilmiş göç

* Belirleyici kelimesinin anlamı; bir olguda etkili olan, olguyu belirli kılan, kesinleştiren, sınırlayan olmakla birlikte İngilizce karşılığında (determinant) farklı olarak Türkçede sebep/neden ilişkisi anlamı da barındırmaktadır.

teorileri üzerinden ele alınmıştır. Sonuç kısmında teoriler üzerinden saptanan temel belirleyiciler tablo olarak verilmiştir.

İkinci bölümde; 2019 yılına ait veriler kullanılarak oluşturulan tablolar ve grafikler* üzerinden; Dünya geneli, Asya, Avrupa, Afrika ve Kuzey Amerika olarak sınıflandırılmış şekilde, uluslararası göç hareketliliği genel olarak sunulmuştur. Bölge sınıflandırılması, verileri kullanılan kaynağa/kaynaklara sadık kalınarak yapılmıştır. Bölgeler; aldıkları toplam göç, hedef ve kaynak ülkeleri, çalışma çağında bulunan nüfusu gibi tasniflerle ele alınmıştır. Dünyada uluslararası göçmen işgücü hareketliliğine ilişkin tüm dünyayı sınıflandırılmış şekilde, bir bütün olarak veren tutarlı, sistematik ve güvenilir veriler bulunmasa da dünyada uluslararası göçmen işçilerin dağılımına dair 2018 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yapılmış çalışma mevcuttur. Dolayısıyla 2017 verileri üzerinden sunulmuş ve 2018 yılında yayınlanan mezkûr çalışmada yer alan veriler kullanılarak hazırlanan tablolar ve grafikler ile göçmen işçilerin dağılımı verilmiştir.

Üçüncü bölümde; ikinci bölümde dünyada uluslararası göçmen sayıları üzerinden sunulan uluslararası göç hareketliliği üzerinden incelenen dört bölgenin (Asya, Avrupa, Afrika ve Kuzey Amerika) en büyük göç koridorları üzerinden belirleyiciler incelenmiştir. Son olarak, sonuç yerine genel bir değerlendirme yapılarak çalışma sonlandırılmıştır.

Çalışmanın geneli ile göç teorileri kapsamında genel belirleyicilerin saptanması, dünyada uluslararası göç hareketliliğine ilişkin genel görünümün ortaya konması ve seçilen bölgeler bazında en büyük göç koridorlarının özel belirleyicilerinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

* Tablolar ve grafikler; benzer konuları işleyen dünya raporları incelenerek çalışmanın içeriğine uygun olarak analiz edilmiş ve oluşturulmuştur. Ayrıca kullanılan veriler; çalışmanın hazırlandığı dönemde, başta Birleşmiş Milletler olmak üzere dünyada birçok uluslararası ve ulusal kuruluşlarca kullanılmakta ve literatürde dünyaya ilişkin en güncel veri setini yansıtmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR VE GÖÇ TEORİLERİ KAPSAMINDA TEMEL BELİRLEYİCİLER

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak önemli görülen temel kavramlara yer verilmiştir. Akabinde göç hareketliliğini kuramsal açıdan inceleyen göç teorileri belirleyiciler açısından değerlendirilerek, uluslararası işgücü hareketliliğinin temel belirleyicileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.1 TEMEL KAVRAMLAR

Göç teorileri anlatılmadan önce çalışmada önem arz eden temel kavramlara değinmekte fayda görülmektedir. Tabiatıyla bu kısımda çalışmada önemli görülen işgücü, göç, göçmen işçi kavramlarına kısaca değinilmiştir. Akabinde göç ve göçmen kavramlarının bir birini her zaman tamamlayamadığı başka bir deyişle iki kavramın çıkmazı tartışılmıştır.

1.1.1 İşgücü Kavramı

İşgücü kavramı, en genel anlamı başka bir ifade ile sözlük anlamı itibariyle ‘bir insanın yararlı şeyler üretmek için harekete geçirmek zorunda olduğu fiziksel ve düşünsel yetilerinin tümü’ olarak ifade edilebilir. Ekonomik açıdan bakıldığında ise ‘etkin nüfus içinde yer alan, cari ücret düzeyinde ve çalışma koşullarında çalışanlarla işsizlerin toplamı’ olarak ele alınabilir.²

İşgücü kavramı ayrıca bir ülkede emek arzını insan sayısı yönünden ifade eden bir kavram olarak da ele alınabilir. Başka bir ifade ile işgücü, bir ülkedeki nüfusun üretici durumda bulunan yani iktisadi faaliyete katılan kesimini anlatır. İstatistik terimi ile işgücü genellikle 14 yaşından yukarı ve 65 yaşını aşmayan ve kazanç getirici bir işte çalışanların toplamını ifade etmektedir. İşgücüne dâhil olmayan nüfus grupları hiç çalışmayanlar ve hiç çalışamayanlar iken işgücüne dâhil olan nüfus grupları ise işverenler, ücretliler, kendi hesabına çalışanlar, yardımcı aile efradı ve işsizlerdir. İşgücü yerine faal nüfus veya aktif

² <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

nüfus terimi de kullanılmaktadır.³ Kısaca işgücü kavramı; istihdam edilenler ile işsiz nüfusun toplamını ifade etmektedir.⁴

İşgücü hareketliliği ve göç arasında da yakın bir ilişki bulunmaktadır. Tarih boyunca birçok insan çalışmak amacıyla göç etmiştir. Özellikle sanayileşme ile birlikte gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan büyük işgücü talebinin giderilmesine göçmenler tarafından katkı sağlanmıştır.

Diğer taraftan uluslararası göçmenler öncelikle işgücü kaynağı olarak düşünülmektedir. Ancak onlar kaynak ve hedef ülkelerde çeşitli ekonomik roller oynayan kişiler olarak işçiden çok daha fazlasıdır: Uluslararası göçmenler işgücü piyasası üzerinde önemli etkilerde bulunurlar, aynı zamanda ülkenin gelir dağılımını ve iç yatırım önceliklerini etkilerler. Öğrenci olarak (ya da uluslararası göçmenlerin çocukları) beşeri sermayenin artmasına ve bilginin yayılmasına katkıda bulunurlar. Girişimci ve yatırımcı olarak yeni iş fırsatları yaratırlar; yeni metotlar, buluşlar sağlarlar ve teknolojik değişime katkı sağlarlar. Tüketici olarak iç ve yabancı malların ve hizmetlerin talebini artırarak fiyat ve üretim seviyesini etkilerler, dahası ticari dengeye katkı sağlarlar. Sadece tasarruf sahibi olarak kaynak ülkelerine işçi dövizini göndermezler aynı zamanda dolaylı olarak banka sistemi vasıtasıyla kaynak ülkelerindeki yatırımların gelişmesine yardımcı olarak ekonomik açıdan katkı sağlarlar. Vergi mükellefi olarak kamu bütçesine katkı sağlarlar ve kamu hizmetlerine faydalı olurlar. Aile bireyleri olarak bakıma ve yardıma ihtiyacı olanlar da dâhil diğer aile fertlerini desteklerler.⁵

1.1.2 Göç, Göçmen ve Göçmen İşçi Kavramları*

Göç⁶ ve göçmen kavramları üzerine uzlaşmış, küresel olarak kabul edilmiş ortak bir tanım bulunmamaktadır. Yasal, istatistiksel, idari ve araştırma gibi birçok alan için kullanılan çeşitli terimler bulunmaktadır. Bazı ülkeler uluslararası göç tanımlarında minimum kalma süresi gibi farklı ölçütler uygulamaktadır. Kavramsal ve tanımsal farklılıklar; ülkeler arasında veri toplama yöntemleri açısından farklılıklara neden olduğu

³ <https://www.iktisatsozlugu.com/tr/nedir/isgucu/2450> (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

⁴ <https://herkesicin.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/ekonomi/hie/icerik/isgucu> (Erişim Tarihi: 02.03.2020).

⁵ IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020, s. 174.

* Bu çalışmada göç uluslararası göç olarak, göçmen uluslararası göçmen olarak, göçmen işçi ise uluslararası göçmen işçi olarak ele alınacak olup; uluslararası nitelik taşımayan kavramlar üzerinde durulmayacaktır.

⁶ Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde göç: *Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret* olarak tanımlanmıştır. Bakınız: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

gibi aynı zamanda uluslararası göç üzerine karşılaştırılabilir ulusal istatistiklerin oluşmasını da engellemektedir. Bununla birlikte her ne kadar göç ve göçmenler için evrensel tanımlar mevcut olmasa da yaygın olarak kabul edilen tanımlar mevcuttur.⁷

Uluslararası göç; kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla uluslararası bir sınırın geçilmesi söz konusudur. Kısaca ülkeler arası göç olarak da ifade edilebilir.⁸

Uluslararası göçmen; yaşadığı ülkeyi değiştiren kişi olarak tanımlanmıştır. Yaşanılan ülke ise insanların yasal olarak kayıtlı bir şekilde ikamet ettikleri, yaşamlarını sürdürdükleri, hayatın olağan akışı içerisinde kullandıkları yer olarak belirtilmiştir. Uzun dönem uluslararası göçmenin tanımı ise en az bir yıl (12 ay) süre için yaşadığı ülkeden başka bir ülkeye hareket eden kişi olarak önerilmiştir. Başka bir ifadeyle hedef ülke uzun dönem göçmen için yaşanılan yer olmaktadır. Kısa dönem uluslararası göçmenin tanımı ise eğlence, tatil, arkadaş ya da tanıdık/akraba ziyareti, iş, tıbbi tedavi veya dini amaçlı hareketlilik dışında en az üç ve en çok bir yıl (12 ay) süre ile yaşanılan yerden başka bir ülkeye hareket olarak önerilmiştir. Diğer taraftan yabancı göçmen işçi; hedef ülkeden spesifik bir amaçla yürütülen ekonomik faaliyet karşılığı ücret almak için hedef ülkeye kabul edilmiş yabancılar olarak tanımlanmıştır. Göçmen işçilerin kalış süresi genellikle işin türüne göre sınırlandırılmaktadır. Eğer kabul edilirse, göçmen işçilerin ekonomik açıdan bakmakla yükümlü olduğu kişiler de bu kategoride yer almaktadır.⁹

Göç, göçmen ve göçmen işçi kavramları; Uluslararası Göç Örgütü (IOM) nün Göç Terimleri Sözlüğü¹⁰nde ise:

“Göç, bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içerisinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir.”

“Göçmen, Uluslararası ölçekte, evrensel olarak kabul edilmiş bir ‘göçmen’ tanımı bulunmamaktadır. Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye

⁷ IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020, s. 20,21.

⁸ Perruchoud, Richard ve Jillyanne, Redpath (Eds.); **Göç Terimleri Sözlüğü İkinci Baskı**, Uluslararası Göç Hukuku, No: 31, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2013, s. 88.

⁹ Birleşmiş Milletler; **Uluslararası Göç İstatistikleri Tavsiyeleri**, Series M., No:58., Re.1., 1998, ss. 9-10,14.

¹⁰ Perruchoud, Richard ve Jillyanne, Redpath (Eds.); **a.g.e.**, ss. 35-37.

veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar. Bu tanım kapsamında, turist veya işadamı statüsüyle daha kısa sürelerde seyahat eden kişiler göçmen olarak değerlendirilmemektedir. Ancak yaygın kullanım, tarım ürünlerinin ekimi veya hasadı için kısa sürelerde seyahat eden mevsimsel tarım işçileri gibi kısa dönemli göçmenlerin bazı türlerini de kapsar.”

Göçmen işçi, “vatandaş olmadığı bir Devlette ücretli bir faaliyette iştirak edecek olan, iştirak eden ve ya iştirak etmiş olan kişi” olarak ifade edilmiştir.

Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme’de ise göçmen işçi tanımı; “vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir Devlette ücret ödenen bir faaliyette çalıştırılacak, çalıştırılmakta olan veya çalıştırılmış olan bir kişi”¹¹ olarak ifade edilmiştir.

Göçmen işçi aslında bir ekonomik göçmendir. Ekonomik göçmen, ekonomik nedenlerle bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye göç etmeyi tercih eden kişilerdir. Sınır işçisi, göçmen işçi ve mevsimsel işçiler ekonomik göçmen statüsündeki göçmenlerdir.¹² Bu durum aslında bir önceki paragrafta zikredilen anlaşmanın kapsamı bağlamında da kabul edilmiş olup mülteciler, öğrenciler vb. kimseler göçmen işçi kapsamı dışında tutulmuştur.

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi (UN DESA) tarafından istatistiksel amaçla gerçekleştirilen çalışmalarda göçmen; “olağan olarak ikamet ettiği/yaşadığı ülkeyi değiştiren kişi” olarak tanımlanmaktadır.¹³

1.1.3 Göç ve Göçmen Kavramlarının Çıkmazı

Göç ve dolayısıyla göçmen kavramları üzerine evrensel olarak kabul edilmiş ortak bir tanımın olmayışı iki kavramın birbiri ile uyuşmamasını da beraberinde getirmektedir. Şöyle ki göç hareketliliğine katılan başka bir ifade ile göç eylemini gerçekleştiren bütün kişiler göçmen olarak kabul edilmemektedir.

¹¹ **Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme**, 2(1) Maddesi, 1990. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4662.html> (Erişim Tarihi: 01.03.2020). Mezkûr anlaşmanın ikinci maddesinin bentlerinde ‘Sınır İşçisi’, ‘Mevsimlik İşçi’ gibi çeşitli göçmen işçi sınıflandırmalarına da yer verilmiştir.

¹² <https://perspektif.eu/2020/05/02/goc-sozlugu/> (Erişim Tarihi: 01.03.2020). Sınır işçisi, mevsimsel işçiler yukarıda da belirtildiği üzere Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme’nin ikinci maddesinde göçmen işçi olarak kabul edilmektedir. Ancak görüldüğü üzere, göç sınıflandırmasında olduğu gibi göçmen işçi sınıflandırması da farklı şekilde yapılabilmektedir.

¹³ United Nations, Department of Economic and Social Affairs; **Recommendations on Statistics of International Migration Revision 1**, Statistical Papers, (Series M, No. 58, Rev.1), New York 1998.

Genel anlamda göç, bir yerden bir yere hareket etme sürecini ifade etmektedir. Göç etmek kırsal alandan bir şehre, aynı ülkede bulunan bir ilden ya da bölgeden başka bir ile ya da bölgeye, bir ülkeden başka bir ülkeye olan tüm hareketlilikleri kapsamaktadır. Göçmen ise çeşitli nedenlerden dolayı bu eylemi gerçekleştiren kişiye verilen isimdir. Ancak bazı durumlarda göç sürecine dâhil olmayan kişilere de göçmen statüsü atfedilebiliyor. Örneğin, deniz aşırı ülkelerde bulunan göçmenlerin doğan çocukları, göç sürecine dâhil olmamalarına rağmen göçmen kabul edilmektedir. Hatta bazı durumlarda vatansız kalma ihtimalleri dahi mevzu alabilmektedir. Diğer taraftan, göç deneyimi yaşasa dahi göçmen olarak kabul edilmeyen kişiler olabilmektedir. Örneğin, başka bir ülkeden bulunan göçmenler kendi/kaynak ülkelerine dönmeleri durumunda göçmen olarak sınıflandırılmamaktadır. Dolayısıyla her göçmen göç sürecine müdahil olmamakta ya da her göç sürecine dâhil olanlar göçmen olarak sınıflandırılmamaktadır.¹⁴

Hülasa, göç sürecine dâhil olan her kişinin göçmen olarak atfedilemeyeceği gibi her göçmenin de göç sürecine dâhil olduğu söylenemez. Tabiatıyla göçmeni, göç eylemini yapan kişi olarak tanımlamak doğru olmayabilir.

Kavramlara ilişkin kısa bir bilgilendirme yapılmış olup, teorik çerçevede uluslararası göç hareketliliğinin diğer bir deyişle uluslararası göç çerçevesinde dünyada uluslararası işgücü hareketliliğinin temel belirleyicileri uluslararası göç teorileri kapsamında saptanacaktır.

1.2 ULUSLARARASI GÖÇ TEORİLERİ VE TEMEL BELİRLEYİCİLER

Göçün tarihi, her ne kadar göç hareketlerinde kapitalizmin ve piyasaların egemenliğinin yarattığı işgücü talebinin belirleyici olduğunu gösterse de göç, bireylerin ve ailelerinin de kararlarının önem arz ettiği karmaşık bir süreci içermektedir. Çok yaygın ve çok yönlü bir olgu olmasından dolayı tanımlanması ve ölçülmesi çok zor olan göçü, bir bütün olarak açıklayan genel bir teori bulunmamaktadır.¹⁵ Ancak özel olarak temel bir belirleyici üzerinden göçü açıklamaya çalışan göç teorileri, bir bütün olarak incelendiği takdirde genel belirleyiciler ortaya çıkmaktadır.

¹⁴ IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020, s. 29.

¹⁵ Toksöz, Gülay; **Uluslararası Emek Göçü**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2006, s. 16.

Göç olgusunun akademik dünyada 19. yüzyıldan itibaren tartışılmaya başlandığı görülmektedir. Bu kapsamda da ilk teorilerin yine bu yüzyılda geliştirildiği bilinmektedir.

Göç teorilerinin başlangıcı olarak; İngiliz Coğrafyacı Ravenstein¹⁶'ın göç hareketliliğinin ne zaman ve neden kaynakladığını gözeterek coğrafi açıdan hedef ve kaynak ülkeye göre insan hareketliliğini düzenleyen kanunları açıkladığı 19. yüzyıldaki çalışması gösterilmektedir. Ravenstein'in göçe ilişkin kanunları, zaman içerisinde sosyologlar ve ekonomistlerce geliştirilerek göçün ekonomik ve demografik fonksiyonları eklenmiştir. Göç teorilerine ilişkin bu katkılar, daha çok iç göçü açıklamak için geliştirilmiş olup Lee¹⁷ tarafından geliştirilen ve itme-çekme kuramı olarak bilinen modelin temellerini oluşturmuştur. İtme-çekme kuramının Klasik varyantında kavramsal olarak Newton'un yer çekimi kanununun ve iki beden arasındaki çekim kuralları uygulanmıştır. Mez-kûr kuramının temel varsayımı göçmenlerin düşük gelirli, yüksek nüfuslu bölgelerden itilerek daha az nüfuslu ve zengin bölgelere ya da ülkelere çekilmesidir. Söz konusu durum bölgeler arasındaki ekonomik ve demografik denge sağlanana kadar devam edecektir.¹⁸

Zaman içerisinde, Ravenstein'in kanunlarında ya da itme-çekme kuramında göçün çok boyutlu özelliğinden kaynaklanan eksikliklerin göz ardı edildiği fark edilmiştir. Örneğin göçün nedenleri açısından ekonomik boyutta var olan eksiklik neo-klasik teori ile doldurulmaya çalışılırken sosyal boyutta var olan eksiklik yeni ekonomi göç kuramı ile giderilmeye çalışılmıştır. Süreç içerisinde küreselleşme ve modernleşme sürecinin göç ile ilgisi açıklanmaya çalışılmıştır. Böylece Zelinsky (1971)'nin 'Hareketli Geçiş Hipotezi' ve Wallerstein (1974)'in 'Dünya Sistemleri Teorisi' gelişmiştir.¹⁹

W. Zelinsky 1971 yılında yayımladığı Hareketlilik Geçiş Hipotezi (The Hypothesis of the Mobility Transition)²⁰ isimli çalışmasında göçü modernleşme sürecinin temel bileşeni olarak ele almış ve beş aşama üzerinden göçün niteliklerini ortaya koymuştur.

¹⁶ Ravenstein, Ernst Georg; "The Laws of Migration", **Journal of the Statistical Society of London**, Vol. 48, No. 2, 1885, ss. 167-235.

¹⁷ Lee, Everett S.; "A Theory of Migration", **Demography**, Cilt. 3, Sayı. 1, 1996, ss. 47-57.

¹⁸ Migali, Silvia vd.; **International Migration Drivers: A Quantitative Assessment Of The Structural Factors Shaping Migration**, JRC Science For Policy Report, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2018, ss. 14-15.

¹⁹ Toksöz; **a.g.e.**, ss. 15-18; Migali vd.; **a.g.e.**

²⁰ Wilbur, Zelinsky; "The Hypothesis of Mobility Transition", **Geographical Review**, Cilt 61, Sayı 2, 1971, ss. 219-249.

Birinci aşama olarak ‘Modernite Öncesi Geleneksel Toplum’: Yerleşim amaçlı bir göçten söz edilemeyen birinci aşamada; sosyal ziyaretler, ticaret, dini adetlerin yerine getirilmesi gibi alışlagelmiş tecrübelerle sınırlı bir göç söz konusudur.

İkinci aşama olarak ‘Erken Geçiş Toplumu’: Kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru kitlesel bir hareketlenmenin başladığı safha ikinci aşamayı oluşturmaktadır.

Üçüncü aşama olarak ‘Geç Geçiş Toplumu’: Kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru hala büyük olmakla birlikte yavaşlayan bir hareketlenme vardır. Kentler arası gerçekleşen göç hareketliliği, kırdan kente yapılan göç hareketliliğini aşmaktadır.

Dördüncü aşama olarak ‘İleri Toplum’: Birinci aşamanın aksine yerleşim amaçlı göç yüksek düzeydedir. Kentler arasında güçlü bir göçmen hareketliliği bulunmaktadır. Görece az gelişmiş bölgelerden gelen düşük ve orta nitelikli işgücü göçü belirgin olarak gözlemlenmektedir.

Beşinci aşama olarak ‘Geleceğin Süper İleri Toplumu’: Daha iyi iletişim ve ulaşım sistemlerinin ortaya çıkması sebebiyle yerleşim amaçlı göçte bir düşüş ortaya çıkmakta ve ayrıca yerleşim amaçlı göç genellikle kent içinde veya kentler arasında yaşanmaktadır.²¹

W. Zelinsky, Hareketlilik Geçiş Hipotezi ile göçün nedenleri yerine aşamalarına odaklanmıştır. Hareketlilik Geçiş Hipotezi akabinde ortaya çıkan göç teorileri ise göçün nedenlerine, başka bir deyişle belirleyicilerine yoğunlaşmıştır.

Daha öncede belirtildiği gibi süreç içerisinde uluslararası göçün nedenlerini ekonomik açıdan ele alan göç teorileri ortaya çıkmıştır. Örneğin; Göreceli Yoksunluk Teorisi (The Relative Deprivation Theory), bir hanehalkının veya bir bireyin göreceli gelir durumunun uluslararası göçün önemli bir belirleyicisi olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda hanehalklarının gelir dağılımında gönderen ülke açısından işçi dövizlerinin etkisini (kısa vadede eşitsizliği artırıcı uzun vadede azaltıcı) ele almaktadır. Ayrıca hedef ülke ve kaynak ülke arasındaki ücretler arasındaki farkın yüksek nitelikli işgücü için, düşük nitelikli işgücüne göre, daha yüksek olduğu durumlarda göçü artırıcı etkisi olduğunu belirtmektedir.

²¹ Özcan, E.Deniz Ela; “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **İş ve Hayat**, Cilt 2, Sayı 4, 2016, ss. 183-215, s. 197,198. Ayrıca Bkz.: Ari, Yılmaz Onur; “Çağdaş Göç Teorileri Çerçevesinde Küresel Göçlerin Ekonomik Belirleyiciler”, **Sosyal Bilimlerde Güncel Çalışmalar**, Gazi Kitabevi, 1. Baskı, 2018, ss. 34-35.

Söz konusu durumun eğitim seviyesi ile ilişkisini ortaya koyarak beşeri sermaye birikimine vurgu yapmaktadır.²²

Ayrıca literatürde uluslararası göç hareketliliğini göç teorileri açısından inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Örneğin İnce²³, Suriye göçünü göç kurumları üzerinden değerlendirdiği çalışmasında:

➤ Suriyeli göçmenlerin istihdam oranlarının ve ücret beklentisinin yüksek olduğu dolayısıyla ücret farklılığının olduğu Türkiye'nin batı illerine ve Batı Avrupa ülkelerine göç etme eğiliminde olduğunu ifade etmektedir (Neoklasik Teori: Makro Göç Kuramı).

➤ Beşeri sermaye açısından zengin nitelikli Suriyelilerin Batı Avrupa ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada gibi beklenen net gelirin yüksek olduğu ülkelere göç etme eğiliminde olduklarını belirtmektedir (Neoklasik Teori: Mikro Göç Kuramı).

➤ Batı Avrupa ülkelerinin yalnızca nitelikli göçmen kabul etme politikası izlediğini ve Suriyelilerin kültürel benzerlikleri bulunan ülkelere kalmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Ancak nitelikli Suriyeli aile fertlerinin Batı Avrupa ülkelerine göçerek geride kalanların hayatlarını devam ettirmeleri için para gönderdiğini ifade etmektedir [Yeni Ekonomi Kuramı (The New Economics of Migration-NEM)].

➤ Suriyeli göçmenlerin başta Türkiye olmak üzere göç ettikleri/buldukları ülkelere yerel halk tarafından talep edilmeyen işlerde düşük ücretlerle istihdam edildiğini belirtmektedir [İkili (Dual) İşgücü Piyasası Teorisi].

➤ Bir Suriyeli göçmenle yapılan mülakatta dile getirilen, "*Suriye'de kısa zamanda çatışma bitmez. Orada Amerika var, Rusya var. Amerika petrole sahip olmak istiyor, Rusya gaz yataklarına sahip olmak istiyor*" şeklindeki sözlerin ekonomik ve siyasi güç dağılımının göç üzerindeki etkisini açıkça gösterdiğini vurgulamaktadır (Dünya Sistemleri Teorisi).

²² Jennissen, Roel; **Macro-Economic Determinants Of International Migration In Europe**, Population Studies, Amsterdam 2004, ss. 49-52.

²³ İnce, Celal; "Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme", **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Cilt 11, Sayı 18, 2019, ss. 2579-2615, s. 2590. "Göçmenliğin Mekânsal Sosyolojisi: Şanlıurfa Örneği" başlıklı doktora tezinde yer alan Suriyeli göçmenlerle ilgili yapılan değerlendirmeler, bu çalışmanın saha araştırması sürecinde yapılan mülakat ve gözlemlere dayanarak göç kurumları üzerinden Suriye göçünü değerlendirmiştir.

➤ Suriyeli göçmenlerin birbiri ile göç ettikleri ülkeler, aynı ülkede iseler buldukları şehirler ile ilgili paylaştıkları bilgilerin yönlendirme konusunda etkili olduğunu belirtmektedir. Dahası Suriyeli göçmenler arasında ilişki ağlarının kullanılarak göç sürecinin kolaylaştırıldığını ifade etmektedir [İlişkiler Ağı (Network) Göç Teorisi].

➤ Batı Avrupa ülkelerinin Suriyeli göçmenleri kabul etmeme konusunda sergilediği sıkı politikalar yüzünden göçmenlerin söz konusu durumdan rant sağlamak isteyen kişi ve gruplara yöneldiğini belirtmektedir. Diğer taraftan göç ettikleri ülkede başta işsizlik olmak üzere, kötü çalışma koşulları gibi birçok soruna maruz kalan Suriyeli göçmenlere yardımcı olmaya çalışan sivil toplum kuruluşlarının bulunduğunu ifade etmektedir [Kurumsal (Institutional) Göç Teorisi].

➤ Suriyeli göçmenlerin çoğunun Türkiye'yi seçmesinde iki ülke arasında oluşan başta tarihsel, kültürel ve sosyal olmak üzere bağlar üzerinden kurulan göç sistemlerinin etkili olduğunu belirtmektedir (Göç Sistemleri Teorisi).

➤ Suriye'de çatışmaların başlamasıyla birlikte üçüncü ülkelere göçün başlaması geride kalanları tetiklediğini ve göçün devam etmesine katkı sağladığını belirtmektedir. Ayrıca beşeri sermayenin analizi ve göç kültürünün Suriye göçünün anlaşılmasında yardımcı olduğunu ifade etmektedir (Kümülatif Nedensellik Teorisi).

Çalışmanın bu bölümünde; uluslararası göç çerçevesinde dünyada uluslararası işgücü hareketliliğinin temel belirleyicileri göç teorilerine ilişkin literatür taraması neticesinde seçilmiş teoriler kapsamında ele alınmıştır. Bununla birlikte özellikle doğrudan göçmen işgücü hareketliliğinin nedenleri ve/veya göçmen işgücü hareketliliğinin belirleyicisi olabileceği değerlendirilen hususları ele alan göç teorilerinin seçilmesine özen gösterilmiştir.

Bu doğrultuda; neoklasik göç teorisi (mikro ve makro kuram), göçün yeni ekonomi kuramı, ikili (dual) işgücü piyasası teorisi, tarihsel yapısalcı yaklaşım (dünya sistemleri teorisi), sosyal sermaye teorisi (ilişkiler ağı/network teorisi ve kurumsal teori), göç sistemleri teorisi ve kümülatif nedensellik teorisi ele alınmıştır.

Söz konusu teoriler çerçevesinde ortaya çıkan temel belirleyiciler dikkate alınarak iki sınıflandırma yapılmıştır: Ekonomik Perspektif ve Sosyal Perspektif. Bu çerçevede neoklasik göç teorisi (mikro ve makro kuram), göçün yeni ekonomi kuramı, ikili (dual) işgücü piyasası teorisi 'Ekonomik Perspektif' başlığı altında ele alınacaktır. Tarihsel yapısalcı yaklaşım (dünya sistemleri teorisi), sosyal sermaye teorisi (ilişkiler ağı/network

teorisi ve kurumsal teori), göç sistemleri teorisi ve kümülatif nedensellik teorisi ise ‘Sosyal Perspektif’ başlığı altında işlenmiştir.

1.2.1 Ekonomik Perspektif

Literatürde göç teorilerinin çeşitli tasniflere tabi tutularak ele alındığı görülmüştür. Bu çalışmada göç teorileri belirleyiciler üzerinden incelendiği için sınıflandırmada, incelenen göç teorilerinde saptanan temel belirleyiciler dikkate alınmıştır. Bu minvalde temel belirleyicisi ekonomik alanda olduğu değerlendirilen göç teorileri ekonomik perspektif başlığı altında toplanmıştır. Bu doğrultuda neoklasik göç teorisi (mikro ve makro kuram), göçün yeni ekonomi kuramı, ikili (dual) işgücü piyasası teorisi ‘Ekonomik Perspektif’ başlığı altında ele alınmıştır.

1.2.1.1 Neoklasik Göç Teorisi: Piyasaların Sunmuş Olduğu Getiri Farklılıkları

Literatürde; çağdaş göç teorilerinin başlangıç noktası²⁴, göç üzerine ilk sistematik teori²⁵, başlangıçta ekonomik kalkınma süreci içerisinde uluslararası göçü işgücü göçü üzerinden açıklamaya çalışan muhtemelen en iyi bilinen ve en eski teori²⁶ olarak atfedilen teori Neoklasik Göç Teorisi’dir.²⁷ Bu teori, göçün nedenlerini makro ve mikro düzeyde ekonomik perspektif üzerinden açıklamaktadır. Neoklasik teori açısından göç, farklı işgücü piyasalarının sunmuş olduğu getiri farklılıklarından ortaya çıkmaktadır.²⁸ Dolayısıyla uluslararası göçün kaynağı/belirleyicisi farklı piyasaların sunduğu ücret farklılıkları olduğu kanaati yanlış olmayacaktır. Bauer ve Zimmermann tarafından neoklasik teorinin göç analizi yaklaşımının Smith (1776)²⁹ ve Ravenstein (1889)³⁰’a kadar uzanabileceği ifade edilmiştir.³¹

²⁴ Özcan, **a.g.m.**, s. 195.

²⁵ Güllüoğınar, Fuat; ‘‘Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme’’, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 4, 2012, ss. 53-85, s. 57.

²⁶ Douglas, S. Massey vd.; ‘‘Theories of International Migration: A Review and Appraisal’’, **Population and Development Review**, Vol. 19, No. 3, 1993, ss. 431-466, s. 433.

²⁷ Literatür taraması neticesinde teorinin farklı isimlerle Türkçeye çevrildiği saptanmıştır. Teori, bu çalışmada Neoklasik Göç Teorisi ismi ile anılacaktır.

²⁸ Özcan; **a.g.m.**, s. 195.

²⁹ Smith, Adam; **An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations Volume 1**, Oxford University Press, London 1776.

³⁰ Ravenstein, Ernst Georg; ‘‘The Laws of Migration’’, **Journal of the Royal Statistical Society**, Vol. 52, No. 2, 1889, ss. 241–305.

³¹ Bauer, Thomas K. - Zimmermann, Klaus F.; **Assessment of Possible Migration Pressure and its Labour Market Impact Following EU Enlargement to Central and Eastern Europe**, I ZA Research Report No. 3, Bonn July 1999, s. 13.

Bu çalışmada da literatür doğrultusunda hareket edilerek neoklasik teori açısından göç, makro ve mikro düzeyde ayrı ayrı ele alınmıştır.

1.2.1.1.1 Makro Göç Kuramı: Ücret Düzeyi Farklılıkları

Neoklasik Teorinin Makro Göç Kuramı; Hicks³², Lewis³³, Ranis ve Fei³⁴, Harris ve Todaro³⁵ ve Todaro³⁶ tarafından geliştirilmiştir. Mezkûr teoriye göre, sermayeye kıyasla daha kıt işgücü faktörüne sahip olan ülkelerde (sermaye yoğun ülkeler) ücret düzeyi yüksektir. Buna karşılık sermayeye göre işgücü fazlasına sahip olan ülkelerde (işgücü yoğun ülkeler) ücret düzeyi daha düşüktür. Tabiatıyla, işgücü yoğun ülkelere sermaye yoğun ülkelere gerçekleşen işgücü göçü neticesinde sermaye yoğun ülkelerde işgücü arzı artacak ve buna bağlı olarak ücret seviyeleri düşecektir. Benzer şekilde işgücü yoğun ülkelere başka ülkelere göç sonucunda işgücünün azalması ile istihdam edilecek işgücü bulunamaması neticesinde işgücü talebi artacak; başka bir deyişle işgücü fazlası ortadan kalktığı için işgücü talep eden firmalar daha yüksek ücret ödemeyi kabul edecek ve ücret seviyeleri artacaktır. Sonuç olarak, uluslararası işgücü hareketliliği neticesinde zaman içerisinde uluslararası ücret farklılıkları ortadan kalkacaktır. Böylece sermaye yoğun ve işgücü yoğun ülkelerde ücret piyasalarında denge sağlanacaktır.

İşgücü yoğun ülkelere görece işgücü kıtlığı bulunan ülkelere gerçekleşen göçün yansımaları olarak; yatırımlar, sermayesi yoğun ülkelere görece sermayesi kıt olan ülkelere akacaktır. Sermayesi görece kıt olan ülkelere yatırımın getiri oranı yani yatırım yapmanın avantajı fark edilecektir. Böylece sermayesi görece kıt olan ülkeler yeni yatırımlar için cazibe merkezi haline gelecektir. Sermaye hareketliliği aynı zamanda beşeri sermayeyi de içermektedir. Şöyle ki sermayesi kıt olan ülkelere yatırım yapan sermaye zengini ülkeler yatırımlarında istihdam edecek yüksek nitelikli işgücünü de beraberinde götürmektedir. Bununla birlikte paralel bir hareketlilik yöneticiler, teknisyenler gibi diğer nitelikli işgücü için de geçerlidir. Bu nedenle, uluslararası işgücü hareketliliğini kavramsal açıdan

³² Hicks, John Richard; **The Theory of Wages**, Macmillan, First Edition, London 1932.

³³ Lewis, W. Arthur, "Economic Development with Unlimited Supplies of Labor," **The Manchester School**, Vol. 22, No. 2, 1954, ss. 139-191.

³⁴ Ranis, Gustav, and Fei, John C. H.; "A theory of Economic Development", **The American Economic Review**, Vol. 51, No. 4, 1961, ss. 533-565.

³⁵ Harris, John R., and Todaro, Michael P.; "Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis." **The American Economic Review**, Vol. 60, No. 1, 1970, ss. 126-142.

³⁶ Todaro, Michael P.; "Internal Migration in Developing Countries: A Survey", **Population and Economic Change in Developing Countries** (Richard A. Easterlin, ed.), University of Chicago Press, 1980, ss. 361-402.

uluslararası beşeri sermaye hareketliliğinden farklı tutmak gerekir. Çünkü işgücü çalışan ve çalışmak isteyenleri ifade ederken, beşeri sermaye niteliğe vurgu yapmaktadır. Ayrıca, en birleştirici makro düzeyli modellerde bile göçmenlerin becerileri arasındaki nitelik farklılığından kaynaklanan heterojenlik açık bir şekilde kabul edilmelidir.³⁷

Neoklasik teorinin makro göç kuramı tarafından önerilen uluslararası göçün basit ve ilgi çeken açıklaması insanların düşüncesini şekillendirmekle kalmamış aynı zamanda birçok göç politikasına entelektüel temel sağlamıştır. Bahse konu kuram pek çok sav ve sanı içermektedir:

➤ Uluslararası işgücü göçü ülkeler arası ücret farklılıklarından kaynaklanmaktadır.

➤ Ücret farklılığının ortadan kalkması durumunda işgücü ve göç hareketliliği meydana gelmeyecektir.

➤ Daha çok yüksek nitelikli işgücünü içeren beşeri sermayenin uluslararası hareketliliği, ücretlerde yaşanan farklılığa niteliksiz işgücünün vereceği tepkiden farklı yanıt verecektir. Yani başka ülkelere sunulacak alternatifleri, kazançları daha hızlı ve detaylı değerlendirerek hareketliliğe daha kolay karar verecektir. Başka bir ifadeyle nitelikli işgücü hareketliliği vasıfsız işgücü hareketliliğinden farklı bir niteliğe sahiptir.

➤ Uluslararası işgücü hareketliliğinin birincil belirleyicisi işgücü piyasalarıdır. Diğer piyasaların uluslararası göç üzerinde önemli bir etkisi bulunmamaktadır.³⁸

Sonuç olarak Neoklasik teorinin makro göç kuramı açısından uluslararası işgücü hareketliliğinin temel belirleyicisi ülkelerin işgücü piyasalarında oluşan ücret farklılıklarıdır. Dolayısıyla uluslararası işgücü hareketliliğine müdahale etmek isteyen, yabancı işgücü hareketliliğine yönelik etkin politika belirlemek isteyen karar vericilerin; menşe ve hedef ülkenin işgücü piyasalarında mevcut olan ücretleri dikkate alarak hareket etmeleri gerekmektedir.

³⁷ Douglas vd.; **a.g.m.**, s. 433.

³⁸ Abadan-Unat, Nermin; **Bitmeyen Göç**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2002, s. 22.; Douglas vd.; **a.g.m.**, s. 434.

1.2.1.1.2 Mikro Göç Kuramı: Beklenen Net Gelir

Neoklasik teörinin makro göç kuramının aksine mikro göç kuramı Sjaastad³⁹, Todaro⁴⁰, Todaro ve Maruszko⁴¹ tarafından geliştirilmiş, bireysel seçimler üzerine kurgulanmış bir göç modelidir. Mezkûr teoriye göre, rasyonel bireyler fırsat maliyeti analizi yaparak daha yüksek kazanç beklentisi hasebiyle göç kararı almaktadır. Bu minvalde uluslararası göç beşeri sermaye yatırımının bir şekli olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bireyler, sahip oldukları becerilere göre en fazla üretkenliği/verimi alabilecekleri yani kazançlarını maksimize edebilecekleri yere göç etme eğilimindedir. Ancak bireylerin daha çok işgücü verimliliği ile bağlantılı daha yüksek kazanç elde edebilmelerinden önce üstlenmeleri gereken maliyetler bulunmaktadır. Bunlar seyahat masrafları, yeni bir dil ve kültür öğrenmenin maliyetleri, iş arama sürecinde meydana gelen giderler, yeni bir işgücü piyasasına uyum sağlamanın getirmiş olduğu zorluklar ve alışılmış eski bağlardan/ilişkilere (çevre, toplum vb.) koparak yenisini kabullenmenin ve uyum sağlamanın getireceği zorluklardır.

Özellikle yasadışı yollardan düzensiz göçü seçen kişilerin sınır dışı edilme ihtimallerini de dikkate almaları gerekmektedir. Potansiyel göçmen adaylarının tercih edecekleri hedef ülkeler; tüm fedakârlıklar ve yatırımlara karşın en çok kârı sağlama imkânı veren lokasyonlardır. Kısaca en kârlı yerler tercih edilmektedir.⁴²

İstihdam oranları düşük olan ülkelerde, işgücü arzı fazla olacağı için ücretlerin düşük olması neticesinde beklenen gelir azalacaktır. Çünkü işsizlikten ötürü düşük ücrete çalışmaya razı olacak işgücü bulunmaktadır. Buna karşın istihdam oranı yüksek yani işsizlik oranı düşük olan ülkelerde işgücü talebi fazla olacağı için ücretler yüksek olacak ve beklenen gelir yüksek çıkacaktır. Beklenen gelirin; gelişmiş, refah seviyesi yüksek olan ülkelerde yüksek olması ise olağan bir beklentidir.

³⁹ Sjaastad, Larry A; "The Costs and Returns of Human Migration", **Journal of Political Economy**, Vol. 70, No. 5, 1962, ss. 80-93.

⁴⁰ Todaro, Michael P.; "A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries", **The American Economic Review**, Vol. 59, No. 1, 1969, ss. 138-148.; Todaro, Michael P.; **Economic Development in the Third World**, Longman, Fourth Edition, New York 1989.; Todaro; "1980".

⁴¹ Todaro, Michael P., and Lydia Maruszko; "Illegal Migration and US Immigration Reform: A Conceptual Framework", **Population and Development Review**, Vol. 13, No. 1, 1987, ss. 101-114.

⁴² Borjas, George J.; "Economic Theory and International Migration", **International Migration Review**, Vol. 23, No. 3, Sept. 1989, ss. 457-485. Aktaran: Abadan-Unat; **a.g.e.**, s. 23; Douglas vd.; **a.g.m.** s. 434.

Beklenen gelirin hesaplanması sonucu ortaya çıkan sonuç göç etme düşüncesinde olan bireyin kararını belirleyecektir. Gelecek dönem içerisindeki her bir döneme ait net gelirler, hedef ülkedeki bireysel becerilere karşılık gelen gözlemlenen gelirlerin dikkate alınmasıyla ön görülmektedir. Net gelirler ile iş bulma olasılığının çarpımıyla beklenen getiriye başka bir ifade ile gelire ulaşılır. Daha sonra, gelecek zaman diliminden ziyade şimdiki dönemde kazanılan paranın daha büyük faydasını gösteren getirinin iskonto edildiği bu beklenen gelirler; kaynak ülkede aynı şekilde hesaplanan beklenen gelirlerden (istihdam edilme olasılığının çarpılmasıyla gözlemlenen gelirler) ve 0 (sıfır) zaman diliminden n zaman dilimine toplamı ifade eden farktan çıkartılır.

$$ER(O) = \int_0^n [P_1(t)P_2(t)Y_d(t) - P_3(t)Y_o(t)]e^{-rt} dt - C(O)$$

Başka bir ifadeyle, beklenen bu kazançlar daha sonra kaynak ülkede beklenen kazançtan çıkarılır (orada gözlenen kazançlar, istihdam olasılığıyla çarpılır) ve fark, zaman ufkunda 0'dan n'ye, toplamı yansıtan bir faktörle iskonto edilir. Göçten elde edilecek beklenen net gelirin kazanımını bulmak için bütünleşik farktan öngörülen maliyetler çıkartılır. Bu doğrultuda, potansiyel göçmen adayı, beklenen net gelirin en fazla olduğu yere gidecektir.⁴³

Bu bağlamda göçmen işçilerin hareketi başlamadan önceki süreçte yapılan hesaplama neticesinde ortaya çıkan göçün beklenen net geliri;

- i. pozitif çıkarsa göçmen göç kararı alacaktır,
- ii. negatif çıkarsa göçmen menşe ülkede kalmayı seçecektir ve
- iii. sıfır çıkarsa göç etmek ile kalmak arasında kararsız kalacaktır.⁴⁴

Neoklasik teorinin mikro göç kuramı, makro göç kuramına göre benzerliklerinin yanı sıra bazı farklılıklar içermektedir:

⁴³ Douglas, S. Massey; "Why does immigration occur? A theoretical synthesis", In **The Handbook of International Migration: The American Experience**, ed. C. Hirschman, P. Kasinitz, J. DeWind, New York: Russell Sage Found 1999, ss. 34-52, s. 36.

⁴⁴ Douglas vd.; **a.g.m.**, s. 435.

- Makro ekonomik modeldeki tam istihdam varsayımının aksine mikro modelde; uluslararası hareketlilik, beklenen gelirin saptanmasını etkileyen devletlerarası istihdam oranları ve gelirler arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.
- Diğer faktörlerin aynı kalması şartıyla; eğitim, dil becerisi, deneyim vb. unsurların rol oynadığı menşeye göre hedef ülkede istihdam edilme olasılığı ve kazanılacak ücreti artıracak bireysel beşeri sermayenin özellikleri temel belirleyici olmamakla birlikte tabiri caizse temel belirleyiciyi etkileyen belirleyiciler olarak uluslararası hareketlilik olasılığını artırmaktadır.
- Bireysel özellikler, teknoloji ve/veya sosyal çevre unsurlarından dolayı göç maliyetleri azalırsa göçün beklenen net getirisi artacaktır. Söz konusu durum uluslararası hareketlilik ihtimalinin artmasına neden olacaktır.
- Karar verilmesinde kullanılan beklenen fayda denklemi bireyden bireye değişeceğinden aynı ülkede bulunan bireyler farklı göç eğilimleri sergileyebilir.
- Uluslararası göç hareketliliği, bireylerin fayda maliyet analizlerine dayanan bireysel hareketlerin toplamıdır.
- Uluslararası hareketlilik ülkeler arasındaki ücret ve/veya istihdam oranları arasındaki farklılıkların ortadan kalması sonucu cereyan etmeyecektir. Başka bir ifadeyle beynelmül hareketlilik, uluslararası alanda beklenen gelirler (kazanç ve istihdam oranları sonucu oluşan) ile hareketliliğin net maliyetleri eşitlenene kadar devam edecek; eşitlenmesi durumunda ise duracaktır.
- Beklenen gelir farklılığının büyüklüğü ülkeler arasındaki uluslararası göç hareketliliğinin büyüklüğünü belirlemektedir.
- Bireylerin göç kararı almasında belirleyici unsur, işgücü piyasaları arasındaki eşitsizliklerdir. Diğer piyasaların bireysel kararlar üzerinde direkt etkisi bulunmamaktadır.
- Hedef ülkelerdeki koşullar göçmen beklentileri açısından psikolojik olarak çekici ise göçmen maliyetleri negatif olabilir. Böyle bir durumda, ülkeler arasındaki göç hareketini durdurmak için kazançlardaki farkı negatif yapmak gerekli olabilir.

➤ Hükûmetler, hedef ve/veya kaynak ülkedeki beklenen kazançlara müdahale edici politikalar vasıtasıyla göçü kontrol altında tutabilirler.⁴⁵

Sonuç olarak; Neoklasik göç teorisinin mikro göç kuramı açısından uluslararası işgücü hareketliliğinin temel belirleyicisi istihdam oranı ve özellikle ücretten etkilenen beklenen net gelire göre alınan bireysel kararlardır. Dolayısıyla uluslararası işgücü hareketliliğine müdahale etmek ve yabancı işgücü hareketliliğine yönelik etkin politika belirlemek isteyen karar vericilerin; hedef ülke ve kaynak ülkedeki istihdam oranları ve kazançlara çeşitli araçlarla (teşvik, vergi vb.) müdahale etmeleri gerekmektedir.

1.2.1.2 Göçün Yeni Ekonomi Kuramı⁴⁶: Risklerin Minimizasyonu ve Hanehalkı Gelirlerini Çeşitlendirmek

Göçün yeni ekonomi kuramı (The New Economics of Migration-NEM), neoklasik teorisinin ileri sürdüğü pek çok varsayıma ve ulaşılmış olduğu sonuçlara karşı çıkarak ortaya çıkmıştır. Göçün yeni ekonomi kuramı neoklasik teorisinin aksine; göç kararının bireysel olarak değil, göç etmeyen bireylerin de içerisinde olduğu başka bir ifadeyle üçüncü kişileri de kapsayan bir grup tarafından alındığını ileri sürmektedir. Göç kararı; yalnızca beklenen geliri maksimize etmek için değil aynı zamanda piyasalardan kaynaklanan risklerden kaçınmak ve karşılaşılan ekonomik güçlüklerin üstesinden gelmek için alınmaktadır. Hülasa göç kararı, olası riskleri ve kayıpları en aza indirmek için çözüm yollarından biridir.⁴⁷

Modelin yaklaşımına göre, göç vasıtasıyla aile bireyleri risk paylaşımı içerisindedir. Aile gelirinde oluşabilecek risklere karşı; hanehalkı bireyleri, hanenin gelir kaynaklarını çeşitlendirebilmelidir. Kaynak ülkedeki aile bireyleri ülkelerinde bulunan olumsuz ücret ve istihdam koşullarının etkisinden kurtulmak için daha iyi şartlara sahip bir hedef ülke belirleyerek bazı hanehalkı üyelerini gönderirler. Böylece kaynak ülkede işgücü piyasasında bozulma sonucu ekonominin kötüye gitmesi durumunda hedef ülkede bulunan hanehalkı üyeleri para havalesi gibi araçlarla yardım ederek ailelerinin ekonomik durumlarını

⁴⁵ Douglas vd.; **a.g.m.**, ss. 435-436; Abadan-Unat; **a.g.e.**, ss. 23-24.

⁴⁶ Literatürde farklı isimlerle (İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi Teorisi, Yeni Ekonomi Kuramı, Yeni Ekonomi Kuramları) Türkçeye çevrilen “the new economics of migration” bu çalışmada yeni ekonomi kuramı olarak ifade edilecektir. Bkz.: Özcan; **a.g.m.**; Güllüpinar; **a.g.m.**; İnce, Celal; “Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Cilt 11, Sayı 18, 2019.

⁴⁷ Stark, Oded, and David E. Bloom; “The New Economics of Labor Migration”, **The American Economic Review**, Vol. 75, No. 2, 1985, ss. 173-178.

korumalarına yardımcı olur. Böyle bir temellendirme, ücret farklılıklarının olmadığı durumda işgücü hareketliliğinin açıklanmasını mümkün kılmaktadır.⁴⁸

Gelişmiş ülkelerin çoğu, hanehalkı gelirlerinde ortaya çıkabilecek riskleri önlemek amacıyla çeşitli kurumsal mekanizmalar geliştirmiştir. Tarım sigortaları ve taban fiyat uygulamaları/ürünün belirli bir miktarının devlet tarafından alınmasına ilişkin politikalar, doğal afetlere ve ücret dalgalanmalarına karşı çiftçileri korumak için uygulanan yöntemlerdir. Diğer taraftan, işsizlik sigortaları ve hükümet harcamaları ise ekonomideki yapısal değişikliklere ve iş piyasasındaki beklenmeyen durumlara karşı işçileri korumaktadır. Özel ya da kamusal emeklilik programları da yaşlanma sonucu oluşacak gelir kaybına karşı vatandaşları korumaya yönelik programlardır.⁴⁹ Gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde yaşayan hanehalkı bireyleri; gelişmiş ülkelerde yaşayan hanehalklarının gelirlerini korumaya yönelik benzer programlara; hanehalkının imkânlarından ötürü, adaletsizlikten kaynaklı haklarının bulunmamasından ya da ülkelerinde benzer programların mevcut olmamasından dolayı erişememektedir. Tabiatıyla gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşayan hanehalkı bireyleri olası risklerden kaçınmak ve ekonomik sorunların yarattığı gelir kaybının gidermek için alternatif çözüm yolları aramaktadır. İşgücü göçü, hanehalklarına olası gelir kaybını önlemek hatta gelir kaybının söz konusu olmadığı durumlarda yatırım imkânı sağlamak için cezbedici bir araç olarak görünmektedir.

Göçün yeni ekonomi kuramının anahtar önermesi gelirin, neoklasik göç teorisi tarafından varsayıldığının aksine homojen olmadığıdır. Gelirin kaynağı çok boyutludur, birçok unsuru içinde barındırır. Hanehalkları toplam gelirleri artmasa dahi kıt aile kaynaklarına yatırım/katkı sağlamak amacıyla yeni gelir kaynaklarına ulaşabilmek için çok önemli kararlar almaktadır. Göçün yeni ekonomi kuramı aynı zamanda, bireyin toplumsal koşullarının göz ardı edilerek veya gelir dağılımı içerisindeki yeri dikkate alınmaksızın parasal bir kazancın sosyoekonomik açıdan kalıcı bir etki sağlayıp sağlamadığını sorgulamaktadır.⁵⁰

⁴⁸ Bauer, Thomas K. - Zimmermann, Klaus F.; **Assessment of Possible Migration Pressure and its Labour Market Impact Following EU Enlargement to Central and Eastern Europe**, I ZA Research Report No. 3, Bonn July 1999, s. 18.

⁴⁹ Douglas, S. Massey; "Why does immigration occur? A theoretical synthesis", In **The Handbook of International Migration: The American Experience**, ed. C. Hirschman, P. Kasinitz, J. DeWind, New York: Russell Sage Found 1999, ss. 34-52, s. 36.

⁵⁰ Douglas; "1999", **a.g.m.**, s. 36.

Robinson⁵¹, yeni ekonomi kuramı üzerinden yaptığı değerlendirme neticesinde göçmenlerin anavatanları ile var olan güçlü sosyal ve ekonomik bağlarını sürdürmelerinin ve işçi dövizlerinin belirleyicisi olarak üç temel mali faktör saptamıştır:

i. ailevi yükümlülükler/zorunluluklar nedeniyle ve aileye yardım amacıyla ortaya çıkan fedakârlık olarak atfedilebilecek *diğerkâmlık*⁵²;

ii. gelir şoklarına karşı ailenin insani ve sosyal gelişiminde meydana gelecek zararları tazmin etmek için *güvence* ve

iii. göç döneminin bir parçası olarak anayurda dönüş amacıyla oluşturulan sermaye birikimi olarak *yatırım*.

Yeni ekonomi kuramı neoklasik teoriden çıkarak oldukça farklı önerme ve hipotezde bulunmuş ve birçok farklı politikanın oluşturulmasını sağlamıştır:

➤ Her şeyden önce, göç araştırmaları için uygun olan/analiz edilmesi gereken bireyler değil aileler, ev halkı veya diğer kültürel üretim ya da tüketim birimleridir.

➤ Ücret farklılıkları tek başına uluslararası hareketliliğin belirleyicisi değildir. Ücret farklılıkları olmasa dahi hanehalkları risklerden kaçınmak için uluslararası hareketliliği bir çözüm olarak görebilir.

➤ Uluslararası göç ve yerel istihdam ya da yerel üretim birbirinin dışlayıcı unsurları değildir. Başka bir ifadeyle hem göç hem de yerel ekonomik faaliyetler hanehalkları için güçlü güdüleyiciler olabilir. Yerel ekonomik faaliyetlerin getirisinin artması sonucu; bu tür faaliyetlere yapılan yatırımın neden olacağı kısıtlamalar, maliyetin üstesinden gelmek için bir araç olarak göçün çekiciliğini artırabilir. Tabiatıyla, kaynak ülkelerdeki ekonomik gelişimin, uluslararası göçü engellemesi gerekmez.

➤ Bölgeler arasındaki ücret farklılıklarının ortadan kalkması uluslararası hareketliliğin mutlaka durmasını gerektirmez. Kaynak ülkelerin ücret piyasası dışındaki piyasalarının olmayışı (örneğin sosyal güvenlik sistemi), etkin işlememesi ya da dengesiz olması hareketliliğin devamına neden olabilir.

⁵¹ Robinson, Rudi; **Beyond The State-Bounded Immigrant Incorporation Regime: Transnational Migrant Communities: Their Potential Contribution to Canada's Leadership Role and Influence in A Globalized World**, The North-South Institute, Ottawa 2005, ss. 6-7.

⁵² Özgeçilim, başkalarının iyiliği için elinden geleni esirgememe durumu.

➤ Göç ihtimali; göç etmenin getireceği beklenen kazanç aynı olsa dahi farklı gelir dağılımına sahip toplumlar arasında bulunan ya da gelir dağılımının farklı noktalarında bulunan hanehalkları için aynı etkiye sahip olmayacaktır.

➤ Hükümetler yalnızca işgücü piyasasına yönelik değil aynı zamanda sigorta piyasası, sermaye piyasası ve gelecek piyasalarına yönelik politikalar vasıtasıyla göçü büyük ölçüde etkileyebilirler. Devletin sigorta programları, özellikle işsizlik sigortaları uluslararası hareketliliği etkileyebilir.

➤ Gelir dağılımını şekillendiren hükümet politikaları ve ekonomik değişiklikler bazı hanehalklarının görece yoksulluğunda değişikliğe neden olarak göçe yönelik eğilimlerini değiştirebilir.

➤ Gelir dağılımını etkileyen hükümet politikaları ve ekonomik değişiklikler; uluslararası göçü, onların ortalama gelir üzerindeki etkisinden bağımsız olarak etkileyecektir. Aslında kaynak ülkedeki ortalama geliri yükselten hükümet politikaları, görece yoksul olan hanehalkları ile gelirin paylaşılmasını sağlamazsa göç eğilimini artıracaktır. Diğer taraftan aynı politikalar, görece yüksek gelirli hanehalkları ile gelirin paylaşılmasını sağlamazsa göç eğilimini azaltabilir.⁵³

Sonuç olarak; yeni ekonomi kuramına göre uluslararası işgücü hareketliliğinin temel belirleyicisi, hanehalkı bireyleri tarafından olası gelir kayıplarını önlemek, yatırım yapmak kısaca hanehalkı gelirlerini çeşitlendirmek amacıyla alınan kolektif kararlardır. Tabiatıyla uluslararası işgücü hareketini önlemek isteyen karar alıcıların kaynak ülkedeki hanehalkı gelirlerini olası dalgalanmalara karşı önleyici tedbirler alması gerekmektedir.

1.2.1.3 İkili (Dual) İşgücü Piyasası Teorisi⁵⁴: İkinci İşgücü Piyasası Talebi

İkili işgücü piyasası teorisi, küresel işgücü piyasasının kendi içinde bütünlük taşıyan çeşitli alt piyasalara bölündüğünü savunmaktadır. İşgücü piyasaları birbirinden farklı işlerin bulunduğu ve farklı nitelikte işçi gruplarının istihdam edildiği birincil ve ikincil işgücü piyasalarından oluşmaktadır. Mezkûr teoriye göre, ekonomik konjonktürü bozan, gelişmeye

⁵³ Douglas vd.; **a.g.m.**, s. 439-440; Abadan-Unat; **a.g.e.**, ss. 25-26.

⁵⁴ Literatürde farklı isimlerle [İkiye Bölünmüş (Segmented) Emek Piyasası Kuramı, İkili İşgücü Piyasası Modeli, Dual (İkiye Bölünmüş) İşgücü Piyasası Teorisi] Türkçeye çevrilen “Dual Labor Market Theory” bu çalışmada ikili (Dual) İşgücü Piyasası Teorisi olarak ifade edilecektir. Bkz: İnce; **a.g.m.**; Güllüpinar; **a.g.m.**; Özcan; **a.g.m.**; Özözen Kahraman, Selver - Çalışkan, Vedat; “Uluslararası Emek Göçü Teorileri ve ODKA”, **Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı**, Pegem Akademi, Ankara 2015, ss.477-486.

ket vuran bazı faktörler vardır. Bu model içerisinde ekonomilerin bazı bölümleri gelişmiş iken bazı bölümleri geri kalmıştır. Söz konusu durum; kaynakların bazı sektörlerde bulunması bazı sektörlerde ise mevcut olmamasından ziyade sektörlerdeki işgücü veya işveren yapısının kapsam olarak farklılık arz etmesinden kaynaklanmaktadır.⁵⁵

İkili işgücü piyasası teorisine göre neoklasik teori ve göçün yeni ekonomi kuramı uluslararası hareketliliğin nedenleri ve doğasını açıklama konusunda farklılık arz ederek öncülük etmelerine rağmen iki teori de mikro düzeyli yaklaşım sergilemişlerdir. Anılan teoriler; karar vericilerin bireyler mi yoksa belirli bir grup olduğu mu, amacın geliri maksimize etmek mi yoksa riskleri minimize etmek mi olduğu ya da gelirin mutlak olarak mı değerlendirildiği yoksa belirli bir gruba göre mi değerlendirildiği gibi sorular üzerinden hareket ederek uluslararası göçü açıklamaya çalışmışlardır. Rasyonel karar modelinden farklı olarak ikili işgücü piyasası teorisi, uluslararası göçün, bireysel olarak alınan kararlardan ziyade modern endüstriyel toplumların işgücü talebinden kaynaklandığını savunmaktadır.⁵⁶ Piore⁵⁷, ikili işgücü piyasası teorisinin en önemli ve ünlü temsilcisidir.

İkili işgücü piyasası teorisine göre; uluslararası göçün nedeni, gelişmiş ülkelerin ekonomik yapısının doğasından kaynaklanan kalıcı göçmen işgücü talebidir. Göçmen işgücü talebinin açıklanmasında üç önemli belirleyici karşımıza çıkmaktadır:

- i. Genel işgücü açığına cevap,
- ii. Sosyal hiyerarşideki alt pozisyonları doldurma ihtiyacının giderilmesi,
- iii. İkili işgücü piyasasının ikincil sektör ihtiyaçlarının karşılanması.

Göçün nedeni; yalnızca kaynak ülkenin düşük ücretleri ve yüksek işsizlik oranı gibi itici faktörler değil aynı zamanda hedef ülkenin kronik ve kaçınılmaz olan yabancı işgücü ihtiyacı gibi çekici faktörleridir.

Genel işgücü açığına cevap olarak ücretler yalnızca arz ve talebin yansıması değil aynı zamanda toplumsal hayatta statü ve prestij sunan, içerisinde mesleğin doğal getirisi olarak ücreti de barındıran unsurlardır. Genel olarak insanlar yapılan mesleğin niteliğine uygun ücretin olması gerektiğine dair inanışa sahiptir. Dahası ücretler aynı zamanda belirli bir

⁵⁵ Uyanık, Yücel; “Dualist (İkili) İşgücü Piyasası Teorisi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3, Ankara 1999, ss. 1-8.

⁵⁶ Douglas; “1999”, **a.g.m.** s. 37.

⁵⁷ Piore, Michael J; **Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies**, Cambridge University Press, First Published, Cambridge 1979.

sosyal statünün yansımasıdır. Tabiatıyla ücretler; insanların yalnızca sundukları emeğin karşılığı değil aynı zamanda sendika sözleşmesi, bürokratik kurallar gibi formal kurumsal mekanizmalar ve resmi olmayan sosyal beklentilerin bir çeşidi olarak algıladıkları ve bekledikleri hiyerarşik statü ve prestijin karşılığıdır.

Düşük düzeyli işçilerin ücretlerini artırmak hiyerarşik ücret düzenini bozacaktır. Aynı sosyal seviyeyi korumak maksadıyla hiyerarşik ücret düzeyini bozmamak; hem nitelikli işçilerin/yüksek düzeyli işçilerin hem de düşük düzeyde bulunan işçilerin ücret düzeyini artırmayı zorunlu kılmaktadır. Bahse konu durum ise enflasyonist baskı oluşturmamasından dolayı tercih edilmemektedir. Söz konusu yapısal enflasyondan kaçınmak için işverenler düşük ücrette çalışmayı kabul eden işgücü arama yolunu seçecektir. Düşük ücreti kabul eden göçmen işçiler var olan işgücü açığına cevap olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal hiyerarşideki alt pozisyonları doldurma ihtiyacının giderilmesi ücret hiyerarşisinin yanı sıra işçileri motive eden diğer bir unsur mesleki hiyerarşidir. İnsanlar, yalnızca gelir amaçlı değil aynı zamanda mevcut sosyal statülerini korumak ya da artırmak güdüsüyle de çalışmaktadır. Bazı meslekler, bireysel niteliklerden kaynaklı ya da teknolojinin doğası gereği daha nitelikli ve arzu edilebilir hale gelmektedir. Buna karşın bazı meslek grupları sosyal statü açısından alt sınıf olarak nitelendirilmektedir. Örneğin, komilik mesleki açıdan alt sınıf olarak görülürken aşçılık üst sınıf, arzu edilebilir bir meslek olarak algılanmaktadır. Sonuç olarak ortada bir motivasyon sorunu bulunmaktadır. Tabiatıyla hedef ülkede bulunan yerel halk tarafından alt sınıf olarak algılanan bu tür işlere/mesleklere talep bulunmamaktadır ancak toplumsal algıda oluşan düşük sosyal statülü işler her ne kadar arzu edilebilir olmasa da ekonominin vazgeçilemez unsurlarıdır. Başka bir ifadeyle bu işler işgücü açısından vazgeçilemezler.

Göçmenler ve hedef ülke halkı açısından sosyal statü algısı farklılık arz etmektedir. Göçmen işçiler gittikleri hedef ülkede sosyal statülerini geliştirmek amacıyla, çeşitli nedenlerden dolayı (kaynak ülkede; ev almak, araba almak, yatırım yapmak vb.) para kazanmanın yollarını aramaktadır. Ayrıca gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki yaşam standartlarındaki farktan dolayı gelişmiş ülkelerin toplumu tarafından düşük olarak algılanan ücretler kaynak ülke (gelişmekte olan/az gelişmiş) toplumu açısından yüksek olarak algılanabilmektedir. Dahası, göçmen işçiler güçlü bağlarından dolayı kendilerini hedef ülke toplumundan ziyade geldikleri kaynak ülke toplumuna ait hissetmektedir. Dolayısıyla hedef ülkede sosyal statü açısından alt sınıf olarak kabul edilen

bir meslek, kendini kaynak ülke toplumuna ait hisseden göçmen işçiler açısından aynı şekilde değerlendirilmemektedir. Daha açık bir ifadeyle yabancı ülkede iş bulmak ve kur farkından dolayı yüksek kazanç elde etmek, göçmen işçiler için kaynak ülke toplumunda bir onur ve prestij olarak algılanmaktadır. Tabiatıyla göçmen işgücü; hedef ülke açısından, yerel halk tarafından doldurulmayan sosyal hiyerarşideki alt pozisyonları doldurma ihtiyacının karşılanması olarak karşımıza çıkmaktadır.

İkili işgücü piyasasının ikinci sektör ihtiyaçlarının karşılanması ikili işgücü piyasası teorisi, işgücü piyasasının nasıl işlediğini en iyi şekilde anlamak için piyasayı birinci ve ikinci sektör olarak ikiye bölmektedir. Kapitalist ülkelerde işgücü piyasasının ikili yapısı sermaye ve emeğin doğasındaki ikilikten kaynaklanmaktadır. Sermaye sabit/değişmez bir üretim faktörüdür. Talepte yaşanan dalgalanmalardan dolayı üretim durabilir, fakat sermaye işten çıkarılamaz. Sermayenin işsizlik maliyeti sermaye sahibinin işsiz kalmasıdır. Fakat işgücü değişken bir faktördür. Talep düştüğü zaman işgücünden feragat edilebilir. İşçiler bakımından, sahip oldukları emeğin onların sermayesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tabiatıyla talepte yaşanan azalma nedeniyle işçilerin karşılaşıacağı maliyet işsizlik olacaktır. Fakat sermaye sahipleri ve emek sahipleri arasında çok temel bir fark vardır. Sermaye sahipleri üretim sürecini yöneten ve kontrol edenlerdir. Bu farkın etkisi, belirsiz ve sürekli değişim gösteren ekonomik maliyetin paylaşımında emek sahipleri açısından olumsuz bir orantısızlıkla sonuçlanmaktadır. Mümkün oldukça, kapitalizm talep miktarını sabit tutmanın ve istihdam aracı olarak onu muhafaza etmenin yollarını arayacaktır. Talep miktarındaki değişim istihdamı etkileyecektir. Üretim sürecinde kullanılan teknolojik farktan ötürü; sermaye yoğun üretim ve işgücü yoğun üretim olarak iki ayrı üretim biçimi karşımıza çıkacaktır. Talep edilen miktarı sabit ve değişken olarak ikiye ayırdığımız takdirde, temel/sabit talep sermaye yoğun teknik kullanılarak karşılanırken; değişken/dalgalı talep işgücü yoğun teknik kullanılarak karşılanacaktır. Bu ikilik, işgücünün çatallaşmasına neden olarak işçiler arasındaki ayrılığı oluşturmaktadır.

Sermaye yoğun tekniğin kullanıldığı birincil sektörde nitelikli işçiler istihdam edilmektedir. İşverenler bu sektörde bulunan işçilere becerilerini geliştirmeleri için özel eğitimler sağlayarak yatırım yapmaktadır. Bu işçilerin meslekleri karmaşık ve işlerini iyi yapmaları için yüksek bilgi ve deneyim gerektirmektedir. Bu durum aynı zamanda firmaya beşeri sermaye birikimi sağlayarak kurumsal kapasitenin gelişmesini sağlamaktadır. Birincil sektör işçileri sendikalaşmaya ya da yüksek nitelikli olmaya meyilli olmakla birlikte

işverenlere, işsiz kalmaları durumunda, kıdem tazminatı ve işsizlik ödeneği gibi yüksek maliyetlere yol açacak sözleşmelere sahiptir. Söz konusu maliyetler ve yükümlülüklerden dolayı birincil sektör işçilerinin işten çıkarılması işverenler açısından tabiri caizse çok pahalıya patlamaktadır. Birincil sektör işçileri adeta işgücünden ziyade sermaye konumuna geçmektedir.

İşgücü yoğun ikincil sektör işçilerinin birincil sektör işçilerinin aksine niteliksiz ve devamlı olmayan işlerde istihdam edilmelerinden dolayı; işverenler açısından, işten çıkarılma maliyetleri ya çok az ya da hiç bulunmamaktadır. Söz konusu durum nedeniyle ikincil sektör işçileri herhangi bir zaman diliminde işsiz kalabilirler. Ekonominin durgunluk dönemlerinde işverenler ikincil sektör işçilerinin maaşlarını azaltacaktır. Hülasa, işverenler ikincil sektör işçilerini işsiz kalma maliyetlerine katlanmaya zorlayabilmektedir. Değişken talebi karşılamak amacıyla işgücü yoğun tekniğin kullanıldığı ikincil sektör işçileri; işten çıkarılma durumlarında maliyetlerinin düşük olmasından dolayı üretimin değişken faktörüdür. Bundan ötürü işverenler bu işçileri gözden çıkarılabilir/değersiz olarak değerlendirmektedir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında sermaye ve emeğin arasındaki doğal farktan kaynaklanan işgücü piyasası yapısının bölünmüşlüğü'nün uzantısı olarak işgücü de iki bölüme ayrılmaktadır. Hedef ülkede, ikincil sektörün; istikrarsız olması ve düşük ücret koşullarına sahip olması ile kariyer fırsatları için makul beklentiler sağlayamaması yerel halk tarafından tercih edilmemesine neden olmaktadır. Diğer taraftan sermaye yoğun birincil sektörün sağlamış olduğu yüksek ücret, iş güvencesi ve sunmuş olduğu kariyer imkânları nedeniyle hedef ülkenin yerel halkı bu sektöre yönelmektedir. Tabiatıyla göçmen işçiler, ikili işgücü piyasasının ikinci sektör işgücü talebinin karşılanması olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁸

İkili işgücü piyasası teorisi; mikroekonomik modeller tarafından öngörüldüğü üzere, uluslararası hareketlilik kararının rasyonel bireyler tarafından bireysel çıkarlar düşünülerek alındığını ne reddetmekte ne de kabul etmektedir. Sanayileşmiş ülkelerde bulunan hanehalkları tarafından tercih edilmeyen dolayısıyla işgücü açığı bulunan düşük ücretli işler, göçmen işçiler tarafından kaynak ülkede bulunan ailelerine yardım sağlamak, risklere karşı önlem almak için fırsat olarak değerlendirilmektedir. Neoklasik modeller ile her ne kadar

⁵⁸ Piore, Michael J; **Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies**, Cambridge University Press, First Published, Cambridge 1979, ss. 26-49.

özünde bir tartışma içinde olmasa da; ikili işgücü piyasası teorisi, mikro düzeyli karar modellerinden oldukça farklı sonuç ve göstergeler taşımaktadır:

➤ Uluslararası işgücü hareketliliği talebe bağlı hareket etmektedir. Gelişmiş ülkelerde bulunan işverenlerin işgücü talebini karşılamak üzere işverenlerce ya da işverenler adına hükümetler tarafından alınan kararlar doğrultusunda başlamaktadır.

➤ Göçmen işçi talebi, ekonominin yapısal ihtiyacından kaynaklanmakta ve ücretlerden ziyade işgücü açığı nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Tabiatıyla, uluslararası alanda ücret farklılıkları olmasa, ücretler sabit kalsa dahi işverenler işgücü açığını karşılamak amacıyla işçi talep etmeye devam edecektir.

➤ Kaynak ülkede bulunan düşük ücretler, işgücü arzı fazlalığından kaynaklanmamaktadır. Düşük ücretlerin sebebi sosyal ve kurumsal mekanizmalardır. Dolayısıyla, düşük ücretler yalnızca arz ve talep tarafından değiştirilemezler.

➤ Kaynak ülkelerde; kurumsal ve sosyal mekanizmalar ücret düşüklüğünü önleyemediği için göçmen işçi arzı artışının bir sonucu olarak ücretler düşmeye devam edebilir.

➤ Hükümetlerin, neoklasik göç teorisinin mikro göç kuramının öne sürdüğü gibi istihdam oranlarında ve ücretlerde küçük farklılıklar yaparak uluslararası göçü etkilemesi olası değildir. Göçmen işçiler; gelişmiş ülkelerde yapısal işgücü talebini/açığını karşılamaktadır. Söz konusu işgücü talebine/açığına müdahale etmek ekonomik örgütlenmede büyük değişiklikler gerektirmektedir.

Sonuç olarak, ikili işgücü piyasası teorisine göre uluslararası işgücü hareketliliğinin temel belirleyicisi gelişmiş ülkelerde/hedef ülkelerde bulunan yapısal işgücü talebidir. Hedef ülkede yerel işgücünün yapmak istemediği, tercih etmediği işlerden kaynaklanan işgücü piyasasındaki boşluk göçmen işçilerce tamamlanmaktadır. Uluslararası işgücü hareketliliğine ilişkin politika geliştirmek isteyen karar alıcıların, ekonomide yapısal olarak var olan işgücü talebini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

1.2.2 Sosyal Perspektif

Literatürde göç teorileri çeşitli sınıflandırmalara tabi tutularak belirli başlıklar altında incelenmiştir. İncelenen göç teorilerinde saptanan temel belirleyiciler dikkate alınarak sosyal

alandanda olduğu değerlendirilen; tarihsel yapısalcı yaklaşımd (dünya sistemleri teorisi), sosyal sermaye teorisi (ilişikiler ağı/network teorisi ve kurumsal teori), göç sistemleri teorisi ve kümülatif nedensellik teorisi ‘Sosyal Perspektif’ başlığı altında ele alınmıştır.

1.2.2.1 Tarihsel Yapısalcı Yaklaşım Çerçevesinde Dünya Sistemleri Teorisi⁵⁹: Gelişmişlik Farkı ve Kapitalist Sistem

Tarihsel yapısalcı yaklaşımın kökeni marksist ekonomi politığe ve dünya sistemleri teorisine uzanmaktadır. Kalkınma üzerine tarihsel-yapısal paradigma, 1960'lardan itibaren göçe farklı bir yorum getirmiştir.⁶⁰

Tarihsel-yapısalcı yaklaşım temsilcileri, ekonomik ve politik gücün gelişmiş ve az gelişmiş ölkeler arasında eşitsiz bir şekilde dağıldığını vurgulamaktadır. İnsanların kaynaklara erişimi noktasında eşit olmadıklarını ve kapitalist genişlemenin bu eşitsizlikleri pekiştirme eğiliminde olduğunu değerlendirmektedirler. Bununla birlikte tarihsel-yapısalcı yaklaşım temsilcilerine göre; az gelişmiş ölkeler, modernleşmek ve ekonomik kalkınmayı sağlayamamakla birlikte küresel jeopolitik yapı içinde dezavantajlı konumdadır.⁶¹ Bu çalışmada; tarihsel yapısalcı yaklaşım çerçevesinde dünya sistemleri teorisi ele alınacaktır.

Dünya sistemleri teorisi, tarihsel-yapısalcı yaklaşım olarak da ifade edilmektedir. Düşünsel temellendirmesini Wallerstein'ın marksist politik ekonomi üzerine inşa ettiği ve Sassen, Portes vb. tarafından zenginleştirilen bu teori, göçün itici gücü olarak dünya ölkeleri arasındaki iktisadi ve siyasi gücün eşitsizliğine işaret etmektedir. Teoriye göre kapitalist dünyada gelişmiş ölkelerde ortaya çıkan ekonomik üretken güç, işgücü talep fazlası doğurmaktadır. Batı ekonomilerinde bir yandan vasıflı işçi talebi artarken diğer yandan batılı halkların yapmak istemediği ikincil işgücü piyasası işlerine olan talep de artmıştır. Bu bilhassa hem hukuki hem de toplumsal açıdan güçsüz olan göçmen işçiler için bir işgücü talebi yaratmaktadır.

⁵⁹ Literatürde farklı isimlerle Türkçeye çevrilen ‘World Systems Theory’ (Merkez-Çevre İlişkileri Teorisi, Merkez Çevre Kuramı, Dünya Sistemi (Merkez-Çevre) Göç Kuramı, Dünya Sistemi Teorisi vb.) bu çalışmada Dünya Sistemleri Teorisi olarak ifade edilecektir. Bkz.: Çağlayan, Savaş; “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Güz 2006, Sayı 17, 2006, ss. 67-91.; Toksöz; **a.g.e.**; Güllüpinar; **a.g.m.**; Özcan; **a.g.m.**

⁶⁰ De Haas, Hein; **Migration and Development: A theoretical Perspective**, University of Oxford Working Paper 9, 2008a, s. 7.

⁶¹ De Haas; “2008a”, **a.g.e.**, s. 7, 8.

Buna karşılık geliştirmekte olan ülkelerde ise ekonomik entegrasyon süreçleri üretim faktörlerini giderek daha fazla küresel piyasaların kontrolüne bırakmaktadır. Örneğin; tarım reformları, geniş bir çiftçi kitlesini kırdan kente düşük verimli işlerde çalışmak üzere göç ettirmiştir. Küreselleşme bu şekilde küçük üretim birimlerini yok ederek geniş bir işsiz orduyu yaratmaktadır. Geliştirmekte olan ülkelerin kentlerinde oluşan bu işgücü arzı fazlası ise gelişmiş ülkelerin ucuz işgücü talep eden sektörlerinde çalışmak üzere göç etmiştir. Küreselleşme ve ekonomik entegrasyon hem iç hem de dış göçü teşvik ederek ekonomik gücü elinde tutan merkeze hammadde-işgücü sağlayan çevre ülkelerden oluşan iki kutuplu bir dünya yaratmaktadır.⁶²

Dünya sistemleri teorisi açısından dünya, zengin ve gelişmiş ülkelerin oluşturduğu merkez ile görece fakir ve gelişmemiş ülkelerin oluşturduğu çevrenin yer aldığı iki kutuplu bir yapıdan oluşmaktadır. Bu ikili yapı ekonomik temelde bağımlı olarak var olabilmektedir. Bu oluşumun temelinde kapitalizm yatmaktadır. Tarihsel perspektiften bakıldığında sömürgecilik ve kolonyal bağlar üzerine inşa edilmiş ilişkiler ağının yerini modern dünyada kapitalizm ve ulus devlet almıştır. Merkez ülkeler sermaye birikimlerini devam ettirebilmek için çevre ülkelere ihtiyaç duyarken çevre ülkeler de merkez ülkelerin sahip olduğu gelişmişliğe, zenginliğe ulaşmak için merkez ülkelere ihtiyaç duymaktadır. Tabiatıyla söz konusu ikili yapı arasındaki ilişki tek taraflı değil; bilakis karşılıklıdır. Uluslararası işgücü hareketliliği her ne kadar çevreden merkeze doğru olsa da aslında ihtiyaç duyulan işgücünü karşılamak için sermayeyi dolayısıyla yatırımları takip etmektedir.⁶³

Gelişmiş ülkelerden, geliştirmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere gerçekleştirilen doğrudan yabancı yatırımlarla bağlantılı olarak tarım ihracatı ve hammadde ithalatının genişlemesi neticesinde geleneksel çalışma yapısı bozulmuştur. Söz konusu durum aynı zamanda göç eden yeni bir nüfusun oluşmasına neden olmuştur. Sermaye ve işgücü birbirine sıkı sıkıya bağlı üretim faktörleridir. Bunlar birlikte hareket etmektedir; adeta birbirinin tamamlayıcısıdır. İşgücü piyasasında meydana gelen değişikliklerin göç hareketliliğini etkilediği gibi göç hareketliliğinde meydana gelen değişiklikler de işgücü piyasasını etkilemektedir. Göç aslında tarihsel olarak bakıldığında, kapitalist sistemde meydana gelen bozulmaların ve aksaklıkların doğal sonucudur. Dolayısıyla yabancı yatırımlar dünya sistemi teorisyenleri açısından çok önemli bir faktördür. Tarihsel-yapısalcı yaklaşımlar

⁶² Toksöz; **a.g.e.**, ss. 18-19.

⁶³ Çağlayan; **a.g.m.**, ss. 78-82.

neoklasik göç teorisinin eleştirisidir ve neoklasik teorinin önerdiği gibi bireylerin, göç kararı alma açısından özgür oldukları hususunu reddederler.⁶⁴

Çevre ülkelerde bulunan çiftçiler; küresel mal piyasasında yer edinebilmek, tarımsal kaynaklara ulaşabilmek amacıyla yeni arayışlara girmektedir. Çiftçiler; tarımda makineleşmeye yönelmekte, verimli tohumlar kullanmakta ve gübre gibi ürünlerle verimi artırmaktadır. Böylece işgücü yoğun üretim tekniğinden sermaye yoğun üretim tekniğine geçiş süreci başlamaktadır. İşgücü ihtiyacının azalması geleneksel tarımsal üretim tekniğinin bozulmasına ve kapitalist üretim sürecinin dışına itilmiş, topraklarından edilmiş mobil, göç edebilir bir işgücünün oluşmasına neden olmaktadır.

Hammaddelerin küresel piyasalarda satışının ortaya çıkmasıyla birlikte ücretli işgücüne dayanan endüstriyel üretim metotlarına ihtiyaç hâsıl olmuştur. Söz konusu durum, karşılıklı ve sabit geleneksel toplumsal ilişkilere dayanan ekonomik ve sosyal yapının bozulmasına neden olarak; özel kazancın, bireyselliğin ön plana çıktığı yeni bir model oluşturmuştur. Bu eğilim uluslararası boyutlara varan işgücünün hareketliliğini sağlamıştır.

Gelişmiş ülkelerde bulunan güçlü firmalar, kapitalizme dâhil olmak isteyen çevre ülkeler tarafından sunulan maliyet düşürücü fırsatlardan yararlanmak amacıyla çevre ülkelere yönelmektedir. Çevre ülkelerde kurulan fabrikalar için talep edilen işgücü yerel işgücü piyasasını güçlendirirken aynı zamanda geleneksel yerel üretim sistemini zayıflatmaktadır. Talep edilen işgücü erkeklerin istihdamını sınırlaması yanında düşük ücretle çalışmaya razı olan kadınlardan oluşmaktadır. Kadınların işgücüne dâhil olmasıyla birlikte kadınların sosyalleşmesi artmakta; aynı zamanda ihtiyaçlarını karşılamayan ücretlerle modern tüketime yeni tüketiciler dâhil olmaktadır. Diğer taraftan yabancı yatırımcıların üretimine ayak uyduramayan yerel üretimin baltalanması sonucu kadınların tercih edilmesi nedeniyle fırsatları azalan erkekler için durum daha da zorlaşmaktadır. Sonuç olarak sosyal ve ekonomik açıdan köklerinden koparılmış göçe meyilli yeni bir nüfus oluşmaktadır.

Aynı kapitalist süreç neticesinde, çevre ülkede bulunan göçmenlerin her ne kadar bir kısmı şehirlere göç etse de belirli bir kesim de gelişmiş ülkelere göç etmeye yönelmektedir. Ekonominin küreselleşmesini sağlayan yabancı yatırımlar merkez ülkelerin şehirlerinden

⁶⁴ De Haas; “2008a”, a.g.e., s. 8.

yönetilmektedir. Dolayısıyla bahse konu şehirlerde bulunan firmaların yapısal özellikleri nedeniyle güçlü bir göçmen işgücü talebi de oluşmaktadır.

Çevre ülkelere yatırım yapan merkez/gelişmiş ülkeler; fabrikalar için gerekli teçhizatın ulaştırılması, hammadde ihracat ve ithalatının yapılabilmesi, şirketlerin yönetiminin sağlanması, ticari faaliyetlerinin koordinasyonunun sağlanabilmesi gibi sebeplerden ötürü ulaşım ve iletişim bağları kurar ve genişletir. Söz konusu durum büyük bir alt yatırım gerektirmektedir. Böylece gelişen ulaşım ve iletişim ile birlikte oluşan uluslararası yol sayesinde; yalnızca işgücü, sermaye, bilgi, ürün hareketliliği değil aynı zamanda insanların hareketliliği de ucuzlayarak kolaylaşmaktadır. İşgücü hareketliliğinin yönü genel olarak sermaye ve mal hareketliliği yönünün zıddıdır.

Ekonomik küreselleşme süreci kapitalist merkez ülkeler ve çevre ülkeler ile kültürel bağlar oluşturmaktadır. Kolonyal dönemde yönetimi ve tabiri caizse sömürüyü kolaylaştırmak amacıyla merkez ülkeler tarafından çevre ülkelerde kurulan eğitim ve yönetim sistemlerinin uzun dönemde yansıması olarak çok yönlü bir bağ oluşmaktadır. Senegal vatandaşlarının Fransızca öğrenmesi, Fransız liselerinde okumaları ve ekonomik işlemlerinde Fransız frangı kullanmaları bunun bir örneğini teşkil etmektedir. Benzer şekilde Hindistanlıların ve Pakistanlıların İngilizce öğrenmeleri, İngiliz eğitim sisteminden etkilenmeleri ve İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth)'na katılmaları başka bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kolonyal geçmiş olmasa dahi ekonomik çevrenin büyük etkileri olabilmektedir. Örneğin; Meksikalılar, Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan üniversitelerde okumakta, İngilizce konuşmakta ve Amerikan tüketici tarzını yakından izlemektedir.

Bu ideolojik ve kültürel bağlar merkez ülke tarafından kullanılan kitle iletişim araçları ve reklam kampanyaları ile güçlendirilmektedir. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Britanya ve Almanya gibi merkez ülkelerden yayınlanan televizyon programları vasıtasıyla gelişmiş/merkez ülkelerin hayat standartları ve yaşam tarzları tanıtılarak benimsetilmekte ve yabancı reklam firmaları tarafından hazırlanan reklam kuşakları çevre ülkelerde bulunan insanlara modern tüketici anlayışını cezbedici bir şekilde empoze etmektedir. Böylece gelişen kültür, dil ilişkisi ve modern tüketim modelinin yayılmasıyla birlikte ulaşım/iletişim altyapısının birleşmesi uluslararası göçün yolunu oluşturmaktadır.

Dünya ekonomisinin yönetildiği küresel şehirlerde bankacılık, yönetim, profesyonel hizmetler, yüksek teknoloji üretim eğilimi büyük gelişme göstermektedir. Amerika’da New York, Los Angeles, Miami; Avrupa’da Londra, Paris, Berlin ve Pasifikte Tokyo, Osaka ve Sydney gibi şehirler bu gelişmenin örneklerini yansıtmaktadır. Yüksek nitelikli işgücü yoğun olan bu şehirlerde niteliksiz işleri yapacak ciddi bir niteliksiz işgücü talebi oluşmaktadır. Aynı zamanda deniz aşırı üretime geçiş, elektronik ve bilgisayarda yüksek teknoloji üretim ve eğitim, sağlık gibi hizmet sektörlerinin gelişmesiyle birlikte işgücü piyasasında en alttan en üste kadar her kademedede özellikle görece orta sınıfta işgücü talebi ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan görece düşük eğitilmiş yerli işgücü düşük seviyeli maaşlarda direnmektedir. İyi eğitim almış olan yabancılar ve yerliler yüksek maaşlı, hiyerarşik olarak yüksek görülen mesleklerde çalışmaktadır. Hizmet sektöründe oluşan görece niteliksiz işlerde oluşan talep ise özellikle göçmen işçiler tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. Tüm bu unsurlar dikkate alındığında uluslararası işgücü hareketliliği kaçınılmaz olmaktadır.⁶⁵

Yukarıda belirtilen bilgiler ışığında; dünya sistemleri teorisi, uluslararası hareketliliğin genişleyen küresel kapitalist piyasanın siyasi ve ekonomik düzenine bağlı olduğunu vurgulayarak belirli hipotezleri ortaya atmaktadır:

- Uluslararası göç, küresel kapitalist ekonominin çevre ülkelere nüfuz etmesinin doğal sonucu olarak meydana gelmektedir.
- Uluslararası işgücü hareketliliği, uluslararası mal ve sermaye hareketliliği ile zıt yönde hareket etmektedir. Sermaye yatırımları; ulusüstü hareketliliğe neden olan, çevre ülkelerde, güçlü maddi ve manevi bağlarla ülkelerine bağlı insanlar yerine bağlarından koparılmış hareketli bir nüfus oluşturmaktadır.
- Uluslararası göçün, geçmişte kurulmuş kültürel, dilsel, yönetsel, ulaşım, iletişim ve yatırım bağlarından dolayı özellikle eski emperyalist devletler ve sömürgeleri arasında olması daha muhtemeldir. Erken dönemde kurulmuş olan bu bağlar ve başlayan ticaret mezkûr ülkeler arasında kendine özgü özellikler taşıyan ulusüstü piyasaların ve kültürel sistemlerin gelişmesini sağlamıştır.

⁶⁵ Douglas vd.; **a.g.m.** ss. 445-447, Toksöz; **a.g.e.**, ss. 31-33.

➤ Uluslararası göçün küresel ekonomiden kaynaklanmasından ötürü; uluslararası hareketliliğe müdahale edebilmesi için hükûmetlerin, uluslararası sermaye ve mal hareketliliğini ve firmaların denizaşırı yatırım faaliyetlerini etkileyerek düzenlemeler yapması gerekmektedir. Bununla birlikte; olası böyle bir müdahalenin gerek küresel ekonominin durgunluğuna sebebiyet vermesi gerekse uluslararası ticari uyumsuzlukların artmasına neden olması ve ulusüstü şirketlerin güçlü olması nedeniyle bahse konu düzenlemelerin yapılması mümkün görünmemektedir.

➤ Sınırları dışında bulunan yatırımlarını korumak ve küresel ekonominin genişlemesini teşvik eden hükûmetleri desteklemek için kapitalist ülkelere gerçekleştirilecek askeri ve siyasi müdahalelerin başarısız olması; merkez ülkelere yönelen yeni bir mülteci akımını başlatarak uluslararası göçün farklı bir formunu ortaya çıkartacaktır.

➤ Göç, ülkeler arasında bulunan istihdam koşulları ve ücret farklarından çok az etkilenmektedir. Uluslararası göçü etkileyen temel belirleyici küresel ekonominin yapısını ve yeni pazar yaratmayı oluşturan dinamiklerdir.

Sonuç olarak dünya sistemleri teorisi açısından uluslararası işgücü hareketliliğinin temel belirleyicisi kapitalist piyasa ekonomisidir. Dolayısıyla uluslararası işgücü politikası oluşturan karar vericilerin yabancı işgücüne yönelik atılacak adımlarda kapitalist piyasa koşullarını etkileyecek hususları nazara almaları gerekmektedir.

1.2.2.2 Sosyal Sermaye Teorisi: Kişilerarası İlişkiler ve Kurumlar

Sosyal Sermaye Teorisi; ilk defa Glenn Loury tarafından 1977 yılında sunulmuş akabinde Pierre Bourdieu (1986), Bourdieu ve Loic Wacquant (1992) tarafından geliştirilmiştir.

Literatür incelemesi neticesinde sosyal sermaye teorisinin, ilişkiler ağı ve kurumsal teorinin birleşiminden oluştuğu ya da ilişkiler ağı ve kurumsal teori olarak ikiye ayrıldığı görülmüştür. Bazı eserlerde yalnızca sosyal sermaye teorisine yer verildiği birçok eserde ise ilişkiler ağı teorisi ve kurumsal teori olarak ele alındığı gözlemlenmiştir.⁶⁶ Bazı eserlerde ise sosyal sermaye teorisinin yanında ayrıca kurumsal teoriye de yer verildiği görülmüştür.⁶⁷

⁶⁶ Örnek olarak Bkz.: Douglas; "1999", **a.g.m.** ss. 43-45.

⁶⁷ Örnek olarak Bkz.: Özcan; **a.g.m.**

Bu çalışmada konunun daha iyi anlaşılması için sosyal sermaye teorisi; ilişkiler ağı teorisi ve kurumsal teori olarak iki ayrı başlık altında ele alınacaktır.

1.2.2.2.1 İlişkiler Ağı (Network) Göç Teorisi: Ahablıklar/İlişkilerin Düşürdüğü Maliyetler

Küreselleşme olgusunun akademik camiada son 30 yılda büyük önem kazanan bir teorik olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda küreselleşmenin bir boyutunu da iletişim ağları oluşturmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte iletişim araçlarında yaşanan ilerlemeler iletişimi kolaylaştırmış ve mesafeleri ortadan kaldırmıştır. Yeni iletişim kanallarının ortaya çıkmasıyla birlikte insanlar arasındaki ilişkiler ağı gelişmiştir. İlişkiler ağı teorisi, uluslararası hareketliliği ekonomik temellerden ziyade insanlar arasındaki ilişkiler ağı üzerinden açıklamaktadır.

İlişkiler ağı (network) göç teorisi; göç sistemleri teorisi olarak bilenen diğer bir yaklaşımla benzer özellikler taşımaktadır. Bu teori; göçün, hem kaynak hem de hedef ülkede sosyal, ekonomik ve kurumsal durumları değiştirdiğini varsaymaktadır. İlişkiler ağı göç teorisi hedef ülkede bulunan göçmenlerin ve yerel halkın uluslararası göç hareketliliğinin üzerindeki rolüne odaklanmakta iken göç sistemleri teorisi bir adım daha ileri giderek; göçün, tüm toplumsal ve sosyal gelişim bağlamında hem kaynak hem de hedef ülkeyi yeniden yapılandıracağına vurgu yapmaktadır.⁶⁸

Göçmen ilişkiler ağı kavramı, kaynak ülkede ve hedef ülkede bulunan eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasındaki ortak ahablık, soydaşlık ve köken bağlarından meydana gelen kişiler arasındaki bağlantıları anlatmaktadır. Mezkûr ilişkiler ağı göçmenler açısından göç sürecinde karşılaşılan sorunlara karşı ihtiyaç hâsıl olduğunda başvurulacak bir beşeri sermayedir. Bununla birlikte, göçmenlerin hem hedef ülkede hem de kaynak ülkede kurdukları bu sosyal ağlar göçler üzerinde ciddi etkilerde bulunmaktadır. İlişki ağları göçmenleri ve göçmen olmayan kişileri zamansal ve mekânsal açıdan birbirine bağlamaktadır. Bu bağlar güçlü olabileceği gibi zayıf da olabilir.⁶⁹

Göç yalnızca göç eden kişileri değil, göçmenlerin çevrelerinde bulunan insanları da etkileyen bir süreçtir. Göçmenlerin sahip olduğu bu ilişkiler ağı göçü hızlandıran ve aynı zamanda yaygınlaştıran bir etkidir. Söz konusu durum uluslararası hareketliliğin devamını

⁶⁸ De Haas; “2008a”, a.g.e.

⁶⁹ Robinson; a.g.e., s. 8.

sağlayan bir faktördür. Kaynak ülkeden hedef ülkeye ilk göçü gerçekleştiren bireyler için göç ciddi bir maliyet doğurmaktadır. Özellikle düzensiz göç olması durumunda söz konusu maliyet katlanmaktadır. Oysaki ilk göçmenleri izleyen her yeni göçmen sahip oldukları ilişkiler ağını kullanarak yalnızca maliyetlerini düşürmekle kalmayıp aynı zamanda olası risk faktörlerini de azaltmaktadır. Tabiatıyla göç süreci çok daha kolay ve konforlu geçmektedir. Bu durum yeni göç hareketlerini tetikleyecek ve göçün sürdürülebilirliğini sağlayacaktır.

Diğer taraftan göçmenler arasındaki bağlar yalnızca sosyal ve ekonomik temelli değil aynı zamanda siyasal temellidir. Kurulan ilişki ağları zamanla gelişmekte farklı alanlara yayılmaktadır. Böylece ağlar karmaşık bir hâl almaktadır. 20. Yüzyılın ikinci yarısında ülkemizden Almanya'ya göç eden Türk işçiler bunun en güzel örneklerinden birini teşkil etmektedir. Başlangıçta ilk giden Türk işçiler sonradan gelen işçilere barınma gibi temel ihtiyaçlar konusunda yardımcı olmuş ve sosyal uyumlarını kolaylaştırıcı rol oynamıştır. Günümüzde aynı durum devam etmekle birlikte Almanya bürokrasisi ve siyasetinde Türklerin etkin olmasıyla ilişki ağları farklı bir boyut kazanmıştır. İlişki ağları yalnızca ekonomik, temel ihtiyaçlarla sınırlı kalmayıp bürokratik ya da siyasi süreçte yaşanan sorunlarda da başvuru bir araç olmuştur.⁷⁰

İlişkiler ağı göç teorisi, göç sürecindeki ilişkiler ağını yalnızca gönderen ya da kabul eden ülke açısından incelemekle kalmayıp bütüncül bir perspektifle iki ülkede bulunan önce giden göçmenler, sonra giden göçmenler ve hem kaynak hem de hedef ülkede bulunan göçmen olmayan toplumlar arasındaki hısmılık, dostluk ve ortak paylaşım ile oluşan ilişkiler üzerinden konuyu irdelemiştir. İlişkiler ağı aslında yabancı ülkede istihdama erişmek için sosyal sermayenin oluşturduğu bir formdur. Yukarıda da altı çizildiği üzere ilişkilerin genişlemesiyle birlikte uluslararası hareketliliğin bir taraftan maliyeti azalmakta diğer taraftan olası riskler minimize edilmektedir. Böylece yeni göçler oluşmakta ve bunun sonucunda ilişkilere daha çok kişi dâhil olmaktadır. Bir döngü olarak bu süreç sürekli devam etmektedir.

İlk göçmenler kendi ülkelerinden ayrılarak yeni bir ülkeye ulaştıklarında hiçbir sosyal bağları olmadığı için ciddi maliyetler ve zorluklarla karşılaşmıştır. Özellikle yasa dışı yollardan bu süreci tamamlayanlar için durum çok daha külfetli olmuştur. Ancak insan

⁷⁰ Güllüpınar; **a.g.m.**, ss. 73-74.

doğası gereği sosyal bir varlıktır. Dolayısıyla belirli bir süre sonra göçmenler geldikleri ülkelerde sosyalleşmeye başlayacaktır. Diğer taraftan ait olduğu, içinde büyüdüğü toplumla ilişkileri devam edecektir. Hedef ülkede sosyalleşen göçmenlerin çevreleri sayesinde toplumsal uyum dâhil olmak üzere iş bulmak gibi birçok unsur kolaylaşacaktır.

İlk göçmenleri takip eden ardıl göçmenler için göç süreci çok daha kolaydır. Çünkü geldiklerinde kendilerini karşılayacak, sosyal uyumlarına, kalacak yer gibi temel ihtiyaçlarını gidermelerine yardımcı olacak, iş bulmak dâhil bürokratik süreçler ve geldikleri ülke hakkında bilgi alabilecekleri ve yanlarında olacak tanıdık, kendi kültürlerine ait birileri bulunmaktadır. Dolayısıyla ilk gelen göçmenlere kıyasla maddi ve manevi maliyetlerinde ciddi bir azalma söz konusudur. Kaçınılmaz bir biçimde sonra gelen göçmenler de ilk gelen göçmenler gibi benzer süreçlerden geçecektir. Böylece ilişkiler ağı giderek çok daha fazla gelişecek ve bu durum kendini geliştirerek tekrarlayan bir döngü oluşturacaktır. Hülasa azalan maliyetler söz konusudur.

Gelişen ilişkiler ağı ile birlikte riskler de azalmaya başlayacaktır. Ciddi gelişmiş ilişki ağları güvenilir ve emin bir bilgi kaynağı ve hatta meslek kazanımının yolunu açacaktır. Gelecek olan göçmenler önce gelmiş olan göçmenlerle iletişime geçerek göç süreci, karşılaşılabilecek zorluklar, açık olan işler, ülkenin durumu gibi birçok konuda güvenilir bilgiye erişim imkânına sahip olacaktır. Örneğin, ilk gelen göçmenler hedef ülkede bulunan ilişkileri sayesinde kaynak ülkede bulunan tanıdıklarına iş bulacaktır. Böylece henüz göç kararı almamış menşe ülkede bulunan tanıdıklarının göç kararı vermelerine ve iş bulma riski olmadan meslek kazanmalarına katkı sağlayacaktır. Kısaca gelişmiş ilişki ağları sayesinde azalan riskler söz konusudur.⁷¹

Yukarıdaki bilgiler dikkate alındığında ilişkiler ağı göç teorisi açısından aşağıdaki hususlar ortaya çıkmaktadır:

➤ İlişkiler ağı, kaynak ülkede dileyen herkesin zorluk çekmeden göç etmesini sağlayacak şekilde yayılana kadar uluslararası hareketlilik devam edecektir.

⁷¹ Gurak, Douglas T., and Fe Caces; "Migration networks and the shaping of migration systems," in Mary Kritz, Lin Lean Lim, and Hania Zlotnik (eds.), **International Migration Systems: A Global Approach**. Oxford: Clarendon Press, 1992, ss. 150-176.

➤ Zaman içerisinde gelişen göçmen ilişkiler açısından dolayı riskler ve maliyetler azalacaktır. Dolayısıyla neoklasik göç teorisinin öne sürmüştüğü iki ülke arasındaki ücret ya da istihdam oranlarının farkı göç kararı üzerindeki etkisini kaybedecektir.

➤ İlişki ağlarının genişlemesi ve düşen risk ve maliyetler neticesinde akış sosyo-ekonomik açıdan daha az seçici hale gelecek ve kaynak toplumu daha fazla temsil eder nitelik kazanacaktır.

➤ İlişkiler ağının kurumsallaşması uluslararası göçün yapısal ya da bireysel faktörlerden bağımsızlaşmasını sağlayacaktır.

➤ Göçmenlerin aile bireyleri ile birleşmesini sağlamak amacıyla uygulanan kolaylıklar gibi göç politikalarının izlenmesi ilişki ağlarının güçlenmesini sağlayarak göç kontrolünün sağlanmasına yönelik politikalar ile tezatlık oluşturmaktadır.

Sonuç olarak ilişkiler ağı göç teorisi açısından uluslararası işgücü hareketliliğinin temel belirleyicisi yabancı iş gücünün kurmuş olduğu ilişki ağlarıdır. İnsanların iletişim gibi temel haklarının sınırlandırılması mümkün olmadığı için ilişki ağlarının engellenmesi olası görünmemektedir. Dolayısıyla uluslararası işgücü politikası oluşturan karar vericilerin yabancı işgücüne ilişkin atılacak adımlarda ilişkiler ağını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

1.2.2.2 Kurumsal Göç Teorisi: Formel ve Enformel Kurumlar

Gelişmiş ülkeler düzenli göçmenleri sıkı vize uygulamaları ile kabul etmektedir. Özellikle düzensiz göçmenlerin gelişmiş ülkelere ulaşması çok zordur. Göçmenler tarafından gelişmiş ülkelere yönelik ciddi bir talep söz konusudur. Diğer taraftan gelişmiş ülkelerin uyguladığı sıkı vize politikaları nedeniyle kabul edilecek göçmen sayısı sınırlıdır. Tabiatıyla gelişmiş ülkelerin kabul edeceği göçmen sayısı ile söz konusu ülkelere erişmek isteyen göçmen sayısı arasında ciddi bir dengesizlik oluşmaktadır. Bu noktada göçmenlere yardımcı olmak isteyen gönüllü ve ücretsiz sivil toplum kuruluşları ve göçmenlerin durumundan faydalanarak gelir elde etmek isteyen özel kuruluşlar ortaya çıkmaktadır. Söz konusu dengesizlik yasal kuruluşların yanı sıra kazanç sağlamak isteyen bir karaborsanın oluşmasına da neden olmaktadır.

Göçmenlerin bulunduğu zor durumdan dolayı katlanmak isteyecekleri maliyetler özel teşebbüsler açısından kârlı bir girişim olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan kırılğan

bir grup olan göçmenleri sömürmek isteyen bu girişimlere karşı göçmenleri ve haklarını koruyan, göçmenlerin mağduriyetlerini gidermeye çalışan insani yardım kuruluşları bulunmaktadır.

Göçmenlerden gelir elde etmek isteyen girişimciler; sahte belge düzenlemek, işveren ve işçi arasında aracı olmak, kaçak sınır ticareti yapmak, kaçak yollarla hedef ülkeye ulaşım sağlamak, kalacak yer sağlamak, sahte evlilikler vasıtasıyla ikamet izni ve vatandaşlık kazanılmasına yardımcı olmak gibi birçok konuda hizmet vermektedir. Dahası göçmenlerin içinde bulunduğu olumsuz şartlardan faydalanarak insan ticaretine varan faaliyetlerde bulunan teşebbüsler ortaya çıkmaktadır.

İnsani gruplar olarak addedilebilecek göçmenlere yardım amaçlı kurulan kurumlar ise; sosyal hizmetler, danışmalık hizmetleri, yasal danışmanlık ve barınma gibi hizmetler sunmaktadır. Böylece göçmenlerin yasal yollarla ülkeye girmeleri ve ülkede kalmaları, kayıt altına alınmaları sağlanmakta ve göçmenlerin haklarını ve yükümlülüklerini öğrenmeleri/bilmeleri sağlanarak farkındalık oluşturulmaktadır. Göçmenlere yardımcı olan bütün bu kuruluşlar zamanla kurumsallık kazanmakta ve çok iyi bilinir hale gelmektedir. Adeta göçmenlerin hedef ülkedeki işgücü piyasasına erişmeleri için sosyal/beşeri sermayenin bir formu haline dönüşmektedir.⁷²

Guilomoto ve Sandron⁷³ tarafından geliştirilen kurumsal göç teorisince savunulan yukarıdaki tüm hususlar görüldüğü üzere ilişkiler ağı göç teorisi ile benzer bir temellendirmeye, bakış açısına sahiptir. Zamanla kurumsallaşmış ağlar; göçmenlerin, yasal ya da yasal olmayan yollar ile hedef ülkeye ulaşmalarını sağlayarak uluslararası göçün devamını sağlamaktadır.

Devletlerin uluslararası hareketliliğe müdahale ederek göç kontrollerini sağlayabilmeleri için aracı kuruluşları denetim altında tutması gerekmektedir. Ancak sıkı politikaların benimsenmesi/uygulanması yasa dışı kuruluşların oluşmasına neden olacaktır. Diğer taraftan kuruluşlara ilişkin belirli bir politikanın olmaması ise yozlaşmaya uzanan bir süreci beraberinde getirecektir. Dolayısıyla göçmenlere yönelik faaliyet gösteren kuruluşların gerek sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapılarak gerekse kara borsanın

⁷² Hagen-Zanker, Jessica; **Why do people migrate? A Review of the Theoretical Literature**, Maastricht Graduate School of Governance, MPRA (Munich Personal RePEc Archive) Working Paper No.28197, Maastricht 2008, ss. 16-18.; Douglas vd.; **a.g.m.**, ss. 450-451; Toksöz; **a.g.e.**, s. 36.

⁷³ Guilomoto, Christophe Z. and Sandron, Frederic.; "The Internal Dynamics of Migration Networks in Developing Countries", **Population: An English Selection**, Volume 13, Issue 2, 2001, ss. 135-164.

oluşmasını engelleyici denetimler uygulanarak kontrol altında tutulması gerekmektedir. Ancak söz konusu adımlar atılırken başta insan hakları gibi evrensel haklar olmak üzere uluslararası hukukun ve ulusal mevzuatın bir bütün olarak gözetilmesi gerekmektedir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında kurumsal göç teorisi açısından şu hususlar ön plana çıkmaktadır:

➤ Uluslararası hareketlilik arttığı, desteklendiği ve sürdürüldüğü süreçte uluslararası göç hareketliliği daha fazla kurumsallaşacak ve hareketliliğin başlangıcında etken olan faktörlerden (iş bulma endişesi, ulaşımın maliyeti vb.) bağımsızlaşacaktır.

➤ Devletler, göçmenlere yönelik sıkı politikalar uygulaması durumunda insancıl/yardımsever grupların direnişi ile karşılaşacaktır.

➤ Hükümetlerin kurumsallaşma sürecini kontrol altında tutmaları ya da düzenlemeleri zordur. Bunun yerine ülkelerinde var olan işgücü talebini karşılayacak kadar göçmenin girişini kolaylaştırarak, kara borsanın oluşmasını engelleyici politikalar izlemek kazançlı görünmektedir.

Sonuç olarak kurumsal göç teorisi açısından uluslararası işgücü hareketliliğinin temel belirleyicisi göçmenlere yönelik faaliyet yürüten kuruluşlardır. Dolayısıyla uluslararası işgücü politikası oluşturan karar vericilerin yabancı işgücüne ilişkin politika yapım sürecinde göçmenlere yönelik faaliyet yürüten kuruluşları göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

1.2.2.3 Göç Sistemleri Teorisi: Uluslararası Bağlantılar

Göç sistemleri teorisinin temel varsayımına göre; göç, hem göç alan hem de göç veren yerlerde toplumsal, kültürel, ekonomik ve kurumsal koşulları değiştirmektedir. Bu değişim göçün gerçekleştiği bütün alanlarda gerçekleşmektedir. Başka bir ifadeyle göç yalnızca göçmenlerin sosyal çevresini etkilemekte ya da sadece göçmenlerin sosyal çevresinden etkilenmekte değil bilakis hedef ve menşe yerlerden başlayarak göçün gerçekleştiği somut alanların bütün sosyal/gelişimsel bağlamını yeniden yapılandırmaktadır. Göç sistemleri teorisi, göç ve kalkınma arasında karşılıklı ve dinamik bir ilişkinin varlığını göstermektedir.

Dolayısıyla göçü daha geniş bir kalkınma perspektifine sokan teorik çerçevenin oluşmasına katkı sağlamaktadır.⁷⁴

Göç sistemleri teorisinin kurucusu coğrafya uzmanı Mabogunje'dir. Mabogunje, Afrika kıtasındaki kırsal alan ve kentsel alan arasındaki göçü incelemiştir. Bahse konu çalışmada; göç sistemleri, göçü içeren yerler arasındaki değiş tokuştan daha öte olma eğiliminde olan, insanların, malların, hizmetlerin ve bilginin akışını ve ters akışını ifade eden bir yerler seti olarak tanımlanmıştır. Mabogunje, göç sistemlerini şekillendiren geri bildirim mekanizmalarının ve bilgi akışlarının rolüne odaklanmıştır. Göçmenlerin hedef yerlerine kabulü ve hedef yerlerindeki gelişmeler ile ilgili bilgilerin menşe yerlerine iletiildiği geri bildirim mekanizmalarının önemini vurgulamıştır. Elverişli/olumlu bilgilerin daha fazla göçü teşvik edeceğini ve belirli köylerden belirli şehirlere göç akışının düzenlenmesine neden olacağını ifade etmiştir. Dahası, göç hareketliliğinin coğrafya ile ilgili olduğunu belirtmiş ve zamanla kendiliğinden oluşan spesifik göç yollarında göçün zaman ve mekândan bağımsız olarak süreceğine işaret ederek coğrafi yapının göç açısından önemine dikkat çekmiştir.⁷⁵

Mabogunje'nin araştırması zamanla Portes, Kritz gibi teorisyenler tarafından genişletilerek uluslararası göç hareketliliğinin açıklanmasında kullanılmıştır. Uluslararası göç sistemleri ülkeler arasında göçmenlerin yer değiştirmesiyle oluşmaktadır. Ayrıca, ülkeler bölgeler ve hatta şehirlerarasındaki insan hareketliliğiyle birbirine bağlı/beraberinde gelen mallar, sermaye, para havaleleri, düşünceler ve bilgi geri bildirim mekanizmaları tarafından karakterize edilmektedir.⁷⁶

James T. Fawcett⁷⁷, göç sistemlerinde yer alan bağlantılara dair kavramsal çerçevenin özetini sunan bir tablo üzerinden konuya açıklama getirmiştir. Mezkûr tabloya göre; bağlantılar, dört kategori (devletlerarası ilişkiler, kitle kültür bağlantıları, ailevi ve kişisel ağlar, göçmen kuruluşları faaliyetleri) üzerinden ve üç farklı türde/şekilde (somut bağlar, düzenleyici bağlar, ilişkisel bağlar) gerçekleşmektedir.

⁷⁴ De Haas; "2008a", **a.g.e.**, s. 21.

⁷⁵ Mabogunje Akin L.; **Systems Approach to a Theory of Rural-Urban Migration**, Geographical Analysis, First Published, 1970, ss. 1-18. (<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1538-4632.1970.tb00140.x> Erişim Tarihi: 10.03.2020).

⁷⁶ Fawcett, James T.; "Networks, Linkages, and Migration Systems", **International Migration Review**, Volume 23, No: 3, 1989, ss. 671-680.; Gurak, Douglas T., and Fe Caces; **a.g.m.**

⁷⁷ Fawcett; **a.g.m.**, ss. 673-678.

Şekil 1: Göç Sistemlerinde Yer Alan Bağlantılara Dair Kavramsal Çerçeve

GÖÇ SİSTEMLERİ BAĞLANTILARI				
Bağ Kategorileri	Devletler Arası İlişkiler	Kitle Kültür Bağlantıları	Ailevi ve Kişisel Ağlar	Göçmen Kuruluşları Faaliyetleri
Somut Bağlar	Ticaret ve Mali Akışlar Karşılıklı Ekonomik ve Teknik Yardım	Uluslararası Medya Yayını (Baskı, Televizyon, Film)	Para Havalesi Akışı Göçmenlerden Gelen Yazışmalar/Mektuplar	İşe Yerleştirme ve Reklam Materyalleri Resmi Kanallardan Para Havalesi
Düzenleyici Bağlar	Göç Politikaları Geçici İşçi Politikaları	Dış Göçü Yöneten Normlar Göçmenlerin Toplumsal Kabulü	Ailevi Yükümlülükler Toplumsal Dayanışma	Göç Sürecini Yöneten Kurallar ve Düzenlemeler Göçmen İşçilerle Yapılan Sözleşmeler
İlişkisel Bağlar	İşgücü Arzının ve Talebinin Tamamlayıcısı Ekonomik Bağımlılık	Kültürel Benzerlik Değerler Sisteminin Uyumluluğu	Göçmenlerin ve Göçmen Olmayanların Göreli Sosyal Statüleri	Hedef ve Menşe Ülkelerin Kuruluşlarının Faaliyetlerinin Tamamlayıcılığı

⁷⁸ Kaynak: Fawcett; **a.g.m.**, s. 678. (Türkçe çeviri yapılarak alınmıştır.)

Devletlerarası ilişkiler somut bağlar üzerinden kavramsal düzeyde ulus devletin ekonomisi ve yönetim şekli üzerinden karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlantılar öncelikle ticari ilişkilerin materyal bir tezahürüdür. Örneğin; malların ticareti, hizmetler ve ürünler için gerçekleşen para veya diğer finansal enstrümanların akışı söz konusu duruma örnek verilebileceği gibi askeri, ekonomik ve teknik yardım programları da örnek olarak verilebilir. Ayrıca, bahse konu ekonomik ve siyasi bağlar neticesinde gerçek kişilerin serbest dolaşımı kaçınılmaz olmaktadır. Örneğin, devletlerarası ilişkiler için bürokratların ya da ulusüstü şirketlerin yönetimi/denetimi için şirket yöneticilerinin/personellerinin dolaşımı örnek olarak verilebilir.

Somut kitle kültürü bağlantıları öncelikle kitle iletişim ürünleri/araçları (filmler, kitaplar, dergiler, gazeteler ve televizyon şovları vb.) vasıtasıyla oluşmaktadır. Bu ürünler/araçlar herhangi bir yer hakkındaki fikirleri ve görüntüleri büyük bir izleyici ve dinleyiciler topluluğuna iletilebilmektedir. Böylece bilinmezliğin vermiş olduğu korku kırılmakta ve psikolojik bariyerler aşılmaktadır. Dolayısıyla medya yalnızca kendi çalışanlarının değil aynı zamanda diğer insanların da hareketliliğine katkı sağlamaktadır.

⁷⁸ Fawcett; **a.g.m.**

Somut ailevi ve kişisel bağlar ise hedef ve menşe ülkelerde bulunanlar arasındaki para havaleleri, hediyeler ve yazılı iletişim (mektup vb.) akışını belirtmektedir. Farklı lokasyonlarda bulunan kişilerin görüşmesi de buraya dâhil edilebilir.

Somut göçmen kuruluşları faaliyetleri ise çalışmaya ikna etmek amacıyla reklam yapmaya yönelik hazırlanan broşürleri, benzer fonlar için bir kanal olarak resmi yetkilendirilmiş kuruluşlar vasıtasıyla gönderilen para havalelerini ve çalışmaya ikna etmek amacıyla kullanılan muhtemel bağışları (örneğin, göçmenlerin ulaşımı için ödenen paralar) da içeren göçmen kuruluşlara atfolunabilir materyallerin akışını ifade etmektedir. Tarihsel olarak bakıldığında işe alım ve yerleştirmede de önemli rol oynayan bu kuruluşlar modern dönemde daha çok geçici işgücü göçünde etkindir. Bu kuruluşların hedef ülkede göçmenlere sağladığı yardımlar ve sosyal uyumu kolaylaştırma konusundaki katkıları da bu kategori içerisinde değerlendirilebilir.

İkinci satırda yer alan düzenleyici bağlar doğaları gereği genellikle tüzel veya sözleşmeseldir.

Düzenleyici devletlerarası ilişkiler ülkeye gelen ve ülkeden giden göçmenlere yönelik politikaları, geçici işçi politikalarını, turizmi etkileyen politikaları, öğrenci değişimlerini ve diğer çeşitli hareketlilikleri kapsamaktadır. Gümrük tarifelerini düzenleyen uluslararası anlaşmalar da burada yer almaktadır.

Düzenleyici kitle kültür bağlantıları öncelikle sosyal normlar, özellikle dış göç yönetimini ve gelen göçmenlerin toplumsal kabulünü düzenleyen normlardır. Bu normlar göç akışını çok kısıtlayıcı olabileceği gibi kolaylaştırıcı da olabilmektedir. Örneğin, hedef ülkede ırkçı bir ayrımcılığın olması durumunda kaynak ülkeden gelecek göçmen sayısında ciddi bir düşüş olacaktır.

Düzenleyici ailevi ve kişisel ağlar göç neticesinde ortaya çıkan göçmenler ve akrabaları arasındaki zorunlu görüşmeleri/ilişkileri kapsamaktadır. Benzer zorunluluklar/yükümlülükler arkadaşlar, etnik gruplar ve tanıdıklar arasındaki ağlar içinde geçerli olabilir. Önceki göçmenler yeni gelen göçmenlere, kültürel olarak aile yükümlülüklerini dikte edebilirler. Etnik ya da arkadaşlık yükümlülükleri bir işin bulunmasında ya da bir iş yerinde istihdam edilme ile sonuçlanabilir. Örneğin, bir Çin restoranında çalışacak işçi için ilişki ağlarının kullanılması.

Düzenleyici göçmen kuruluşları faaliyetleri göçmenlerin çalışmasını veya yardım fonksiyonlarını yerine getirmeleri için göçmenler ile irtibat halinde olan kuruluşlar tarafından yayımlanan/yürürlüğe konulan kurallar ve prosedürleri ifade etmektedir. Göçmen işçiler ile yapılan yasal sözleşmeler de buraya dâhil edilebilir. Mezkûr kuralların özellikleri gereği (örneğin; iş sözleşmesinin süreleri, işçi refahı hükümleri vb.) göç akışının genişliğinde ve niteliğinde doğrudan etkileri olacaktır. Bu etkiler, sözleşme hükümleri ile ilgili güncel ve gerçek bilginin menşe ülkelerine dönen göçmenlerce paylaşılması neticesinde artabilir.

Tablonun son satırında yer alan ilişkisel bağlar hedef ve menşe yerin veya koşulların karşılaştırılmasından türemektedir. Bunlar; aynı zamanda araştırma modellerinde veya teorilerde bulunan, araştırmacıların ve göçmenlerin/potansiyel göçmenlerin zihninde bulunan kavramsal bağlantılardır. Bu ilişkisel bağlar, göç sistemleri içerisinde bulunan en güçlü etkiler arasında yer almaktadır.

Devletlerarası ilişkisel bağlar birçok uluslararası göç hareketliliği modellerinde büyük rol oynayan makro değişkenlerin dizilimi olarak kalkınma düzeyi içerisindeki işgücü arz ve talep farklılığının tamamlayıcılığını, siyasi ve ekonomik bağımlılık ilişkilerini ifade etmektedir. İlişkisel bağlar somut bağlardan teoriler içerisinde yer alan ilişkisel yorumlara dayanmasından ötürü ayrıştırılabilir. Bununla birlikte somut ve ilişkisel bağların birlikte göz önünde tutularak değerlendirilmesi faydalı olabilir. Örneğin, somut bağlar içerisinde yer alan ticaret akışına doğrudan isnat edilebilen Güneydoğu Asya'da bulunan meslekleri icra eden Japonlara ilişkin sayısal veriler ile uluslararası göçe ilişkin bilgi düzeyi geliştirilebilir. Bir adım ötesi için ekonomik üstünlük gibi ilişkisel faktörlerin dikkate alınması ticari akışın açıklanmasına katkı sağlayacaktır.

İlişkisel kitle kültürü bağlantıları kültürler arası benzerliğin düzeyi, toplumsal değerler sisteminin uygunluğu, kullanılan dilin ve eğitim sisteminin müşterekliği gibi hususların karşılaştırılmasını kapsamaktadır. Söz konusu ilişkisel ağlar göç hareketliliğinin engellerini ve kolaylaştırıcılarının saptanmasında önemli rol oynamaktadır. Tarihsel olarak kolonyal ilişkileri bulunan Birleşik Krallık ve İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth of Nations) gibi ülkeler arasındaki göç hareketliliğinde söz konusu duruma örnek bulunmaktadır. Ülkeler arasında ortak dil kullanımı genelde geçmiş dönemde kurulan

kolonyal ilişkilerin bir sonucu olarak tezahür etmektedir. Benzer şekilde; eğitim sistemlerinin ortaklığı özellikle denizaşırı öğrenci hareketliliği için önem arz etmektedir.

İlişkisel ailevi ve kişisel ağlar göçmenlerin ve geri dönen göçmenlerin sosyoekonomik durumunun potansiyel göçmenlerin statüleri ile mukayese edilmesini içermektedir. Bu tür mikro düzeyli statü farklılıkları genellikle göç hareketliliğini tetikleyici unsur olarak değerlendirilmektedir. Başarılı göçmenler hedef ülke için ilham verici rol oynarken; görece başarısız göçmenler, döndükleri hedef ülkeye yönelik hareketliliği azaltıcı ya da alternatif hedef ülkelere yönlendirici rol oynamaktadır.

Son olarak, *ilişkisel göçmen kuruluşları faaliyetleri* hedef ve menşe ülkelerdeki bahse konu kuruluşların faaliyetlerinin birbirini ne ölçüde tamamladığına atıfta bulunmaktadır. Örnek olarak; göçmen işçiler için sağlanan konaklama türleri ve göçmen işçi bulma kuruluşlarının bunu kullanarak yaşam imkânları hakkında yaptıkları tanıtıcı/reklam programları verilebilir. Göçmen işçi literatürü; yanıltıcı reklam faaliyetleri hasebiyle, göçmenlerde oluşan gerçek dışı beklentilerin meydana getirdiği göçmen sorunları hakkında ve göç hareketliliğinin kesintiye uğraması hususunda birçok örnek sunmaktadır.

Göç sistemleri teorisi; yukarı belirtilen diğer göç teorilerinden, uluslararası hareketliliğin nedenleri ve devamı noktasında her ne kadar ele aldığı konular açısından kavramsal çerçevede çok farklılık göstermemesine ve benzer hususlara değinmesine rağmen dikkat çekici hipotez ve varsayımlar sunmaktadır:

➤ Göç sistemleri daha çok ülkeler arasında kurulan ekonomik ve siyasi ilişkilerin yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Coğrafi yakınlık göç sistemlerinin oluşmasını kolaylaştırır da ön koşul değildir. Örneğin; Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri arasında göç sistemlerine bağlı olarak kurulan göç ilişkisi coğrafi yakınlığa; Batı Afrika ve Fransa arasında kurulan göç ilişkisi ise coğrafi uzaklığa iyi birer örneği temsil etmektedir.⁷⁹

➤ Göç sistemleri iki kutuplu kurulabileceği gibi çok kutuplu da kurulabilmektedir. Bununla birlikte çok kutuplu kurulan sistemler, genellikle göç alan belirli bir hedef ülke ile o ülkeye göç veren birden çok kaynak ülke arasında gerçekleşmektedir.

⁷⁹ Çağlayan; a.g.m., s. 82.

- Bir ülke birden fazla göç sistemine dâhil olabilir; ancak söz konusu durum daha çok kaynak ülkelerde gözlemlenmektedir.
- Göç sistemleri sürekli ve değişmez yapıda değildir. Siyasal ve ekonomik koşulların değişmesiyle sistem evrimleşebilir. Ülkeler; konjonktürel olarak hâsıl olan ekonomik dalgalanmalara, siyasi çalkantılara ve sosyal değişimlere göre bir sistemden çıkabilir ya da başka sisteme eklenebilir.
- Uluslararası hareketlilik sabit tek bir ilişki ya da ağ üzerinden değil değişken ve çoklu ilişkiler ağı üzerinden belirlenmektedir.

Sonuç olarak göç sistemleri teorisi açısından uluslararası işgücü hareketliliğinin belirleyicisi ülkeler arasında kurulan değişken ve çok boyutlu nitelik taşıyan göç sistemleridir. Dolayısıyla uluslararası işgücü politikası oluşturan karar vericilerin yabancı işgücüne ilişkin politika yapım sürecinde yabancıların tabiiyetinde bulunduğu ülkeler ile arasındaki ilişkileri/göç sistemlerini ve bu sistemler neticesinde ortaya çıkan sosyal yapıdaki değişiklikleri göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

1.2.2.4 Kümülatif Nedensellik Teorisi: İkincil/Geri Dönüş Etkisi

Temelleri Myrdal (Myrdal 1957⁸⁰) tarafından atılan kümülatif nedensellik teorisi, Massey tarafından geliştirilmiştir. Göç hareketliliğinin ilk başta yapısal belirleyiciler tarafından harekete geçirildiğini belirten teori; göçün kendi kendini sürdürebilecek duruma gelmesini sağlayan, zaman içerisinde diaspora ağlarının kurulması, işçi dövizlerinin akışı, göreceli yoksulluk, göç kültürünün yayılması ve bölünmüş işgücü piyasasında oluşan niteliksiz işgücüne ilişkin yapısal talebi içeren faktörleri açıklamaya çalışmaktadır.⁸¹

Göçün kaynak ülke/göç veren toplum üzerindeki etkisinin olumsuz olduğunu belirten kümülatif nedensellik teorisi, kapitalist kalkınmanın kaçınılmaz olarak mekânsal ve kişisel gelir ve refah eşitsizliklerinin derinleştirilmesi ile müsemma olduğunu kabul etmektedir. Sonraki göç kararlarının alındığı şartları değiştirerek, göç akımlarının kurulması, ek göç hareketlerinin olası olduğu gönderen toplumlarda ve bölgelerde gelişen geri bildirim mekanizmaları –ikincil/geri yıkama etkisi-⁸² yaratır. Teori, ikincil/geri yıkama etkilerinin

⁸⁰ Myrdal, Gunnar; **Rich Lands and Poor: The Road to World Prosperity**, New York: Harper & Row, 1957.

⁸¹ European Union, European Commission, **International Migration Drivers: A Quantitative Assessment Of The Structural Factors Shaping Migration**, JRC Science For Policy Report, 2018, s. 15.

⁸² Göçün bittikten sonra da devam eden etkisini ve göçe yönelik tepkileri anlatmaktadır.

sistemi orijinde verimlilik ve zenginliği, daha da azaltacak şekilde değiştirdiği bir kısır döngüyü hareketle geçirdiğini göstermektedir.

G; toplulukları en değerli iş gücünden mahrum bırakarak, dış dünyaya olan bağımlılığı artırarak ve daha fazla dış göçü hareketle geçirerek yerel ve bölgesel ekonomileri baltalayıcı rol oynamaktadır. Hlusa gn, bölgesel gelişimsel eşitsizlikleri artırdığına inanılmaktadır. Kümülatif nedensellik teorisi her ne kadar Marksist sosyal teorinin yeniden doğuşundan çok daha öncesinde geliştirilmiş olsa da, asimetrik büyümenin tarihsel-yapısalcı ve bağımlılık çerçevesine uygun görünmesi nedeniyle 1970’lerde memnuniyetle karşılanmıştır.⁸³

Kümülatif g teorisi açısından, kapitalist gelişim; gelişmişlik farkları yaratmakta ve glere sebebiyet vermektedir. Dahası üretim faktörlerinin gelişmiş bölgeye hareketi orayı daha da geliştirmekte ve güç veren bölgelerin geri kalmışlığını perçinlemektedir. Söz konusu durum bir kısır döngüye dönüşmekte ve kapitalist gelişim kendini besleyen bir süreç yaratmış olmaktadır.

Kümülatif nedensellik teorisi; göçü gelişmiş/hedeflkelerin ucuz işgücü ihtiyaına hizmet eden ve bunun sonucunda az gelişmiş gönderen/kaynaklkelerde durumu daha kötüleştiren bir süreç olarak görmektedir. İkincisi, gn bu önsel (a priori) algısı sonucunda mekânsal fırsat eşitsizliği, az gelişmişlik ve yoksulluk artmaktadır. Tabiatıyla, söz konusu durum neticesinde hedeflkelerde artan gelişmişlik ve kaynaklkelerde artan fırsat eşitsizliği gn artmasına neden olmaktadır.⁸⁴ Kısaca g, daha fazla ge neden olarak eşitsizlikleri derinleştirmekte ve yerel ekonomi ve toplumları zayıflatmaktadır.

Daha önce de belirtildiğizere ilk olarak, kapitalist gelişimin kaçınılmaz olarak mekânsal fırsat eşitsizliklerini derinleştirdiğini belirten Myrdal (1957)⁸⁵ tarafından ortaya atılan kümülatif nedensellik teorisi Massey (1990)⁸⁶ tarafından geliştirilmiştir.

⁸³ De Haas; “2008a”, **a.g.e.**, ss. 27-28.;

De Hass, Hein; **The İnternal Dynamics of Migration Processes**, IMSCOE Conference on Theories of Migration and Social Change St Anne’s College, University of Oxford Tuesday 1st – Thursday 3rd July 2008b, ss. 12-46.

⁸⁴ De Haas; “2008a”, **a.g.e.**, s. 28.; De Haas; “2008b”, **a.g.e.**, ss. 13-14.

⁸⁵ Myrdal, Gunnar; **Rich Lands and Poor: The Road to World Prosperity**, New York: Harper & Row, 1957.

⁸⁶ Douglas S., Massey; “Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Causation of Migration.” **Population Index**, Vol. 56, No. 1, 1990, ss. 3–26.

Myrdal'ın kümülatif nedensellik teorisi çeşitli sorunların pratik ve teorik açıklaması olarak kabul edilmiştir. Teori dört temel savdan oluşmaktadır:

- “İkincil/geri dönüş etkisi” savı

Myrdal bu sav ile iraksamayı vurgulamaktadır. İkincil/geri yıkama etkisi savı aynı zamanda teorinin temel mantığını oluşturmaktadır. İkincil/geri yıkama etkisi; gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki eşitsizliği açıklamak için önerilen bir kavramdır.

- Zıt veya istisnai tez: “yayılma etkileri” savı

Birinci tezin aksine yayılma etkileri yakınsamayı ifade etmektedir. Her ne kadar iraksama temel mantığı oluştursa da yayılma etkilerinden dolayı yakınsama sürecinin olasılığına da tamamen karşı çıkmamaktadır.

- “Kurumsal faktörlerin önemi” savı teorinin kapsamı ile ilgilidir.

Yalnızca ekonomik faktörler üzerinden bir analizin gerçekleştirilmesinin konunun anlaşılmasında eksikliğe yol açacağını dolayısıyla konuyla ilgili olan faktörlerin bir bütün olarak ele alınması gerektiğini ifade etmektedir.

- “Politik çıkarımlar” savı

Myrdal ikinci sav olarak yakınsamanın olasılığı üzerinde dursa da bunun mümkün olma ihtimalinin çok düşük olduğunu; ekonomik güçlerin sebebiyet verdiği kısır döngüyü değiştirmenin yolunun politiklardan geçtiğine inanmaktadır. Eşitliğin en önemli unsur olduğunu vurgulayarak ekonomik büyümenin eşitlikten geçtiğine dikkat çekmiştir⁸⁷.

Kümülatif nedensellik teorisini geliştiren Massey, bölgesel düzeyde analiz yaparak teoriyi altı konu başlığı-göç kültürü, tarım üretiminin organizasyonu, gelir dağılımı, arazi dağılımı, beşeri sermayenin bölgesel dağılımı, sosyal etiketleme- üzerinden değerlendirmiştir.

Geçmişte yaşanan göç hareketliliği, sonra gelecek göçmenlerin göç kararlarını etkileyerek göçmen hanehalklarının sosyo-ekonomik bağlamını ve makro çevresini değiştirerek mevcut göç kararlarını etkilemektedir. Başka bir ifadeyle, göç bir toplum

⁸⁷ Fujita, Nanako; **Gunnar Myrdal 's Theory Of Cumulative Causation Revisited**, Economic Research Center Discussion Paper, No:147, 2004, ss. 7-8.

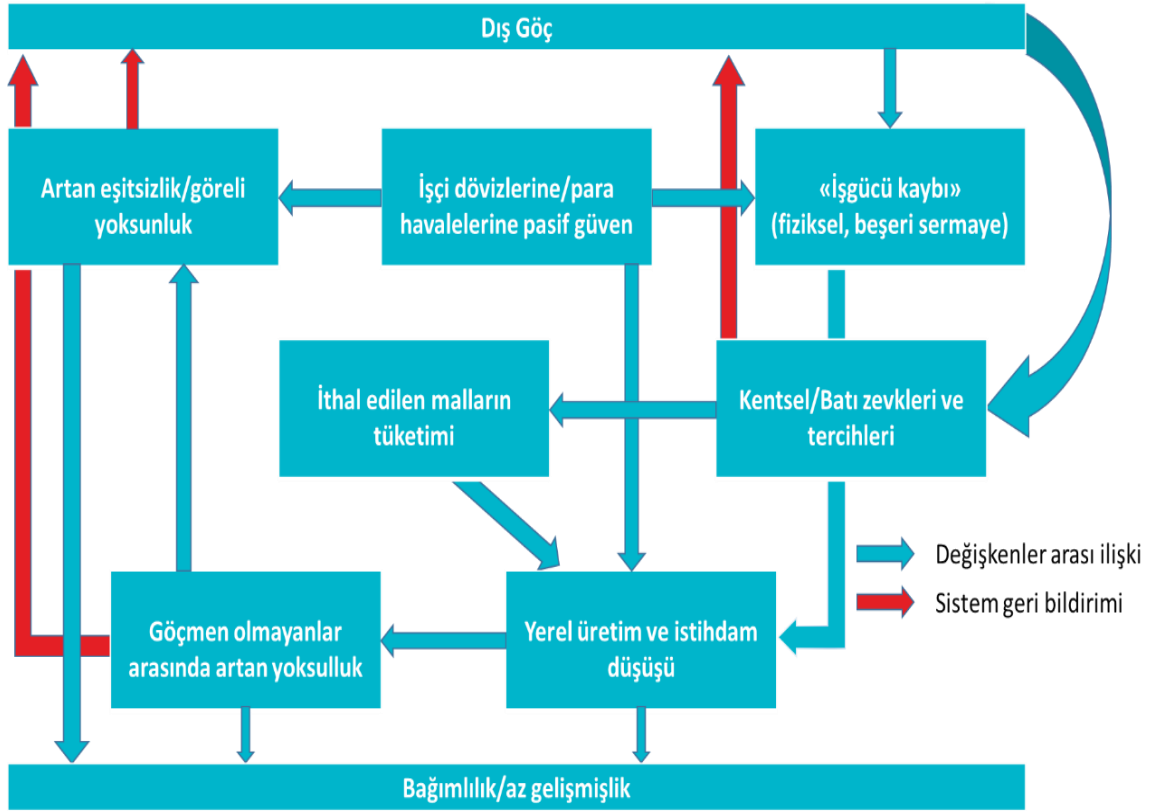
içerisinde yayıldıkça değerleri ve kültürel algıları gelecekte göç hareketliliğini artıracak şekilde değiştirmektedir.

Gelişmiş ülkelerde kazanılan deneyimler göçmenler arasında bir motivasyona dönüşmektedir. Göçmenler; her ne kadar ilk başta dar bir amaçla (yalnızca para kazanmak vb.) göç kararı alsalar da menşe ülkelerine göre çok daha yenilikçi ve cezbedici olan hedef ülkede süreç içerisinde yeni sosyal ilişkiler, yeni yaşam tarzı ve tüketim mallarına erişim imkânı kazanmaktadır. Özellikle göç deneyimi olan bireylerce yeni göç kararları çok daha rahat alınacaktır. Göçmenlerin geri dönmesi ya da göçmenlerin menşe ülke ile kurduğu iletişim, ilişki ağları gibi araçlar vasıtasıyla göç, zaman içerisinde menşe ülkede yayılacak ve toplum değerlerinin bir parçası haline gelecektir. Öyle ki göç kararı vermekten çekinenler, uluslararası hareketlilik vasıtasıyla statülerini artıramayan tembel, istenilmeyen kişi olarak görülmeye başlanacaktır. Söz konusu durum neticesinde kaynak ülkede oluşan *göç kültürü* yeni göçlerin tetikleyicisi olacaktır.

Özellikle göç kültürünün oluşturmuş olduğu negatif algının göçü nasıl devam ettirdiğine ilişkin döngü Şekil 2’de sunulmuştur.

Kaynak ülkede bulunan göçmen hanehalkları göçmen olamayan ailelere göre ekonomik olarak daha güçlü olmalarından ötürü; tarımsal makineler, gübreler, yüksek verimli tohumlar ve gelişmiş sulama teknikleri gibi sermaye yoğun üretimi sağlayacak girdileri finanse edebilmektedir. Tabiatıyla tarımsal üretimde zaman içerisinde birim başına daha az maliyetle daha fazla üretim imkânı doğmaktadır. Söz konusu durum neticesinde yavaş yavaş işgücü yoğun üretim tekniği yerine sermaye yoğun üretim tekniği ön plana çıkmaktadır. Böylece işgücüne ihtiyaç azalmakta ve birçok tarımsal işgücü yer değiştirme baskısı altında kalmaktadır. Hülasa daha fazla göç daha fazla tarımsal üretimin sermayeleşmesini doğurmakta bu minvalde *tarım üretiminin organizasyonu* yapısında yaşanan değişimle daha fazla tarımsal işgücünün yer değiştirmesi ve dolayısıyla göçün artmasına neden olmaktadır.

Şekil 2: Göçmen Sendromunun Kavramsal Çerçevesi (Karamsar Perspektif)

Kaynak: De Haas, “2008a”, a.g.e., s. 31. (Türkçe çeviri yapılarak alınmıştır.)

Göç; kaynak ülkede bulunan bireyler/hanehalkları arasında gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere, insanlar yalnızca net gelirlerini artırmak ya da olası riskleri minimize etmek için değil aynı zamanda toplum içerisindeki göreceli gelir seviyelerine bağlı olarak statülerini artırmak için göç etme eğilimindedir. Dolayısıyla görece yoksulluk duygusu ile göç motivasyonu doğru orantılı hareket etmektedir. Kaynak ülkede göç hareketliliği yokken insanların neredeyse tamamı genellikle geçimini sağlayacak düzeyde ve en az dış gelire yaşamlarını sürdürmektedir. Ancak göç vasıtasıyla uluslararası işgücü hareketliliğine katılan ve gönderdiği işçi dövizleri ile kaynak ülkedeki hanehalklarını zenginleştiren göçmenlerin ortaya çıkmasıyla birlikte; gelir eşitsizliği göçmen ailelerin lehine değişmeye başlamaktadır. Yurt dışında bulunan aile üyelerinden destek alarak zenginleştiği gözlemlenen hanehalkları, görece daha düşük gelir seviyesinde bulunan diğer bireyleri motive etmekte ve göçe teşvik etmektedir. Gelir eşitsizliği ve göreceli yoksulluk; ilk başta ilk göçmenlerle artmakta, daha çok hanehalkının işgücü göçüne katılmasıyla düşmekte ve neredeyse tüm hanehalklarının uluslararası işgücü hareketliliğine dâhil

olmasıyla minimum seviyeye ulaşmaktadır. Bu bilgiler ışığında *gelir dağılımında* yaşanan dengesizlikler göçün artmasına neden olmaktadır.

Kaynak ülkelerden ayrılan kırsal nüfuslar için önemli amaçlardan bir tanesi hedef ülkelerde arazi satın almaktır. Fakat bunun nedeni yatırım yapmaktan ziyade prestij değerinin olduğunu düşünmeleri ya da emeklilikleri için bir kaynak olarak görmeleridir. Uluslararası göçmenlerin kazançlarını tarımsal arazi satın almak için kullanma olasılıkları her ne kadar hedef ülke toplumundan çok daha fazla olsa da yabancı işgücü ücreti yerel tarımsal üretimden daha kârlı olduğu için toprağı nadasa bırakma olasılıkları da daha yüksektir. Nadasa bırakılan araziler nedeniyle ortaya çıkan işgücü fazlalığı üzerinde göç etme baskısı artacaktır. Daha fazla dış göç daha fazla kazanç elde eden ve arazi satın almak isteyen insanın ortaya çıkmasına neden olacak; bunun sonucunda tarımsal üretimden çekilmeler artarken dış göç için daha fazla baskı yaratılmış olacaktır. Sonuç olarak *arazi dağılımı* göçü artıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

İyi eğitilmiş, nitelikli, üretken ve motivasyonu yüksek olan insanlar kaynak ülkelerinden koparak daha iyi fırsatlar yakalamak için hedef ülke arayışı eğilimindedir. Bu eğilim neticesinde göç veren ülkelerde beşeri sermaye açısından ciddi bir kayıp yaşanırken göç alan ülkelerde beşeri sermaye birikimi oluşmaktadır. Zaman içerisinde beşeri sermayenin biriktiği hedef ülkelerde ekonomik gelişme yaşanırken aynı süreçte beşeri sermayenin giderek azaldığı kaynak ülkelerde ekonomik durgunluk ve gerileme yaşanacaktır. Söz konusu durum daha fazla göçü teşvik edecektir. Bununla birlikte kaynak ülkede eğitimin yaygınlaşmasına yönelik atılan adımlar ve eğitimin kalitesinin artırılması; nitelikli insanlar açısından potansiyel göç gelirinin artmasına sebebiyet verecek ve bu durum uluslararası işgücü hareketliliğini teşvik edecektir. Tabiatıyla *beşeri sermayenin bölgesel dağılımı* göçü etkileyen bir husustur.

Hedef ülkelerde belirli meslek gruplarında göçmen istihdamının ciddi şekilde artması mezkûr mesleklerin kültürel açıdan “göçmen işi” olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu durum söz konusu mesleklere yönelik olarak isteksizlik nedeniyle yerel iş gücü talebini azaltırken göçmen işçiler için yapısal talebi pekiştirmektedir. Böylece göç belirli işlerin sosyal tanımını değiştirerek; belirli meslek sınıflarının damgalanmasına ve kültürel olarak yerel halk için uygun görülmemesine neden olmaktadır. Bu damgalama işin niteliğinden değil göçmenlerin mevcudiyetinden kaynaklanmaktadır. Örneğin; otomobil üretim sürecinde bulunan meslekler birçok Avrupa ülkesinde “göçmen işi” Amerika Birleşik

Devletleri (ABD)'nde ise “yerli işi” olarak görülmektedir. Dolayısıyla *sosyal etiketleme* göçü etkileyen bir unsurdur.⁸⁸

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında uluslararası göçü kümülatif bir bakış açısıyla inceleyen kümülatif nedensellik teorisi özetle şu savları öne sürmektedir:

➤ Kümülatif geri bildirim mekanizmalarının büyük bir çoğunluğu hükümetlerin erişim alanı dışında kalmaktadır. Tabiatıyla uluslararası göç neticesinde hem kaynak hem de hedef ülkede gerçekleşen kültürel, sosyal ve ekonomik değişiklikler; insanların hareketliliğinin kontrolünü ve ya düzenlenmesini güçleştirmektedir.

➤ Yerel işgücü tarafından göçmen işçilere icra edilen mesleklere yönelik talep eksikliği nedeniyle hükümetlerin işgücü açığını gidermesi zorlaşmaktadır. Dolayısıyla yerel işgücü tarafından reddedilen göçmen işi olarak damgalanan meslekler için göçmenlere bağımlılık kalıcı olmaktadır.

➤ Uluslararası hareketlilik yalnızca hedef ülke ya da kaynak ülke dinamiklerinden kaynaklanmamaktadır. Dolayısıyla hedef ülke ya da kaynak ülke hareketliliğe yönelik politika geliştirirken diğer ülke dinamiklerine de müdahale etmesi gerekecektir. Söz konusu müdahale ise uluslararası hukuk başta olmak üzere birçok nedenden ötürü mümkün değildir.

➤ Uluslararası hareketlilik yalnızca tek bir nedenden değil birikimi oluşturan bir nedensellik kümesinden kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak kümülatif nedensellik teorisi açısından uluslararası işgücü hareketliliğinin temel belirleyicisi göçün ikincil/geri dönüş etkisi ve özellikle kaynak ülkede gelir vb. çeşitli alanlarda mikro, mezo ve makro düzeyde artan eşitsizliklerdir. Dolayısıyla uluslararası işgücü politikası oluşturan karar vericilerin yabancı işgücüne ilişkin politika yapım sürecinde yabancıların tabiiyetinde bulunduğu ülkelerin durumunu göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

⁸⁸ Waldinger, Roger; “Immigration And The Election Of Donald Trump: Why The Sociology Of Migration Left Us Unprepared And Why We Should Not Have Been Surprised,” **Ethnic and Racial Studies**, Vol. 41, No. 8, 2018, ss. 1411-1426, s. 1413, 1414.; Douglas vd.; **a.g.m.**, ss. 451-453; Douglas, “1999”, ss. 45-47; Hagen-Zanker; **a.g.e.**, s. 18, 20, 21.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA ULUSLARARASI GÖÇ VE GÖÇMEN İŞÇİLER

Uluslararası göç teorileri kapsamında belirleyicilerin saptanması akabinde Dünya’da uluslararası göç hareketliliğinin genel görünümü hakkında fikir sahibi olmak konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Uluslararası göç hareketliliğinin sistematik, tutarlı ve bir bütün olarak sunulabilmesi için tek bir veri seti üzerinden hareket etmek önemlidir. Bu minvalde bu çalışmada uluslararası göç hareketliliği UN DESA tarafından paylaşılan 2019 yılına ait veriler⁸⁹ kullanılarak oluşturulan tablolar ve grafikler⁹⁰ üzerinden; dünya geneli, Asya, Avrupa, Afrika ve Kuzey Amerika⁹¹ olarak sınıflandırılmış şekilde sunulmuştur. Bölge ve alt bölge sınıflandırılmasında mezkûr kaynağa sadık kalınmıştır. Bölgeler genel olarak ele alınmış olup (örneğin Asya Bölgesinin aldığı göç; Asya Bölgesinde bulunan hedef ülkeler; Güney, Kuzey, Orta, Batı Asya alt bölgelerinin göç dağılımı vb.) mezkûr kaynakta yer alan veriler kullanılarak yapılan hesaplamalar (örneğin; Asya bölgesinde işgücü çağında bulunan nüfus içerisindeki kadın ve erkek sayıları vb.) ile grafiklerde ve tablolarda olmayan veriler metin içerisinde kullanılmıştır. Böylece metin zenginleştirilmiştir. Bununla birlikte literatür taraması sırasında konuyla ilgili dikkat çeken bilgiler de ilgili kısımlarda paylaşılmıştır. UN DESA tarafından sunulan veriler, 1990 yılından başlayarak 2019 yılında sonlanmakta olup toplam uluslararası göçmen sayısını ifade etmektedir. Bununla birlikte veriler stok veridir.

⁸⁹ Veriler, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi (United Nations Department of Economic and Social Affairs-UN DESA)nin internet sitesinden alınmıştır.

<https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp> (Erişim Tarihi: 14.04.2020). Veri setleri “International migrant stock” altında yer alan alanda üç ayrı başlık altında sunulmuştur. Bunlar:

- Total international migrant stock (Bundan sonra “UN DESA, 2019a” olarak ifade edilecektir.)
- By age and sex (Bundan sonra “UN DESA, 2019b” olarak ifade edilecektir.)
- By destination and origin (Bundan sonra “UN DESA, 2019c” olarak ifade edilecektir.)

⁹⁰ Tablolar ve grafikler; benzer konuları işleyen dünya raporları incelenerek çalışmanın içeriğine uygun olarak analiz edilmiş ve oluşturulmuştur. Ayrıca kullanılan veriler; çalışmanın hazırlandığı dönemde, başta Birleşmiş Milletler olmak üzere dünyada birçok uluslararası ve ulusal kuruluşlarca kullanılmakta ve literatürde dünyaya ilişkin en güncel veri setini yansıtmaktadır.

⁹¹ Bölgeler ve alt bölgeler; kaynağın sınıflandırılmasına bağlı kalınarak yapılmış olup bölgelerde yer alan ülkelere ilişkin liste çalışma ekinde sunulmuştur. Bkz.: EK 1.

Dünyada uluslararası göçmen işgücü hareketliliğine ilişkin tüm dünyayı sınıflandırılmış şekilde, bir bütün olarak veren tutarlı, sistematik ve güvenilir veri setine ulaşılamasa da dünyada uluslararası göçmen işçilerin dağılımına dair 2018 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yayınlanmış çalışma⁹² mevcuttur. Ayrıca yine ILO tarafından 2015 yılında⁹³ benzer bir çalışma yayınlanmıştır. Dolayısıyla 2017 verileri üzerinden sunulan ve 2018 yılında yayınlanan mezkûr çalışma ile yine 2013 verileri üzerinden yapılmış ve 2015 yılında yayınlanmış söz konusu çalışma kullanılarak tablolar ve grafikler aracılığıyla göçmen işçilerin dağılımı verilmiştir.⁹⁴ Bununla birlikte literatürde yer alan kaynaklar aracılığıyla konu zenginleştirilmiştir.

2.1 DÜNYADA ULUSLARARASI GÖÇ

Dünyada uluslararası göç, devletler açısından önemli bir yere sahiptir. Çünkü uluslararası göçmenler hem geldikleri hem de ayrıldıkları ülkelere önemli katkılar sunmaktadır. Örneğin ev sahibi topluluğun dinamik üyeleri arasında bulunan bazı göçmenler kültürel çeşitlilik sağlayarak hedef ülke toplumuna kültürel zenginlik katmanın yanı sıra bilimin ve teknolojinin gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan, uluslararası göçün önemli faydalarına rağmen bazı göçmenler toplumun en kırılgan grupları arasında bulunmaya devam etmektedir. Örneğin hedef ülkelerde olası bir ekonomik gerileme ya da daralma olması durumunda işlerini ilk kaybeden kişiler göçmenler olmaktadır. Ayrıca göçmenler yerel işgücüne göre çok daha kötü koşullarda uzun saatler boyunca çalışmakta üstelik daha düşük ücret almaktadır. Diğer taraftan göç genellikle insanları güçlendirmesine ve deneyim kazandırmasına karşın bazı göçmenler insan hakları ihlallerine, ayrımcılığa ve istismara katlanmak zorunda kalmaktadır. Göçmenler, özellikle kadınlar ve çocuklar insan ticaretine ve beraberinde getirdiği menfur sömürü biçimlerine kurban gidebilmektedir.⁹⁵

Diğer taraftan uluslararası göç hareketliliği her zaman gönüllü olarak yaşam koşullarını iyileştirmek, yurt dışında bulunan bir üniversiteden diploma almak, aile birleşmesini sağlamak veya yurtdışında çalışmak için alınan bir kararın sonucu değildir. Her

⁹² International Labour Organization (ILO); **ILO Global Estimates on International Migrant Workers Result and Methodology**, Second edition (reference year 2017), Geneva 2018. ("ILO, 2018" olarak ifade edilecektir.)

⁹³ International Labour Organization (ILO); **ILO Global Estimates on Migrant Workers Result and Methodology Special Focus on Migrant Domestic Workers**, Geneva 2015. ("ILO, 2015" olarak ifade edilecektir.)

⁹⁴ Bölgeler ve alt bölgeler; kaynağın sınıflandırılmasına bağlı kalınarak yapılmış olup bölgelerde yer alan ülkelere ilişkin liste çalışma ekinde sunulmuştur. Bkz.: EK 2.

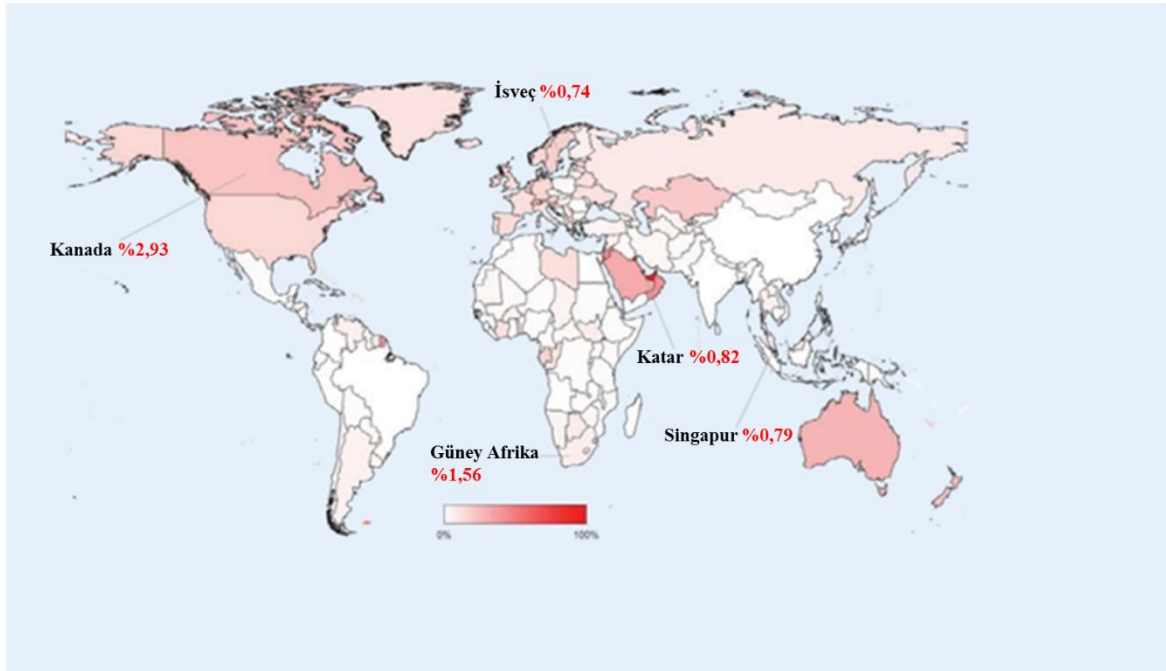
⁹⁵ ILO, 2015, **a.g.e.**

yıl yüzbinlerce kişi yaşadıkları yerleri askeri çatışmalardan veya zulümlerden kaçmak için terk etmek zorunda kalmaktadır.⁹⁶

Böylesi önemli bir konunun ülkelerin gündeminde önemli bir yer tutması ise kaçınılmazdır. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminde, uluslararası göçün; kimseyi geride bırakmama taahhüdü ile birlikte tutarlı ve kapsamlı adımlar gerektiren bir husus olarak menşe, transit ve hedef ülkelerin kalkınmasında büyük bir önem arz ettiği kabul edilmiştir. Gündemde aynı zamanda, ‘ülkeler içinde ve arasında eşitsizliklerin azaltılması’ nı hedefleyen 10 uncu amacın 10.7 nci maddesinde; hükûmetler, planlı ve iyi yönetilen göç politikalarının uygulanması vasıtasıyla insanların sistemli, güvenli, düzenli ve sorumlu göçlerinin ve hareketliliğinin kolaylaştırılmasını taahhüt etmiştir. Buna ilaveten söz konusu gündemde işçi dövizlerinin transfer ücretlerinin azaltılması, göçmen işçiler için çalışma standartlarının sağlanması ve insan kaçakçılığının ortadan kaldırılmasına yönelik çalışılacağı ifade edilmiştir.⁹⁷

Şekil 3’te görüldüğü üzere 2019 yılında uluslararası göçmenlerin dünya üzerindeki oransal dağılımı farklılık göstermektedir. Aşağıdaki haritada örnekler sunulmuştur.

Şekil 3: Dünya’da Uluslararası Göçmenlerin Dağılımı, 2019

Kaynak: IOM, 2020; a.g.e., s. 23; UN DESA, 2019a

⁹⁶ European Union, European Commission; **International Migration Drivers: A Quantitative Assessment Of The Structural Factors Shaping Migration**, JRC Science For Policy Report, 2018, s. 31.

⁹⁷ <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld> (Erişim Tarihi: 10.06.2020).

Ayrıca, 2019 yılında dünya nüfusunun 7.7 milyar⁹⁸, uluslararası göçmen sayısının ise yaklaşık 272 milyon⁹⁹ olduğu göz önüne alındığında her 30 kişiden birinin uluslararası göçmen olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 4: 2019 Yılında Dünyada Her 30 Kişiden Biri Uluslararası Göçmen

Ayrıca Bkz.: IOM, 2020; a.g.e., s. 23.

2.1.1 1960'lardan Günümüze Uluslararası Göç

Dünyada uluslararası göç hareketliliği tarihsel süreç içerisinde değiştirmiştir. Söz konusu değişim özellikle sayısal olarak coğrafi açıdan başka bir deyişle hedef ve kaynak lokasyonlar arasındaki hareketliliklerde gözlemlenmiştir. 1960'larda Avrupa, 46.4 milyon uluslararası göçmen ile dünya göçmen nüfusunun yarısının menşe bölgesi konumundadır. 1980'lerin ortalarından itibaren ise Asya; Avrupa'nın yerini almıştır ve 2017 yılında toplam uluslararası göçmenin % 42.8'inin (105.7 milyon) kaynak bölgesi olmuştur. Yine 2017 yılında Afrika ve Latin Amerika toplam uluslararası göçmen stokunun yaklaşık % 15'ini oluşturmaktadır ancak söz konusu iki bölge de menşe bölge olarak 1960'lardan bu yana göçmen stokundaki en keskin artışı göstermiştir: 1960 yılından 2017 yılına gelindiğinde Latin Amerika'dan gelen göçmen stokları neredeyse on kat artarken (3.8'den 37.7 milyona) Afrika'dan gelen göçmen stokları neredeyse yaklaşık dört kat artmıştır. Aynı dönemde Okyanusya ve Kuzey Amerika, küresel göçmen stokuna en mütevazı katkı sağlayan kıtalar olarak geleneksel durumunu korumuştur; toplam göçmen stokunun sadece % 2.5'i (6.3 milyon) bu iki kıtadan kaynaklanmaktadır.¹⁰⁰

⁹⁸ https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_10KeyFindings.pdf (Erişim Tarihi: 17.04.2020).

⁹⁹ UN DESA, 2019a.

¹⁰⁰ European Union, European Commission; **International Migration Drivers: A Quantitative Assessment Of The Structural Factors Shaping Migration**, JRC Science For Policy Report, 2018, s. 20.

1960’larda uluslararası göçmenlerin büyük bir çoğunluğu kaynak ülkelerinin buldukları kıta içerisinde kalmıştır. Örneğin 1960 yılında uluslararası göç hareketliliğine katılan Afrikalıların %77’sinin ve Asyalıların %86’sının hedef ülkesi ve kaynak ülkesi aynı kıta içerisinde bulunmaktadır. Söz konusu durum tüm dünya için geçerli olmakla birlikte zaman içerisinde değişim göstermemiştir (2017 yılında da benzer durum söz konusudur). Bunun bir istisnası Kuzey Amerika’dır. Kuzey Amerika’ya gelen uluslararası göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun kaynak ülkesi Latin Amerika kıtasında bulunmakla birlikte Avrupa kıtasında bulunanlar da vardır.¹⁰¹

1970’lerden günümüze kadar, uluslararası göç artarak devam etmiştir. 2019 yılında doğduğu ülkeden ayrılarak başka bir ülkeye yaşamak için giden tahmini insan sayısı (271.642.105) 1970 yılındaki tahmini insan sayısına göre (84.460.125) üç kattan daha fazla olmakla birlikte 1990 yılındaki tahmini insan sayısından (153.011.473) yaklaşık 119 milyon daha fazladır. Aynı zaman diliminde her ne kadar küçük dalgalanmalar gözlemse de uluslararası göçmenlerin dünya nüfusu içerisindeki payı da artmıştır.¹⁰² Dolayısıyla gelecekte doğduğu ülkeden başka bir ülkeye yaşamak için giden insanların sayısının başka bir ifadeyle uluslararası göçmen sayısının artacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Tablo 1’de beşer yıllık dönemler halinde 1970’ten 2019 yılına kadar yıl bazında uluslararası göçmen sayısı ve dünya nüfusu içerisindeki payı gösterilmektedir.

Tablo 1: Dünyada Uluslararası Göçmenlerin Sayısı ve Dünya Nüfusuna Oranları (%), 1970-2019

Yıllar	Uluslararası Göçmen Sayısı	Uluslararası Göçmenlerin Dünya Nüfusuna Oranları (%)
1970	84.460.125,00	%2.3
1975	90.368.010,00	%2.2
1980	101.983.149,00	%2.3
1985	113.206.691,00	%2.3
1990	153.011.473,00	%2.9
1995	161.316.895,00	%2.8
2000	173.588.441,00	%2.8
2005	191.615.574,00	%2.9
2010	220.781.909,00	%3.2
2015	248.861.296,00	%3.4
2019	271.642.105,00	%3.5

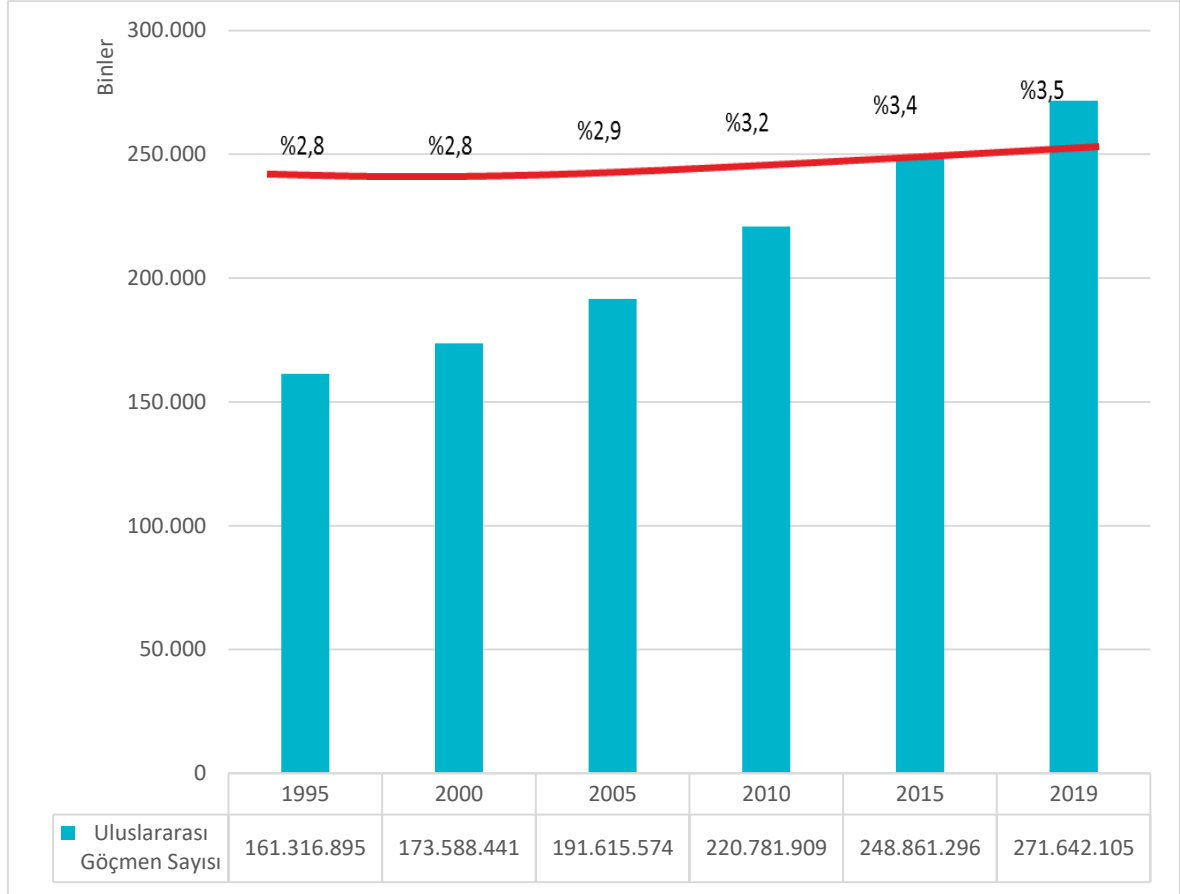
Kaynak: IOM, 2020; **a.g.e.**, s. 21.

¹⁰¹ European Union, European Commission; **International Migration Drivers: A Quantitative Assessment Of The Structural Factors Shaping Migration**, JRC Science For Policy Report, 2018, s. 22.

¹⁰² IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020, s. 21. (Kısaltma olarak “IOM, 2020; **a.g.e.**” şeklinde ifade edilecektir.)

Grafik 1¹⁰³'deki veriler dikkate alındığında, 1995 ve 2019 yılları arasında uluslararası göçmen sayısı büyük miktarda artarken (110.325.210) uluslararası göçmenlerin dünya nüfusu içerisindeki payı özellikle 2010 ve sonrasında görece olarak büyük bir değişiklik göstermemiştir.

Grafik 1: Yıllara Göre Uluslararası Göçmen Sayısı ve Dünya Nüfusuna Oranı

Kaynak: UN DESA, 2019a. Ayrıca Bkz. IOM, 2020; a.g.e., s. 22.

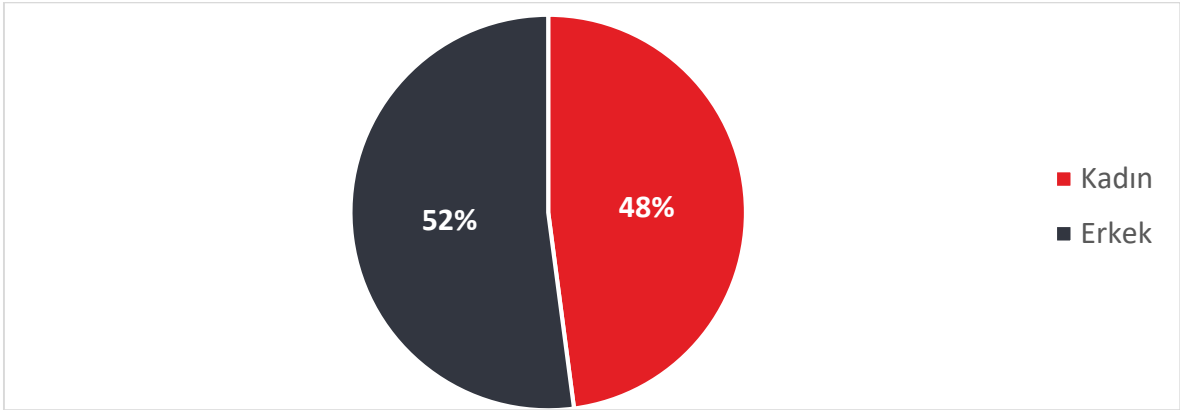
2.1.2 Uluslararası Göçmenlerin Cinsiyet ve Yaş Dağılımı

2019 yılında dünyada bulunan uluslararası göçmenlerin cinsiyet temelli dağılımı Grafik 2'de gösterilmiştir. Buna göre uluslararası göçmenlerin %52'sini (141.488.004) erkekler oluştururken %48 (130.154.101)ini kadınlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla kadınların ve erkeklerin dağılımı arasında oransal açıdan ciddi bir fark bulunmamaktadır.

¹⁰³ UN DESA verilerinde; yabancı-doğan nüfus verileri, yabancı uyruklu kişilerin verileri, mülteci statüsü sahibi kişiler ya da UNHCR ve UNRWA tarafından mülteci olarak kabul edilen yabancılara ilişkin veriler uluslararası göçmenlerin verilerini oluşturmaktadır. Bkz.:

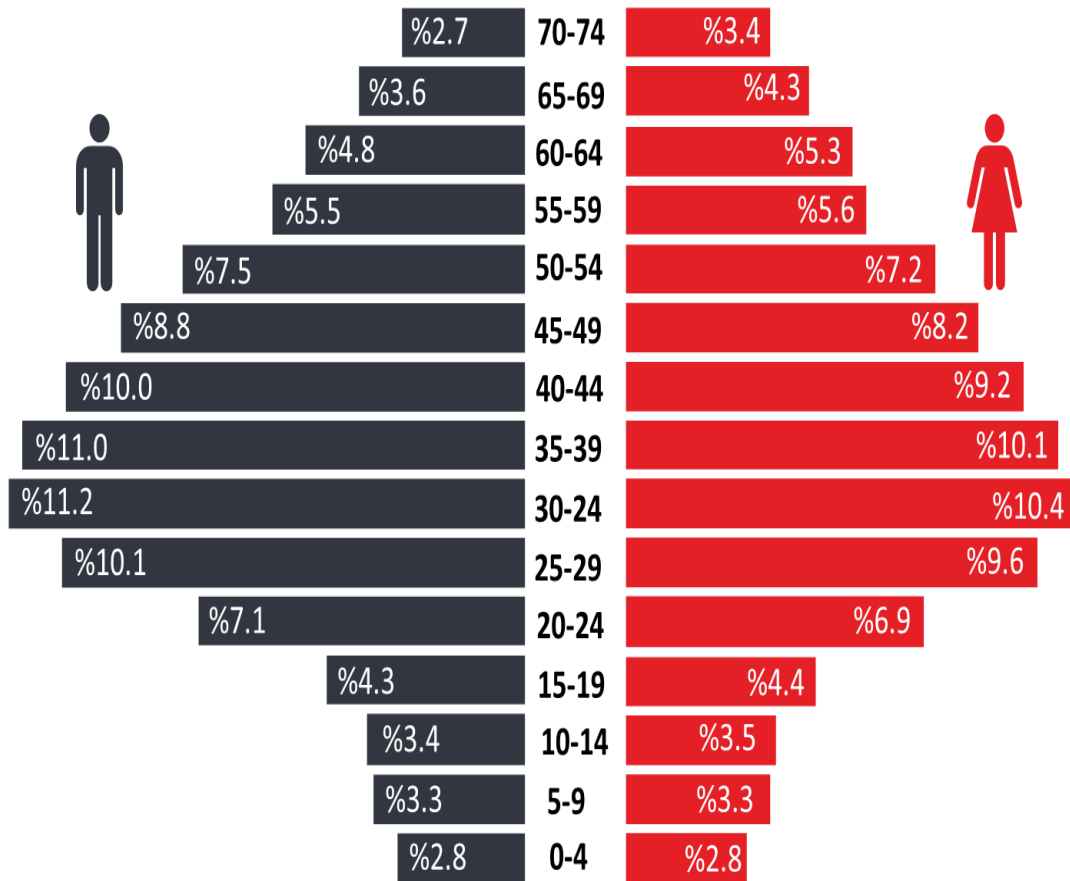
<https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp> (Erişim Tarihi: 14.04.2020).

Grafik 2: Dünyada Uluslararası Göçmenlerin Cinsiyet Bazlı Dağılımı (2019)

Kaynak: UN DESA, 2019a

Grafik 3: Uluslararası Göçmenlerin Yaş Aralığına Göre Cinsiyet Bazında Oransal Dağılımı (2019)

75 Yaş üstü göz ardı edilmiştir (erkek %4, kadın %6)

Uluslararası göçmenlerin büyük bir çoğunluğu (%74) çalışma çağında yer almaktadır (20-64 Yaş)

Kaynak: UN DESA, 2019b. Ayrıca Bkz. IOM, 2020; a.g.e., s. 22.

Cinsiyete göre bakıldığında uluslararası göçmenler içerisinde erkeklerin %40'ı (107.417.565); kadınların ise %35'i (94.201.360) çalışma çağında bulunmaktadır.¹⁰⁴ 2019 yılında uluslararası göçmenlerin yaklaşık %74'ünün, uluslararası işgücü potansiyeli taşıdığı söylenebilir. Grafik 3'te 2019 yılında dünyadaki uluslararası göçmenlerin yaş aralıklarına göre cinsiyet bazlı yüzdeler dağılımı sunulmuştur. Buna göre uluslararası göçmenlerin yaklaşık %74'ü (201.618.925) çalışma çağı¹⁰⁵nda yer almaktadır.

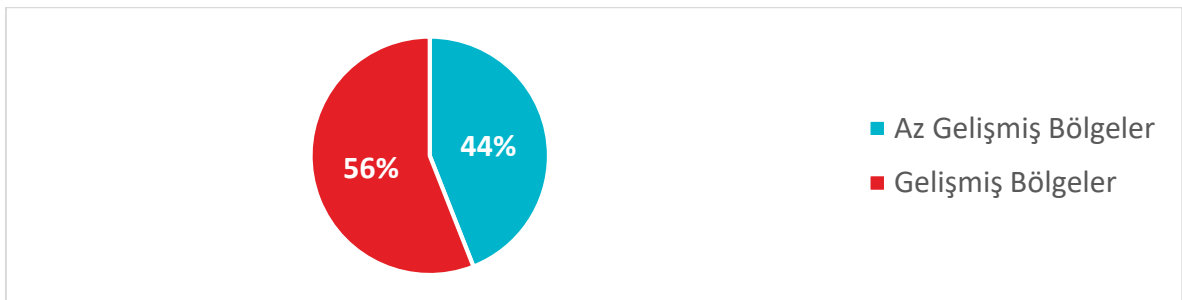
Ayrıca, 2019 yılında dünya nüfusunun %57'si çalışma çağında (20-64 yaş)dır¹⁰⁶. Dolayısıyla uluslararası göçmenlerin çalışma çağındaki oranı (%74) dünya nüfusu oranındakinden daha fazladır.

2.1.3 Uluslararası Göçmenlerin Ülkelerin Gelişmişlik ve Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

Bazı ülkelerin nüfuslarının büyük bir kısmı kültürel, ticari, siyasi, ekonomik ve güvenlik gibi nedenlerden dolayı yurt dışında yaşamaktadır. Örneğin, Suriye Arap Cumhuriyetinde birçok insan, ülkelerinde uzun dönemdir süren çatışmalar nedeniyle yerinden edilmiştir¹⁰⁷.

2019 yılında uluslararası göçmenlerin gelişmiş ve az gelişmiş bölgelere göre oransal dağılımı grafik 4¹⁰⁸,te sunulmuştur. Sırasıyla %56, %44.

Grafik 4: Dünyada Uluslararası Göçmenlerin Gelişmiş ve Az Gelişmiş Bölgelere Göre Dağılımı (2019)

Kaynak: UN DESA, 2019a

¹⁰⁴ UN DESA, 2019b.

¹⁰⁵ Çalışma çağındaki nüfus 20-64 yaş aralığı olarak ele alınmıştır. Çünkü göçmen işçilerin büyük bir kesimi 25-64 yaş aralığında bulunmaktadır. Bkz.: s. 96.

¹⁰⁶ <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimatesgraphs.asp?5g5> (Erişim Tarihi: 18.04.2020).

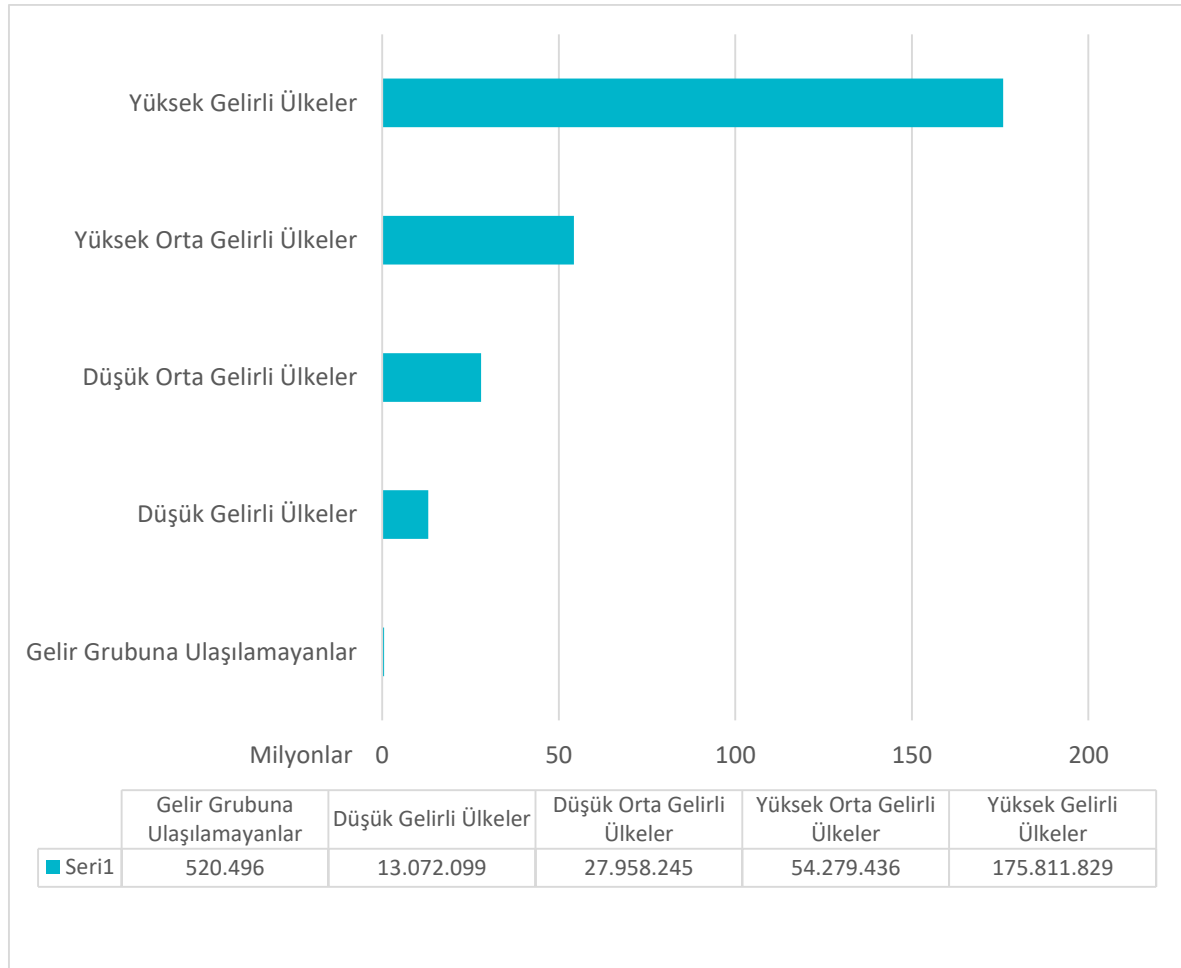
¹⁰⁷ IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020, s. 21.

¹⁰⁸ Gelişmiş bölgeler, Avrupa, Kuzey Amerika, Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya'yı kapsamaktadır. Az gelişmiş bölgeler ise Afrika, Japonya hariç Asya, Latin Amerika ve Karayipler'e ek olarak Melanezya, Mikronezya ve Polinezya'yı kapsamaktadır. Bölgelerin kapsadığı ülkeler için Bkz.: EK 1.

Her ne kadar uluslararası göç nedenleri farklılık gösterse de uluslararası göçmenler yüksek gelirli ülkelere yönelme eğilimindedir.

2019 yılında dünyada bulunan uluslararası göçmenlerin yaklaşık %65 (175.811.829)inin yüksek gelirli ülkelerde bulunduğu Grafik 5¹⁰⁹'te görülmektedir. Bunu %20 (54.279.436) ile yüksek ve orta gelirli ülkeler ve %10 (27.958.245) ile düşük orta gelirli ülkeler takip etmektedir. Düşük gelirli ülkelerin payı ise çok azdır (%5). Dolayısıyla uluslararası göç hareketliliği yüksek gelirli ülkelerde yoğunlaşmıştır. Söz konusu durum son derece ön görülebilir olduğu söylenebilir.

Grafik 5: Dünyada Uluslararası Göçmenlerin Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı (2019)

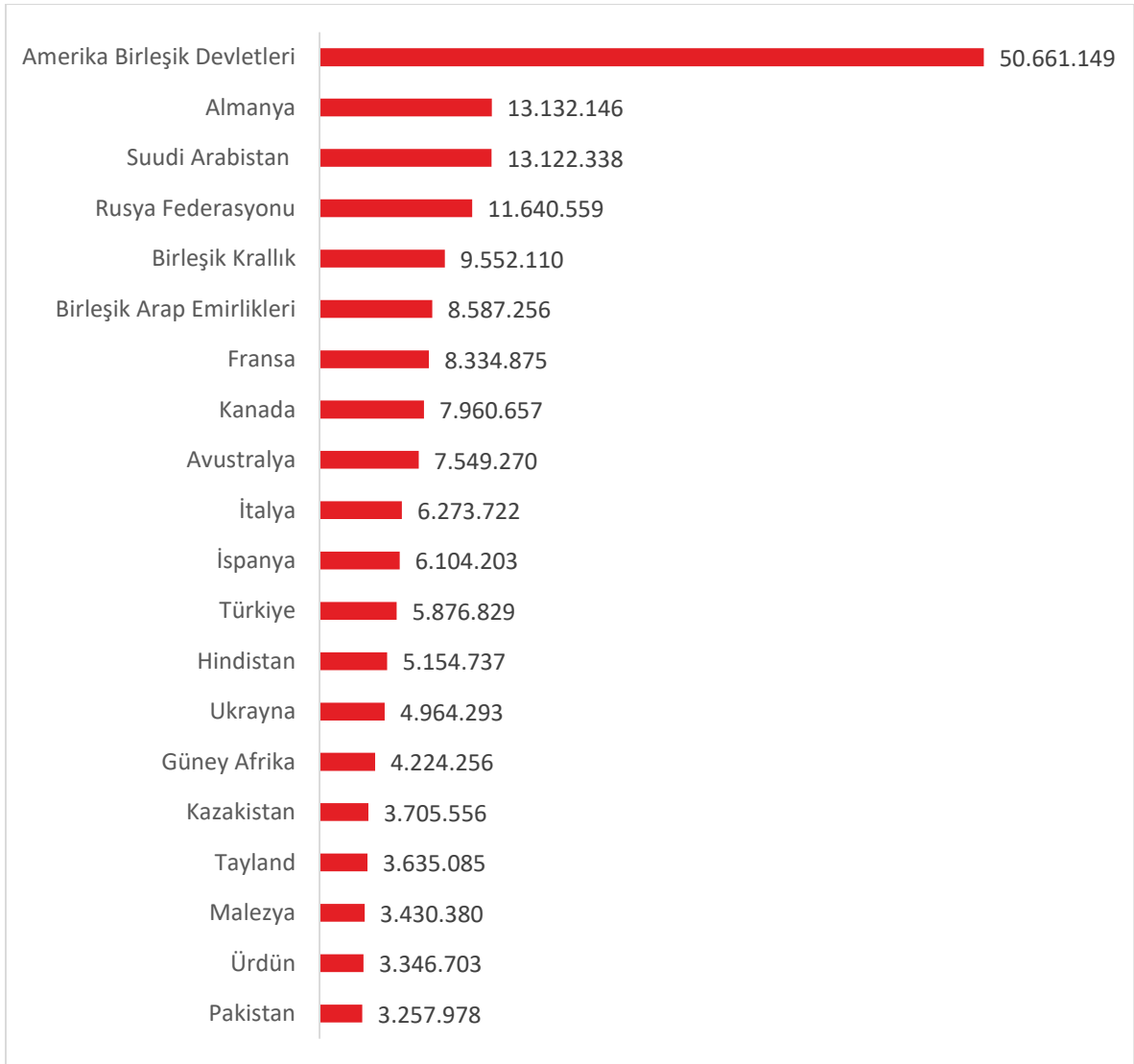
Kaynak: UN DESA, 2019a

¹⁰⁹ Ülkelerin gelir düzeylerine ilişkin sınıflandırma Dünya Bankasının 2018 tarihinde yayınladığı sınıflandırma esas alınarak yapılmıştır. Buna göre; ülkelerin gelir düzeylerine ilişkin sınıflandırma şöyledir: Düşük gelir: 995 USD ve altı, Düşük orta gelir 996 USD-3.895 USD, Yüksek Orta Gelir 3.896 USD-12.055 USD, Yüksek Gelir 12.056 USD ve üzeridir. Bkz.: <https://blogs.worldbank.org/opendata/new-country-classifications-income-level-2018-2019> (Erişim Tarihi 16.04.2020).

2.1.4 Uluslararası Göçmenlerin Hedef ve Kaynak Ülke Sıralaması

2019 yılında; Grafik 6’da görüleceği üzere uluslararası göçmenlerin hedef ülkeler açısından ilk 20 tercihleri gerek coğrafi gerekse gelişmişlik açısından kuzey eksenslidir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 1970 yılından günümüze kadar birinci sırada yer almayı başarmıştır¹¹⁰. 2019 yılında toplam 50.661.149 uluslararası göçmen ile ABD; 13.132.146 ile Almanya ve 13.122.338 ile Suudi Arabistan’dan oransal olarak %74 daha fazladır. İlk beş ülke (sırasıyla ABD, Almanya, Suudi Arabistan, Rusya Federasyonu, Birleşik Krallık) ilk 20 hedef ülkenin toplam uluslararası göçmen sayısının yarısından fazlasına (%54) sahiptir.

Grafik 6: Dünyada Uluslararası Göçmenlerin Hedef Ülke Sıralaması (2019-İlk 20)

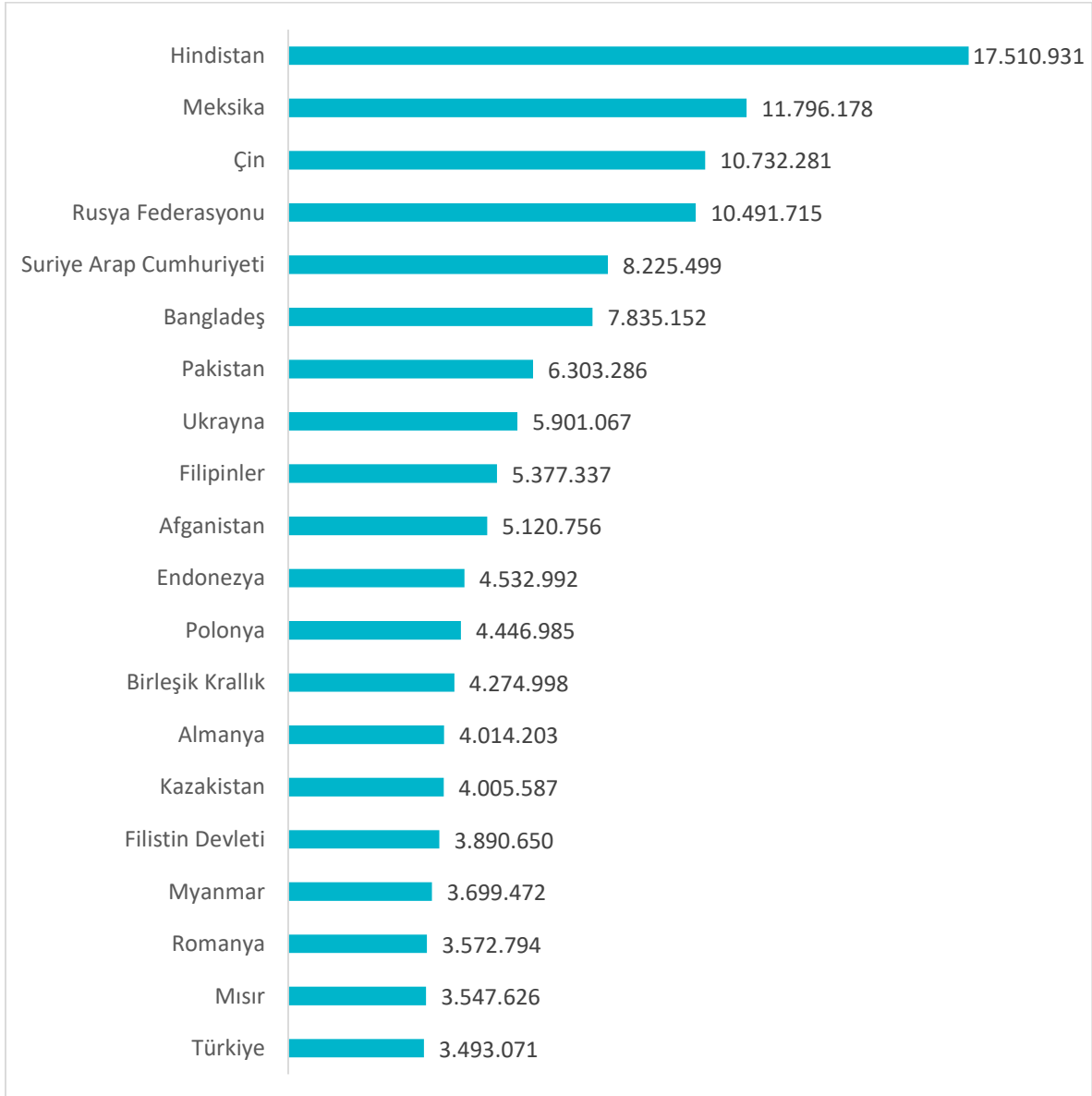

Kaynak: UN DESA, 2019c

¹¹⁰ IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020, s. 25.

Grafik 7’de ise 2019 yılında, uluslararası göçmenlerin ilk 20 kaynak ülke sıralamasında birinci sırada 17.510.931 ile Hindistan olduğu görülmektedir. Hedef ülke gibi kaynak ülke sıralamasında da birinci, ikinci ve üçüncü sırada yer alan ülkeler arasında oransal açıdan büyük bir fark mevcuttur. Hindistan oransal olarak uluslararası göçmen sayısı açısından sırasıyla Meksika’dan %48, Çin’den ise %63 daha yüksektir. Meksika ve Çin arasında ise sayısal olarak ciddi bir fark bulunmamaktadır, sırasıyla 11.796.178 ve 10.732.281’dir. Rusya Federasyonu hem kaynak hem de hedef ülke açısından ilk 20 sıralamasında dördüncü sıradadır, Hedef ülke uluslararası göçmen sayısı 11.640.559 iken kaynak ülke uluslararası göçmen sayısı 10.491.715’tir.

Grafik 7: Dünyada Uluslararası Göçmenlerin Kaynak Ülke Sıralaması (2019-İlk 20)

Kaynak: UN DESA, 2019c

Sekiz ülke hem kaynak hem de hedef ülke sıralamasında yer almaktadır (Almanya, Rusya, Birleşik Krallık, Türkiye, Hindistan, Ukrayna, Kazakistan ve Pakistan). Ancak, hedef ülke ile kaynak ülke açısından mukayese edildiğinde Türkiye, Almanya ve Birleşik Krallık'ın hedef ülke olarak ev sahipliği yaptığı uluslararası göçmen sayısı kaynak ülke olarak ev sahipliği yaptığı uluslararası göçmen sayısından daha yüksektir. Dolayısıyla söz konusu ülkeler kaynak ülkeden ziyade hedef ülke olarak değerlendirilebilir.

Uygun politikalar ile desteklenmesi durumunda; uluslararası göç hem kaynak hem de hedef ülkede kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Örneğin; 2016 yılında, gelişmiş ülkelere yaşayan göçmenler tarafından kaynak ülkelere 429 milyar dolar (USD) işçi dövizleri gönderilmiştir¹¹¹.

İşçi dövizleri; hanehalkı gelirinin önemli bir kaynağını oluşturmakla birlikte sağlık, eğitim, yatırımlar ve alt yapılarda kullanılarak toplumların ve ailelerin geçim kaynaklarını geliştirmektedir. Uluslararası göç yalnızca göç veren ülkelere değil göç alan ülkelere de önemli katkılar sunmaktadır. Bu minvalde hedef ülkeler, göçmenleri genellikle işgücü açığı bulunan sektörlerde istihdam ederek fayda sağlamaktadır. Ayrıca hedef ülkelerde; göçmen girişimcilerin kurmuş olduğu işletmeler yeni iş imkânları sunmakta, göçmenler vergi ödemekte ve sosyal güvenliğe katkı sağlamaktadır.¹¹²

2.1.5 Uluslararası Göçmenlerin Coğrafi Bölge Dağılımı

2019 yılında uluslararası göçmenlerin dünya üzerindeki oransal dağılımı bölgeler bazında büyük farklılık göstermektedir. Grafik 8¹¹³, 2005 ve 2019 yılları arasında uluslararası göçün beşer yıllık dönemlerle büyük coğrafi bölgelere sayısal dağılımını göstermektedir. Buna göre; 2019 yılında Asya ve Avrupa sırasıyla 83.559.197, 82.304.539 uluslararası göçmen sayısı ile dünyada bulunan uluslararası göçmenlerin yarısından fazlasına (%61) ev sahipliği yapmaktadır. 2019 yılında en düşük uluslararası göçmen sayısı ise 8.927.925 ile Okyanusya'da bulunmaktadır. Bunu 11.673.288 kişi ile Latin Amerika ve

¹¹¹ World Bank Group; **Migration and Remittances: Recent Developments and Outlook**, Migration And Development Brief 27, 2017, s. 2.

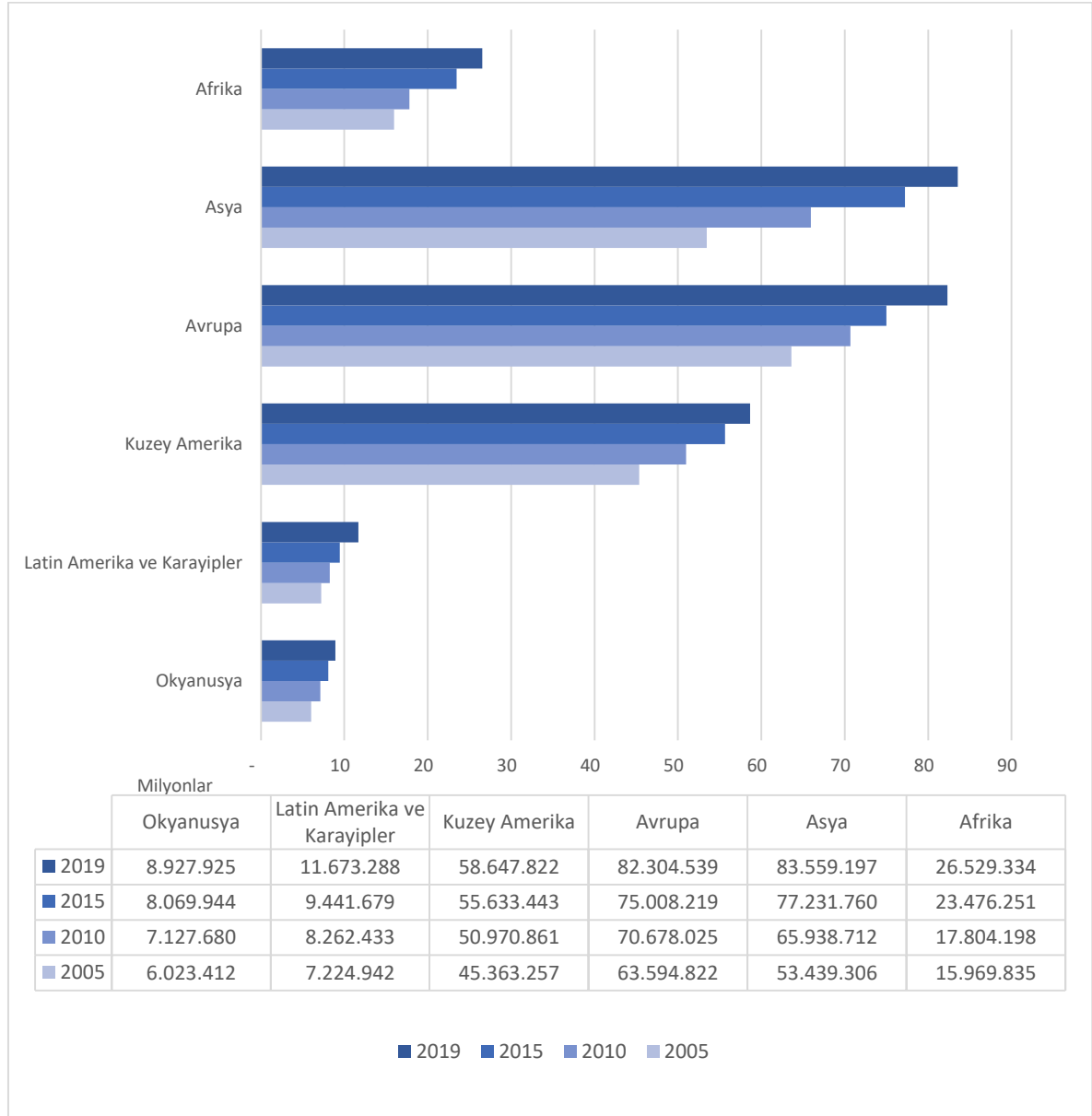
¹¹² United Nations Department of Economic and Social Affairs, **International Migration Report 2017 Highlights**, New York, 2017, s. 1.

¹¹³ Coğrafi sınıflandırma UN DESA bölgelerine dayanmaktadır. Sınıflandırmaya ilişkin detaylı bilgi (bölge ve alt bölgelerin hangi ülkeleri kapsadığı) EK 1'de sunulmuştur.

26.529.334 kişi ile Afrika takip etmektedir. Kuzey Amerika ise 58.647.822 kişi ile %22'lik orana sahiptir.

Yine Grafik 8'deki veriler dikkate alındığında, 2019 yılında 2005 yılına göre uluslararası göçmen sayısında oransal olarak en büyük değişim %66 ile Afrika'da olmuştur. Afrika'yı; %56 ile Asya, %48 ile Okyanusya ve %38 ile Latin Amerika ve Karayipler izlemektedir. Kuzey Amerika ve Avrupa ise %29 ile en düşük değişimin görüldüğü coğrafi bölgelerdir. Ancak burada her ne kadar oransal olarak en büyük değişim Afrika'da görünse de sayısal olarak en büyük değişim 30.119.891 ile Asya'ya aittir.

Grafik 8: Uluslararası Göçün Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı, 2005-2019

Kaynak: UN DESA, 2019a. Ayrıca Bkz. IOM, 2020; a.g.e., s. 24.

2.1.5.1 Afrika’da Uluslararası Göç

Tarihsel olarak Afrika; Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika ile mukayese edildiğinde Dünyada en az uluslararası göçmene sahip olan coğrafi bölgedir. Afrika’nın 1990-2019 yılları arasında ev sahipliği yaptığı uluslararası göçmen sayısı beşer yıllık dönemler bazında Tablo 2’de sunulmuştur. İlgili tablo incelendiğinde ufak dalgalanmalar olmasına rağmen 2000 yılı sonrasında uluslararası göçmen sayısında sürekli bir artış olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Afrika’da Uluslararası Göçmenlerin Sayısı, 1990-2019

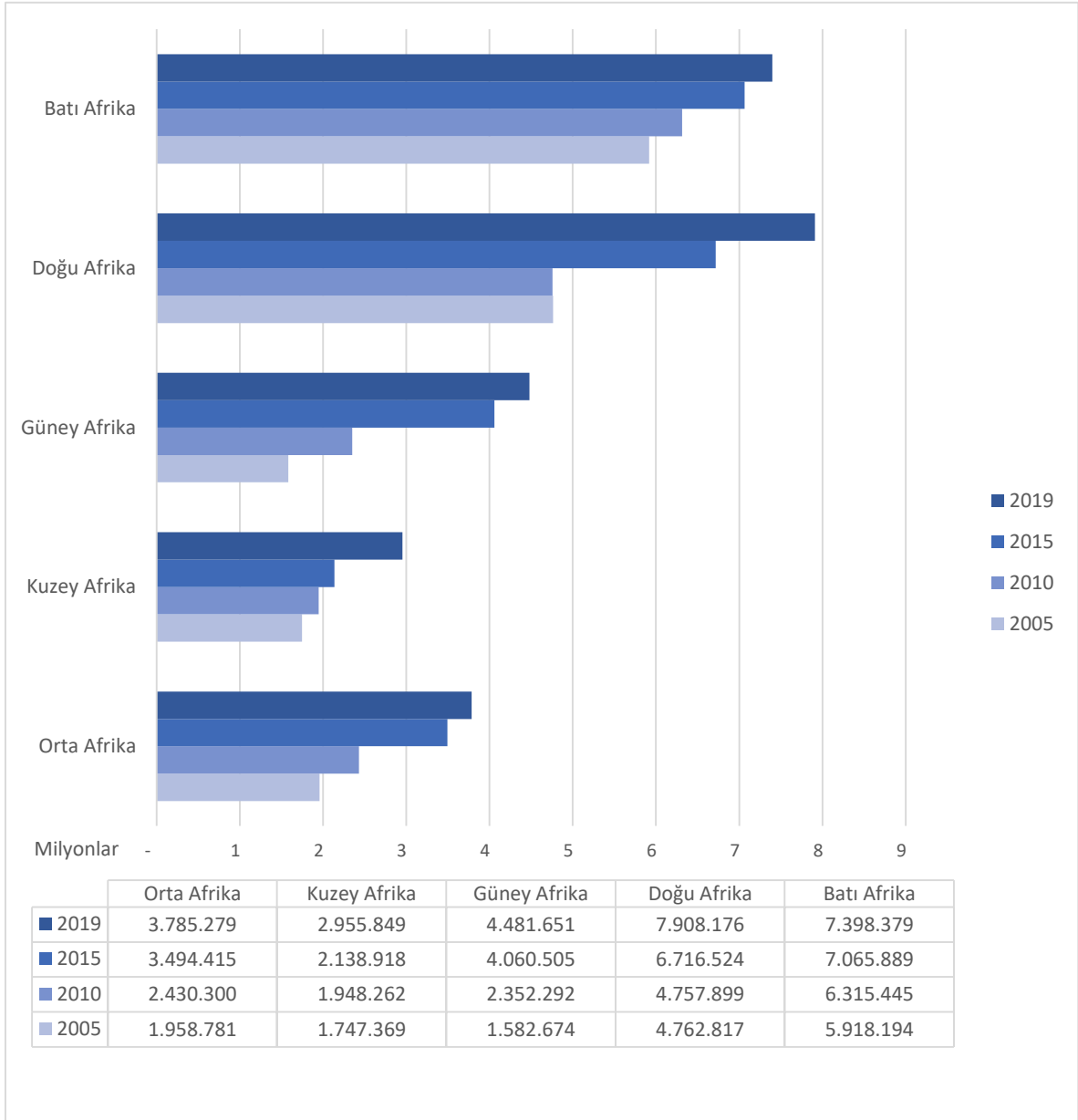
Yıllar	Uluslararası Göçmen Sayısı
1990	15.689.666
1995	16.357.077
2000	15.051.677
2005	15.969.835
2010	17.804.198
2015	23.476.251
2019	26.529.334

Kaynak: UN DESA, 2019a

2.1.5.1.1 Afrika’da Uluslararası Göçün Alt Bölge Dağılımı

Grafik 9’da Afrika’nın 2005-2019 yılları arasında ev sahipliği yaptığı uluslararası göçmenlerin beşer yıllık dönemler halinde Afrika Bölgesinin alt bölgelerine göre sayısal dağılımı paylaşılmaktadır. Uluslararası göçmenlerin sayısal dağılımın bölgesel farklılık gösterdiği Afrika’da; uluslararası göçmenler daha çok Batı ve Doğu Afrika’da yoğunlaşmaktadır. 2019 yılında 2005 yılına göre, oransal olarak en büyük değişim Güney Afrika (%183)da gözlemlense de sayısal olarak 3 milyon ile Doğu Afrika’da gerçekleşmiştir. Özellikle 2010 yılından sonra Doğu Afrika’da bulunan uluslararası göçmen sayısında ciddi artış gözlemlenmiştir.

Grafik 9: Afrika'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin Bölgesel Dağılımı, 2005-2019

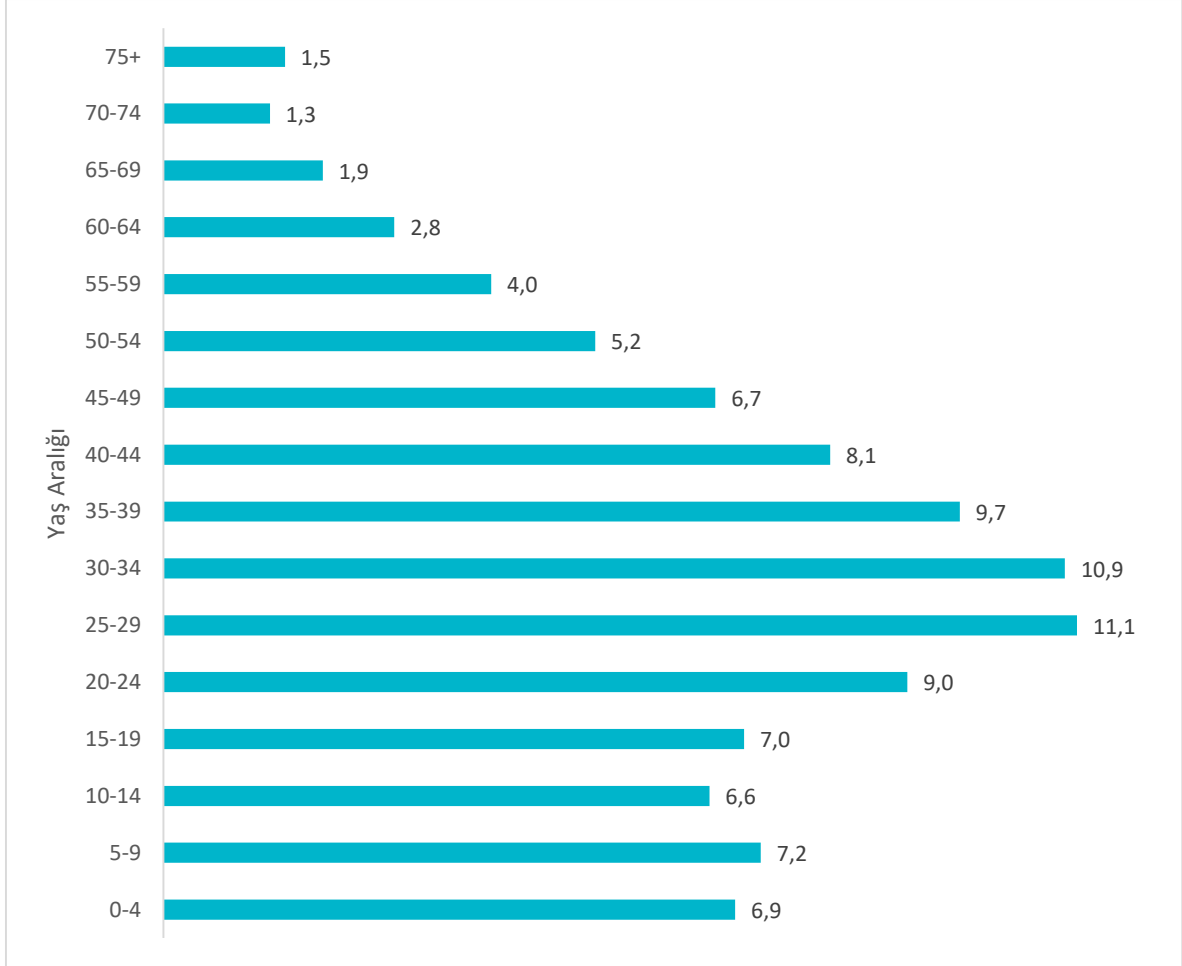
Kaynak: UN DESA, 2019a

2.1.5.1.2 Afrika'da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Dağılımı

Grafik 10, 2019 yılında Afrika'da bulunan uluslararası göçmenlerin yaş aralıklarına göre oransal (%) dağılımını göstermektedir. 2019 yılında Afrika'da yaşayan uluslararası göçmenlerin %67'si çalışma çağındadır. Dolayısıyla tarihsel olarak daha çok göç veren başka bir ifade ile hedef bölgeden ziyade kaynak bölge olarak görülen Afrika, yaklaşık 18 milyon potansiyel uluslararası göçmen işgücü nüfusu barındırmaktadır. Cinsiyet dağılımı açısından bakıldığında, çalışma çağındaki bulunan uluslararası göçmenlerin %55'i erkek,

%45'i ise kadındır.¹¹⁴ Tabiatıyla kadın ve erkek işgücü açısından ciddi bir fark bulunmamaktadır.

Grafik 10: Afrika'da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Aralıklarına Göre Oransal Dağılımı (%), 2019

Kaynak: UN DESA, 2019b

2.1.5.1.3 Afrika'da Uluslararası Göçmenlerin Hedef ve Kaynak Ülke Sıralaması

Tablo 3; 2019 yılında Afrika'ya yaşamak için gelen uluslararası göçmenlerin ilk 20 kaynak ülke sıralamasını ve ilk 20 hedef ülke tercihini göstermektedir. Başka bir ifadeyle kaynak ülke sıralaması, Afrika'ya en çok göç veren ilk 20 ülkeyi; hedef ülke sıralaması ise Afrika'da en çok göç alan ilk 20 ülkeyi göstermektedir. Kaynak ülkeler arasında yalnızca Filistin Afrika bölgesi içerisinde yer almamaktadır. Dolayısıyla mezkûr tablo ışığında Afrika Bölgesinde uluslararası göç hareketliliğinin buna bağlı olarak uluslararası işgücü hareketliliğinin daha çok bölge içerisinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

¹¹⁴ UN DESA, 2019b.

Tablo 3: Afrika'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin İlk 20 Kaynak ve Hedef Ülke Sıralaması, 2019

Uluslararası Göçmen Sayısı	Kaynak Ülke	Sıra	Hedef Ülke	Uluslararası Göçmen Sayısı
2.547.562	Güney Sudan	1	Güney Afrika	4.224.256
1.549.306	Burkina Faso	2	Kotdivuar	2.549.141
1.383.659	Kongo Demokratik Cumhuriyeti	3	Uganda	1.734.166
1.244.623	Somali	4	Nijerya	1.256.408
1.161.292	Sudan	5	Etiyopya	1.253.083
1.139.522	Mali	6	Sudan	1.223.092
923.379	Mozambik	7	Kenya	1.044.854
911.710	Kotdivuar	8	Kongo Demokratik Cumhuriyeti	963.833
745.799	Orta Afrika Cumhuriyeti	9	Güney Sudan	865.552
631.127	Benin	10	Libya	818.216
630.354	Nijerya	11	Burkina Faso	718.338
607.784	Zimbabve	12	Angola	669.479
587.178	Burundi	13	Ruanda	539.932
580.330	Uganda	14	Çad	512.230
478.867	Gana	15	Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti	509.166
470.108	Filistin Devleti	16	Kamerun	505.692
468.819	Togo	17	Mısır	504.053
457.156	Ruanda	18	Mali	468.230
446.892	Eritre	19	Gana	466.780
413.880	Gine	20	Gabon	411.463

Kaynak: UN DESA, 2019c

Not: Tabloyu okurken hedef bölge olarak Afrika'nın düşünülmesi faydalı olacaktır. Kaynak ülke sıralamasında hedef bölge Afrika, kaynak ülkeler ise dünyada bulunan bütün ülkeler; hedef ülke sıralamasında hedef ülkeler Afrika'da yer alan ülkeler kaynak ise dünyada bulunan bütün ülkelerdir.

2.1.5.1.4 Afrika 'da En Büyük 20 Göç Koridoru

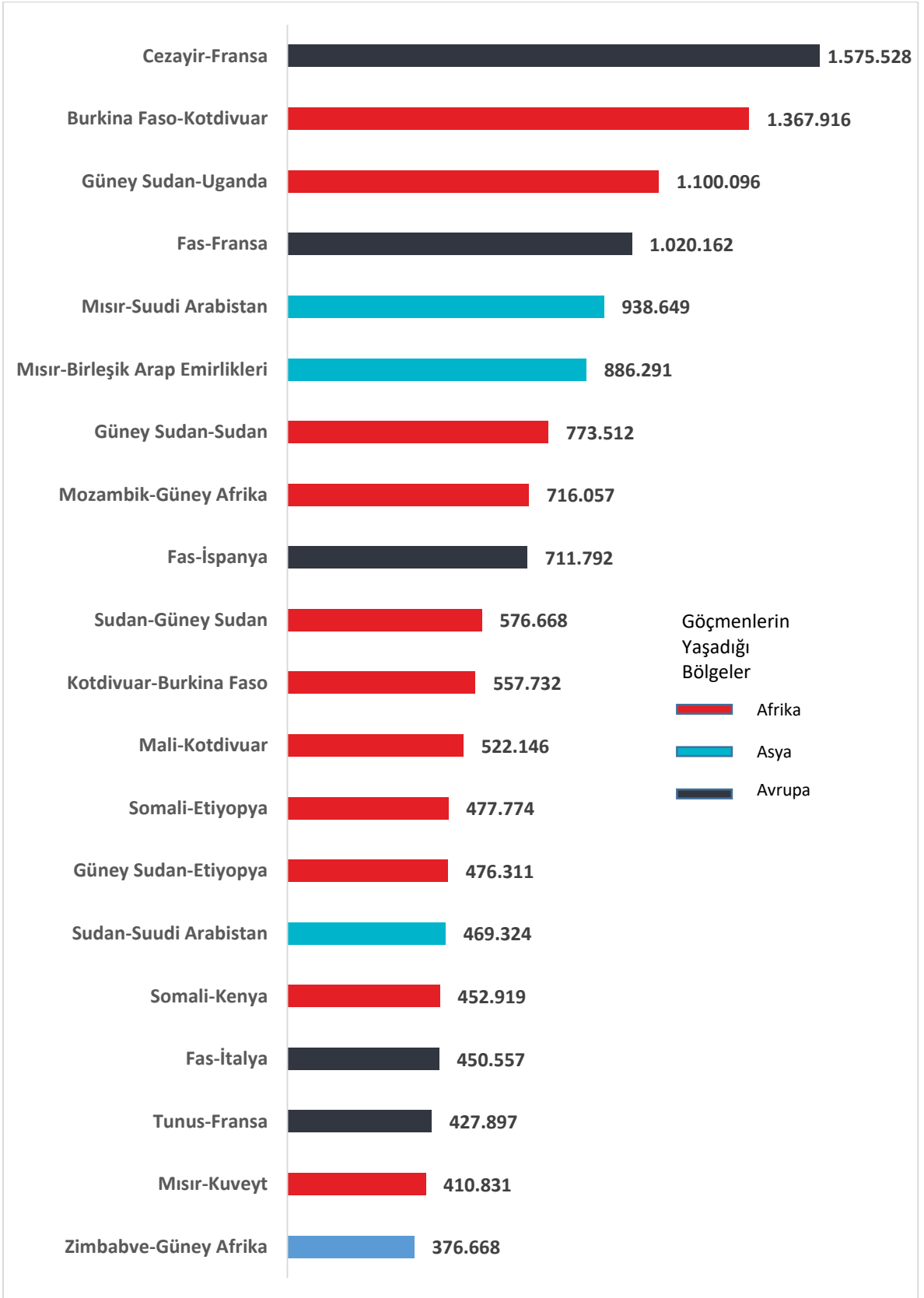
Grafik 11¹¹⁵'de ise 2019 yılında, Afrika bölgesinde bulunan ülkeleri içeren ilk 20 göç koridoru gösterilmektedir. Başka bir ifade ile hedef ya da kaynak ülkesi Afrika Bölgesinde bulunan; dünyada spesifik olarak bir kaynak ülkeden Afrika Bölgesinde bulunan bir hedef ülkeye göç eden ya da dünyada bulunan spesifik bir hedef ülkeye Afrika Bölgesinde bulunan bir kaynak ülkeden göç eden toplam uluslararası göçmen sayısına göre sıralanmış ilk 20 göç koridoru sunulmaktadır.

Afrika'da, daha önce de belirtildiği üzere, uluslararası göçmen hareketliliği daha çok bölge içerisinde görülmektedir. İlk 20 göç koridoru sıralamasında ikinci sırada Burkina Faso ve Kotdivuar'ın olması da bunun bir göstergesidir. Diğer taraftan Afrika'nın en çok Avrupa ve Asya Bölgelerine göç verdiği; özellikle Kuzey Afrika ve Avrupa arasında ciddi bir uluslararası göçmen hareketliliğinin olduğu gözlemlenmektedir. Göç koridoru sıralamasında ilk sıra toplam 1.575.528 uluslararası göçmen ile Cezayir (kaynak ülke) ve Fransa (hedef ülke)ya aittir.

Özellikle kaynak ülkesi Kuzey Afrika'da bulunan uluslararası göçmenlerin Güney Avrupa ülkelerini hedef ülke olarak seçtiği gözlemlenmektedir. Söz konusu durumun ortaya çıkmasında Güney Avrupa'nın bölgeye yakınlığı göz önüne alındığında coğrafyanın belirleyici bir faktör olduğu değerlendirilebilir. Bununla birlikte Fransa gibi Güney Avrupa ülkelerinin Kuzey Afrika Bölgesinde bulunan ülkeler ile, özellikle Cezayir, tarihsel olarak geçmişten gelen bağının olması da bahse konu durumun ortaya çıkmasında önemli bir belirleyici faktör olduğu değerlendirilebilir.

¹¹⁵ Göç koridoru sıralaması 2020 Dünya Göç Raporu'ndan, veriler ise UN DESA, 2019c'den alınmıştır. Ayrıca, koridorlar, göç hareketliliklerinin zaman içerisinde yapmış olduğu birikim sonucunda oluşan kümülatif durumu temsil etmekte ve göç kalıplarının evrilerek belirli hedef ülkelerde kayda değer yabancı doğumlu nüfuslar meydana getirmesi sürecine ilişkin anlık bir resim sunmaktadır. Bkz.: IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020, s. 58.

Grafik 11: Afrika’da Bulunan Ülkeleri İçeren İlk 20 Göç Koridoru, 2019

Kaynak: UN DESA, 2019c

2.1.5.2 Asya'da Uluslararası Göç

2019 yılında Asya Bölgesi, dünyada bulunan uluslararası göçmenlerin %31'ine ev sahipliği yapmaktadır. Tablo 4'te Asya Bölgesinde yaşayan uluslararası göçmenlerin 1990-2019 yılları arasında beşer yıllık dönemler bazında sayısal verileri sunulmuştur. İlgili tablo incelendiğinde ufak dalgalanmalar olmasına rağmen 2000 yılı sonrasında uluslararası göçmen sayısında sürekli bir artış olduğu görülmektedir. Beşer yıllık dönemler bazında en büyük artış ise %23 ile 2005-2010 yılları arasında yaşanmıştır. Diğer taraftan 2019 yılında 1990 yılına göre, Asya'da yaşayan uluslararası göçmen sayısında %73'lük büyük bir artış olmuştur.

Tablo 4: Asya'da Uluslararası Göçmenlerin Sayısı, 1990-2019

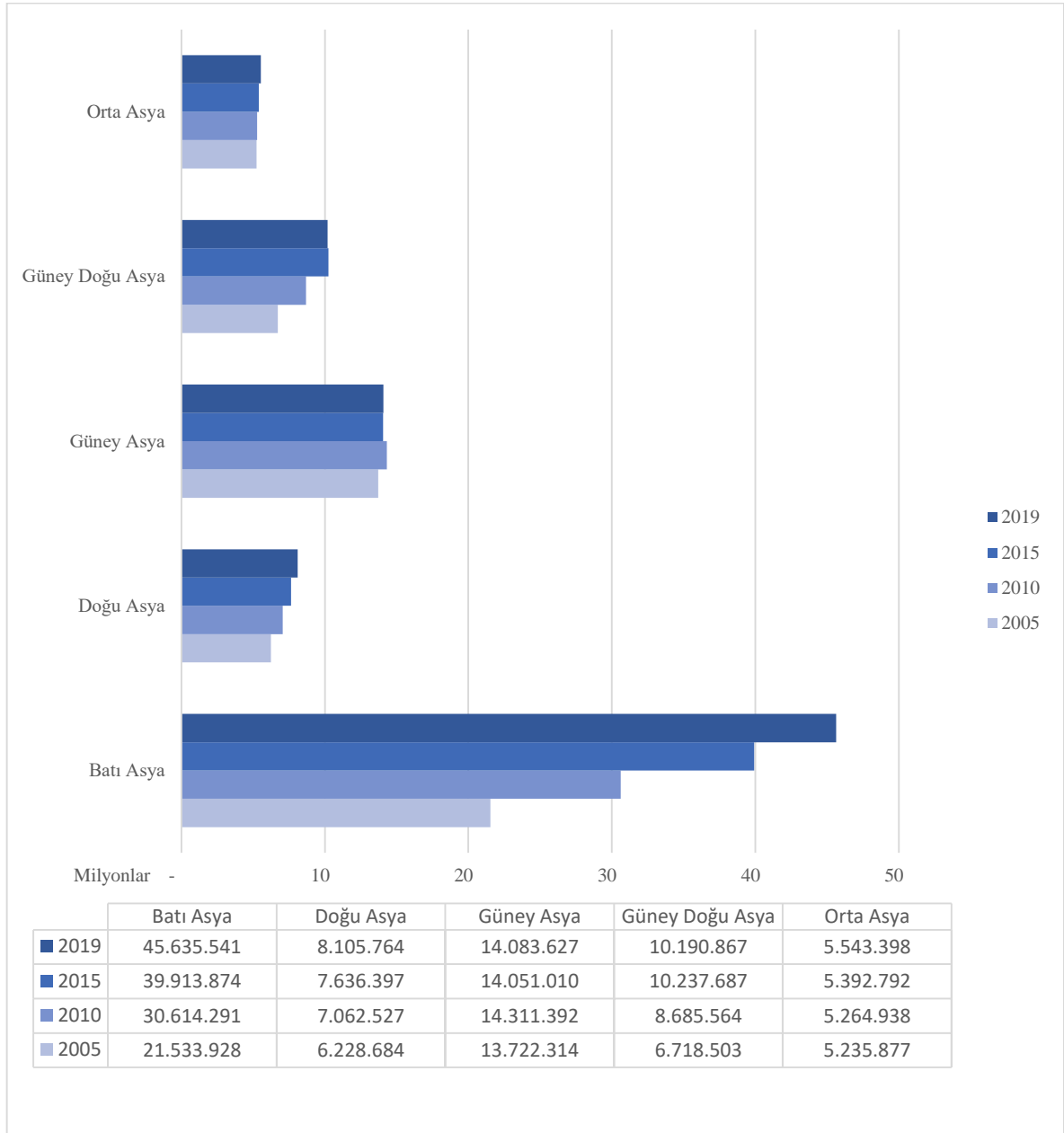
Yıllar	Uluslararası Göçmen Sayısı
1990	48.209.949
1995	46.418.044
2000	49.394.322
2005	53.439.306
2010	65.938.712
2015	77.231.760
2019	83.559.197

Kaynak: UN DESA, 2019a

2.1.5.2.1 Asya'da Uluslararası Göçün Alt Bölge Dağılımı

Grafik 12'de Asya Bölgesinin 2005-2019 yılları arasında ev sahipliği yaptığı uluslararası göçmenlerin beşer yıllık dönemler halinde sayısal dağılımı paylaşılmaktadır. Uluslararası göçmenlerin sayısal dağılımının bölgesel farklılık gösterdiği Asya'da; uluslararası göçmenlerin Batı Asya'da yoğunlaştığı görülmektedir. 2005 ve 2019 yılları arasında hem oransal hem de sayısal olarak en büyük değişim yine Batı Asya'da gözlemlenmektedir, sırasıyla %112 ve 24.101.613. Sayısal açıdan Batı Asya'yı Güney Asya takip etmektedir. 2005 yılından 2019 yılına kadar en az uluslararası göçmen bulunduran bölge ise Orta Asya'dır. Güney Asya ve Güney Doğu Asya ise birbirine yakın bir seyre sahiptir.

Grafik 12: Asya'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin Bölgesel Dağılımı, 2005-2019

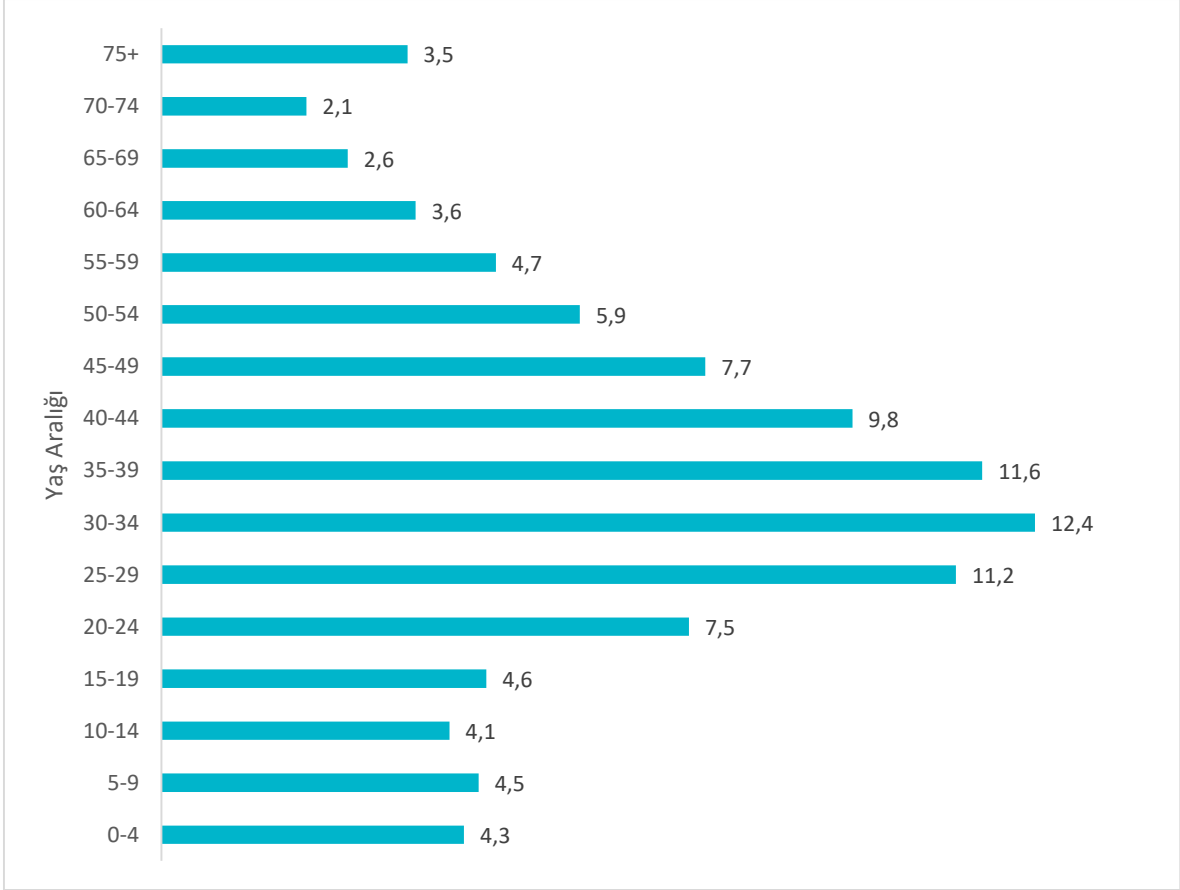
Kaynak: UN DESA, 2019a

2.1.5.2.2 Asya'da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Dağılımı

2019 yılında, Asya'da yaşayan uluslararası göçmenlerin yaş aralıklarına göre oransal (%) dağılımı Grafik 13'te gösterilmektedir. 2019 yılında Asya'da yaşayan uluslararası göçmenlerin %74'ü (62 milyon) çalışma çağındadır (20-64 yas arası). Tabiatıyla Asya, 62 milyon potansiyel uluslararası göçmen işgücü nüfusu barındırmaktadır demek yanlış olmayacaktır. Cinsiyet dağılımı açısından bakıldığında, çalışma çağındaki bulunan

uluslararası göçmenlerin %61'i erkek, %39'u ise kadındır.¹¹⁶ Kadın ve erkek işgücü açısından ciddi bir fark bulunmaktadır, sırasıyla yaklaşık 24,5 milyon ve 38,8 milyon kişi.

Grafik 13: Asya'da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Aralıklarına Göre Oransal Dağılımı (%), 2019

Kaynak: UN DESA, 2019b

2.1.5.2.3 Asya'da Uluslararası Göçmenlerin Hedef ve Kaynak Ülke Sıralaması

Tablo 5*; 2019 yılında Asya'da yaşamak için gelen uluslararası göçmenlerin ilk 20 kaynak ülke sıralamasını ve Asya'ya yaşamak için gelen göçmenlerin Asya'da bulunan ilk 20 hedef ülke tercihini göstermektedir. Başka bir ifadeyle kaynak ülke sıralaması, Asya'ya en çok göç veren ilk 20 ülkeyi; hedef ülke sıralaması ise Asya'da en çok göç alan ilk 20 ülkeyi göstermektedir. Kaynak ülkeler arasında yalnızca Mısır (Afrika) ve Rusya Federasyonu (Avrupa) Asya bölgesi içerisinde yer almamaktadır. Dolayısıyla mezkûr tablo

¹¹⁶ UN DESA, 2019b.

* Tabloyu okurken hedef bölge olarak Asya'nın düşünülmesi faydalı olacaktır. Kaynak ülke sıralamasında hedef bölge Asya, kaynak ülkeler ise dünyada bulunan bütün ülkeler; hedef ülke sıralamasında hedef ülkeler Asya'da yer alan ülkeler, kaynak ülkeler ise dünyada bulunan bütün ülkelerdir.

ışığında Asya bölgesinde uluslararası göç hareketliliğinin buna bağlı olarak uluslararası işgücü hareketliliğinin daha çok bölge içerisinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 5: Asya'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin İlk 20 Kaynak ve Hedef Ülke Sıralaması, 2019

Uluslararası Göçmen Sayısı	Kaynak Ülke	Sıra	Hedef Ülke	Uluslararası Göçmen Sayısı
11.889.410	Hindistan	1	Suudi Arabistan	13.122.338
7.026.940	Bangladeş	2	Birleşik Arap Emirlikleri	8.587.256
6.839.906	Suriye Arap Cumhuriyeti	3	Türkiye	5.876.829
4.982.349	Çin	4	Hindistan	5.154.737
4.790.649	Pakistan	5	Kazakistan	3.705.556
4.432.460	Afganistan	6	Tayland	3.635.085
4.086.876	Endonezya	7	Malezya	3.430.380
4.009.990	Rusya Federasyonu	8	Ürdün	3.346.703
3.475.193	Myanmar	9	Pakistan	3.257.978
3.304.104	Filistin Devleti	10	Kuveyt	3.034.845
2.846.685	Mısır	11	Hong Kong (Çin Özel Yönetim Bölgesi)	2.942.254
2.370.392	Filipinler	12	İran İslam Cumhuriyeti	2.682.214
1.996.320	Nepal	13	Japonya	2.498.891
1.266.764	Malezya	14	Umman	2.286.226
1.138.887	Yemen	15	Katar	2.229.688
1.127.670	Sri Lanka	16	Bangladeş	2.185.613
1.032.100	Laos Demokratik Halk Cumhuriyeti	17	Singapur	2.155.653
943.285	Irak	18	İsrail	1.956.346
768.203	Kore Cumhuriyeti	19	Lübnan	1.863.873
747.751	Kamboçya	20	Özbekistan	1.168.384

Kaynak: UN DESA, 2019c

2.1.5.2.4 Asya'da En Büyük 20 Göç Koridoru

Grafik 14*'te ise 2019 yılında, Asya Bölgesinde bulunan ülkeleri içeren ilk 20 göç koridoru¹¹⁷ gösterilmektedir. Başka bir ifade ile hedef ya da kaynak ülkesi Asya Bölgesinde bulunan; dünyada spesifik olarak bir kaynak ülkeden Asya Bölgesinde bulunan bir hedef ülkeye göç eden ya da dünyada bulunan spesifik bir hedef ülkeye Asya Bölgesinde bulunan bir kaynak ülkeden göç eden toplam uluslararası göçmen sayısına göre sıralanmış ilk 20 göç koridoru sunulmaktadır.

Asya'da, daha önce de belirtildiği üzere, uluslararası göçmen hareketliliği daha çok bölge içerisinde görülmektedir. İlk 20 göç koridoru sıralamasında ilk üç sırada sırasıyla Suriye-Türkiye, Hindistan Birleşik Arap Emirlikleri ve Bangladeş-Hindistan göç koridorunun olması bunun bir göstergesidir. Diğer taraftan Asya'nın en çok sırasıyla Kuzey Amerika ve Avrupa Bölgelerine göç verdiği; özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin baskın olduğu görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin dâhil olduğu göç koridorlarında yaklaşık 9 milyon uluslararası göçmen bulunmaktadır. Göç koridoru sıralamasında ilk sıra toplam 3.743.494 uluslararası göçmen ile Suriye (kaynak ülke) ve Türkiye (hedef ülke)ye aittir. Ayrıca Körfez ülkelerinin (Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri) Asyalı göçmenler için önemli hedef ülkeler içerisinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Körfez ülkeleri yalnızca Afrikalı göçmenler için değil Asyalı göçmenler için de önemli hedef ülkeler arasında yerini almıştır. Söz konusu durumun en önemli nedenlerinden biri Körfez ülkelerinin işgücü talebi olarak değerlendirilebilir.

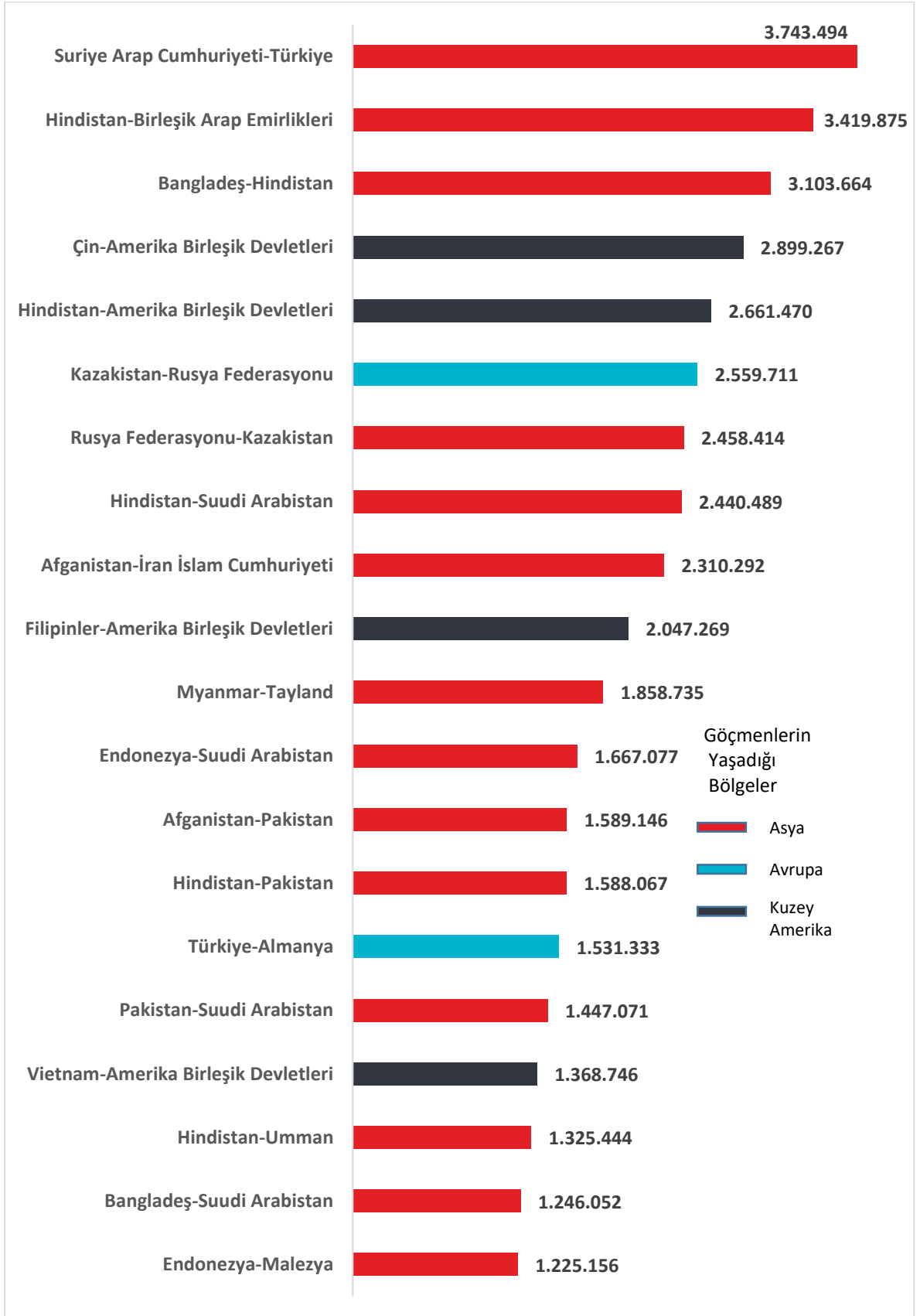
2015 ve 2017 yıllarında en büyük göç koridoru Hindistan-Birleşik Arap Emirliklerine ait iken 2019 yılına geldiğimizde, 2011'de Suriye'de başlayan çatışmalar ile birlikte 3.7 milyon Suriyelinin Türkiye'ye sığınmasının ardından en büyük göç koridoru Suriye Arap Cumhuriyeti-Türkiye olmuştur.¹¹⁸

* İlk sırada yer alan ülke kaynak ülkeyi ikinci sırada yer alan ülke ise hedef ülkeyi göstermektedir. Örneğin: Suriye Arap Cumhuriyeti kaynak ülke, Türkiye hedef ülke. Başka bir ifade ile uluslararası göçmen Suriye Arap Cumhuriyeti'nden Türkiye'ye göç etmiştir.

¹¹⁷ Göç koridoru sıralaması 2020 Dünya Göç Raporu'ndan, veriler ise UN DESA, 2019c'den alınmıştır. Ayrıca, koridorlar, göç hareketliliklerinin zaman içerisinde yapmış olduğu birikim sonucunda oluşan kümülatif durumu temsil etmekte ve göç kalıplarının evrilerek belirli hedef ülkelerde kayda değer yabancı doğumlu nüfuslar meydana getirmesi sürecine ilişkin anlık bir resim sunmaktadır. Bkz.: IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020, s. 72.

¹¹⁸ IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020, s. 72.

Grafik 14: Asya'da Bulunan Ülkeleri İçeren İlk 20 Göç Koridoru, 2019

Kaynak: UN DESA, 2019c

2.1.5.3 Avrupa'da Uluslararası Göç

2019 yılında Avrupa Bölgesi, dünyada bulunan uluslararası göçmenlerin %30'una ev sahipliği yapmıştır. Tablo 6'da Avrupa Bölgesinde yaşayan uluslararası göçmenlerin 1990-2019 yılları arasında beşer yıllık dönemler bazında sayısal verileri sunulmuştur. İlgili tablo incelendiğinde oransal dalgalanmalar olmasına rağmen 1990 yılından itibaren uluslararası göçmen sayısında sürekli bir artış olduğu görülmektedir. Beşer yıllık dönemler bazında en büyük artış ise %12 ile 2000-2005 yılları arasında yaşanmıştır. Diğer taraftan, 1990 yılından 2019 yılına Avrupa'da yaşayan uluslararası göçmen sayısında %66'lık büyük bir artış olmuştur.

Tablo 6: Avrupa'da Uluslararası Göçmenlerin Sayısı, 1990-2019

Yıllar	Uluslararası Göçmen Sayısı
1990	49.608.231
1995	53.489.829
2000	56.858.788
2005	63.594.822
2010	70.678.025
2015	75.008.219
2019	82.304.539

Kaynak: UN DESA, 2019a

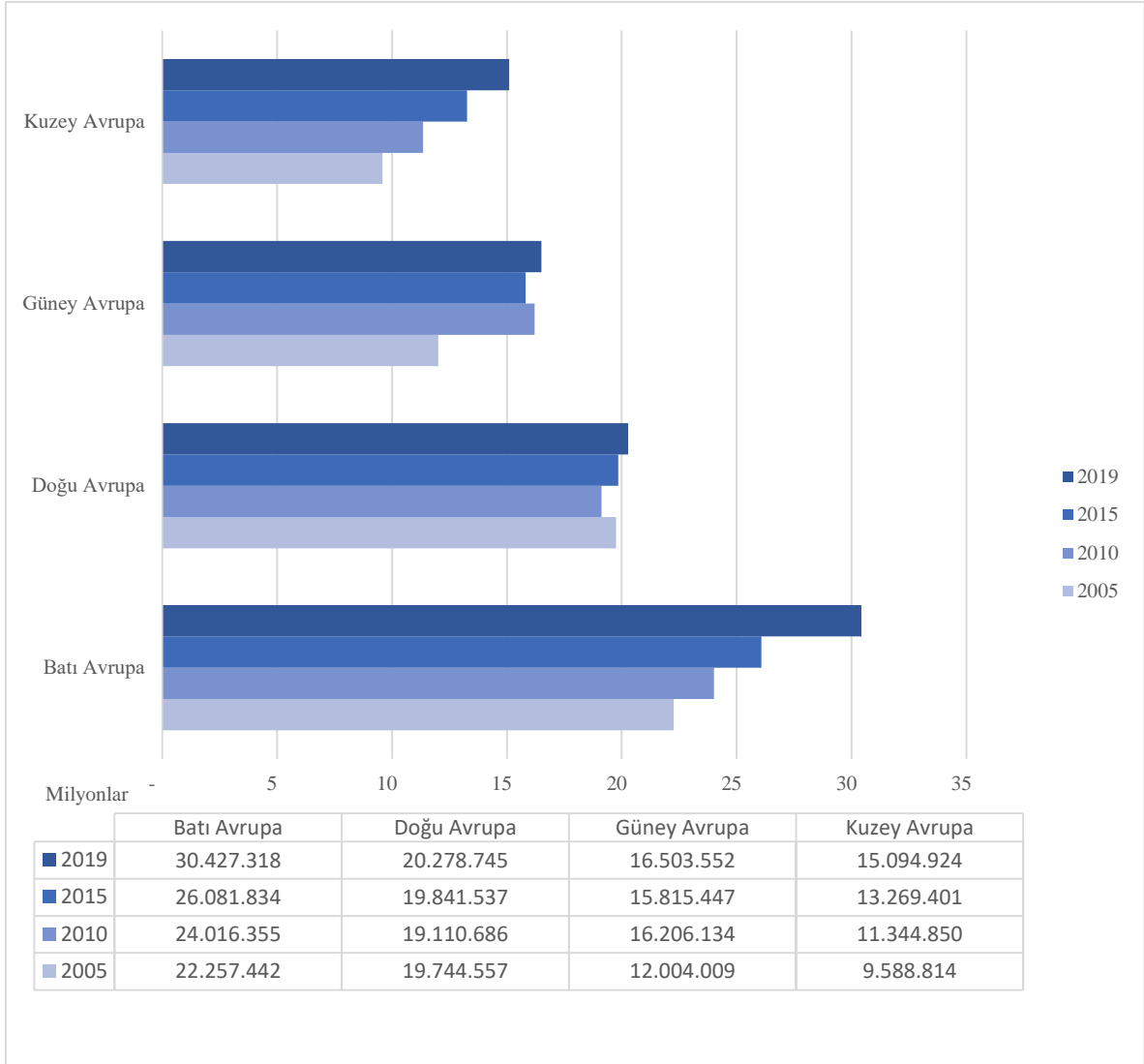
2.1.5.3.1 Avrupa'da Uluslararası Göçün Alt Bölge Dağılımı

Grafik 15'te Avrupa Bölgesinin 2005-2019 yılları arasında ev sahipliği yaptığı uluslararası göçmenlerin beşer yıllık dönemler halinde bölgesel olarak sayısal dağılımı paylaşılmaktadır.

Mezkûr grafiğe göre; uluslararası göçmenlerin sayısal dağılımının bölgesel farklılık gösterdiği Avrupa'da; en çok uluslararası göçmenin Batı Avrupa'da olduğu görülmektedir. Güney Avrupa ve Kuzey Avrupa'nın uluslararası göçmen sayıları ise birbirine görece yakındır, sırasıyla 16.503.552 ve 15.094.924'tür. Doğu Avrupa ise Batı Avrupa'dan sonra 20 milyon uluslararası göçmen ile ikinci sıradadır. 2005 ve 2019 yılları arasında %57 ile en büyük oransal değişim Kuzey Avrupa'da görülürken, sayısal olarak aynı dönemde en büyük değişim 8 milyon ile Batı Avrupa'da gözlemlenmektedir. Gerek sayısal gerekse oransal açıdan en küçük değişim ise Doğu Avrupa'da gözlemlenmiştir, sırasıyla %3 ve 534 bin 188. 2005 yılından 2019 yılına kadar en az uluslararası göçmen bulunduran bölge ise Kuzey

Avrupa'dır. Diğer taraftan Doğu ve Batı Avrupa, 2019 yılında Avrupa'da bulunan uluslararası göçmenlerin %62'sine ev sahipliği yapmaktadır.

Grafik 15: Avrupa'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin Bölgesel Dağılımı, 2005-2019

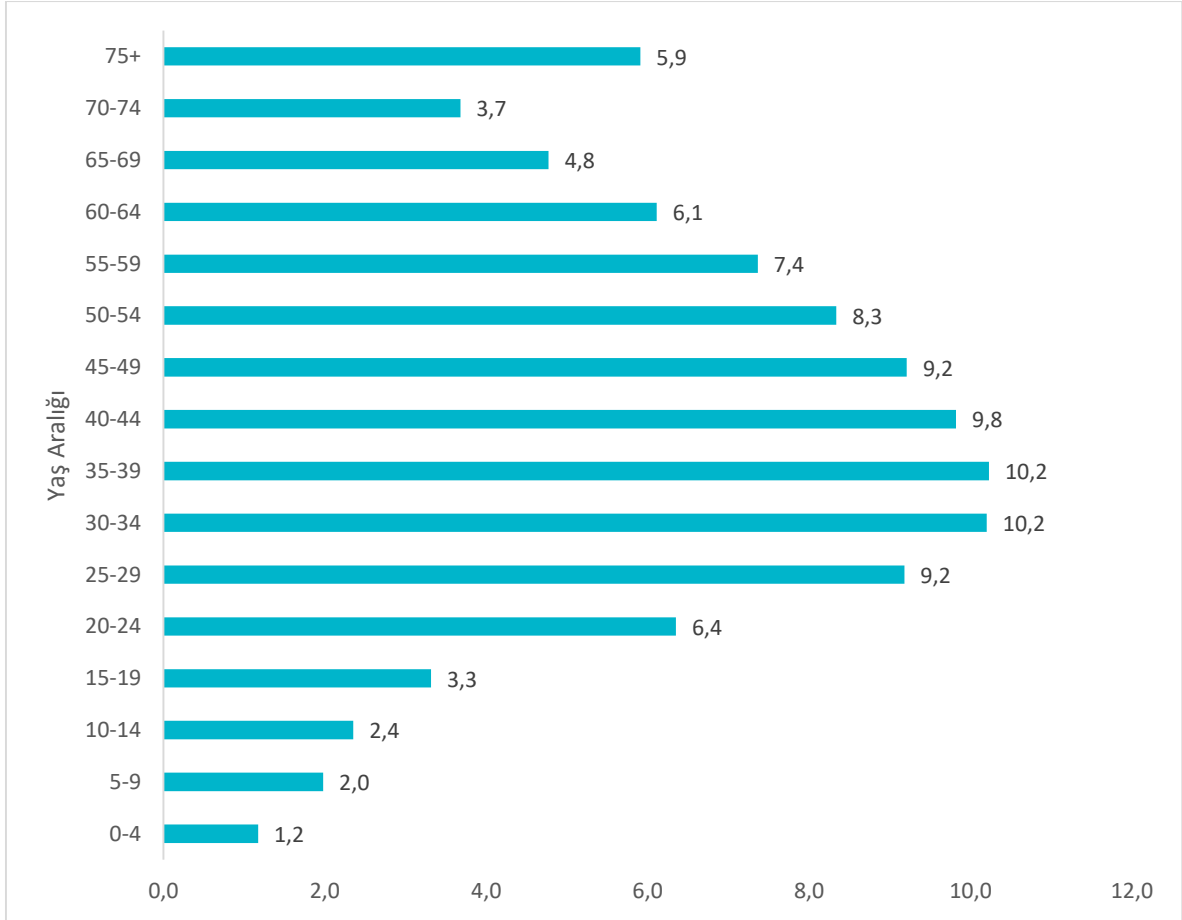
Kaynak: UN DESA, 2019a

2.1.5.3.2 Avrupa'da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Dağılımı

2019 yılında, Avrupa'da yaşayan uluslararası göçmenlerin yaş aralıklarına göre oransal (%) dağılımı Grafik 16'da gösterilmektedir. 2019 yılında Avrupa'da yaşayan uluslararası göçmenlerin %77'si (63 milyon) çalışma çağındadır (20-64 yaş arası). Tabiatıyla Avrupa, 63 milyon potansiyel uluslararası göçmen işgücü nüfusu barındırmaktadır demek yanlış olmayacaktır. Cinsiyet dağılımı açısından bakıldığında, çalışma çağındaki uluslararası göçmenlerin %49'u erkek, %51'i ise kadındır. Kadın

ve erkek işgücü açısından büyük bir fark bulunmaktadır, sırasıyla yaklaşık 32 milyon ve 31 milyon kişi. Ancak diğer bölgelerin aksine Avrupa’da hem genel hem de çalışma çağındaki nüfus açısından uluslararası göçmen kadınların sayısı erkeklere göre daha yüksektir.¹¹⁹

Grafik 16: Avrupa'da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Aralıklarına Göre Oransal Dağılımı (%), 2019

Kaynak: UN DESA, 2019b

2.1.5.3.3 Avrupa’da Uluslararası Göçmenlerin Hedef ve Kaynak Ülke Sıralaması

Tablo 7; 2019 yılında Avrupa’da yaşamak için gelen uluslararası göçmenlerin, ilk 20 kaynak ülke sıralamasını ve Avrupa’da bulunan ilk 20 hedef ülke tercihini göstermektedir. Başka bir ifadeyle kaynak ülke sıralaması, Avrupa’ya en çok göç veren ilk 20 ülkeyi; hedef ülke sıralaması ise Avrupa’da en çok göç alan ilk 20 ülkeyi göstermektedir. Kaynak ülkeler arasında 8 ülke [Kazakistan (Asya), Türkiye (Asya), Fas (Afrika), Cezayir (Afrika), Hindistan (Asya), Özbekistan (Asya), Çin (Asya) ve Suriye Arap Cumhuriyeti (Asya)]

¹¹⁹ UN DESA, 2019b.

Avrupa Bölgesi içerisinde yer almamaktadır. Diğer bölgelere göre ilk 20 kaynak ülke sıralaması açısından en çok bölge dışı göç alan, Kuzey Amerika'dan sonra, ikinci yer Avrupa'dır. Hedef ülke açısından bakıldığında ilk sırada 13 milyon ile Almanya bulunurken, onu sırasıyla 11 milyon ile Rusya ve 9,5 milyon ile Birleşik Krallık takip etmektedir. Dolayısıyla mezkûr tablo ışığında; çoğunluğu bölge içerisinde olmak üzere Avrupa'da uluslararası göç hareketliliğinin buna bağlı olarak uluslararası işgücü hareketliliğinin hedef olarak Avrupa, kaynak olarak Avrupa, Asya ve Afrika Bölgeleri şeklinde gerçekleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 7: Avrupa'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin İlk 20 Kaynak ve Hedef Ülke Sıralaması, 2019

Uluslararası Göçmen Sayısı	Kaynak Ülke	Sıra	Hedef Ülke	Uluslararası Göçmen Sayısı
5.993.380	Rusya Federasyonu	1	Almanya	13.132.146
4.779.015	Ukrayna	2	Rusya Federasyonu	11.640.559
3.878.875	Kazakistan	3	Birleşik Krallık	9.552.110
3.824.285	Polonya	4	Fransa	8.334.875
3.194.294	Romanya	5	İtalya	6.273.722
2.800.200	Türkiye	6	İspanya	6.104.203
2.781.506	Fas	7	Ukrayna	4.964.293
2.503.056	Almanya	8	İsviçre	2.572.029
1.888.256	İtalya	9	Hollanda	2.282.791
1.759.610	Cezayir	10	İsveç	2.005.210
1.493.128	Portekiz	11	Belçika	1.981.919
1.488.666	Hindistan	12	Avusturya	1.779.857
1.455.576	Özbekistan	13	Yunanistan	1.211.382
1.434.948	Bosna Hersek	14	Belarus	1.069.395
1.423.666	Birleşik Krallık	15	Portekiz	888.162
1.322.597	Fransa	16	Norveç	867.765
1.263.080	Belarus	17	İrlanda	833.564
1.205.047	Çin	18	Sırbistan	820.312
1.080.239	Arnavutluk	19	Danimarka	722.878
1.062.656	Suriye Arap Cumhuriyeti	20	Polonya	655.985

Kaynak: UN DESA, 2019c

Not: Tabloyu okurken hedef bölge olarak Avrupa'nın düşünülmesi faydalı olacaktır. Kaynak ülke sıralamasında hedef bölge Avrupa, kaynak ülkeler ise dünyada bulunan bütün ülkeler; hedef ülke sıralamasında hedef ülkeler Avrupa'da yer alan ülkeler, kaynak ülkeler ise dünyada bulunan bütün ülkelerdir.

1960'lardan bu yana Avrupa kıtası göç alma ve göç verme açısından uluslararası göç hareketliliğinde büyük role sahiptir. Bu hareketliliğin çok büyük bir kısmı Avrupa Birliği

(AB) üyesi ülkelerde gerçekleşmiştir. 1960 yılında 28 milyon göçmen alan AB, 2017 yılına gelindiğinde 37 milyon göçmen almıştır. Yine 1960 yılında 16 milyon göçmenin kaynak bölgesi olan kıta, 2017 yılına gelindiğinde 55 milyon göçmenin menşe bölgesi olmuştur. 2017 yılında toplam göçmen nüfusunun yaklaşık %15'ine ev sahipliği yapan bölge aynı zamanda %22'sinin kaynak bölgesini oluşturmaktadır. Bununla birlikte ekonomik krizlerden dolayı dalgalanmalar söz konusu olmuştur. Örneğin; 2008 ekonomik krizinde, Avrupa Birliği vatandaşı olmayan yabancılara 12 aydan uzun süreli düzenlenen ikamet izinlerinde ciddi düşüş gözlemlenmiştir.¹²⁰

Aile oluşumu veya aile birleşimi, geçmişten bugüne süregelen uluslararası göçmenlerce AB ülkelerine giriş için kullanılan en yaygın kanaldır dolayısıyla AB'ye en uygun giriş kanalıdır. AB üyesi olmayan herhangi bir ülkeden gelen tüm göçmenlerin yaklaşık üçte biri tarafından kullanılmıştır. Örneğin 2016 yılında, 628.000 AB üyesi olmayan ülkelere gelen göçmen, aile birleşmeleri nedeniyle AB'ye yasal olarak kabul edilmiştir ve bu sayı aynı dönemde verilen toplam ikamet izinlerinin %32'sine karşılık gelmektedir. Aynı zamanda AB'de istihdam nedeniyle göç alma büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Şöyle ki, 2008 yılında başlayan küresel ekonomik krizin etkisi arttıkça, bazı AB üye devletlerinin hükümetlerince borç ödeme gücü konusunda endişeleri artmış ve 2010 yılında çalışma izinlerinin sayısında ciddi bir düşüş başlamıştır. Bununla birlikte AB ekonomileri toparlanmaya başlamasına rağmen, istihdam nedeniyle düzenlenen izinler düşmeye devam etmiştir. Örneğin çalışma amacıyla düzenlenen izinler 2016'daki tüm izinlerin sadece %13.2'sini oluşturmuştur. Tabiatıyla çalışma AB'ye en az giriş kanalını oluşturmuştur. Diğer taraftan, eğitimle ilgili girişlerde önemli artış gözlemlenmiştir. 2011 yılından bu yana eğitim, çalışmadan daha yaygın kullanılan bir giriş kanalı haline gelmiştir. Özellikle 2013'ten itibaren öğrenci göçü artmış ve 2016 yılında düzenlenen izinlerin %21,3'üne ulaşmıştır. 2008-2016 yılları arasında eğitim açısından AB üyesi olmayan ülkelere gelen akış dikkate alındığında Avrupa'da birinci hedef ülke İngiltere iken ikincisi Fransa olmuştur.¹²¹ Sırasıyla en etkili yol Aile birleşimi, eğitim ve çalışmadır.

¹²⁰ European Union, European Commission; **International Migration Drivers: A Quantitative Assessment Of The Structural Factors Shaping Migration**, JRC Science For Policy Report, 2018, s. 26.

¹²¹ European Union, European Commission; **a.g.e.**, ss. 27-30.

2015 yılında AB üyesi dışından AB'ye gelen yaklaşık 2.5 milyon göçmenin izin başvuru nedenleri: 791.232'si iş, 772.962'si aile, 508.132'si eğitim olurken 394.071 kişi ise diğer nedenlerden dolayı başvurmuştur.¹²²

2.1.5.3.4 Avrupa'da En Büyük 20 Göç Koridoru

Grafik 17**de ise 2019 yılında, Avrupa Bölgesinde bulunan ülkeleri içeren ilk 20 göç koridoru¹²³ gösterilmektedir. Başka bir ifade ile hedef ya da kaynak ülkesi Avrupa Bölgesinde bulunan; dünyada spesifik olarak bir kaynak ülkeden Avrupa Bölgesinde bulunan bir hedef ülkeye göç eden ya da dünyada bulunan spesifik bir hedef ülkeye Avrupa Bölgesinde bulunan bir kaynak ülkeden göç eden toplam uluslararası göçmen sayısına göre sıralanmış ilk 20 göç koridoru sunulmaktadır. Uluslararası göçmenler, Avrupa'da spesifik bir hedef ülkede doğan yabancı ülke doğumlu kişiler üzerinden hesaplanmıştır.

Avrupa'da, diğer bölgelerde de olduğu gibi ve daha önce de belirtildiği üzere, uluslararası göçmen hareketliliği daha çok bölge içerisinde görülmektedir. İlk 20 göç koridoru sıralamasında ilk üç sırada sırasıyla Rusya Federasyonu-Ukrayna, Ukrayna-Rusya Federasyonu ve Kazakistan-Rusya Federasyonu göç koridorunun olması Rusya Federasyonunun bölge göç koridorları arasında dominant olduğunun bir göstergesidir. Rusya Federasyonunun baskın olmasının temel nedeni ise Ukrayna, Kazakistan, Özbekistan gibi ülkelerin eski Sovyetler Birliği Bölgesinde bulunmasıdır. Dikkat çeken diğer bir husus ise 1991 öncesinde söz konusu koridorlar iç göç olarak ele alınırken Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla uluslararası göç içerisine dâhil olmasıdır.¹²⁴ Rusya Federasyonu, Almanya'dan sonra uluslararası göç alan en büyük ikinci hedef ülkedir. Diğer taraftan Avrupa'ya Afrika ve Asya'dan uluslararası göç hareketliliği olduğu; Avrupa'dan ise Okyanusya, Kuzey Amerika Bölgelerine uluslararası göç hareketliliği olduğu görülmektedir.

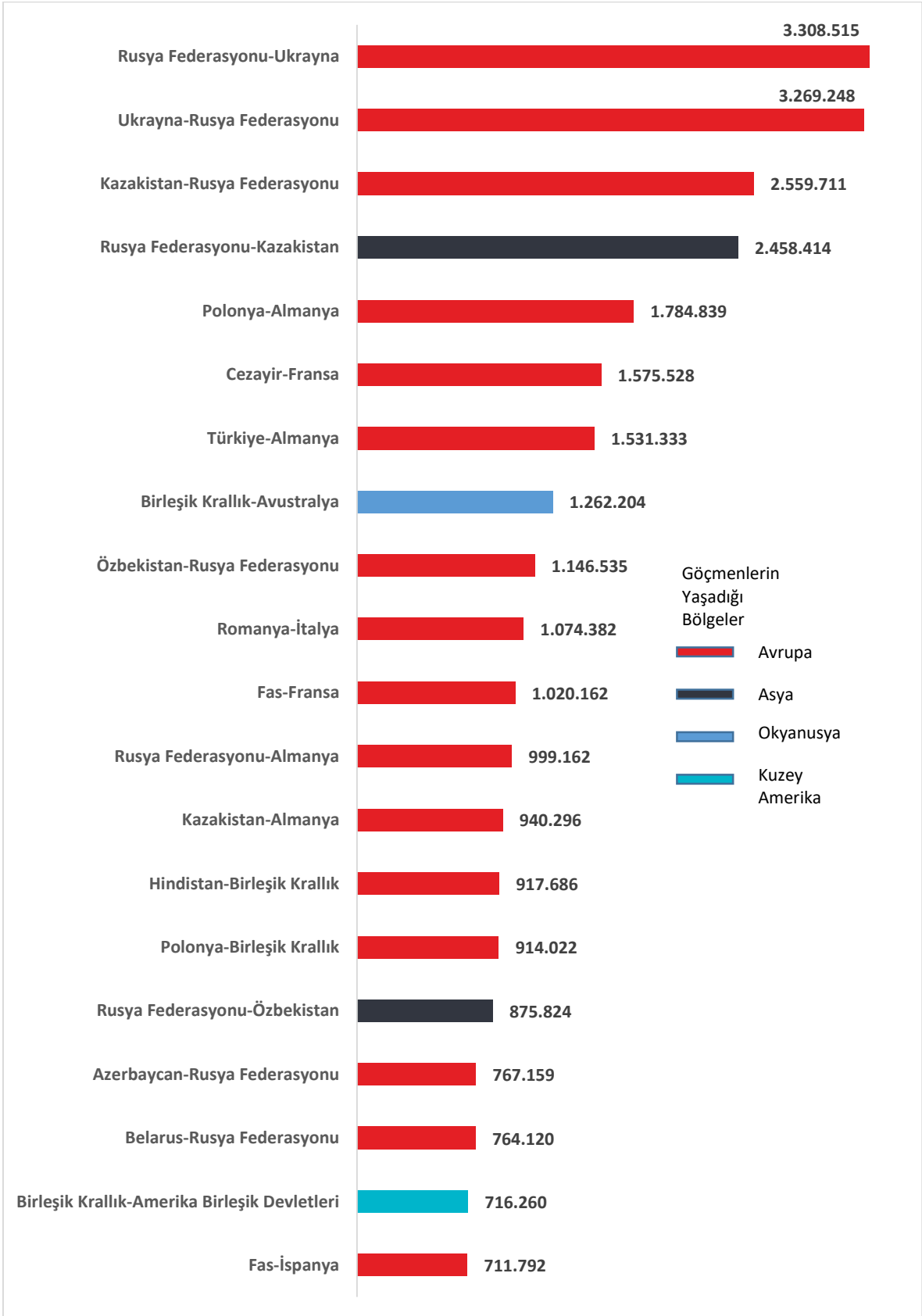
¹²² <https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/theoriesofmigration2.pdf> (Erişim Tarihi: 09.08.2020).

* İlk sırada yer alan ülke kaynak ülkeyi ikinci sırada yer alan ülke ise hedef ülkeyi göstermektedir. Örneğin: Rusya Federasyonu kaynak ülke, Ukrayna hedef ülke. Başka bir ifade ile uluslararası göçmen Rusya Federasyonu'ndan Ukrayna'ya göç etmiştir.

¹²³ Göç koridoru sıralaması 2020 Dünya Göç Raporu'ndan, veriler ise UN DESA, 2019c'den alınmıştır. Ayrıca, koridorlar, göç hareketliliklerinin zaman içerisinde yapmış olduğu birikim sonucunda oluşan kümülatif durumu temsil etmekte ve göç kalıplarının evrilmek belirli hedef ülkelerde kayda değer yabancı doğumlu nüfuslar meydana getirmesine ilişkin anlamlı bir resim sunmaktadır. Bkz.: IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020, s. 89.

¹²⁴ IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020, s. 89. Ayrıca; Sovyetler Birliği içerisindeki hareketliliğin ülkeler arası hareketlilik olarak değerlendirilmesi durumunda uluslararası göç olarak da değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Detaylı bilgi için bu çalışmanın üçüncü bölümüne bakınız.

Grafik 17: Avrupa’da Bulunan Ülkeleri İçeren İlk 20 Göç Koridoru, 2019

Kaynak: UN DESA, 2019c

2.1.5.4 Kuzey Amerika’da Uluslararası Göç

Kuzey Amerika* dünyada en fazla göç alan bölgelerden biridir. 2019 yılında 58.6 milyon uluslararası göçmen Kuzey Amerika’nın çeşitli bölgelerinde yaşamaktadır. Bu sayı 2015 yılına göre (55.6 milyon) yaklaşık 3 milyon artış göstermiştir. Kuzey Amerika’da yaşayan uluslararası göçmenlerin en büyük kısmının kaynak bölgesi 26.6 ile Latin Amerika ve Karayipler’dir. Bunu 17.4 milyon ile Asya ve 7 milyon ile Avrupa takip etmektedir. Geçtiğimiz 30 yıl içerisinde Kuzey Amerika’nın ekonomik büyümesi ve siyasi istikrarı neticesinde Latin Amerika ve Karayipler ile Asya’dan gelen uluslararası göçmenler ile Kuzey Amerika’da yaşayan uluslararası göçmen sayısı iki katından fazla artmıştır. Ayrıca bölge içi uluslararası göçün yoğun olduğu Asya ve Afrika Bölgelerinin aksine Kuzey Amerika’da, uluslararası göçmenlerin kaynak ülkelerinin çoğu bölge dışındadır. Kuzey Amerika’da bölge içi uluslararası göçmen sayısı 1.4 milyon iken bölge dışında doğan Kuzey Amerika doğumlu uluslararası göçmen sayısı yaklaşık 3 milyondur.¹²⁵

2019 yılında Kuzey Amerika Bölgesinde bulunan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Kanada, dünyada bulunan uluslararası göçmenlerin %22’sine ev sahipliği yapmıştır. Tablo 8’de Kuzey Amerika Bölgesinde yaşayan uluslararası göçmenlerin 1990-2019 yılları arasında beşer yıllık dönemler bazında sayısal verileri sunulmuştur. İlgili tablo incelendiğinde oransal dalgalanmalar olmasına rağmen 1990 yılından itibaren uluslararası göçmen sayısında sürekli bir artış olduğu görülmektedir. Beşer yıllık dönemler bazında en büyük oransal artış ise Kanada’da %13 ile 1995-2000 yılları arasında yaşanırken Amerika Birleşik Devletleri’nde %22 ile 1990-1995 ve 1995-2000 yılları arasında yaşanmıştır. Diğer taraftan, iki ülkede de en düşük oransal artış ise 2015-2019 dönemleri arasında görülmektedir, ABD %5, Kanada %7. 1990 yılından 2019 yılına bakıldığında ise iki ülkede de yaşayan uluslararası göçmen sayısında oransal ve sayısal muazzam büyük bir artış dikkati çekmektedir (27.410.123 ile ABD %118, 3.627.339 ile Kanada %84).

* Kuzey Amerika bölgesinde Bermuda, Kanada, Grönland, Saint Pierre ve Miquelon ve Amerika Birleşik Devletleri bulunmaktadır. Ancak Amerika ve Kanada dışındaki ülkelerin uluslararası göçmen sayısı çok düşük olduğu için (2019 yılında Bermuda: 19.336, Grönland: 5.960 ve Saint Pierre ve Miquelon: 990, toplam 26.016) göz ardı edilmiştir. Dolayısıyla Amerika ve Kanada Kuzey Amerika bölgesi olarak ele alınacaktır.

¹²⁵ IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020, s. 106, 107.

Tablo 8: Kuzey Amerika'da Uluslararası Göçmenlerin Sayısı, 1990-2019

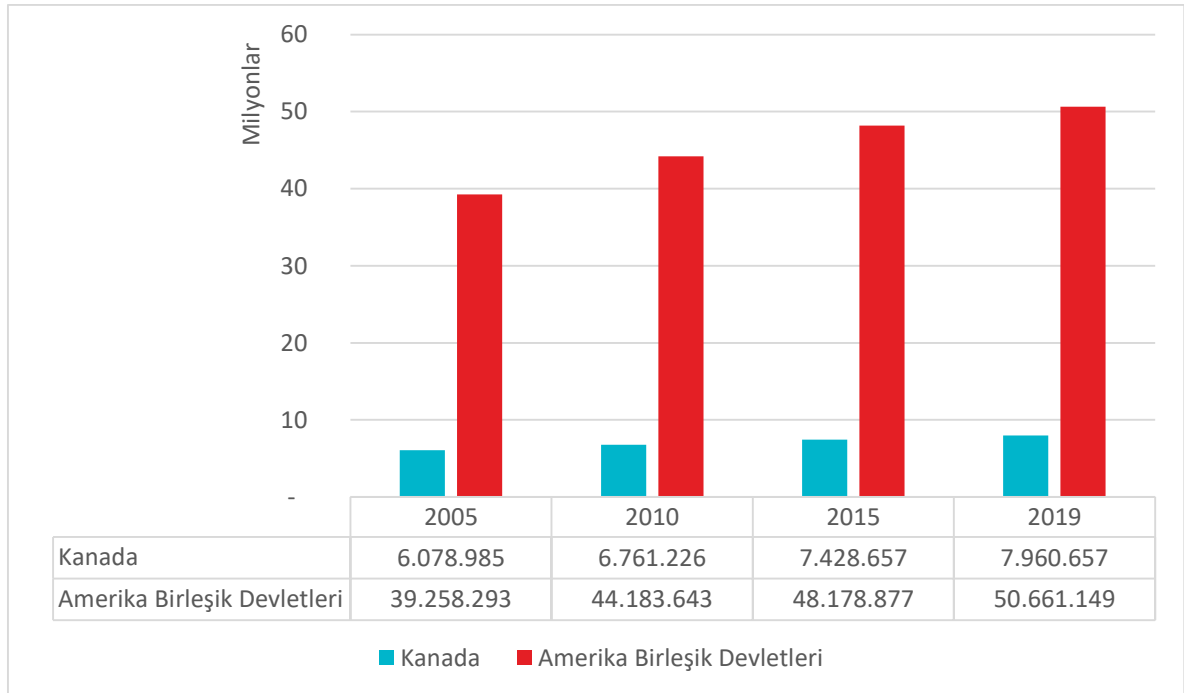
Yıllar	Amerika Birleşik Devletleri	Kanada
	Uluslararası Göçmen Sayısı	Uluslararası Göçmen Sayısı
1990	23.251.026	4.333.318
1995	28.451.053	4.864.778
2000	34.814.053	5.511.914
2005	39.258.293	6.078.985
2010	44.183.643	6.761.226
2015	48.178.877	7.428.657
2019	50.661.149	7.960.657

Kaynak: UN DESA, 2019a

2.1.5.4.1 Kuzey Amerika'da Uluslararası Göçün Ülkesel Dağılımı

Grafik 18'de Kuzey Amerika Bölgesinin 2005-2019 yılları arasında ev sahipliği yaptığı uluslararası göçmenlerin beşer yıllık dönemler halinde ülkesel olarak sayısal dağılımı paylaşılmaktadır. Uluslararası göçmenlerin sayısal dağılımının ülkesel farklılık gösterdiği Kuzey Amerika'da; 2005-2019 yılları arasında en çok uluslararası göçmenin her zaman ABD'de (2019 yılında 50.661.149) olduğu görülmektedir. Kanada ise 2019 yılında yaşayan uluslararası göçmen sayısı 7.960.657'dir.

Grafik 18: Kuzey Amerika'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin Ülkesel Dağılımı, 2005-2019

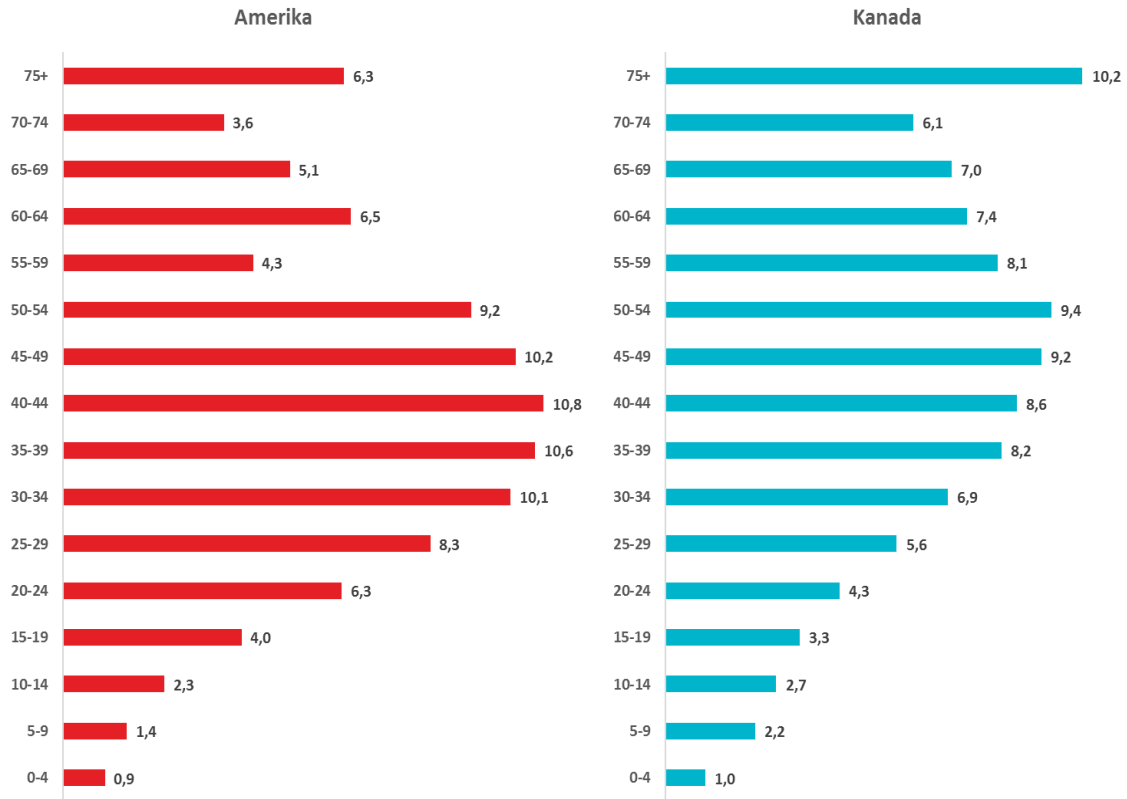

Kaynak: UN DESA, 2019a

2.1.5.4.2 Kuzey Amerika'da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Dağılımı

2019 yılında, Kuzey Amerika (ABD ve Kanada) Bölgesinde yaşayan uluslararası göçmenlerin yaş aralıklarına göre oransal (%) dağılımı Grafik 19'da gösterilmektedir. 2019 yılında ABD'de yaşayan uluslararası göçmenlerin %76'sı (38.6 milyon); Kanada'da yaşayan uluslararası göçmenlerin ise %68'i (5.3 milyon) çalışma çağındadır (20-64 yaş arası). Dolayısıyla Kuzey Amerika (ABD ve Kanada) Bölgesi, 43.9 milyon potansiyel uluslararası işgücü nüfusu barındırmaktadır demek yanlış olmayacaktır. Cinsiyet dağılımı açısından bakıldığında, ABD'de çalışma çağındaki bulunan uluslararası göçmenlerin %49'u erkek, %51'i kadın iken Kanada'da çalışma çağındaki bulunan uluslararası göçmenlerin %47'si erkek, %53'ü kadındır. Kadın ve erkek işgücü açısından büyük bir fark bulunmamaktadır: ABD'de sırasıyla yaklaşık 19.5 milyon ve 19.1 milyon; Kanada'da 2.8 milyon ve 2.5 milyon kişi. Ancak Avrupa'da olduğu gibi hem genel hem de çalışma çağındaki nüfus açısından uluslararası göçmen kadınların sayısı erkeklere göre daha yüksektir.¹²⁶

Grafik 19: Kuzey Amerika'da Uluslararası Göçmenlerin Yaş Aralıklarına Göre Oransal Dağılımı (%), 2019

Kaynak: UN DESA, 2019b

¹²⁶ UN DESA, 2019b.

2.1.5.4.3 Kuzey Amerika'da Uluslararası Göçmenlerin Kaynak Ülke Sıralaması

Kuzey Amerika Bölgesinin diğer bölgelerden bir farkı da hedef ve kaynak ülke sıralamasıdır. Bölgede yer alan iki ülke (ABD ve Kanada), dünyada en fazla göç alan ülkeler arasında bulunmaktadır.

Kuzey Amerika Bölgesinin en çok göç aldığı bölgelerden biri Güney Amerika'dır. Güney Amerika ülkelerinde yaşanan ekonomik krizler ve siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle Güney Amerika kaynaklı uluslararası göçmenlerin büyük çoğunluğu çalışmak amacıyla göç etmektedir.¹²⁷ Amerika Birleşik Devletleri 3.4 milyon uluslararası göçmen ile Güney Amerika ülkelerinin en büyük hedef ülkesidir.¹²⁸

Son zamanlarda ABD'ye, özellikle Hindistan, Çin ve Filipinlerin başta olduğu Asya Bölgesinden ve Dominik Cumhuriyeti, El Salvador ve Küba gibi Latin Amerika ve Karayiplerde bulunan ülkelere büyük miktarda uluslararası göçmen gelmektedir.¹²⁹ 2019 yılında Çin ABD'de yaşayan uluslararası göçmenlerin en büyük ikinci kaynak ülkesidir. Dahası uluslararası göç hareketliliğinin meyli böyle devam ederse 2055 yılına kadar ABD'de yaşayan uluslararası göçmenlerin en büyük kaynak bölgesinin Asya olacağı öngörülmektedir.¹³⁰ ABD'ye Asya Bölgesinden en büyük göç hareketliliği yoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu aile sponsorlu vizeler vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Öğrenci sponsorlu vizeler işgücünü de beraberinde getirmektedir. Örneğin 2014 yılında Hindistan, Çin'den sonra ABD'ye göçmen işçi gönderen ikinci büyük Asya ülkesidir.¹³¹ Diğer taraftan Çin; ABD'ye en çok uluslararası öğrenci gönderen ülkelerin başında gelmektedir. 2018-2019 akademik yılında ABD'de 369.548 Çinli uluslararası öğrenci bulunmaktadır. Çin'i sırasıyla 202.014 öğrenci sayısı ile Hindistan, 52.250 öğrenci sayısı ile Güney Kore, 37.080 öğrenci sayısı ile Suudi Arabistan ve 26.122 öğrenci sayısı ile Kanada izlemektedir.¹³²

¹²⁷ IOM; **Migration Trends In South America**, South American Migration Report No. 1, International Organization for Migration (IOM), 2017, s. 6.

¹²⁸ UN DESA; 2019c, **a.g.e.** ; IOM; "2020", **a.g.e.** s. 111.

¹²⁹ UN DESA; 2019c, **a.g.e.** ; IOM; "2020", **a.g.e.** s. 111.

¹³⁰ Budıman, Abby; "Key Findings About U.S. Immigrants", <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/08/20/key-findings-about-u-s-immigrants/> (Erişim Tarihi: 27.08.2020).

¹³¹ Malik, Sanam; "Asian Immigrants in the United States Today", <https://www.americanprogress.org/issues/immigration/news/2015/05/21/113690/asian-immigrants-in-the-united-states-today/> (Erişim Tarihi: 30.08.2020).

¹³² Institute of International Education (IIE); "Number of International Students in the United States Hits All-Time High", <https://www.iie.org/Why-IIE/Announcements/2019/11/Number-of-International-Students-in-the-United-States-Hits-All-Time-High> (Erişim Tarihi: 30.08.2020).

ABD, Karayipler Bölgesi için de önemli bir hedef ülkedir, ülkede Karayipler doğumlu birçok kişi yaşamaktadır. Tarihsel bağlar ve coğrafi yakınlık uluslararası göç hareketliliğinin önemli belirleyicileri arasındadır. 2017 yılında ABD’de yaşayan uluslararası göçmenlerin %10’unun kaynak bölgesi Karayipler’dir.¹³³ Kanada, İspanya ve Birleşik Krallık Karayipler Bölgesinin diğer önemli hedef ülkeleridir. 2019 yılında ABD’de yaşayan Karayipler kaynaklı uluslararası göçmenlerin %65’i bölgede bulunan, büyük çoğunluğunu Küba’nın oluşturduğu beş ülkeden gelmiştir (Haiti, Trinidadve Tobago, Küba, Jamaika ve Dominik Cumhuriyeti).¹³⁴ 1960 ortaları sonrası Amerika Birleşik Devletleri’nde Kübalı nüfusunun artış nedeni büyük ölçüde ABD tarafından kabul edilen ve Küba’dan gelen uluslararası göçmenlere fırsatlar sunan iki yasadır: 1966 Küba Uyum Yasası ve 1944 ve 1995 ABD-Küba Göç Mutabakatı. Söz konusu yasalar ABD’ye kara yolu ile gelen Kübalılara ülkede bir yıl yaşamalarının akabinde kalıcı ikamet hakkı sağlamaktadır. Bu zamanla “ıslak ayak, kuru ayak” politikası olarak bilinmeye başlamıştır.¹³⁵

Tablo 9 ise; 2019 yılında Kuzey Amerika’da yaşamak için gelen uluslararası göçmenlerin ilk 20 kaynak ülke sıralamasını göstermektedir. Başka bir ifadeyle kaynak ülke sıralaması, Kuzey Amerika’ya en çok göç veren ilk 20 ülkeyi göstermektedir. Kaynak ülkeler incelendiğinde Asya, Afrika Bölgelerinden farklı olarak Kuzey Amerika’nın bölge içerisinden ziyade dünyanın farklı coğrafyalarından göç aldığı görülmektedir (Orta ve Latin Amerika, Asya, Afrika, Avrupa). Diğer bölgelere göre ilk 20 kaynak ülke sıralaması açısından en çok bölge dışı göç alan birinci bölge Kuzey Amerika’dır. ABD’nin en çok göç aldığı üç ülke sırasıyla Meksika, Çin ve Hindistan iken Kanada’nın en çok göç aldığı ilk üç ülke sırasıyla Hindistan, Çin ve Filipinlerdir. Dikkat çeken husus ise gerek ABD gerekse Kanada’nın ilk üç kaynak ülke sıralamasında Hindistan ve Çin’in bulunmasıdır. Ancak ABD’de, Kanada’ya göre kaynak ülkesi mezkûr ülkeler olan çok daha fazla sayıda uluslararası göçmen yaşamaktadır. Ayrıca ABD’nin birinci kaynak ülkesi durumunda olan Meksika ile ikinci kaynak ülkesi durumunda olan Çin arasında uluslararası göçmen sayısı açısından muazzam bir fark bulunmaktadır (8.5 milyon). Dahası 2019 yılında ABD’de yaşayan uluslararası göçmenlerin %23’ü Meksika doğumludur, başka bir ifade ile

¹³³ Zong Jie and Jeanne Batalova; “Caribbean Immigrants in the United States”, <https://www.migrationpolicy.org/article/caribbean-immigrants-united-states-2017> (Erişim Tarihi: 20.07.2020).

¹³⁴ IOM; “2020”, a.g.e. s. 106.; UN DESA, 2019c, a.g.e.

¹³⁵ Mejia, William; **Latin American and Caribbean Regional Preparatory Meeting of International Migration Experts on The Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration**, CEPAL, United Nations and IOM, Santiago De Chile 2017, s.6, 9; Zong Jie and Jeanne Batalova; a.g.e.

Meksika'dan göç etmiştir. Meksika-ABD göç koridoru üçüncü bölümde temel belirleyiciler açısından ayrıca incelenecektir.

Tablo 9: Kuzey Amerika'da Yaşayan Uluslararası Göçmenlerin İlk 20 Kaynak Ülke Sıralaması, 2019

Uluslararası Göçmen Sayısı	ABD	Sıra	Kanada	Uluslararası Göçmen Sayısı
11.489.684	Meksika	1	Hindistan	712.050
2.899.267	Çin	2	Çin	691.489
2.661.470	Hindistan	3	Filipinler	626.569
2.047.269	Filipinler	4	Birleşik Krallık	531.584
1.830.275	Porto Riko	5	Amerika Birleşik Devletleri	270.217
1.429.155	El Salvador	6	İtalya	252.025
1.368.746	Vietnam	7	Hong Kong (Çin Özel Yönetim Bölgesi)	222.529
1.337.371	Küba	8	Pakistan	215.409
1.173.662	Dominik Cumhuriyeti	9	Vietnam	180.258
1.083.794	Kore Cumhuriyeti	10	İran İslam Cumhuriyeti	164.463
1.070.743	Guatemala	11	Polonya	155.996
825.040	Kanada	12	Almanya	155.330
798.294	Kolombiya	13	Portekiz	148.513
759.172	Jamaika	14	Jamaika	147.342
737.058	Haiti	15	Sri Lanka	140.579
716.260	Birleşik Krallık	16	Kore Cumhuriyeti	131.324
655.995	Honduras	17	Fransa	112.435
563.411	Almanya	18	Haiti	99.564
525.527	Peru	19	Romanya	96.183
516.236	Ekvator	20	Lübnan	94.516

Kaynak: UN DESA, 2019c

Not: Tabloyu okurken hedef bölge olarak Kuzey Amerika'nın düşünülmesi faydalı olacaktır. Kaynak ülke sıralamasında hedef bölge Kuzey Amerika, kaynak ülkeler ise dünyada bulunan bütün ülkelerdir.

Grafik 20*'de ise 2019 yılında, Kuzey Amerika Bölgesinde bulunan ülkeleri içeren ilk 10 göç koridoru¹³⁶ gösterilmektedir. Başka bir ifade ile hedef ya da kaynak ülkesi Kuzey Amerika Bölgesinde bulunan; dünyada spesifik olarak bir kaynak ülkeden Kuzey Amerika Bölgesinde bulunan bir hedef ülkeye göç eden ya da spesifik bir hedef ülkenin Kuzey Amerika Bölgesinde bulunan bir kaynak ülkeden göç aldığı toplam uluslararası göçmen sayısına göre sıralanmış ilk 10 göç koridoru sunulmaktadır. Uluslararası göçmenler, Kuzey Amerika Bölgesinde spesifik bir hedef ülkede doğan yabancı ülke doğumlu kişiler üzerinden hesaplanmıştır.

Kuzey Amerika'da, diğer bölgelerden farklı olarak ABD tek başına hedef ülke açısından dominant durumdadır. İlk 10 göç koridoru sıralamasında hedef ülke her zaman ABD olurken kaynak ülke açısından ilk üç sırada sırasıyla Meksika-Amerika Birleşik Devletleri, Çin-Amerika Birleşik Devletleri ve Hindistan-Amerika Birleşik Devletleri göç koridorunun olması Orta Amerika ve Asya Bölgesinin dominant olduğunun bir göstergesidir. Meksika'nın baskın olmasının temel nedeni ise coğrafi yakınlık ve ekonomik unsurlardır.

Bölgenin diğer önemli bir hedef ülkesi ise Kanada'dır. Kanada'da yaşayan uluslararası göçmen sayısı ve nüfusu içerisindeki uluslararası göçmen payı artmaya devam etmektedir. Kanada'da yabancı doğumlu kişi sayısı Kanada toplam nüfusunun; 2000 yılında yaklaşık %18'ini, 2005 yılında artarak %19'unu, 2010 yılında yaklaşık %20'sini ve son olarak 2019 yılında %21'den fazlasını oluşturmaktadır.¹³⁷ Tarihsel olarak Kanada'da yaşayan uluslararası göçmenlerin çoğunun kaynak ülkesi öncelikle Avrupa Bölgesi içerisinde bulunurken zamanla bu durum değişmeye başlamış ve Kanada'da yabancı doğumlu göçmenlerin büyük çoğunluğunun kaynak ülkesi Asya Bölgesinde bulunan ülkeler olmaya başlamıştır. Örneğin 2000 yılında Kanada'nın ev sahipliği yaptığı uluslararası göçmenlerin ilk dört kaynak ülke sıralaması ve sayısı şöyledir: 608 bin uluslararası göçmen ile Birleşik Krallık, 412 bin uluslararası göçmen ile Çin, 319 bin uluslararası göçmen ile Hindistan ve

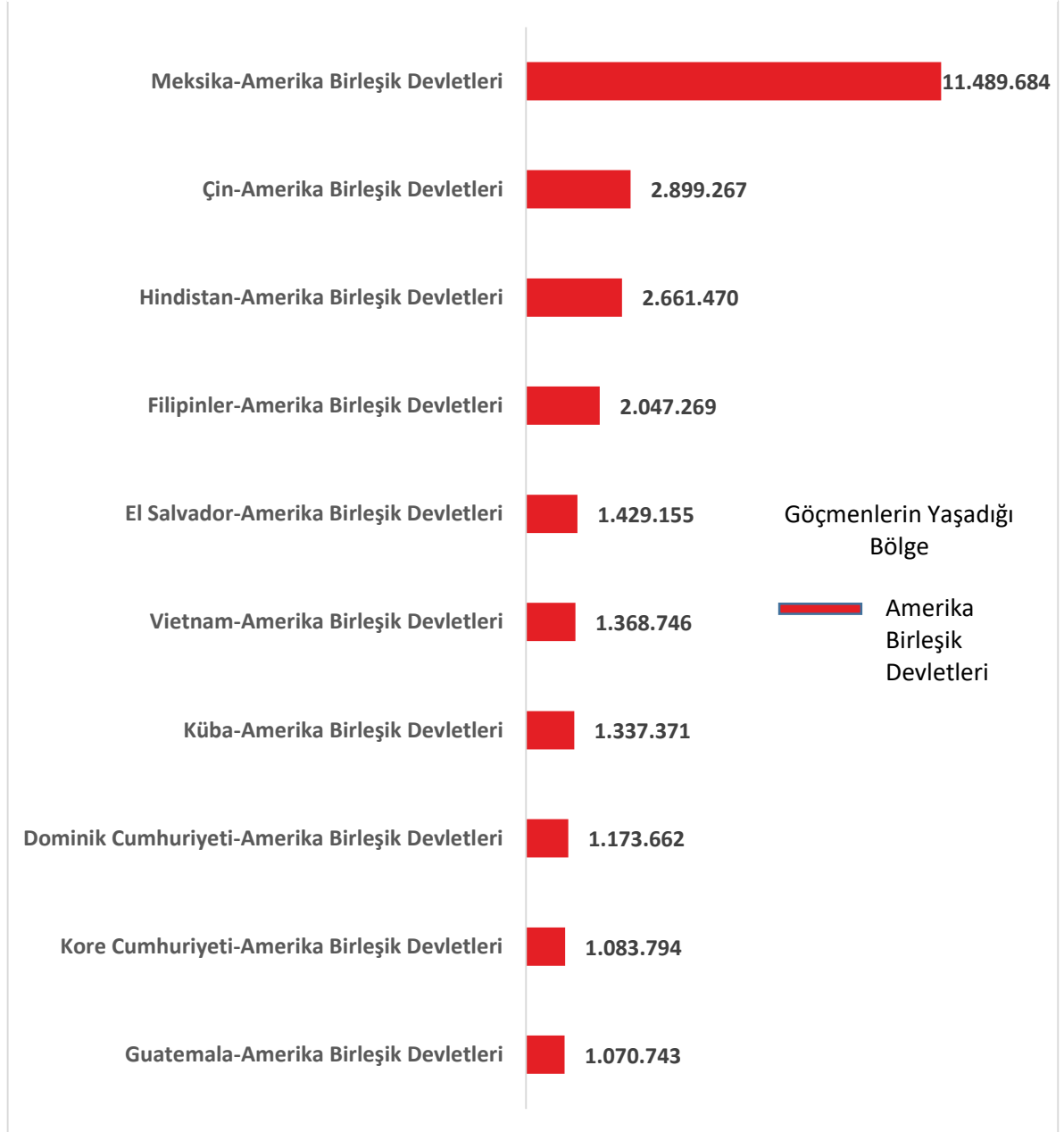
* İlk sırada yer alan ülke kaynak ülkeyi ikinci sırada yer alan ülke ise hedef ülkeyi göstermektedir. Örneğin: Meksika kaynak ülke, ABD hedef ülke. Başka bir ifade ile uluslararası göçmen Meksika'dan ABD'ye göç etmiştir.

¹³⁶ Göç koridoru sıralaması 2020 Dünya Göç Raporu'ndan, veriler ise UN DESA, 2019c'den alınmıştır. Ayrıca, koridorlar, göç hareketliliklerinin zaman içerisinde yapmış olduğu birikim sonucunda oluşan kümülatif durumu temsil etmekte ve göç kalıplarının evrilerek belirli hedef ülkelerde kayda değer yabancı doğumlu nüfuslar meydana getirmesi sürecine ilişkin anlık bir resim sunmaktadır. Bkz.: IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020, s. 109.

¹³⁷ UN DESA; 2019a, a.g.e.

315 bin uluslararası göçmen ile İtalya. 2019 yılında ise Hindistan ve Çin, Birleşik Krallığı geçerek en büyük ilk iki kaynak ülke konumuna gelmiştir, sırasıyla yaklaşık, 709 bin ve 700 bin. 2019 yılında Kanada’da toplam 7.9 milyonluk yabancı doğum nüfus içerisinde; İran İslam Cumhuriyeti gibi Asya Bölgesinde bulunan diğer ülkeler de ilk 10 kaynak ülke sıralamasında yer almaktadır.¹³⁸

Grafik 20: Kuzey Amerika’da Bulunan Ülkeleri İçeren İlk 20 Göç Koridoru, 2019

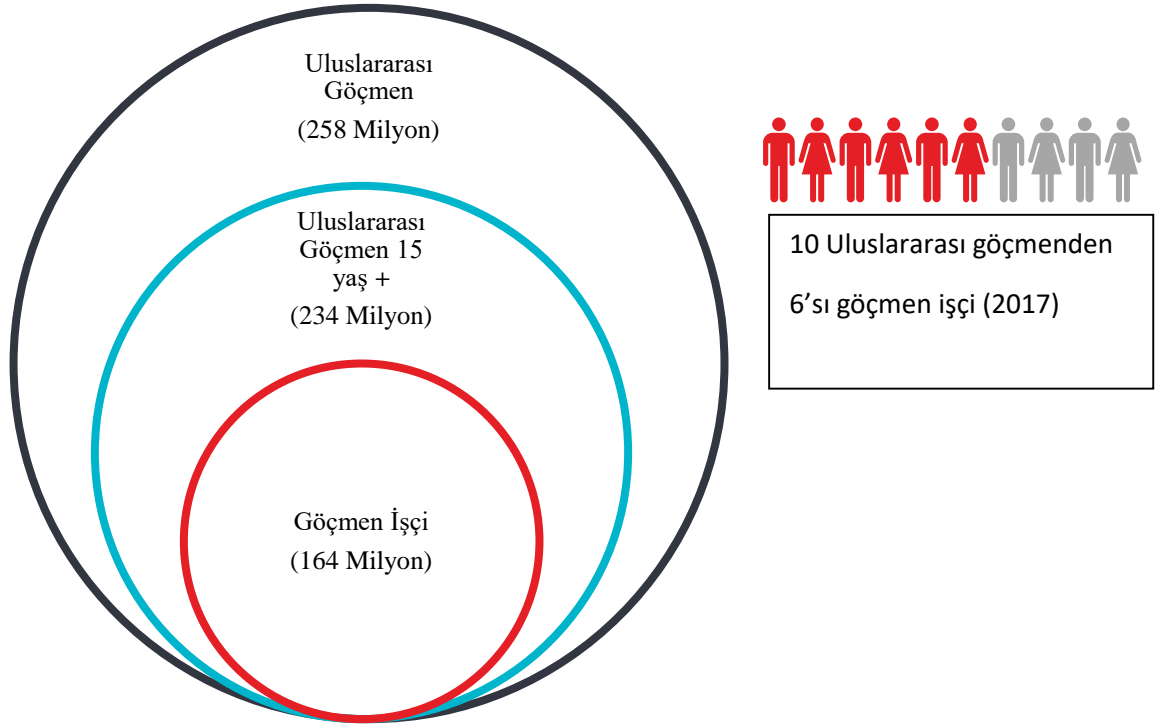
Kaynak: UN DESA, 2019c

¹³⁸ IOM; “2020”, a.g.e., s. 111.

2.2 DÜNYADA ULUSLARARASI GÖÇMEN İŞÇİLER

Dünya’da; 2017 Uluslararası Göç Raporu verilerine göre 258 milyon uluslararası göçmen bulunmaktadır¹³⁹. Uluslararası göçmenlerin ise 234 milyonu çalışma çağında (15 yaş ve üstü) iken 164 milyonunu göçmen işçiler oluşturmaktadır. Dolayısıyla göçmen işçilerin, uluslararası göçmenler arasındaki payı %59.2 iken çalışma çağındaki göçmenler içerisindeki payı %70.1’dir. Bu bölümde: uluslararası göçmen, yabancı doğumlu kişileri (doğum yeri belli değil ise yabancıları) ifade ederken; göçmenler için çalışma çağı, uluslararası göçmenlerin 15 yaş ve üzeri yaş grubuna karşılık gelen alt kümeyi ifade etmektedir. Göçmen işçi terimi ise çalışma çağında bulunan ya da daha yaşlı olan ve yaşadıkları ülkede çalışan ya da işsiz olan kişileri ifade etmektedir.¹⁴⁰

Grafik 21: Dünya'da Uluslararası Göçmen, Çalışma Çağında Bulunan Göçmen ve Göçmen İşçi Sayısı, 2017

Kaynak: UN DESA, 2017; a.g.e., s. 1; ILO, 2018; a.g.e., s. 6.

2017 yılında, çalışma çağında bulunan uluslararası göçmenler, küresel nüfusun (15 yaş ve üzeri) %4.2'sini oluştururken; göçmen işçiler, dünyada bulunan toplam işçilerin

¹³⁹ United Nations, Department of Economic and Social Affairs; **International Migration Report 2017**, Population Division, (ST/ESA/SER.A/403), New York 2017, s.1.

¹⁴⁰ International Labour Organization (ILO); **ILO Global Estimates on International Migrant Workers Result and Methodology**, Second edition (reference year 2017), Geneva 2018. s. 5. ("ILO, 2018" olarak ifade edilecektir.)

%4.7'sini oluşturmaktadır. Hedef ülkelerde; işgücüne katılan göçmen işçilerin payının (%70) göçmen olmayan nüfusa (%61.6) göre yüksek olması nedeniyle göçmen işçilerin küresel işgücü içerisindeki payı, küresel çalışma çağında bulunan nüfus içerisindeki payından daha yüksektir.¹⁴¹

2013 yılında dünyada bulunan 232 milyon uluslararası göçmen içerisinde; çalışma çağında bulunan (15 yaş ve üzeri) kişi sayısı 207 milyon iken göçmen işçi sayısı 150 milyondur.¹⁴² 2013 yılından 2017 yılına uluslararası göçmen işçi sayısı yaklaşık %11, çalışma çağında bulunan göçmen sayısı %13 ve göçmen işçi sayısı ise %9 artış göstermiştir. Bahse konu yıllar arasındaki büyük artışın nedeni ise uluslararası göçmen nüfusunda yaşanan artışa atfedilmektedir.¹⁴³

Tablo 10: Uluslararası Göçmen İşçiler ve Toplam Nüfus, 2017 (Milyonlar)

	Toplam	Erkek	Kadın
15 Yaş ve Üzeri Toplam Nüfus	5.591	2.796	2.795
15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus	234.0	126.8	107.2
15 Yaş ve Üzeri Göçmen Olmayan Nüfus	5.357	2.670	2.688
Toplam İşçi	3.465	2.103	1.362
Göçmen İşçi	163.8	95.7	68.1
Göçmen Olmayan İşçi	3.301	2.007	1.294

Kaynak: ILO, 2018; **a.g.e.**, s.6.

Not: Sayılar milyonlar olarak verilmiştir. İşçiler ve göçmen işçilerin verileri; çalışanları ve işsizleri kapsamaktadır.

2.2.1 Cinsiyet Bazında Dağılım ve İşgücüne Katılım Oranları

Tablo 11 ve Grafik 22'de yer alan veriler dikkate alındığında; 2017 yılında göçmen işçilerin cinsiyet dağılımı açısından erkeklerin oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. 15 yaş ve üzeri göçmen erkek işçilerin tahmini sayısı 95.7 milyon (%58.4) iken kadınların sayısı 68.1 milyon (%41.6)'dur.

Göçmen erkek işçilere ilişkin veriler dikkate alındığında, genel olarak göçmen kadın işçilere göre göçmen erkek işçilerin işgücüne daha çok katıldığı görülmektedir. Tablo 11'e göre 2017 yılında 15 yaş ve üzeri çalışma çağında bulunan göçmen erkek işçilerin

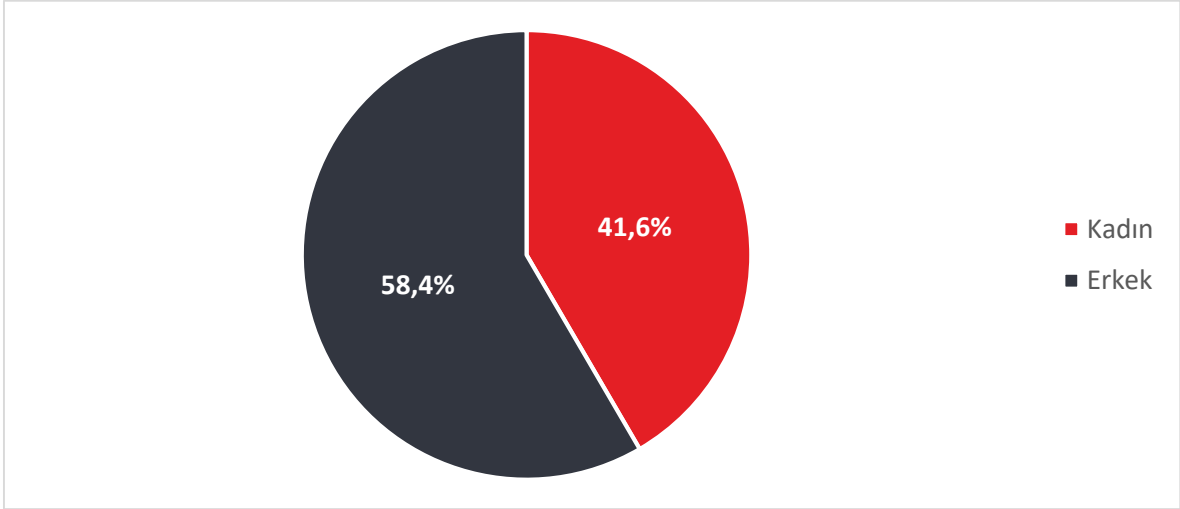
¹⁴¹ ILO, 2018; **a.g.e.** s. 5.

¹⁴² International Labour Organization (ILO); **ILO Global Estimates on Migrant Workers Result and Methodology Special Focus on Migrant Domestic Workers**, Geneva 2015, s. 5. ("ILO, 2015" olarak ifade edilecektir.)

¹⁴³ ILO, 2018; **a.g.e.** s. 5.

uluslararası göçmenler içerisindeki payı %54.2 iken göçmen işçiler içerisindeki payı %58.4'tür. Ayrıca, göçmen olmayan erkek işçilerin göçmen olmayan kadınlara göre daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir, sırasıyla %60.8, %39.2. Diğer taraftan, göçmen kadın işçilerin işgücüne katılım oranı göçmen olmayan kadınların işgücüne katılım oranından daha yüksektir.

Grafik 22: Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Dağılımı, 2017

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 7.

Tablo 11: Uluslararası Göçmen İşçiler ve Toplam Nüfus, 2017 (%)

	Toplam	Erkek	Kadın
15 Yaş ve Üzeri Toplam Nüfus	100	50.0	50.0
15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus	100	54.2	45.8
15 Yaş ve Üzeri Göçmen Olmayan Nüfus	100	49.8	50.2
Toplam İşçi	100	60.7	39.3
Göçmen İşçi	100	58.4	41.6
Göçmen Olmayan İşçi	100	60.8	39.2

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 7.

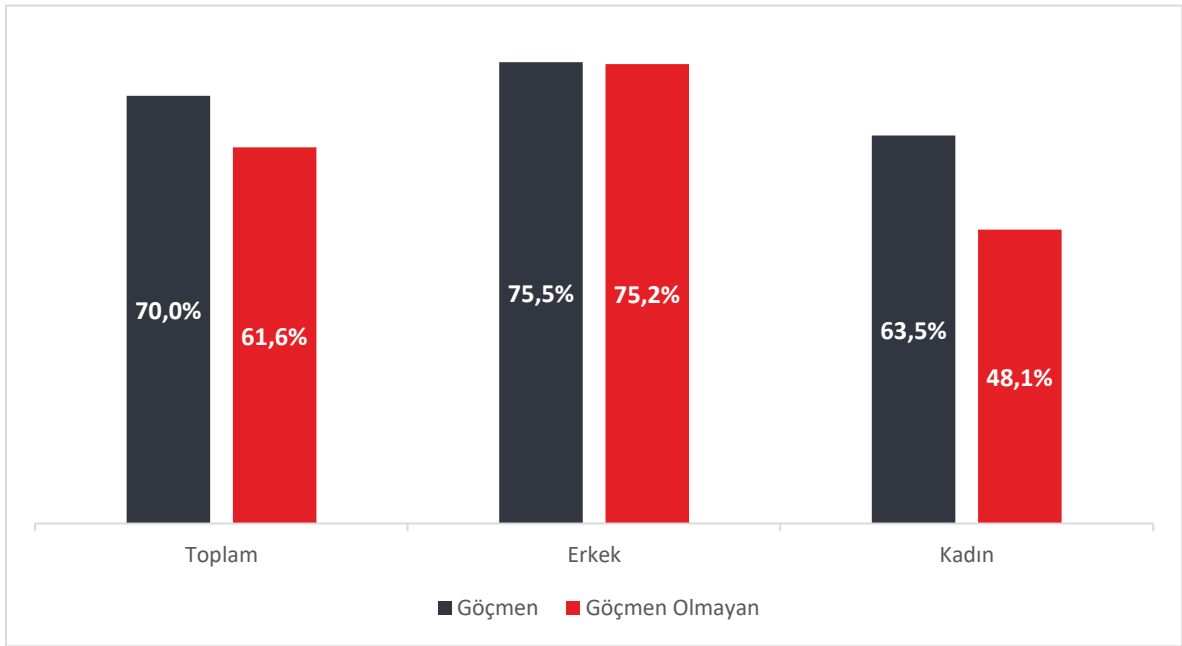
Not: Oranlar yüzdeler (%) olarak verilmiştir. İşçiler ve göçmen işçilerin verileri; çalışanları ve işsizleri kapsamaktadır.

Grafik 23'te belirtildiği üzere 2017 yılında, göçmen kadın işçilerin işgücüne katılım oranı %63.5, göçmen olmayan kadınların işgücüne katılım oranları ise %48.1 olarak tahmin edilmektedir. Ancak iki oranda hem göçmen hem de göçmen olmayan işçi erkeklerin

işgücüne katılım oranlarından düşüktür. Göçmen ve göçmen olmayan erkeklerin işgücüne katılım oranları arasında çok az fark bulunmaktadır, %0,3.

Göçmen erkek işçilerin göçmen kadınlara göre daha fazla işgücüne katılım sağlamaları; kadınların göç etme nedenlerinin aile birleşmesi, insani nedenler gibi çalışma amacı dışında ya da işgücüne katılımında kadınlara yönelik yapılan ayrımcılık nedeniyle iş bulma fırsatlarının azalması olasılığı gibi sebeplerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Dahası sosyal damgalama, uygulanan politikaların ve yasal düzenlemelerin ayrımcı etkisi, kadınlara yönelik taciz ve şiddet nedeniyle kadınların insana yakışır iş imkânlarına ulaşmasını zayıflatmaktadır. Söz konusu durum neticesinde kadınlar düşük ücretle çalışmakta, kadın-erkek eşitsizliği ortaya çıkmakta ve kadınların hâkim olduğu sektörler değersizleştirilmektedir.¹⁴⁴

Grafik 23: Göçmen ve Göçmen Olmayan Nüfusun İşgücüne Katılım Oranı, 2017

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 7.

¹⁴⁴ International Labour Organization (ILO), **World Employment and Social Outlook: Trends for Women 2018 – Global snapshot**, International Labour Office, First Published, Geneva 2018, ss. 4-13.

Tablo 12: Cinsiyet Bazlı Nüfus ve Göçmen İşçilerin İşgücüne Katılım Oranları, 2017 (%)

	Toplam	Erkek	Kadın
Göçmenlerin 15 Yaş ve Üzeri Nüfus İçerisindeki Payı	4.2	4.5	3.8
Göçmen İşçilerin Toplam İşçi İçerisindeki Payı	4.7	4.5	5.0
Toplam Nüfus İçin İşgücüne Katılım Oranı	62.0	75.2	48.7
Göçmen Nüfus İçin İşgücüne Katılım Oranı	70.0	75.5	63.5
Göçmen Olmayan Nüfus İçin İşgücüne Katılım Oranı	61.6	75.2	48.1

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 7.

Not 1: Oranlar yüzdelik(%) olarak verilmiştir. 15 yaş ve üzeri kişiler çalışan ve işsiz işçiler ve göçmen işçileri kapsamaktadır.

Not 2: İşgücüne katılım oranı: çalışan ve işsiz işçilerin, çalışma çağında bulunan (15 yaş ve üzeri kişiler) nüfusa oranıdır.

Tablo 12’de görüldüğü üzere; 2017 yılında çalışma çağında bulunan göçmen erkek oranının ve göçmen erkek işçi oranının her biri dünyada çalışma çağında bulunan toplam erkek nüfusunun ve erkek işçi nüfusunun %4.5’ine eşittir. Dolayısıyla dünyada yaklaşık olarak her 22 erkek işçiden biri göçmen erkek işçidir. Kadın işçiler açısından aynı oran ise sırasıyla %3.8 ve %5.8’dir. Ayrıca kadın işçi popülasyonu içerisindeki kadınların işgücüne katılım oranının daha yüksek olması, göçmen kadınların işgücü katılım oranlarının göçmen olmayan kadınlarınkine kıyasla daha yüksek olmasıyla ilişkili iken her iki popülasyondaki erkek göçmenlerin paylarının eşit olması, toplam erkek nüfus içerisinde erkeklerin işgücüne katılma oranlarının göçmen olmayan erkeklerinkine eşit olması ile ilgilidir.¹⁴⁵

2013 yılından 2017 yılına göçmen işçiler arasında erkeklerin payı artış göstermiştir. 2013 yılında erkeklerin göçmen işçiler içerisindeki payı %55.7¹⁴⁶ iken 2017 yılında bu oran %58.4 olmuştur. Söz konusu durum, 2013 yılında çalışma çağında bulunan göçmen işçiler içerisindeki erkeklerin oranının (%51.9) 2017 yılında artması (%54.2) ile uyumludur. Diğer taraftan 2017 yılında göçmen erkek ve kadın işçilerin işgücüne katılım oranları, sırasıyla %75.5 ve %63.5, 2013 yılına göre (sırasıyla %78 ve %67)¹⁴⁷ düşüş göstermiştir. Benzer durum aynı dönem içerisinde göçmen olmayan erkek ve kadınların işgücüne katılım oranları için de geçerlidir. Aynı dönem içerisinde genel olarak küresel yaşanan işgücüne katılım oranında da düşme eğilimi gözlemlenmiştir.¹⁴⁸ Örneğin 2017 yılında; Hindistan, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri gibi küresel ortalamanın belirlenmesinde etkili olan ülkelerde

¹⁴⁵ ILO, 2018; a.g.e. s. 7.

¹⁴⁶ ILO, 2015; a.g.e. s. 6.

¹⁴⁷ ILO, 2015; a.g.e. s. 6.

¹⁴⁸ ILOSTAT; **ILO Labour Force Estimates and Projections (LFEP) 2018: Key trends**, International Labour Organization, 2018.

farklı unsurlardan dolayı genel bir düşüş görülmüştür.¹⁴⁹ Mezkûr düşüşün yaşanmasında; teknoloji, uluslararası ticaret ile demografik yapıdan işgücü piyasası ve göç politikalarına kadar birçok arz yönlü ve talep yönlü faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde yaşanan; kentleşme, geleneksel tarım yöntemlerinin terk edilerek modern tarıma geçiş nedeni gibi çeşitli sebeplerden ötürü tarımdan uzaklaşma, olumsuz iklim koşulları ve güvensizlik söz konusu düşüşü tetiklediği değerlendirilmektedir.¹⁵⁰ Öte yandan, 2017 yılında da görüldüğü üzere göçmenler göçmen olmayan nüfusa göre daha fazla işgücüne katılım gösterme eğilimindedir. Amerika Birleşik Devletleri gibi işgücüne katılım oranlarının düştüğü bazı ülkelerde dahi göçmenler işgücüne katılım oranlarını her ne kadar yükseltmeler de düşürmeden devam ettirmeyi başarmıştır. Söz konusu durumda göçmen işçilerin birçok farklı rollerde (işveren, yatırımcı vb.) buldukları ülkelerde ekonomiye katkı sağlamalarının rolü de unutulmamalıdır.¹⁵¹

2.2.2 Cinsiyet Bazında Yaş Dağılımı

Grafik 24 ve Tablo 13 göz önüne alındığında; 2017 yılında, dünyada bulunan 164 milyon göçmen işçinin 141.7 milyonu (%86.5) erişkin yaştadır (25-64). Genç (15-24) ve yaşlı (65 ve üzeri) olan göçmen işçi oranı ise sırasıyla %8.3 (13.6 milyon) ve %5.2 (8.5 milyon)'dir. Göçmen kadın ve erkek işçilerin yaş dağılımı birbirine çok yakındır.

Erişkin yaşta bulunan göçmen işçiler; tecrübeleri az olan genç göçmen işçilere ve ekonomik açıdan aktif olma süreleri az kalmış göçmen yaşlı işçilere göre yabancı bir ülkeye göç etme ve para kazanma konusunda çok daha fazla kabiliyetlidir. Bireyler, en verimli oldukları dönemde hareket etme eğilimindedir. Bu durum hem hedef ülkelere işgücü konusunda büyük bir avantaj sağlamakta hem de kaynak ülkelere işçi dövizleri açısından katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan söz konusu durum; kaynak ülkelerde, büyük bir işgücü kaybına neden olurken ekonomik büyümeye olumsuz etkide bulunabilir.¹⁵²

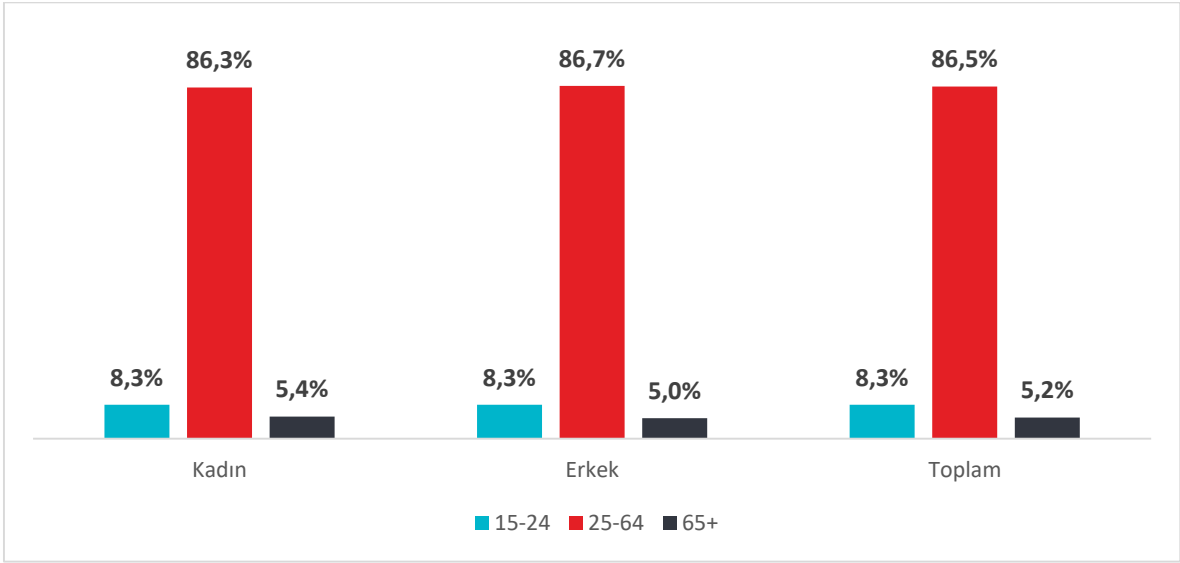
¹⁴⁹ ILO, 2018; a.g.e. s. 8.

¹⁵⁰ African Union Commission (AUC), **Report on Labour Migration Statistics in Africa in 2015**, Addis Ababa 2017, s. 55.

¹⁵¹ Krause, Eleanor and Sawhill, Isabel; **What We Know And Don't Know About Declining Labor Force Participation: A Review**, Brookings Institution, 2017, s. 4,7,18. Ayrıca Bkz. OECD/ILO, **How Immigrants Contribute to Developing Countries' Economies**, OECD Publishing, Paris 2018, ss. 19-21.

¹⁵² ILO, 2018; a.g.e. s. 8.

Grafik 24: Göçmen İşçilerin Yaş Dağılımı, 2017

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 8.

Tablo 13: Uluslararası Göçmen İşçilerin Yaş Dağılımı, 2017 (Milyonlar)

Yaş Aralığı	Toplam	Erkek	Kadın
15-24	13.6	7.9	5.7
25-64	141.7	82.9	58.8
65+	8.5	4.8	3.7
Toplam (15+)	163.8	95.7	68.1

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 8.

Not: Göçmen işçilerin verileri; çalışanları ve işsizleri kapsamaktadır.

2.2.3 Ülkelerin Gelir Düzeylerine¹⁵³ Göre Dağılım

Uluslararası göç hareketliliği gerek 1960’larda gerekse günümüzde zengin ülkelere yönelik gerçekleşmektedir. Yalnızca göz ardı edilebilecek sayıda uluslararası göçmen düşük gelirli ülke gruplarında yaşamaktadır. Bu durum yalnızca gönüllü göçte değil zorla göçte de geçerlidir. Çatışmalara ve zulme maruz kalan kişilerin hedef ülke tercihi daha önce de belirtildiği üzere ekonomik koşullar açısından kaynak ülkelerine benzer ya da daha iyi olan ülkelerdir.¹⁵⁴

¹⁵³ Ülkelerin gelir düzeylerine göre sınıflandırılması ülkelerin kişi başına düşen gelirlerine göre yapılmıştır: düşük gelirli, düşük orta gelirli, yüksek orta gelirli ve yüksek gelirli olmak üzere toplam dört kategori belirlenmiştir. Dünya Bankasının sınıflandırılması esas alınmış olup; Atlas metodu kullanılmıştır ve sınıflandırma kişi başına düşen milli gelire dayanmaktadır. Detaylı bilgi için Bkz.:

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?locations=XM-XD-XT-XN> (Erişim Tarihi: 04.06.2020).

¹⁵⁴ European Union, European Commission; “2018”, a.g.e. s. 34.

Tablo 14: Göçmen İşçilerin Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı, 2017

	Düşük Gelirli	Düşük Orta Gelirli	Yüksek Orta Gelirli	Yüksek Gelirli	Toplam
Toplam İşçi	292.6	1,216.7	1,355.9	599.5	3,464.7
Toplam İşçi (%)	8.4	35.1	39.1	17.3	100
Toplam Nüfus İçin İşgücüne Katılım Oranı	75.0	57.4	65.0	60.3	62.0
15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus	8.1	27.7	43.6	154.6	234.0
15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus (%)	3.5	11.8	18.6	66.1	100
Göçmenlerin 15 Yaş ve Üzeri Nüfus İçerisindeki Payı	2.1	1.3	2.1	15.5	4.2
Göçmen İşçiler	5.6	16.6	30.5	111.2	163.8
Göçmen İşçiler (%)	3.4	10.1	18.6	67.9	100.0
Göçmen Nüfus İçin İşgücüne Katılım Oranı	68.5	59.9	69.9	71.9	70.0
Göçmen İşçilerin Toplam İşçi İçerisindeki Payı	1.9	1.4	2.2	18.5	4.7

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 9.

Not 1: Toplam İşçi, 15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus ve Göçmen İşçi kategorilerinin sayıları milyonlar olarak verilmiştir.

Not 2: İşçiler ve Göçmen işçilerin verileri; çalışanları ve işsizleri kapsamaktadır.

Not 3: İşgücüne katılım oranı: çalışan ve işsiz işçilerin, çalışma çağındaki bulunan (15 yaş ve üzeri kişiler) nüfusa oranıdır.

Tablo 14'te; 2017 yılında göçmen işçilerin ülkelerin gelir düzeylerine göre dağılımı gösterilmektedir. Tabloya göre; 2017 yılında dünyada bulunan tahmini toplam işçi sayısı 3.5 milyardır. Bunların %17.3'ü yüksek gelirli, %39.1'i yüksek orta gelirli, %35.1'i düşük orta gelirli ve %8.4'ü ise düşük gelirli ülkelerde yaşamaktadır. Dört ayrı kategoride sınıflandırılmış ülkelerde yaşayan işçi sayısındaki farklılığın en önemli nedeni her bir grup içerisinde bulunan ülke sayısı ve ülkelerin nüfus büyüklüğü ile ilgilidir. Bununla birlikte söz konusu gelir gruplarında işgücüne katılım oranları da farklılık göstermektedir. Genel olarak işgücüne katılım oranı %62'dir. En yüksek işgücüne katılım oranı %75 ile düşük gelirli ülkelerde iken en düşük katılım oranı %60.3 ile yüksek gelirli ülkelerdedir. Diğer taraftan

göçmen işçiler açısından dağılım ve işgücüne katılım oranı biraz daha farklılık göstermektedir. 163.8 milyon göçmen işçinin yarısından fazlası (%67.9) gelişmiş ülkelerde yaşamaktadır. Yine benzer şekilde yüksek gelirli ülkelerde, işçiler arasında göçmen işçilerin payının diğer ülkelere göre yüksek olduğu (18.5) görülmektedir. Dolayısıyla göçmen işçiler için yüksek gelirli ülkeler en önemli hedef ülke grubunu oluşturmaktadır.

Tablo 15: Göçmen İşçilerin Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı, 2013 ve 2017

	Düşük Gelirli	Düşük Orta Gelirli	Yüksek Orta Gelirli	Yüksek Gelirli	Toplam
Göçmen İşçiler (%)- 2017	3.4	10.1	18.6	67.9	100
Göçmen İşçiler (%)- 2013	2.4	11.3	11.7	74.7	100
Göçmen İşçilerin Toplam İşçi İçerisindeki Payı- 2017	1.9	1.4	2.3	18.5	4.7
Göçmen İşçilerin Toplam İşçi İçerisindeki Payı- 2013	1.4	1.5	1.4	16.3	4.4

Kaynak: ILO, 2015; a.g.e., s. 9.; ILO, 2018; a.g.e., s. 9.

Not: İşçiler ve Göçmen işçilerin verileri; çalışanları ve işsizleri kapsamaktadır.

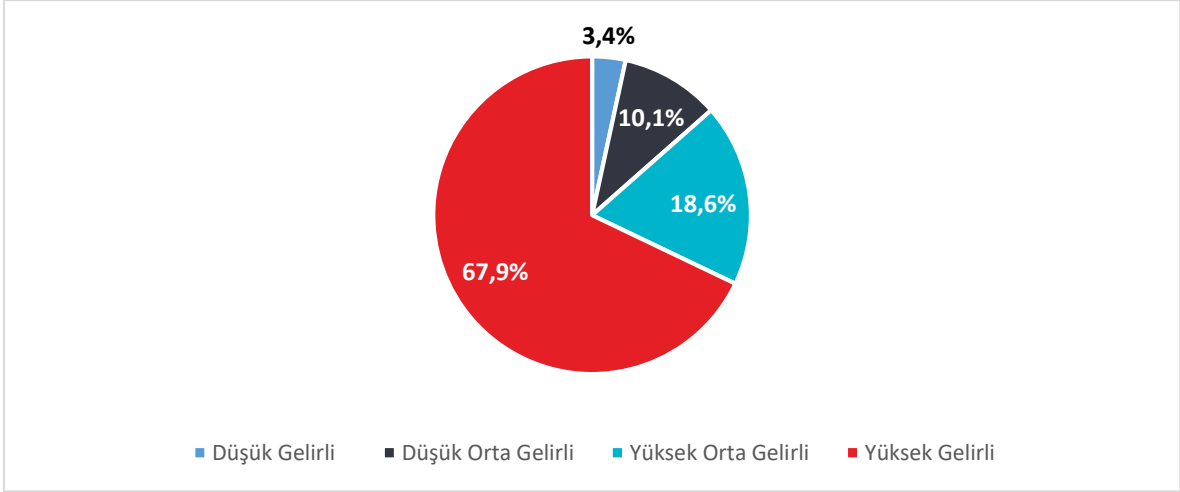
Tablo 15'te; 2017 ve 2013 yıllarında göçmen işçilerin ülkelerin gelir düzeylerine göre dağılımı karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Mezkûr tablo ışığında; 2017 yılında 2013 yılına göre, yüksek gelirli ülkelerde bulunan göçmen işçi sayısı %74.7'den %67.9'a düştüğü görülmektedir. Diğer taraftan aynı dönemde, düşük gelirli ve yüksek orta gelirli ülkelerde bulunan göçmen sayısında artış gözlemlenmektedir. Dolayısıyla göçmen işçilerin eğiliminde az da olsa yüksek gelirli ülkelere düşük gelirli ülkelere doğru yöneliş olduğu düşünülebilir. Ancak hedef ülkelerde toplam işçiler içerisindeki göçmen işçi oranı dikkate alındığında, göçmen işçilerin işgücüne katılım oranının düşük orta gelirli ülkeler dışında arttığı izlenmektedir.

Göçmen işçilerin ülkelerin gelir düzeylerine göre dağılımını belirleyen husus, bu ülkelere olan göç hareketliliğinin ve göçmenlerin işgücüne katılımının büyüklüğüdür. Diğer taraftan yüksek gelirli ülkelerdeki; göçmen işçi sayısındaki ve eş zamanlı olarak yüksek işgücüne katılım oranındaki düşüş, göçmen olmayan nüfusun işgücüne katılım oranındaki büyük düşüşün neticesinde gözlemlenmiştir. Yüksek orta gelirli ülkelerin ekonomilerinde yaşanan gelişme, gözlemlenen eğilimlere katkıda bulunmanın yanı sıra yüksek gelirli ülkelerin göçe ilişkin düzenlemelerinde değişikliklere de katkıda bulunmuş olabilir.¹⁵⁵

¹⁵⁵ ILO, 2018; a.g.e. ss. 9-10.(Dönemsel karşılaştırma yaparken ülkelerin zaman içerisinde içinde buldukları gelir düzeyinin değişebileceği hususuna dikkat edilmelidir.) Ayrıca Dünya Bankası verileri üzerinden gelir (GDP) artışı için Bkz.: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=XT> (Erişim Tarihi: 06.06.2020).

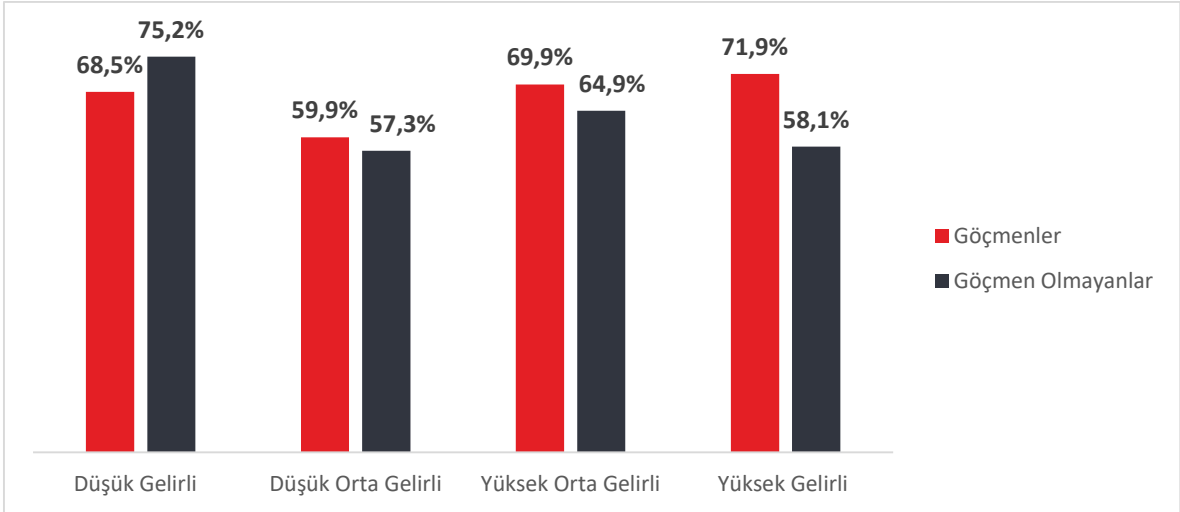
Göçmen işçilerin en büyük kesimi (67,9%) yüksek gelirli ülkelerde bulunmaktadır. Gelir düzeyinin göçmen işçilerin dağılımında önemi net bir şekilde görülmektedir.

Grafik 25: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Göçmen İşçilerin Dağılımı, 2017

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 10.

Grafik 26: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Göçmenlerin ve Göçmen Olmayanların İşgücüne Katılım Oranları, 2017

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 10.

Ülkelerin gelir düzeylerine göre sınıflandırmada, hedef ülkelerde, göçmen ve göçmen olmayan nüfusun işgücüne katılım oranları ve çalışma çağına bulunan nüfus payları açısından yüksek gelirli ülkeler dışındaki gruplarda ciddi bir fark bulunmamaktadır. Grafik 26'da görüldüğü ve daha önce de belirtildiği üzere göçmenlerin göçmen olmayan kesime göre işgücüne katılım oranları daha yüksektir. Bununla birlikte özellikle yüksek orta gelirli ve yüksek gelirli ülkelerde; göçmen olmayan kesim göçmen kesime göre çeşitli türde sosyal

yardımlar ve özel transferlere daha fazla erişim hakkına sahiptir. Dahası göçmenler; kaynak ülkelerine göre çok daha fazla gelir kazanma fırsatları sunan hedef ülkelerde göçmen olmayanlara kıyasla çalışma konusunda daha hevesli olabilmektedir. Dolayısıyla mezkûr ülkelerde göçmen ve göçmen olmayan nüfusun işgücüne katılım oranları arasındaki fark görece daha büyüktür.¹⁵⁶ Diğer taraftan düşük gelirli ülkeler; göçmen olmayan nüfusun (%75.2) göçmen nüfusa (%68.5) göre işgücüne katılım oranının yüksek olduğu tek gruptur. Bunun temel nedeni; göçmenler arasında kayıt dışı çalışmanın/istihdamın göçmen olmayan nüfusa göre çok daha yüksek olması olarak değerlendirilmektedir.¹⁵⁷

2.2.3.1 Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Cinsiyet Açısından Dağılım

Tablo 16’da, 2017 yılında ülkelerin gelir düzeylerine göre göçmen işçilerin cinsiyet bazlı dağılımı sunulmaktadır. Tıpkı genel durum gibi hem erkek hem de kadın göçmen işçiler en çok yüksek gelirli ülkeleri tercih etmektedir. 95.7 milyon erkek göçmen işçinin 63.7 milyonu (%66.6); 68.1 milyon kadın göçmen işçinin 47.5 milyonu (%69.7) yüksek gelirli ülkelerde bulunmaktadır. Yine genel duruma benzer şekilde hem erkek hem de kadın göçmen işçilerin en az yaşadığı ülke grubu ise düşük gelirli ülkelerdir, sırasıyla 3.6 milyon (%3.8) ve 1.9 milyon (%2.8). Göçmen işçilere ev sahipliği yapan ülkelerde erkek ve kadın göçmen işçilerin işgücü içerisindeki payı açısından en yüksek oran yüksek gelirli ülkelere ait iken, sırasıyla %19 ve %18, en düşük oran cinsiyetlere göre farklılık göstermektedir (erkek göçmen işçiler için %1.3 ile düşük orta gelirli ülkeler; kadın göçmen işçiler için %1.4 ile düşük gelirli ülkeler).

2013 yılında erkek ve kadın erkek göçmen işçilerin ülkelerin gelir düzeylerine göre dağılımı, oranları farklılık göstermekle beraber, 2017 yılı ile benzerdir. 2013 yılında 83.7 milyon erkek göçmen işçinin 62.1 milyonu (%74.2); 66.6 milyon kadın göçmen işçinin 50.1 milyonu (%75.3) yüksek gelirli ülkelerde bulunmaktadır. 2013 yılında göçmen işçilere ev sahipliği yapan ülkelerde; erkek göçmen işçilerin işgücü içerisindeki payı, düşük orta gelirli ülkelerde en düşük (%1.2) iken kadın göçmen işçilerin işgücü içerisindeki payı yüksek orta

¹⁵⁶ Krause, Eleanor and Sawhill, Isabel; **What We Know And Don’t Know About Declining Labor Force Participation: A Review**, Brookings Institution, 2017, ss. 18.

¹⁵⁷ OECD/ILO; **How Immigrants Contribute to Developing Countries’ Economies**, OECD Publishing, Paris 2018, s. 90, 101.

gelirli ülkelerde en düşüktür (%1.3). En yüksek pay ise erkeklerde %16.3 ve kadınlarda %16.5 ile yüksek gelirli ülkelere aittir.¹⁵⁸

Tablo 16: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Dağılımı, 2017

Erkek	Düşük Gelirli	Düşük Orta Gelirli	Yüksek Orta Gelirli	Yüksek Gelirli	Toplam
Toplam İşçi	155.2	829.0	782.8	335.8	2,102.8
Toplam İşçi (%)	7.4	39.4	37.2	16.0	100.0
Toplam Nüfus İçin İşgücüne Katılım Oranı	81.1	77.4	75.1	68.2	75.2
15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus	4.2	14.6	23.4	84.5	126.8
15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus (%)	3.3	11.5	18.5	66.6	100.0
Göçmenlerin 15 Yaş ve Üzeri Nüfus İçerisindeki Payı	2.0	1.2	1.9	14.0	4.5
Göçmen İşçiler	3.6	10.9	17.4	63.7	95.7
Göçmen İşçiler (%)	3.8	11.4	18.2	66.6	100
Göçmen Nüfus İçin İşgücüne Katılım Oranı	86.8	75.0	74.3	75.3	75.5
Göçmen İşçilerin Toplam İşçi İçerisindeki Payı	2.3	1.3	2.2	19.0	4.5
Kadın	Düşük Gelirli	Düşük Orta Gelirli	Yüksek Orta Gelirli	Yüksek Gelirli	Toplam
Toplam İşçi	137.4	337.7	573.2	263.7	1,361.9
Toplam İşçi (%)	10.1	28.5	42.1	19.4	100.0
Toplam Nüfus İçin İşgücüne Katılım Oranı	69.2	36.9	54.9	52.5	48.7
15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus	3.9	13.1	20.2	70.1	107.2
15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus (%)	3.6	12.2	18.8	65.3	100.0
Göçmenlerin 15 Yaş ve Üzeri Nüfus İçerisindeki Payı	2.0	1.2	1.9	14.0	3.8
Göçmen İşçiler	1.9	5.6	13.1	47.5	68.1
Göçmen İşçiler (%)	2.8	8.3	19.2	69.7	100.0
Göçmen Nüfus İçin İşgücüne Katılım Oranı	48.7	43.1	64.7	67.8	63.5
Göçmen İşçilerin Toplam İşçi İçerisindeki Payı	1.4	1.5	2.3	18.0	5.0

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 11.

Not 1: Toplam İşçi, 15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus ve Göçmen İşçi kategorilerinin sayıları milyonlar olarak verilmiştir.

Not 2: İşçiler ve Göçmen işçilerin verileri; çalışanları ve işsizleri kapsamaktadır.

Not 3: İşgücüne katılım oranı: çalışan ve işsiz işçilerin, çalışma çağındaki bulunan (15 yaş ve üzeri kişiler) nüfusa oranıdır.

2017 yılında, yüksek gelirli ülkelerde erkek ve kadın göçmen işçilerin yoğun olması çalışma çağındaki bulunan göçmen oranının yüksekliğinin yansımasıdır. Erkek göçmen işçilerde çalışma çağındaki bulunan nüfus %66.6 iken kadınlarda %65.3'tür. Ayrıca yüksek gelirli ülkelerde hem kadın hem de erkek göçmen işçilerin çalışma çağındaki toplam (göçmen ve göçmen olmayan) nüfus içerisindeki payı %14'tür. Benzer şekilde hem kadın

¹⁵⁸ ILO, 2015; a.g.e., s. 12.

hem de erkek göçmen işçilerin yüksek gelirli ülkeler dışında düşük gelirli, düşük orta gelirli ve yüksek orta gelirli ülkelerde de çalışma çağındaki toplam (göçmen ve göçmen olmayan) nüfus içerisindeki payı birbirine benzerdir, %1-2 bandındadır (Tablo 16).

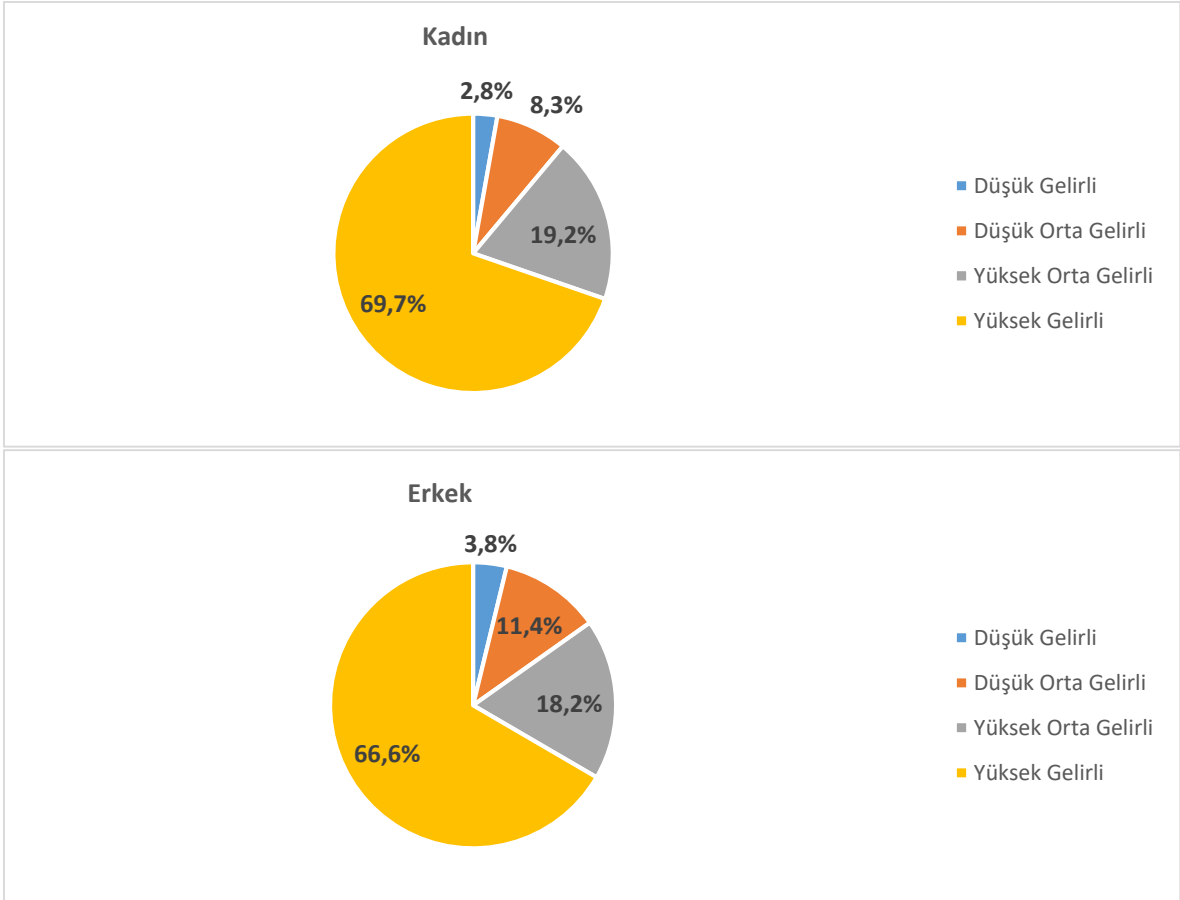
Tablo 17: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Göçmen ve Göçmen Olmayanların Cinsiyet Bazlı İşgücüne Katılım Oranları (%), 2017

	Göçmen			Göçmen Olmayan		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Düşük Gelirli	68.5	86.8	48.7	75.2	81.0	69.6
Düşük Orta Gelirli	59.9	75.0	43.1	57.3	77.5	36.8
Yüksek Orta Gelirli	69.9	74.3	64.7	64.9	75.1	54.7
Yüksek Gelirli	71.9	75.3	67.8	58.1	66.7	50.0
Toplam	70.0	75.5	63.5	61.6	75.2	48.1

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 12.

Not: İşgücüne katılım oranı: çalışan ve işsiz işçilerin, çalışma çağındaki bulunan(15 yaş ve üzeri kişiler) nüfusa oranıdır.

Grafik 27: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Dağılımı, 2017

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 12.

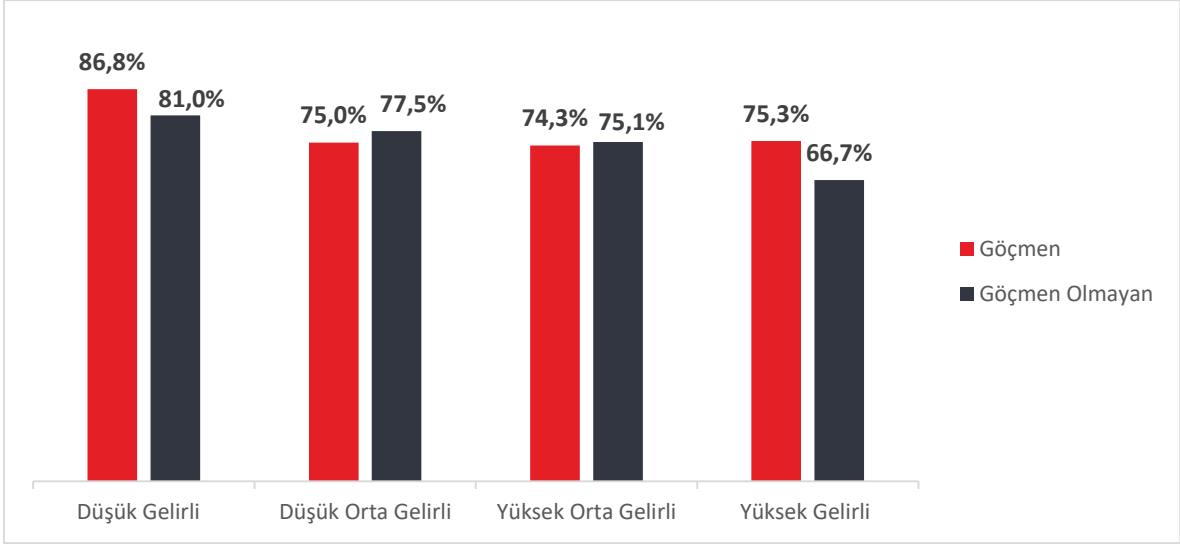
2.2.3.2 Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre İşgücüne Katılım Oranları

Grafik 28 ve 29’da sunulan bilgiler ışığında: 2017 yılında düşük ve yüksek gelirli ülkelerde göçmen erkeklerin işgücüne katılım oranları göçmen olmayan erkeklerin işgücüne katılım oranlarına göre yüksekken; düşük orta ve yüksek orta gelirli ülkelerde yakın oranlar olmasına rağmen zıt bir durum söz konusudur. Göçmen erkekler ile göçmen olmayan erkeklerin işgücüne katılım oranları açısından en büyük fark ise yaklaşık %9 ile yüksek gelirli ülkelerde gözlemlenmektedir, sırasıyla %75.3 ve %66.7. Kadınlar açısından ise durum biraz daha farklılık göstermektedir. Düşük orta ve yüksek orta gelirli ülkeler ile yüksek gelirli ülkelerde göçmen kadınların işgücüne katılım oranları göçmen olmayan kadınların işgücüne katılım oranlarından yüksek iken düşük orta gelirli ülkelerde tersi bir durumun geçerli olduğu görülmektedir.

2013 yılında: düşük gelirli ülkeler ile düşük orta ve yüksek orta gelirli ülkelerde göçmen erkeklerin işgücüne katılım oranları göçmen olmayan erkeklerin işgücüne katılım oranlarına göre düşük olmakla birlikte yalnızca yüksek gelirli ülkelerde yüksektir. Kadın göçmenler açısından ise tersi bir durum söz konusudur. Göçmen olmayan kadınların işgücüne katılım oranları göçmen kadınların işgücüne katılım oranlarına göre yalnızca düşük gelirli ülkelerde yüksektir. Dahası göçmen kadınların işgücüne katılım oranı göçmen olmayan kadınların işgücüne katılım oranından düşük orta gelirli ülkelerde %26, yüksek gelirli ülkelerde ise %18,1 daha yüksektir.¹⁵⁹ Dolayısıyla ülkelerin gelir düzeylerine göre kadın göçmenler erkek göçmenlerden göçmen olmayan hemcinslerine göre daha yüksek işgücüne katılım oranına sahiptir.

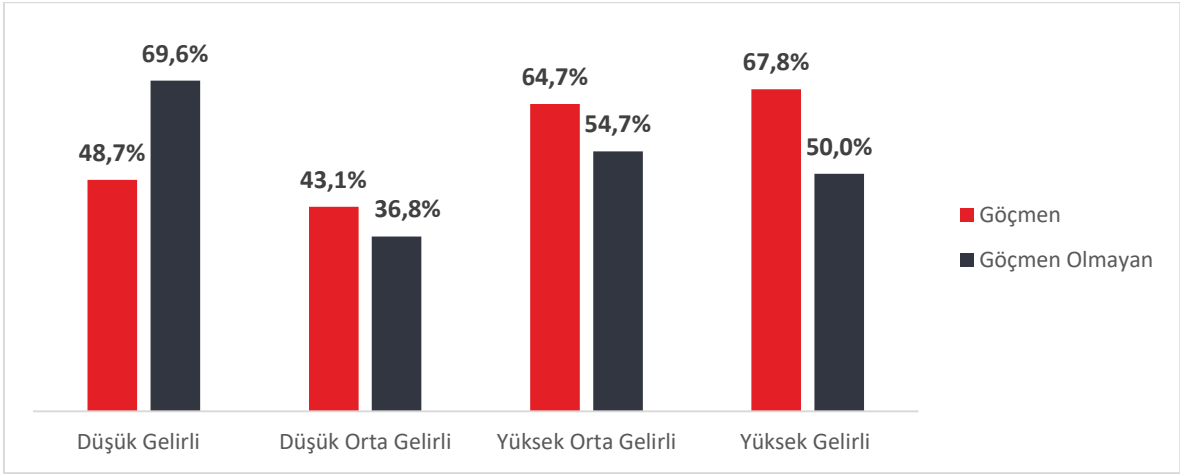
¹⁵⁹ ILO, 2015; a.g.e., s. 14.

Grafik 28: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Göçmen Erkeklerin ve Göçmen Olmayan Erkeklerin İşgücüne Katılım Oranları, 2017

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 13.

Grafik 29: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Göçmen Kadınların ve Göçmen Olmayan Kadınların İşgücüne Katılım Oranları, 2017

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 13.

2017 yılında göçmen kadınların işgücüne katılım oranı göçmen olmayan kadınların işgücüne katılım oranından; yüksek orta gelirli ülkelerde %10, yüksek gelirli ülkelerde ise %17,8 daha yüksektir (Grafik 29). Bununla birlikte 2013 yılından 2017 yılına gelindiğinde dağılımlar farklılık göstermektedir. Göçmen erkeklerin işgücüne katılım oranları düşük (2013: %61,2; 2017: %86,8) ve düşük orta gelirli (2013: %73,5; 2017: %75) ülkelerde artarken yüksek orta gelirli ve yüksek gelirli ülkelerde düşmüştür. Kadın göçmenlerde ise yalnızca yüksek orta gelirli ülkelerde artış gerçekleşmiştir (2013: %62,2; 2017: %64,7).

Kadın göçmenlerin işgücüne katılım oranı açısından en büyük değişim ise %22,2 düşüşle düşük orta gelirli ülkelerde yaşanmıştır.¹⁶⁰

Göçmen kadınların erkeklere göre işgücüne daha az katılım göstermeleri; geleneksel olarak kadınlara ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan belirlenen kalıplaşmış rollerden kaynaklanan zorlaştırıcı etkenlerin, işgücü piyasasında erkek ve kadınlar arasında bulunan fırsat eşitsizliklerinin ve kadınların hareketliliğinin daha kısıtlayıcı olmasının bir yansıması olduğu söylenebilir.¹⁶¹ Kadınların geçici, düşük nitelikli işlerde çalıştırılmaları fırsat eşitsizliğinin sonuçlarının göstergesidir. Diğer taraftan ülkelerin gelir düzeylerine göre göçmen kadınların işgücüne katılım oranlarının farklılık göstermesi göçün doğasından kaynaklanıyor olabilir. Yüksek gelirli ülkelerde bulunan göçmen kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük gelirli ülkelerde bulunan göçmen kadınlara göre yüksek olması; çalışmak amacıyla göç eden kadınların daha çok yüksek gelirli ülkeleri seçme eğiliminden ve yüksek gelirli ülkelerin sunmuş olduğu hareketlilik imkânının daha fazla olmasından kaynaklanması kuvvetle muhtemeldir.¹⁶² Ayrıca yüksek gelirli ülkelerin kadınlara daha fazla fırsat eşitliği sağlaması ülkelerin gelir düzeyindeki artış ile göçmen kadınların işgücüne katılım oranındaki artış arasındaki doğru orantıyı açıklayan bir diğer husus olabilir.

2.2.3.3 Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Cinsiyet Bazında Yaş Dağılımı

Tablo 18’de 2017 yılında ülkelerin gelir düzeylerine göre göçmen işçilerin cinsiyet bazlı yaş dağılımı milyonlar ve Tablo 19’da ülkelerin gelir düzeylerine göre sınıflandırılmış ülkelerde yaşayan göçmen işçilerin cinsiyet bazlı yaş dağılımı yüzdesel olarak sunulmuştur. Bu minvalde; gelir düzeyine göre sınıflandırılmış ülkelerin tamamında 25-64 yaş arası göçmen işçiler açık ara en büyük yaş grubunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda yüksek gelirli hedef ülkelerde söz konusu yaş aralığında bulunan göçmen işçi sayısı ve oranının diğer ülkelere görece daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin; düşük gelirli ülkelerde 25-64 yaş arası grup içerisinde bulunan göçmen işçi sayısı 4.2 milyon ve düşük gelirli ülkelerde yaşayan göçmen işçilerin söz konusu yaş aralığında bulunan kesiminin oranı %75.5 iken; yüksek gelirli ülkelerde aynı sayı ve oran sırasıyla 97.8 milyon ve %88.8’dir.

¹⁶⁰ ILO, 2015; **a.g.e.**, s. 14.

¹⁶¹ International Labour Organization (ILO); **Women At Work: Trends 2016**, First Published, Geneva 2016, s. 6,41,57.

¹⁶² OECD/ILO; **How Immigrants Contribute to Developing Countries’ Economies**, OECD Publishing, Paris 2018, s. 60.

Tablo 18: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Yaş Dağılımı, 2017 (Milyonlar)

	Düşük Gelirli	Düşük Orta Gelirli	Yüksek Orta Gelirli	Yüksek Gelirli	Toplam
Toplam (Erkek ve Kadın)					
15-24	0.8	1.7	3.2	7.9	13.6
25-64	4.2	13.6	16.1	97.8	141.7
65+	0.6	1.3	1.1	5.4	8.4
Erkek					
15-24	0.5	1.1	1.9	4.4	7.9
25-64	2.8	8.9	14.9	56.5	83.1
65+	0.4	1.0	0.6	2.8	4.8
Kadın					
15-24	0.3	0.5	1.3	3.5	5.6
25-64	1.4	4.7	11.2	41.4	58.7
65+	0.2	0.4	0.5	2.6	3.7

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 13.

Not: Göçmen işçilerin verileri; çalışanları ve işsizleri kapsamaktadır.

Tablo 19: Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Sınıflandırılmış Ülkelerde Yaşayan Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Yaş Dağılımı, 2017 (%)

	Düşük Gelirli	Düşük Orta Gelirli	Yüksek Orta Gelirli	Yüksek Gelirli	Toplam
Toplam (Erkek ve Kadın)					
15-24	14.6	10.0	10.7	7.1	8.3
25-64	75.5	81.9	85.6	88.0	86.5
65+	9.9	8.1	3.7	4.9	5.2
Erkek					
15-24	14.6	10.2	10.9	6.9	8.3
25-64	75.6	80.9	85.4	88.7	86.7
65+	9.8	8.9	3.7	4.4	5.0
Kadın					
15-24	14.7	9.7	10.3	7.4	8.3
25-64	75.1	83.7	86.0	87.1	86.3
65+	10.1	6.6	3.7	5.5	5.4

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 14.

Not: Göçmen işçilerin verileri; çalışanları ve işsizleri kapsamaktadır.

Diğer taraftan 65 yaş ve üzeri nüfus ile 15-24 yaş arası nüfusta bulunan göçmen işçilerin düşük gelirli ülkelerde bulunması daha olasıdır. Şöyle ki 25-64 yaş arasında bulunan toplam 141.7 milyon göçmen işçinin yalnızca yaklaşık %3'ü (4.2 milyon) düşük gelirli ülkelerde yaşamakta; 15-24 yaş arasında bulunan toplam 13.6 milyon göçmen işçinin ise

yaklaşık %5.9'u (800 bin) düşük gelirli ülkelerde yaşamakta ve son olarak 65 yaş ve üzeri toplam 8.4 milyon göçmen işçinin yalnızca yaklaşık %7,1'i (600 bin) düşük gelirli ülkelerde yaşamaktadır. Dolayısıyla oransal açıdan bakıldığında yaş gruplarına göre toplam göçmen işçiler içerisinde 15-24 yaş arasında ve 65 yaş ve üzerinde bulunan göçmen işçiler; 25-64 yaş arası göçmen işçilere göre daha fazla düşük gelirli ülkelerde yaşamaktadır. Bu bulgular 25-64 yaş arası göçmen işçilerin düşük gelirli ülkelere ziyade yüksek gelirli ülkeleri tercih ettiğini göstermektedir. Bunun en önemli nedeni ise muhtemelen yüksek gelirli ülkelerin daha fazla iş fırsatı sunmasıdır.

25-64 yaş arasındaki grubun genel durumunda (%75.5 ile %88.0 arasında değişen), aynı şekilde her iki cinsiyet dağılımında, en büyük paya sahip olması neticesinde farklı gelir düzeylerine sahip ülkelerde göçmen kadın ve erkek işçilerin yaş dağılımları büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bunların birlikte 15-24 yaş ile 65 yaş ve üzere göçmen kadın işçilerin düşük gelirli ülkelerde bulunma ihtimali aynı yaş gruplarında yer alan erkeklere göre çok az da olsa daha olası görülmektedir. Ancak düşük gelirli ülkelerde göçmen kadınların işgücüne katılım oranları göçmen erkek işçilere göre çok daha düşüktür. Kısıtlı iş imkânları ve yaş ayrımcılığı söz konusu durumun olası nedenleri arasında yer almaktadır.¹⁶³

2.2.4 Genişletilmiş Alt Bölgelere¹⁶⁴ Göre Dağılım

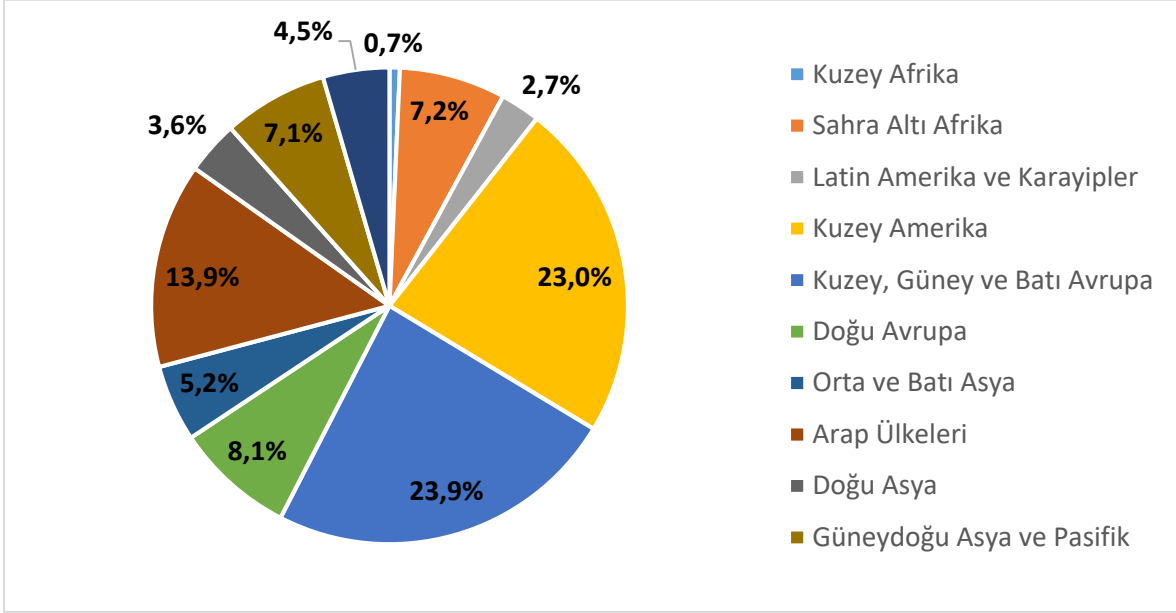
Göçmen işçilerin dünya üzerinde genişletilmiş alt bölgelere göre dağılımı incelendiğinde bölgelere göre çeşitli başlıklar açısından sayısal ve oransal farklılık arz ettiği görülmektedir. Özellikle nüfus açısından kalabalık ülkelere sahip geniş alt bölgeler diğer bölgelere görece çok daha fazla işgücüne sahiptir. Örneğin neredeyse 3.5 milyar küresel işgücünün %50'si iki alt kategoride yer alan 928.2 milyon işgücü sayısı ve %26.8 işgücü

¹⁶³ ILO, 2018; a.g.e., s. 14.

¹⁶⁴ Dünyaya ilişkin genel görünüm verilmesinde özellikle gelişmiş/gelişmemiş ülke sınıflandırılması, bölge sınıflandırılması gibi alt kırılımların kullanılarak daha detaylı veri paylaşılırken aynı kaynağın kullanılması verilerin bütünlüğü, doğruluğu ve sınıflandırılmasının uygunluğu açısından büyük önem arz etmektedir. Bu minvalde geniş alt bölge sınıflandırılmasında verilerin paylaşıldığı kaynağa sadık kalınmıştır. Bkz.: International Labour Organization (ILO); **ILO Global Estimates on International Migrant Workers Result and Methodology**, Second edition (reference year 2017), International Labour Office, Geneva 2018. Buna göre dünya; aynı coğrafyada bulunan ülkelerin bir araya getirilmesi ile 11 geniş alt bölgeye ayrılmıştır: Kuzey Afrika; Sahra Altı Afrika; Latin Amerika ve Karayipler; Kuzey Amerika; Kuzey, Güney ve Batı Avrupa; Doğu Avrupa; Orta ve Batı Asya; Arap Ülkeleri; Doğu Asya; Güneydoğu Asya ve Pasifik ve Güney Asya. Geniş alt bölgelerin sınıflandırılması ve hangi ülkeleri kapsadığını görmek için Bkz.: EK 2.

oranı ile Çin Halk Cumhuriyetini içeren Doğu Asya ve 721 milyon işgücü sayısı ve %20.8 işgücü oranı ile Hindistan'ı içeren Güney Asya'da bulunmaktadır.¹⁶⁵

Grafik 30: Göçmen İşçilerin Geniş Alt Bölge Dağılımı, 2017

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 15.

Grafik 30'da göçmen işçilerin geniş alt bölgelere göre yüzdesel dağılımı verilmiştir. Mezkûr grafiğe göre göçmen işçilerin özellikle üç geniş alt bölgede yoğunlaştığı gözlemlenmektedir: Arap Ülkeleri; Kuzey, Güney ve Batı Avrupa ile Kuzey Amerika'dır. 2017 yılında dünyada bulunan 163.8 milyon göçmen işçinin %23.9'u Kuzey, Güney ve Batı Avrupa geniş alt bölgesinde bulunurken söz konusu oran Kuzey Amerika ve Arap ülkeleri için sırasıyla %23 ve %13.9'dur. En az göçmen işçi oranına sahip olan geniş alt bölge ise %0.7 ile Kuzey Afrika'dır. Bu bölgeyi %2.7 ile Latin Amerika ve Karayipler ve %3.6 ile Doğu Asya takip etmektedir. Diğer bölgeler ise %4 ile %8 arasında değişen oranlara sahiptir.

Diğer taraftan geniş alt bölgeler arasında göçmenlerin kaynak ülkelerinin yer aldığı lokasyonlar açısından farklar bulunmaktadır. Örneğin Kuzey, Güney ve Batı Avrupa'da olduğu gibi¹⁶⁶ Afrika'da bulunan uluslararası göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun kaynak ülkesi yine Afrika'da bulunan ülkelerden oluşmakta iken (bölge içi)¹⁶⁷, Kuzey Amerika'da bulunan uluslararası göçmenlerin kaynak ülkeleri özellikle Latin Amerika ve Karayipler,

¹⁶⁵ ILO, 2018; a.g.e., s. 14.

¹⁶⁶ International Organization for Migration (IOM); **World Migration Report 2018**, Geneva 2018. (Raporda en güncel 2015 verileri kullanılmıştır.)

¹⁶⁷ African Union Commission (AUC); **Report on Labour Migration Statistics in Africa in 2015**, Addis Ababa 2017.

Asya ve Avrupa gibi çeşitli bölgelerde yer almaktadır.¹⁶⁸ Söz konusu durumun 2019 yılında da devam ettiği yukarıda paylaşılan bilgilerden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bakıldığında zaman içerisinde uluslararası göçmen hareketliliği büyük değişimler göstermemektedir.

Geniş alt bölgelerde yer alan göçmen işçilerin bölgedeki tüm işçiler içerisindeki payına bakıldığında %40.8 ile Arap Ülkelerinin birinci sırada olduğu ve Arap Ülkelerini sırasıyla %20.6 ile Kuzey Amerika'nın ve %17.8 ile Kuzey, Güney ve Batı Avrupa takip etmektedir. Ayrıca diğer bölgeler içerisinde Orta ve Batı Asya (%11.1) ve Doğu Avrupa (%9.1)'da göçmen işçilerin işgücüne katılımının yüksek olduğu gözlemlenmektedir.¹⁶⁹

2.2.4.1 Geniş Alt Bölgelere Göre Cinsiyet Açısından Dağılım

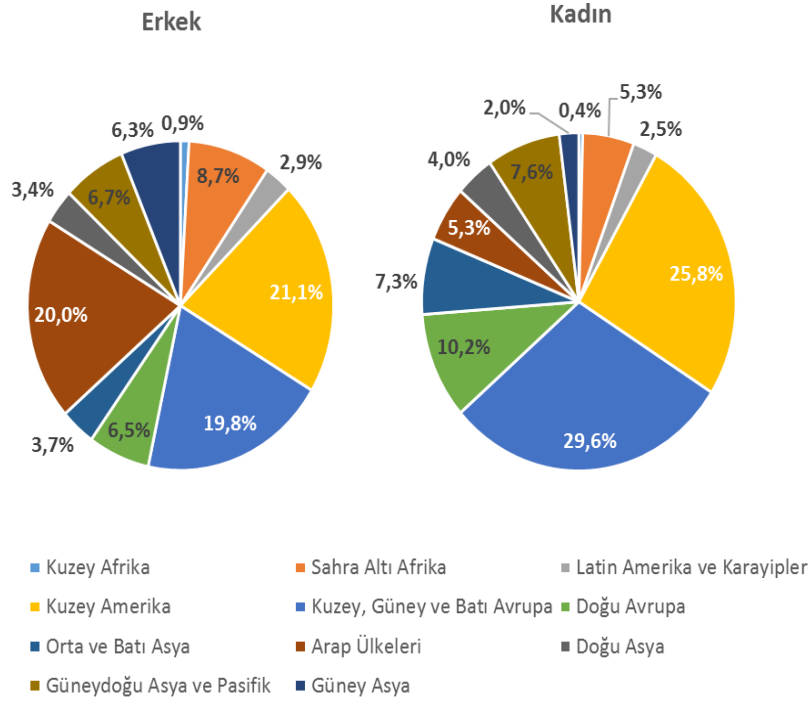
Dünyada göçmen işçilerin cinsiyet bazlı geniş alt bölgelere dağılımı incelendiğinde ilk göze çarpan hem kadın hem de erkek göçmen işçilerin en yoğun olduğu ilk iki geniş alt bölgenin aynı iken üçüncü alt bölgelerin farklı olmasıdır. 95.7 milyon erkek göçmen işçinin 20.2 milyonu (%21.1) Kuzey Amerika'da, 19.1 milyonu (%20) Arap Devletleri'nde ve 19 milyonu (%19.8) Kuzey, Güney ve Batı Avrupa'da bulunmaktadır. Benzer şekilde 68.1 milyon kadın göçmen işçinin 20.2 milyonu (% 29.6) Kuzey, Güney ve Batı Avrupa'da, 17.5 milyonu (%25.8) Kuzey Amerika'da iken yalnızca % 5.3'ü (3.6 milyon) Arap Devletleri'ndedir (Tablo 10; Grafik 31). Tabiiyatıyla göçmen işçilerin cinsiyet açısından Kuzey Amerika ve Kuzey, Güney ve Batı Avrupa'nın dağılımı yaklaşık olarak aynı iken neredeyse her 10 göçmen işçiden 8'inin erkek olduğu Arap Devletleri'nde, büyük ölçüde erkeklerin egemenliği söz konusudur. Ancak mezkûr durumun sebebi büyük ölçüde incelenen sektörlerden kaynaklanmaktadır. Sektörlerin çoğu emek yoğun işgücüne dayanmakta ve erkek göçmen işçilerce temsil edilmektedir. Ancak 2015 yılında göçmen işçilere ilişkin küresel ve bölgesel tahminlerin ele alındığı çalışmaya göre Arap Devletleri'nde ev hizmetleri çalışan göçmenlerin çoğunluğu erkek iken diğer tüm bölgelerde çalışan göçmen işçilerin çok büyük bir kısmı kadınlardan oluşmaktadır.¹⁷⁰

¹⁶⁸ IOM, 2018; **a.g.e.**

¹⁶⁹ ILO, 2018; **a.g.e.**, s. 15.

¹⁷⁰ ILO, 2015; **a.g.e.**, ss. 17-18.

Grafik 31: Geniş Alt Bölgelere Göre Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Dağılımı, 2017

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 18.

Erkek ve kadın göçmen işçilerin geniş alt bölgelerde; bölge içerisindeki toplam erkek ve kadın işçilerin (göçmen ve göçmen olmayan) içerisindeki payları dikkate alındığında hem cinsiyet bazında kendi aralarında hem de bölgeler arasında farklı dağılımlar sergilediği görülmektedir. Örneğin Kuzey Amerika’da erkek ve kadınların dağılımı bir birine görece yakın olarak sırasıyla 20.4 ve 20.9 iken; dünya genelinde kadın göçmen işçilerin sadece % 5.3’ü Arap Devletleri’nde bulunmasına rağmen, bu oran Arap Devletleri’nde, erkekler arasında şaşırtıcı şekilde % 41.0’e ve kadınlar arasında % 39.9’a artmaktadır (Tablo 20). Ayrıca Arap Devletleri’nde; ev hizmetleri ve misafir ağırlama personelinde artan işgücü talebinin¹⁷¹ ve göçmen kadın işçilerin bölgede bulunan toplam kadın işçiler içerisindeki payının yüksekliği (Tablo 13) göçmen kadınların göçmen olmayan kadınlara göre daha yüksek işgücüne katılımını yansıtmaktadır, sırasıyla %45,7 ve %13,6 (Grafik 34).

¹⁷¹ ILO, 2018, a.g.e., s. 18.

Tablo 20: Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Geniş Alt Bölge Dağılımı, 2017

Erkek	Kuzey Afrika	Sahra Altı Afrika	Latin Amerika ve Karayipler	Kuzey Amerika	Kuzey, Güney ve Batı Avrupa	Doğu Avrupa	Orta ve Batı Asya	Arap Ülkeleri	Doğu Asya	Güneydoğu Asya ve Pasifik	Güney Asya	Toplam
Toplam İşçi	56.4	213.4	182.7	98.8	118.7	76.6	46.8	46.7	522.8	200.6	539.4	2,102.8
Toplam İşçi (%)	2.7	10.1	8.7	4.7	5.6	3.6	2.2	2.2	24.9	9.5	25.7	100
Toplam Nüfus İçin İşgücüne Katılım Oranı	72.0	73.9	77.3	68.4	63.9	67.7	73.7	77.1	75.5	79.6	79.1	75.2
15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus	1.3	9.7	3.9	27.7	27.3	9.5	5.5	22.3	4.3	9.0	6.5	126.8
15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus (%)	1.0	7.7	3.0	21.8	21.5	7.5	4.3	17.6	3.4	7.1	5.1	100
Göçmenlerin 15 Yaş ve Üzeri Nüfus İçerisindeki Payı	1.6	3.4	1.6	19.2	14.7	8.4	8.6	36.8	0.6	3.6	1.0	4.5
Göçmen İşçiler	0.9	8.3	2.8	20.2	19.0	6.3	3.5	19.1	3.2	6.4	6.0	95.7
Göçmen İşçiler (%)	0.9	8.7	2.9	21.1	19.8	6.5	3.7	20.0	3.4	6.7	6.3	100
Göçmen Nüfus İçin İşçicine Katılım Oranı	70.9	85.2	72.2	73.0	69.5	66.0	64.8	85.9	75.7	71.1	92.1	75.5
Göçmen Olmayan Nüfus İçin İşgücüne Katılım Oranı	72.0	73.6	77.4	67.4	63.0	67.9	74.6	72.0	75.5	79.9	79.0	75.2
Göçmen İşçilerin Toplam İşçi İçerisindeki Payı	1.6	3.9	1.5	20.4	16.0	8.2	7.6	41.0	0.6	3.2	1.1	4.5
Kadın	Kuzey Afrika	Sahra Altı Afrika	Latin Amerika ve Karayipler	Kuzey Amerika	Kuzey, Güney ve Batı Avrupa	Doğu Avrupa	Orta ve Batı Asya	Arap Ülkeleri	Doğu Asya	Güneydoğu Asya ve Pasifik	Güney Asya	Toplam
Toplam İşçi	17.3	191.1	127.2	84.1	101.0	68.9	30.5	9.0	405.3	145.7	181.8	1,361.9
Toplam İşçi (%)	1.3	14.0	9.3	6.2	7.4	5.1	2.2	0.7	29.8	10.7	13.4	100
Toplam Nüfus İçin İşgücüne Katılım Oranı	21.8	64.5	51.5	56.3	51.7	52.4	45.4	18.9	60.2	56.6	27.9	48.7
15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus	0.8	7.6	3.6	27.2	26.9	9.8	5.8	7.9	4.3	7.8	5.6	107.2
15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus (%)	0.7	7.1	3.3	25.3	25.1	9.2	5.4	7.4	4.0	7.3	5.2	100
Göçmenlerin 15 Yaş ve Üzeri Nüfus İçerisindeki Payı	1.0	2.6	1.4	18.2	13.8	7.5	8.6	16.5	0.6	3.0	0.9	3.8
Göçmen İşçiler	0.3	3.6	1.7	17.5	20.2	7.0	5.0	3.6	2.7	5.2	1.3	68.1
Göçmen İşçiler (%)	0.4	5.3	2.5	25.8	29.6	10.2	7.3	5.3	4.0	7.6	2.0	100
Göçmen Nüfus İçin İşçicine Katılım Oranı	33.0	47.3	47.4	64.6	75.0	70.8	86.5	45.7	64.0	66.3	24.1	63.5
Göçmen Olmayan Nüfus İçin İşgücüne Katılım Oranı	21.7	65.0	51.6	54.4	48.0	50.9	41.5	13.6	60.2	56.3	28.0	48.1
Göçmen İşçilerin Toplam İşçi İçerisindeki Payı	1.5	1.9	1.3	20.9	20.0	10.1	16.4	39.9	0.7	3.6	0.7	5.0

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 17.

Not 1: Toplam İşçi, 15 Yaş ve Üzeri Göçmen Nüfus ve Göçmen İşçi kategorilerinin sayıları milyonlar olarak verilmiştir.

Not 2: İşçiler ve Göçmen işçilerin verileri; çalışanları ve işsizleri kapsamaktadır.

Not 3: İşgücüne katılım oranı: çalışan ve işsiz işçilerin, çalışma çağındaki bulunan (15 yaş ve üzeri kişiler) nüfusa oranıdır.

2.2.4.2 Geniş Alt Bölgelere Göre İşgücü İçerisindeki Payları ve İşgücüne Katılım Oranları

Geniş alt bölgelerde bulunan çalışma yaşındaki göçmenlerin sayısı ve onların iş gücüne katılım oranları, göçmen işçilerin bölgelerdeki işgücü içerisindeki payı hakkında fikir vermektedir. Göçmen işçilerin %60.8'ine ev sahipliği yapan üç bölge, aynı zamanda aşağı yukarı aynı oranda çalışma çağındaki göçmene de ev sahipliği yapmaktadır. Bu minvalde çalışma çağındaki bulunan 234 milyon göçmenin %23.4' ü Kuzey Amerika'da, %23.2'si Kuzey, Güney ve Batı Avrupa'da ve %12.9'u Arap Devletleri'nde bulunmaktadır. Dahası göçmen işçiler buldukları bölgelerin nüfusları içerisinde de ciddi orana sahiptir. Örneğin Arap Devletleri'nin nüfusunun %27.8'ini, Kuzey Amerika'nın nüfusunun %18.7'sini ve Kuzey, Güney ve Batı Avrupa'nın nüfusunun %14.2'sini oluşturmaktadır. Diğer bölgelerde ise göçmenlerin bölge nüfusu içerisindeki payı %0.6 ile %8.6 arasında değişim göstermektedir. Küresel ortalamanın %4.2 olduğu göz önünde bulundurulduğunda oransal açıdan en çok göçmen işçiye ev sahipliği yapan ilk üç bölgenin (Kuzey Amerika; Kuzey, Güney ve Batı Avrupa ve Arap Ülkeleri) söz konusu ortalamanın hayli üzerinde olduğu göze çarpmaktadır.¹⁷²

Geniş alt bölgelerde göçmen işçilerin işgücü içerisindeki payı dikkate alındığında; Arap Devletleri (%5.2) ve Kuzey, Güney ve Batı Avrupa (%1.4) geniş alt bölgeleri dışında, her bölgenin payında en fazla % 1 artış olmuştur. Bununla birlikte her bölgenin iş gücünde, göçmenlerin 2017 payı, 2013 seviyelerine çok yakın gözlemlenmektedir (Tablo 21). Dünya genelinde; göçmen işçilerin toplam işçiler içerisindeki payı, 2013 yılından 2017 yılına %4.4¹⁷³'ten %4.7'ye¹⁷⁴ yükselerek toplamda %0.3'lük bir artış göstermektedir. Arap Devletleri'nde, erkek işçilere yönelik artan talep, bu bölgedeki göçmen işçilerin payındaki önemli artışı açıklamaktadır. Esas olarak 2000 ile 2017 yılları arasında Asya'daki erkek göçmen sayısındaki hızlı artışın sonucudur. Söz konusu dönemde, Asya'daki erkek göçmen sayısındaki artış (yüzde 73) kadın göçmen sayısındaki artışı (yüzde 48) çok aşmıştır. Asya'daki erkek göçmenlerin sayısındaki artış, Arap Devletleri'nin göçmen işçilere yönelik

¹⁷² ILO, 2018; a.g.e., s. 15.

¹⁷³ ILO, 2015, a.g.e., s. 16.

¹⁷⁴ ILO, 2018; a.g.e., s. 15.

güçlü talebinden kaynaklanmıştır.¹⁷⁵ Bu kişilerin çoğu emek yoğun sektör olan inşaat sektöründe istihdam edilen işçilerdir, başka bir ifade ile mavi yakalılardır¹⁷⁶.

Tablo 21: Geniş Alt Bölgelere Göre Göçmen İşçilerin Toplam İşçi İçerisindeki Payı (%), 2013 ve 2017

	Kuzey Afrika	Sahra Altı Afrika	Latin Amerika ve Karayipler	Kuzey Amerika	Kuzey, Güney ve Batı Avrupa	Doğu Avrupa	Orta ve Batı Asya	Arap Ülkeleri	Doğu Asya	Güneydoğu Asya ve Pasifik	Güney Asya	Toplam
2013	1.1	2.2	1.5	20.2	16.4	9.2	10.0	35.6	0.6	3.5	1.3	4.4
2017	1.6	2.9	1.4	20.6	17.8	9.1	11.1	40.8	0.6	3.3	1.0	4.7

Kaynak: ILO, 2015; a.g.e., s. 16.; ILO, 2018; a.g.e., s. 15.

2017 yılında, geniş alt bölgelerde 11 bölgenin 9'unda 15 yaş ve üzeri göçmenlerin işgücüne katılım oranlarının göçmen olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Grafik 32). Göçmenlerin ve göçmen olmayanların işgücüne katılım oranı açısından en büyük fark %33,2 fark ile Arap Ülkelerinde gözlemlenmektedir (göçmenler %75,4; göçmen olmayanlar %42,2). Arap Ülkelerini %17 fark ile Kuzey, Güney ve Batı Avrupa izlemektedir. Diğer taraftan Doğu Asya ile Güneydoğu Asya ve Pasifik Bölgelerinde göçmenler ve göçmen olmayanların işgücüne katılım oranı arasındaki fark göz ardı edilebilir görünmektedir. Benzer şekilde Sahra Altı Afrika ile Latin Amerika ve Karayipler Bölgelerinde de söz konusu fark Doğu Asya ile Güneydoğu Asya ve Pasifik Bölgelerine göre biraz daha yüksek olmakla birlikte düşük gözlemlenmektedir. Diğer bölgelerde ise göçmen ve göçmen olmayanlar arasındaki fark yaklaşık olarak %7 ile %10 arasında değişmektedir (Grafik 32). Genel duruma bakıldığında diğer bölgelere görece kişi başı düşen gelirin yüksek olduğu bölgelerde farkın yüksek olduğu göze çarpmaktadır.¹⁷⁷ Dolayısıyla bölgelerin gelir düzeyleri göçmenlerin ve göçmen olmayanların işgücüne katılım oranları üzerinde belirleyici bir özelliğe sahiptir değerlendirmesi yapılabilir.

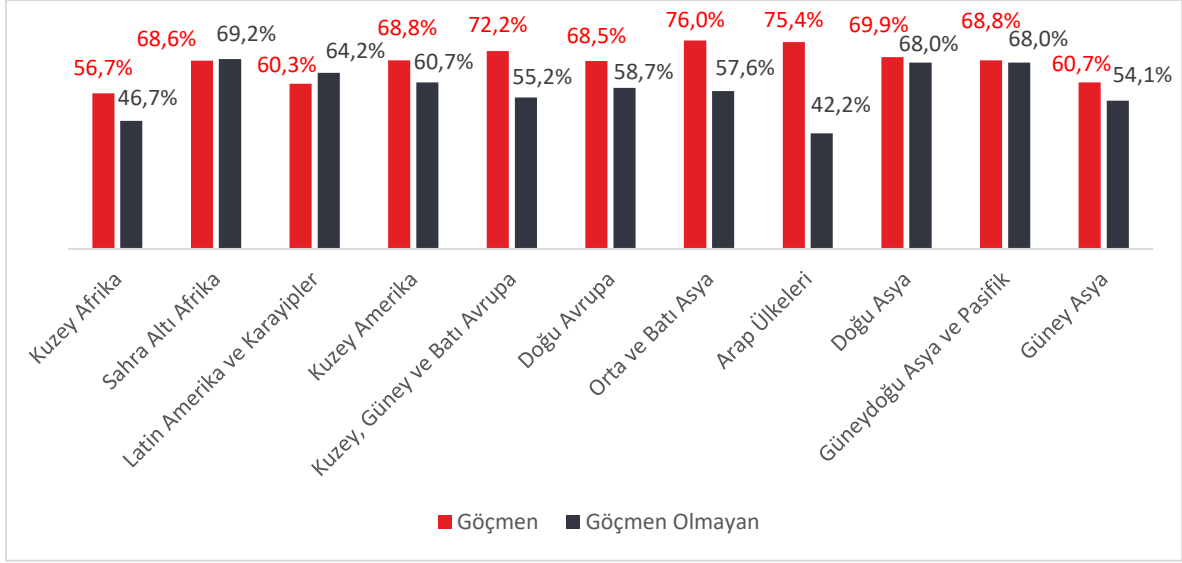
¹⁷⁵ United Nations Department of Economic and Social Affairs; **International Migration Report 2017 Highlights**, United Nations, (ST/ESA/SER.A/404), New York 2017. s. 15.

¹⁷⁶ Wells, Jill; **Exploratory Study Of Good Policies in the Protection of Construction Workers in the Middle East**, ILO White Paper, 2018.

¹⁷⁷ Ülkelerin ve bölgelerin kişi başı geliri için Bkz.:

[https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?most recent year desc=true](https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?most%20recent%20year%20desc=true) (Erişim Tarihi: 18.06.2020).

Grafik 32: Geniş Alt Bölgelere Göre Göçmenlerin ve Göçmen Olmayanların İşgücüne Katılım Oranları, 2017

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 16.

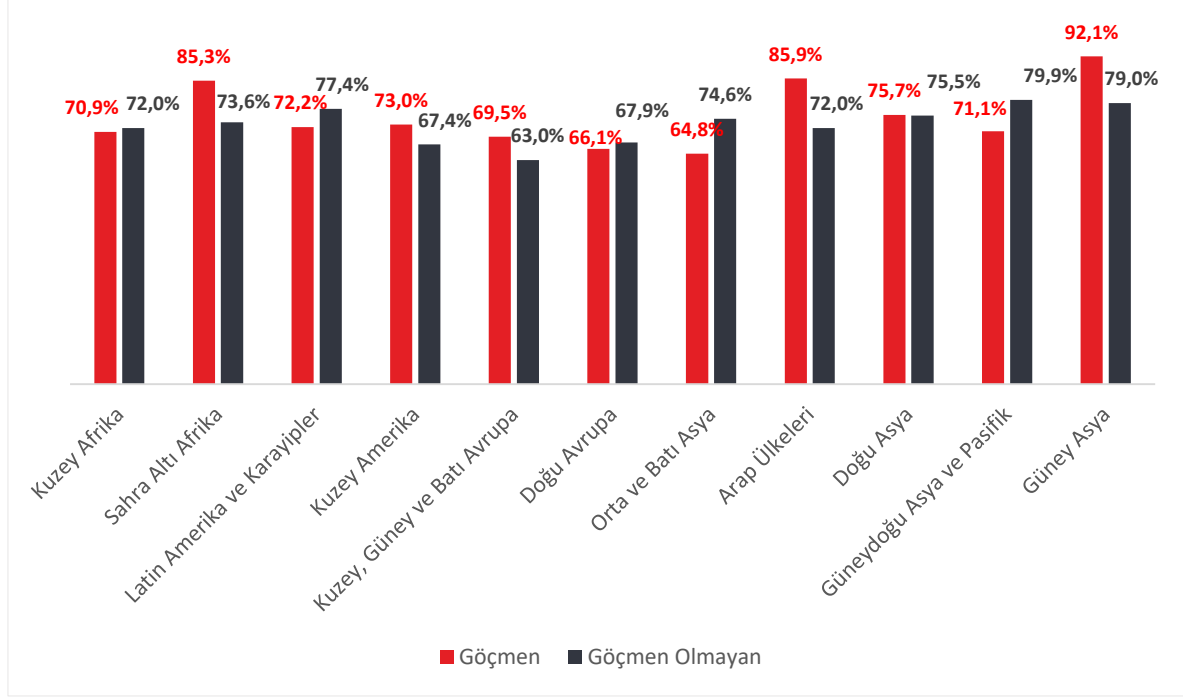
Göçmen kadınların, bölgede bulunan toplam kadın işçiler içerisindeki payının en yüksek olduğu dördüncü bölge Orta ve Batı Asya'dır. Bu bölge, dünyada kadın göçmen işçiler açısından nispeten küçük bir paya (%7,3) sahip olmasına rağmen aynı zamanda işgücüne katılım açısından dünyada göçmen kadınların en yüksek orana sahip olduğu ve göçmen kadınlar (%86,5) ile göçmen olmayan kadınlar (%41,5) arasındaki farkın (%45) en yüksek olduğu bölgedir (Grafik 34). Genellikle, göçmen erkek ve kadınlar, göçmen olmayan erkek ve kadınlardan daha yüksek iş gücüne katılım oranlarına sahip olma eğilimlidirler. 11 alt bölgeden, kadınlar için 8 alt bölgede ve erkekler içinse 6 alt bölgede söz konusu durum geçerlidir (Grafik 33 ve 34). Dolayısıyla 2017 yılında göçmen kadınlar göçmen erkeklere göre göçmen olmayan hemcinsleri içerisinde mukayese edildiğinde işgücüne daha çok katılım sağlamaktadır. 2013 yılında kadın göçmenlerin göçmen olmayanlardan düşük olduğu bir bölge (Sahra Atı Afrika)¹⁷⁸ varken 2017 yılında 3 bölge (Sahra Altı Afrika, Latin Amerika ve Karayipler ile Güney Asya) bulunmaktadır. 2013 yılında göçmen erkeklerin göçmen olmayan erkeklere göre yüksek orana sahip olduğu 5 bölge (Kuzey Amerika; Kuzey Güney ve Batı Avrupa; Doğu Avrupa; Arap Devletleri; Güneydoğu Asya ve Pasifik) bulunmaktadır.¹⁷⁹ Genel olarak 2013 yılında göçmenler ve göçmen olmayanların hem

¹⁷⁸ ILO 2015; a.g.e., s. 19.

¹⁷⁹ ILO 2015; a.g.e., s. 19.

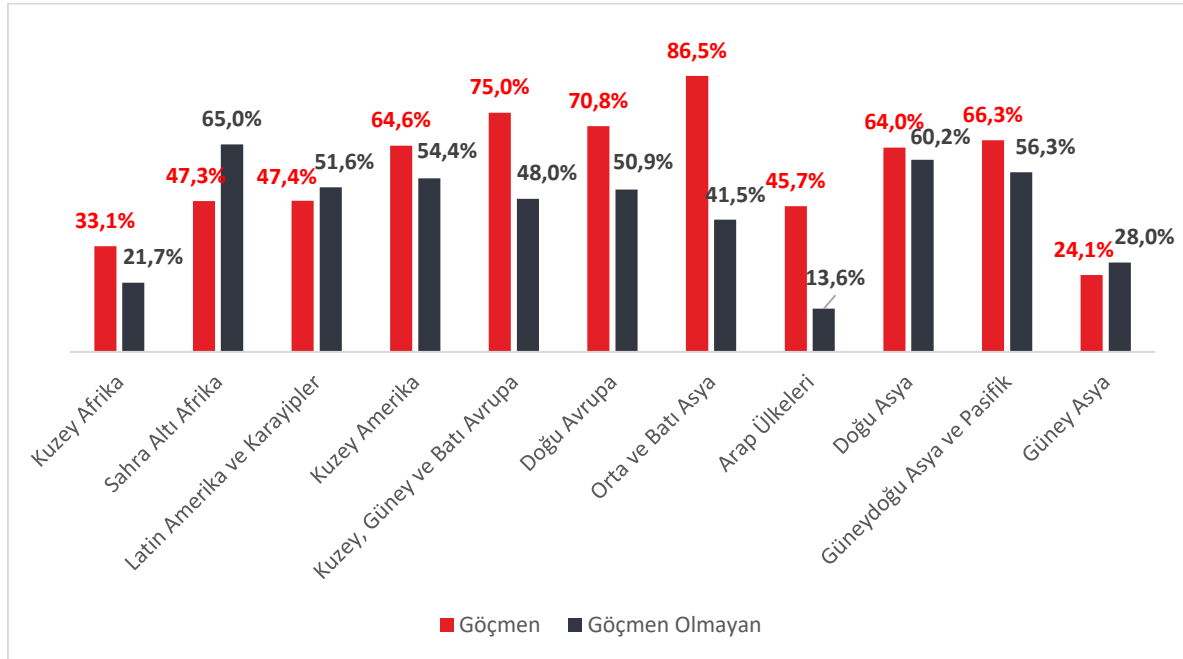
toplamda hem de cinsiyet bazında işgücüne katılım oranları mukayese edildiğinde 2013 yılı verilerinin çok az istisna ile daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Grafik 33: Geniş Alt Bölgelere Göre Göçmen Erkeklerin ve Göçmen Olmayan Erkeklerin İşgücüne Katılım Oranları, 2017

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 19.

Grafik 34: Geniş Alt Bölgelere Göre Göçmen Kadınların ve Göçmen Olmayan Kadınların İşgücüne Katılım Oranları, 2017

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 19.

2.2.4.3 Geniş Alt Bölgelere Göre Cinsiyet Bazında Yaş Dağılımı

Buldukları ülkelerin nüfusunun nispeten daha yüksek payını oluşturan göçmenler, hem erkekler hem de kadınlar, daha düşük nüfus paylarına sahip ülkelerdeki göçmenlerden, göçmen olamayan işçilere göre daha yüksek işgücü katılım oranlarına sahip olma eğilimindedir. İnsanların göç etmelerinin çeşitli nedenleri olmasına rağmen en öne çıkan, önemli nedenin iş olduğu değerlendirilmektedir. Bu yüzden, göçmenlerin göçmen olmayanlardan daha yüksek işgücüne katılım sağlama eğiliminde olmaları ve yüksek katılım oranlarına sahip olmalarında önemli rol oynayan becerilerine uygun iş bulacakları hedef ülkeleri seçmeleri şaşırtıcı değildir.¹⁸⁰

Tablo 22’de sunulan bilgiler ışığında Dünyada; bütün geniş alt bölgelerde, 25-64 yaş aralığında bulunan göçmen işçilerin bölge içinde açık ara en büyük göçmen işçi grubunu oluşturduğu görülmektedir. 25-64 yaş aralığında bulunan göçmen işçilerin bölgeler bazında bölge için dağılımı yüzde 76.9 ile 92.5 arasında değişmektedir (Tablo 23). Tablo 23 incelendiğinde; bölge içinde söz konusu oranın en yüksek olduğu yer ise Arap Devletleri’dir. Arap Devletleri’ni, Avrupa takip etmektedir. Diğer taraftan 15-24 yaş aralığını oluşturan göçmen işçilerin bölgeler bazında bölge içi dağılımı %5.8 ile %13.7 aralığında değişirken; en yaşlı grubu oluşturan 65 yaş ve üzeri göçmen işçilerin ise %1.4 ile %10.1 arasında değiştiği gözlemlenmektedir. Söz konusu iki yaş grubunun diğer bölgelere göre görece bölge içinde en yüksek olduğu yer ise Doğu Asya olarak karşımıza çıkmaktadır (15-24 %13; 65+ %10.1).

Tablo 24’te paylaşılan veriler dikkate alındığında; Dünyanın 11 geniş alt bölgesi boyunca farklı yaş gruplarında bulunan göçmen işçilerin özellikle Kuzey, Güney ve Batı Avrupa (%23.9), Kuzey Amerika (%21) ve Arap Devletleri (%13.9)’nde yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Ayrıca, Dünyada çalışma çağındaki bulunan (25-64) göçmen işçilerin en yüksek olduğu üç geniş alt bölge sıralaması da aynıdır. Yine Dünyada çalışma çağındaki bulunan her dört göçmen işçiden biri Kuzey, Güney ve Batı Avrupa (%24,5)’da yer almaktadır. Diğer taraftan Sahra Altı Afrika görece genç ve yaşlı işçiler için önemli bir hedef bölge olma yolunda ilerlemektedir. Söz konusu dönüşümün en önemli belirleyicileri olarak

¹⁸⁰ ILO 2018; a.g.e., s. 18.

bölge içerisinde artan uluslararası göç hareketliliği ve sınır ötesi hareketliliği kolaylaştırmaya yönelik bölgede izlenen politikalar öne çıkmaktadır.¹⁸¹

Tablo 22: Dünyada ve Geniş Alt Bölgelere Göre Göçmen İşçilerin Cinsiyet Bazlı Yaş Dağılımı, 2017 (Milyonlar)

	Toplam (Erkek ve Kadın)				Erkek				Kadın			
	15-24	25-64	65+	Toplam	15-24	25-64	65+	Toplam	15-24	25-64	65+	Toplam
Arap Ülkeleri	1.4	21.0	0.3	22.7	1.1	17.7	0.3	19.1	0.3	3.3	0.1	3.6
Orta ve Batı Asya	1.2	7.0	0.4	8.5	0.5	2.9	0.1	3.5	0.7	4.1	0.2	5.0
Doğu Asya	0.7	4.8	0.4	6.0	0.4	2.6	0.2	3.2	0.3	2.2	0.2	2.7
Doğu Avrupa	0.8	11.9	0.5	13.2	0.4	5.6	0.3	6.3	0.4	6.3	0.3	7.0
Latin Amerika ve Karayipler	0.5	3.7	0.3	4.5	0.3	2.3	0.2	2.8	0.2	1.4	0.1	1.7
Kuzey Afrika	0.1	1.0	0.1	1.1	0.1	0.8	0.0	0.9	0.0	0.2	0.0	0.3
Kuzey Amerika	2.6	32.6	2.5	37.7	1.4	17.5	1.3	20.2	1.2	15.2	1.2	17.5
Kuzey, Güney ve Batı Avrupa	2.8	34.8	1.6	39.2	1.4	16.8	0.8	19.0	1.4	17.9	0.8	20.2
Güneydoğu Asya ve Pasifik	1.2	9.8	0.7	11.6	0.6	5.4	0.4	6.4	0.5	4.4	0.3	5.2
Güney Asya	1.0	5.7	0.7	7.4	0.8	4.6	0.6	6.0	0.2	1.0	0.1	1.3
Sahra Altı Afrika	1.4	9.5	0.9	11.9	1.0	6.6	0.6	8.3	0.5	2.9	0.3	3.6
Toplam	13.6	141.7	8.5	163.8	7.9	82.9	4.8	95.7	5.7	58.8	3.7	68.1

Kaynak: ILO, 2018; **a.g.e.**, s. 20.

Not: Göçmen işçilerin verileri; çalışanları ve işsizleri kapsamaktadır.

¹⁸¹ African Union Commission (AUC); **a.g.e.**, ss. 1-15. Ayrıca Bkz.: <http://apmigration.ilo.org/resources/2014-gmg-publication-on-migration-and-youth-challenges-and-opportunities> (Erişim Tarihi: 18.07.2020).

Tablo 23: Cinsiyet Bazlı Yaş Aralıklarına Göre; Geniş Alt Bölgelerde Yaşayan Göçmen İşçilerin Bölge İçerisindeki ve Dünyadaki Oransal Dağılımı, 2017 (%)

	Toplam (Erkek ve Kadın)				Erkek				Kadın			
	15-24	25-64	65+	Toplam	15-24	25-64	65+	Toplam	15-24	25-64	65+	Toplam
Arap Ülkeleri	6.1	92.5	1.4	100	6.0	92.7	1.3	100	7.0	91.1	1.9	100
Orta ve Batı Asya	13.7	82.1	4.2	100	14.0	82.1	4.0	100	13.5	82.0	4.4	100
Doğu Asya	12.3	80.4	7.3	100	12.1	81.1	6.8	100	12.5	79.6	7.9	100
Doğu Avrupa	6.1	89.7	4.2	100	6.1	89.7	4.2	100	6.2	89.7	4.1	100
Latin Amerika ve Karayipler	11.5	82.4	6.1	100	11.6	82.3	6.1	100	11.3	82.6	6.1	100
Kuzey Afrika	5.8	88.4	5.8	100	5.7	88.9	5.4	100	6.0	86.8	7.2	100
Kuzey Amerika	6.9	86.5	6.6	100	6.9	86.4	6.6	100	6.9	86.4	6.7	100
Kuzey, Güney ve Batı Avrupa	7.1	88.8	4.1	100	7.1	88.8	4.1	100	7.0	88.8	4.2	100
Güneydoğu Asya ve Pasifik	9.9	84.3	5.8	100	10.1	84.4	5.5	100	9.8	84.2	6.0	100
Güney Asya	13.0	76.9	10.1	100	13.0	77.1	9.9	100	12.7	76.4	10.9	100
Sahra Altı Afrika	12.2	80.1	7.7	100	12.0	80.3	7.7	100	12.7	79.5	7.8	100
Toplam	8.3	86.5	5.2	100	8.3	86.7	5.0	100	8.3	86.3	5.4	100

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 20.

Not: Göçmen işçilerin verileri; çalışanları ve işsizleri kapsamaktadır.

Tablo 24: Cinsiyet Bazlı, Dünyada Bulunan Göçmen İşçilerin Geniş Alt Bölgelere ve Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı, 2017 (%)

	Toplam (Erkek ve Kadın)				Erkek				Kadın			
	15-24	25-64	65+	Toplam	15-24	25-64	65+	Toplam	15-24	25-64	65+	Toplam
Arap Ülkeleri	10.2	14.8	3.8	13.9	14.3	21.4	5.3	20.0	4.4	5.6	1.8	5.3
Orta ve Batı Asya	8.6	4.9	4.3	5.2	6.2	3.5	2.9	3.7	11.9	7.0	6.1	7.3
Doğu Asya	5.4	3.4	5.2	3.6	4.9	3.2	4.6	3.4	6.0	3.7	5.9	4.0
Doğu Avrupa	6.0	8.4	6.5	8.1	4.8	6.8	5.5	6.5	7.6	10.6	7.8	10.2
Latin Amerika ve Karayipler	3.8	2.6	3.2	2.7	4.1	2.8	3.5	2.9	3.4	2.4	2.8	2.5
Kuzey Afrika	0.5	0.7	0.8	0.7	0.6	1.0	1.0	0.9	0.3	0.4	0.5	0.4
Kuzey Amerika	19.2	23.0	29.6	23.0	17.6	21.0	28.0	21.1	21.4	25.8	31.9	25.8
Kuzey, Güney ve Batı Avrupa	20.4	24.5	19.1	23.9	17.1	20.3	16.1	19.8	25.0	30.5	23.0	29.6
Güneydoğu Asya ve Pasifik	8.4	6.9	7.9	7.1	8.1	6.5	7.3	6.7	9.0	7.4	8.6	7.6
Güney Asya	7.0	4.0	8.8	4.5	9.8	5.6	12.4	6.3	3.0	1.8	4.0	2.0
Sahra Altı Afrika	10.6	6.7	10.9	7.2	12.4	8.0	13.4	8.7	8.0	4.9	7.7	5.3
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: ILO, 2018; a.g.e., s. 21.

Not: Göçmen işçilerin verileri; çalışanları ve işsizleri kapsamaktadır.

Hedef ülkelerde genellikle genç göçmen işçiler yerel işçiler tarafından yapılamayan ya da çalışma noktasında isteksiz kalınan dolayısıyla boş kalan işleri doldurmaktadır. Söz konusu durum ise göç alan ülkelerin ekonomik gelişmesine ve kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Genellikle göçmen işçilerin gittikleri ülkelerde ücretleri düşürdüğü ve yerel işçilerin ikamesi olarak kullanıldığı gerekçesiyle işsizliğin artmasına neden oldukları tahmin edilmektedir. Literatürde yapılan çalışmalar göçmen işçilerin iş tecrübesi ve eğitim açısından yerel işgücünden çok farklı özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Tabiatıyla göç ülkelere net fayda sağlamaktadır. Bu genellikle iş arayan göçmenlerin göçmen olmayanlara göre daha niteliksiz ve daha eğitimsiz olduklarında ortaya çıkmaktadır. Niteliksiz veya düşük nitelikli göçmen işçiler göçmen olmayanların ilgi göstermedikleri işlerde daha düşük ücrete çalışma konusunda isteklidirler. Nitelikli ve yüksek ücretli işgücü aranan işler hedef ülke vatandaşları için açık kalmaya devam etmektedir. Sonuç olarak genç göçmen işçiler hedef ülkeler açısından kazanç haline dönüşmektedir.¹⁸²

Tablo 24'te paylaşılan veriler ışığında: 25-64 yaş aralığında bulunan göçmen işçilerin dağılımının yoğun olduğu bölgeler ile genel dağılımın yoğun olduğu bölgeler benzerlik arz etmektedir. Görece yaşlı grupta yer alan 65 yaş ve üzeri göçmen işçilerin dağılımında yine Kuzey, Güney ve Batı Avrupa (%29.6), Kuzey Amerika (%19.1) bölgeleri ilk iki bölge olarak ön plana çıkarken üçüncü bölge olarak Sahra Altı Afrika göze çarpmaktadır. Aynı sıralama ilk yaş grubunda yer alan 15-24 yaş arasında bulunan göçmen işçiler için de geçerlidir. Göçmen işçilerin cinsiyet açısından yaş aralıklarına göre Dünya'da dağılımı dikkate alındığında özellikle Avrupa'nın ve Kuzey Amerika'nın diğer bölgelere görece göçmen kadın işçiler açısından açık ara ön planda olduğu görülmektedir, 25-64 yaş aralığında bulunan göçmen kadın işçilerin yaklaşık %67'sine söz konusu bölgeler ev sahipliği yapmaktadır. Kadın göçmen işçilerin genel dağılımında da benzer tablo söz konusudur. Göçmen erkek işçiler için önemli bir hedef bölge olan Arap Ülkeleri ise kadın göçmen işçilere benzer fırsatlar sunmamasından dolayı geri planda kalmaktadır.

¹⁸² United Nations (UN); **World Youth Report: Youth & Migration**, United Nations, New York 2013, s. 27.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÖLGELER BAZINDA EN YOĞUN GÖÇ KORİDORUNUN BELİRLEYİCİLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Göç hareketliliğinin nedenleri ve/veya belirleyicilerinin neler olduğuna dair birçok çalışma yürütülmüştür. Uluslararası göçün altında yatan çok farklı nedenler olabilir. Bu nedenler göç türü¹⁸³ olarak işgücü, ailevi göç (aile birleşimi vb.), menşe ülkeye geri dönüş, etnik göç ve sığınma göçü şeklinde sınıflandırılabilir. Mezkûr göç türlerini kendi içinde de sınıflandırmak mümkündür. Örneğin işgücü göçü, nitelikli ve niteliksiz işgücü; aile göçü, aile birleşimi ya da aile oluşumu (evlilik vb.) olarak tasnif edilebilir. Diğer bir göç türü ise düzensiz göçtür. Kayıt dışı ekonominin boyutu tarafından belirlenen kaçak işgücü talebi, muhtemelen bu göç türünün en önemli belirleyicisidir. Düzensiz göçle ilgili analizler, bu göç türü ve potansiyel belirleyicileri hakkında neredeyse veri bulunmamasından dolayı yapılamamaktadır.¹⁸⁴

Uluslararası göçün belirleyicilerini siyasi, sosyal, mekânsal, kültürel ve ekonomik belirleyiciler olarak ayırmak mümkündür. Siyasi belirleyiciler, kaynak ülkelerdeki siyasi durum ve hedef ülkelerdeki göç politikaları olarak ikiye ayrılabilir. Sosyal belirleyicilere örnek olarak; nüfusun yabancılara karşı tutumu; toplumdaki eşitsizliğin derecesi veya nüfusun etnik yapısı verilebilir. Coğrafi mesafeye ek olarak, örneğin ülkeler arası sık veya ucuz uçuş bağlantılarını mekânsal belirleyiciler olarak da değerlendirmek mümkündür. Kültürel belirleyiciler açısından örnek vermek gerekirse kaynak ve hedef ülkede aynı dilin konuşulması, iki ülke arasındaki kültürel mesafeyi küçültecektir. Bu durum kaynak ülke olarak Cezayir ve hedef ülke olarak Fransa gibi ortak bir sömürge geçmişinden kaynaklanıyor olabilir.¹⁸⁵

¹⁸³ Emeklilik, eğitim ve sağlık göçünü de dâhil edebiliriz. Emeklilik göçü nispeten küçük bir ölçekte gerçekleşmektedir. Eğitim ve sağlık göçü genelde kısa sürelidir. Bu nedenle dâhil edilmemiştir.

¹⁸⁴ Jenissen, Roel; **Macro-Economic Determinants Of International Migration in Europe**, Dutch University Press, Amsterdam 2004, s. 8.

¹⁸⁵ Jenissen, Roel; **a.g.e.**, s. 6.

Uluslararası göç hareketliliğini kolaylaştıran en önemli belirleyicilerden biri de network (ağ) olarak kabul edilmektedir.¹⁸⁶ Networkun oluşmasında en önemli etkenlerden biri de şüphesiz diasporalardır. Özden ve diğerleri¹⁸⁷ uluslararası göç hareketliliğine ilişkin diaspora üzerine yaptıkları çalışmada; diasporanın, coğrafi uzaklık, kolonyal bağlar ve dilsel yakınlık gibi hedef ve kaynak ülke arasındaki göç maliyetlerini etkileyen unsurlardan çok daha önemli belirleyici olduğunu vurgulamışlardır. Bilgi erişimi ve gidilecek yerde uyumu kolaylaştırıcı özelliği itibarıyla network belirleyici niteliğe haizdir. Diaspora, network etkisi ve vize maliyetlerindeki düşüş avantajı ile aile birleşimi programları vasıtasıyla ekonomik olmayan göçü artırırken nitelikli göçmen seçimini azaltmaktadır. Başka bir ifade ile daha düşük nitelikli göç akışlarını tetikleyici özelliğe sahiptir. Dolayısıyla göçmen networklerinin oluşu göçmenlerin eğitim niteliklerini artırıcı politikaların etkisini ciddi şekilde sınırlandırmaktadır. Özellikle büyük diasporalarda seçici göç politikaları, eğer aile birleşim programları sınırlı ve revize edilerek uygulanmazsa, başarısızlıkla sonuçlanacaktır.¹⁸⁸

Uluslararası göçün ekonomik belirleyicileri ise işgücü göçü ile yakından ilişkilidir. Bununla birlikte, diğer göç türleri de kısmen ekonomik faktörler tarafından belirlenmektedir. Farklı türlerdeki göç hareketliliğinin belirleyicileri aynı zamanda birbirini etkilemektedir. Hatta bunları, birbirinin belirleyicisi şeklinde değerlendirmek mümkündür. Örneğin, en önemli belirleyicilerden biri olan hedef ülkenin sosyo-ekonomik durumu söz konusu ülkenin göç politikasının çok önemli bir belirleyicisidir.¹⁸⁹

Ayrıca uluslararası göç hareketliliğinin belirleyicileri, hedef ve menşe ülkeler arasında kolaylaştırıcı ya da vazgeçirici birçok özellik içermektedir. Bu değişkenlerden bazıları menşe ülkenin göç verme düzeyini etkileyen özellikleri, göç yönünü etkileyen iki ülke arasındaki karşılıklı ilişkileri ve göçü çeken ya da caydıran hedef ülkelerin özelliklerini içermektedir.¹⁹⁰

Hedef ve kaynak ülke ekonomilerinin sunmuş olduğu fırsatlar arasındaki farklılıklar uluslararası göç hareketliliğinin en önemli belirleyicileri arasında bulunmaktadır. 14 OECD

¹⁸⁶ Simpson, Nicole B.; **Demographic and Economic Determinants of Migration: Push and Pull Factors Drive The Decision to Stay or Move**, IZA World of Labor, Germany 2017, s. 4.

¹⁸⁷ Beine, Michel, Frédéric Docquier, and Çağlar, Özden; "Diasporas", **Journal of Development Economics**, Vol. 95, No. 1, 2011, ss. 30-41.

¹⁸⁸ Beine, Michel, Frédéric Docquier, and Çağlar, Özden; **a.g.m.**, ss. 39-40.

¹⁸⁹ Jenissen, Roel; **a.g.e.**, s. 8.

¹⁹⁰ Migali, Silvia vd.; **International Migration Drivers: A Quantitative Assessment Of The Structural Factors Shaping Migration**, JRC Science For Policy Report, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2018, s. 36.

hedef ülkesi ve 74 kaynak ülke üzerinden Ortega ve Giovanni¹⁹¹ tarafından gerçekleştirilen araştırma neticesinde ekonomik faktörlerin uluslararası göç hareketliliğinde önde gelen belirleyiciler olduğu saptanmıştır. Ayrıca, ülkeler arasındaki coğrafi yakınlık, kültürel ortaklık ve ağlar (network) uluslararası göç maliyetlerinde farklılığa yol açarak hedef ülkelerin ekonomilerinde dışsal bir faktör olarak karşımıza çıkmakta ve bu durum ise kaynak ülkeler için hedef ülke seçiminde farklılıkların oluşmasına neden olmaktadır. Örneğin sınırların açılması durumunda, coğrafi ve tarihi nedenlerden ötürü kaynak ülke Polonya'dan hedef ülke Almanya'ya yönelik uluslararası göç hareketliliğinin hedef ülke Kanada'ya göre çok daha yüksek olması beklenmektedir. Benzer şekilde Filipinler'den, coğrafya ve zaman açısından yakınlıktan dolayı Japonya'ya ve önceki ağlardan (network) dolayı ABD'ye gerçekleşecek göçün, Fransa'ya göre daha yüksek olacağı tahmin edilmektedir. Bu tür itici faktörler hedef ülkelerde istihdam, sermaye ve üretkenlik üzerinde önemli etkiler doğurmaktadır.¹⁹²

Bu bilgiler ışığında Ortega ve Giovanni¹⁹³ tarafından; uluslararası göç hareketliliğinin belirleyicilerini, genellikle göçün itici faktörlerinin göçün nedeni olarak ele alındığı çalışmalardan farklı olarak; itici faktörleri dışsal değişken şeklinde belirleyerek yeni bir yaklaşımla saptamaya çabalayan bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu minvalde 1980-2005 yılları arasındaki dönemde makroekonomik değişkenler incelenerek, OECD üyesi temel hedef ülkelerin göçe ilişkin mevzuat düzenlemeleri gözetilerek ve uluslararası göç hareketliliği verileri dikkate alınarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Hedef ve kaynak ülke arasındaki ücret farkı arttıkça uluslararası göç hareketliliği artmaktadır,¹⁹⁴
- Ülkelerin göçmen almasını düzenleyen yasal düzenlemeler sıkılaştırıldıkça¹⁹⁵ göç akışı azalmaktadır,
- Göç; ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Ayrıca kısa vadede (1 yıl) ya da uzun vadede (5 yıl) ücretler ya da ekonomik verimlilik üzerinde olumsuz etkisi bulunmamaktadır,

¹⁹¹ Francesc Ortega, and Peri, Giovanni; **The Causes and Effects of International Labor Mobility: Evidence from OECD Countries 1980–2005**, MPRA Paper No. 19183, United Nations Development Programme (UNDP) Human Development Reports Research Paper, 2009.

¹⁹² Francesc Ortega, and Peri, Giovanni; **a.g.e.**, s. 3.

¹⁹³ Francesc Ortega, and Peri, Giovanni; **a.g.e.**, ss. 27-28.

¹⁹⁴ Ücret farkı 1000 dolar (USD) artınca göç hareketliliği %6 ile %10 arasında artmaktadır.

¹⁹⁵ Sıkılaştırılmadan kastedilen ülkeye girişin zorlaştırılmasıdır. Her bir zorlaştırıcı reform, göç hareketliliğini %10 azaltmaktadır.

➤ Göçün etkisindeki farklılık hedef ülke ekonomisinin durumuna bağlıdır. Ekonominin kötü olduğu durumlarda göçün faydası azalmakta, yeni gelen tüm işçiler istihdam edilememektedir; ancak ekonominin iyi olduğu durumlarda toplam istihdamda net artış olurken yurt dışı ve yurt içi sermaye yatırımlarında hızlı ve kalıcı artış olmaktadır.

Buna ilaveten, uluslararası göç hareketliliğinin ve dolayısıyla işgücü hareketliliğinin önemli ekonomik belirleyicileri arasında kişi başına gayri safi yurt içi hasıla, gayri safi yurt içi hasılanın büyüklüğü ve işsizlik oranı da yer almaktadır.¹⁹⁶

Beine ve diğerleri¹⁹⁷ tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada ekonomik dalgalanmaların ve istihdam oranlarının uluslararası göç hareketliliğini etkilediği ortaya konulmuştur. Mezkûr çalışmada Schengen Anlaşması ve Euro'nun AB üyesi ülkeleri arasında işçi hareketliliğini ciddi şekilde artırdığı belirtilmiştir. Çalışmanın dikkat çeken hususu ise kısa dönem ekonomik dalgalanmaları, göçmenlerin hedef ülke seçiminde belirleyici olarak ön plana çıkarmasıdır. Literatürde daha çok ücret farklılıkları¹⁹⁸ veya ağlar (network)¹⁹⁹ gibi uzun dönemli faktörlere vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte Avrupa Krizi gibi kısa dönem ekonomik faktörler de spesifik hedef ülkeler açısından önemli etken olarak ele alınmıştır. Ancak Beine ve diğerleri söz konusu çalışmalarında özelden ziyade hedef ve kaynak ülkeler açısından genel bir yaklaşım sunmaya çalışmıştır. Bu minvalde çalışmada; hedef ülkedeki konjonktür dalgalanmalarının ve istihdam oranlarının uluslararası göç hareketliliğini etkilediği ortaya konulmuştur. Hedef ülkelerde, kısa vadeli faktörlerin neden olduğu ekonomik koşullarda oluşan göreceli değişiklikler uluslararası göçmenlerin seçimlerini etkilemektedir. Gayri safi yurt içi hasıla, istihdam oranına göre ekonomik açıdan daha az etkili görünmektedir.

Migali'nin²⁰⁰, 2001-2011 yılları arasındaki dönemde AB içindeki göç akışı ve işgücü kurumları arasındaki ilişkiyi ele aldığı çalışmasında; hedef ülkenin işçi sendikası yoğunluğu/sıklığı ile göç alışı arasındaki ilişkinin negatif olduğu, çalışanların haklarını koruyan düzenlemelerin AB içindeki göç akışını belirgin bir şekilde etkilemediği ifade

¹⁹⁶ Mayda, Anna Maria; "International Migration: A Panel Data Analysis of the Determinants of Bilateral Flows", **Journal of Population Economics**, Vol. 23, No. 4, 2010, ss. 1249–1274.

¹⁹⁷ Beine, Michel, Pauline Bourgeon, and Jean-Charles Bricongne; "Aggregate Fluctuations and International Migration", **Scandinavian Journal of Economics**, Vol. 121, No. 1, 2019, ss. 117-152.

¹⁹⁸ Grogger, J. and Hanson, G. H. (2011), "Income Maximization and the Selection and Sorting of International Migrants", **Journal of Development Economics**, Vol. 95, No. 1, 2011, ss. 42–57.

¹⁹⁹ Beine, Michel, Frédéric Docquier, and Çağlar, Özden; **a.g.m.**

²⁰⁰ Migali, Silvia; "Migration and Institutions: Evidence from Internal EU Mobility," **The World Economy**, Vol. 41, No. 1, 2018, ss. 29-58.

edilmiştir. Benzer durum kaynak ülkeler için de geçerlidir. Daha yüksek sendika yoğunluğu olan ülkeler düşük ücret dağılımı ile ilişkilidir. İşçi sendikalarındaki yoğunluk düştüğü zaman hedef ülkedeki ücret yapısı göç hareketliliği üzerinde pozitif etki oluşturmaktadır. Diğer değişkenler sabit kaldığında, hedef ülkedeki ücret dağılımının düşmesi hedef ülkeye göçün düşüşü ile ilişkilidir. Başka bir ifadeyle gelir düzeyinin düşük olduğu ülkelerde işçilerin sendikalaşma oranı daha yüksek olmakta, bu durumda ise söz konusu ülkelerde göç alımı azalmaktadır. Kısaca sendika yoğunluğu göçü etkileyen en önemli kanal olarak karşımıza çıkmaktadır. Görece sendikalaşmanın yüksek olduğu ülkelerde yerel işçiler korunduğu için yabancı işgücü piyasasına erişim daha zor görünmektedir.²⁰¹

2019 yılına geldiğimizde; savaş, yoksulluk, çevresel faktörler, kötü yönetim, insan hakları ihlalleri ve çeşitli şiddet ve zulüm korkusu Asya ve Avrupa’da milyonlarca insanı zorla göçe maruz bırakan itici faktörler olmaya devam etmektedir.²⁰²

Yukarıda zikredilen çalışmalar göz önüne alınarak bir değerlendirme yapıldığında göçün belirleyicilerinin zaman, mekân, tür vb. bakımından değişebileceği görülmektedir. Bununla birlikte uluslararası göç hareketliliğinin belirleyicileri; göç olgusu ve dinamikleri dikkate alındığında bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye ve hatta göç koridorundan göç koridoruna farklılıklar arz etmektedir. Dolayısıyla belirli bir sınırlandırma ya da ölçüt olmaksızın genel olarak bütün dünyanın belirleyiciler açısından incelenmesi mümkün değildir.

Bu bölümde; ikinci bölümde 2019 yılı verileri ile sunulan uluslararası göç hareketliliği üzerinden incelenen dört bölgenin en büyük göç koridorları özelinde belirleyiciler incelenmiştir. Bu kapsamda Asya Bölgesi Bazında Suriye-Türkiye Göç Koridoru; Kuzey Amerika Bölgesi Bazında Meksika-ABD Göç Koridoru; Afrika Bölgesi Bazında Cezayir-Fransa Göç Koridoru ve Avrupa Bölgesi Bazında Rusya-Ukrayna Göç Koridoru belirleyicileri açısından değerlendirilmiştir.

²⁰¹ Migali, Silvia; **a.g.m.** ss. 44-45.

²⁰² William Lawrence, “The EU-Arab League Summit and the African Migration Crisis”, <https://www.mei.edu/publications/eu-arab-league-summit-and-african-migration-crisis> (Erişim Tarihi: 10.09.2020).

3.1 ASYA BÖLGESİ: SURİYE-TÜRKİYE GÖÇ KORİDORU VE BELİRLEYİCİLERİ

Asya ve Pasifik Bölgesi²⁰³ 4.6 milyarın üzerinde nüfusu barındırarak dünya nüfusunun yaklaşık %60'ına ev sahipliği yapmaktadır. Söz konusu bölge; en büyük ve en hızlı yaşlanan ülkeleri, iklim değişikliği ve doğal afetlere karşı savunmasız ülkeleri, dünyada refah eşitsizliğinin en yüksek olduğu ülkeleri ve aynı zamanda kalıcı gelir ve fırsat eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkeleri içermektedir. Ayrıca bölge aynı zamanda yükselen ekonomik ve politik güçlere ev sahipliği yapmakta iken az gelişmiş ülkeler de söz konusu grup arasında kalmaktadır. Bölgedeki uluslararası göçmen sayısı ise 1990'da yaklaşık 52 milyon iken 2019'da 65 milyona yükselerek 2019'da 272 milyon olan küresel uluslararası göçmen stokunun dörtte birini temsil etmektedir. Bölge içerisindeki göçmen kadınların (%51) ve erkeklerin (%49) dağılımı birbirine yakın olmakla birlikte toplam yaklaşık 51 milyon göçmen çalışma çağına (15-64 yaş arası) bulunmaktadır. Buna ilaveten 2019 yılında, hedef ve kaynak ülkesi Asya-Pasifik Bölgesi içerisinde bulunan 46 milyon göçmen vardır. Dolayısıyla en büyük hareketlilik bölge içerisinde gerçekleşmektedir. Bölge dışına olan göçlerin temel hedef bölgeleri ise Kuzey Amerika, Avrupa ve Ortadoğu Bölgeleridir.²⁰⁴

Küresel insan ve işgücü hareketliliğinin en büyük kısmını oluşturan Asya-Pasifik Bölgesinde; uluslararası göç hareketliliğinin en büyük kesimlerinden birini geçici göçmen işgücü oluşturmaktadır. Göçmen işgücünün hareketliliği ise Güney-Güney eksenli olmakla birlikte hedef ülkeler, ya bölge içinde ya da Ortadoğu Bölgesi'nde yer almaktadır. Asya-Pasifik Bölgesinde uluslararası göç hareketliliğinin başkaca nedenleri arasında ülkelerin işgücü talepleri, ekonomik açıdan daha iyi konuma gelme (yüksek gelir, gelir artışı vb.), demografik nedenler (yaşlanma ve düşük doğum oranları), eğitim, aile birleşimleri, kalıcı yerleşme ve emeklilik de bulunmaktadır. Dahası siyasi ve askeri çatışmalar, gıda güvenliği, iklim değişikliği ve çevre felaketleri diğer önemli göç nedenleri arasındadır. Ayrıca

²⁰³ Asya ve Pasifik Bölgesi için Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (ESCAP) sınıflandırması esas alınmıştır. Detaylı bilgi için Bkz.: <https://www.unescap.org/about/member-states> (Erişim Tarihi: 02.01.2021).

²⁰⁴ United Nations, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP); **Asia-Pacific Migration Report 2020: Assessing Implementation of the Global Compact for Migration** (ST/ESCAP/2801), United Nations Publication, Bangkok 2020, s. 7.

iletişimde, teknolojide, ulaşımda yaşanan gelişmeler ve kurulan networkler uluslararası göç hareketliliğini kolaylaştırıcı rol oynamaktadır.²⁰⁵

Bölgenin şüphesiz en önemli uluslararası aktörlerinden biri merkezi Cakarta'da bulunan, 1967 yılında kurulan Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)²⁰⁶dir. ASEAN üyesi ülkeler arasında bölge içi büyük bir göç hareketliliği gerçekleşmektedir. ASEAN'da bölgeler arası göç; nüfusta yaşanan düşüş nedeni ile ortaya çıkan demografik değişiklikler neticesinde ülkelerin karşılaştığı işgücü açığının karşılanması için gelecek yıllarda da devam edecektir. Ayrıca bölge ülkeleri arasındaki gelir eşitsizliği devam ettiği sürece bölge ülke ekonomilerinin sunmuş olduğu ücret ve gelir farklılıkları uluslararası göç hareketliliğinin önemli belirleyicileri olmaya devam edecektir. Diğer taraftan düşük nitelikli işgücü yüksek gelirli üye ülkelere göç etmeye devam edecektir. Bununla birlikte ASEAN, gelişmiş ve kapsayıcı bir topluluk oluşturabilmesi için bölge içi uluslararası işgücü hareketliliğini düzenlemek ve serbestleştirmek adına gerekli adımları atmalıdır. Öte yandan ASEAN'ın; düzensiz göçmen işgücü hareketliliğini azaltması ve düzensiz göçmen işgücünü düşük maliyetle kullanarak istihdam eden firmaların avantajını ortadan kaldırması hasebiyle düşük nitelikli göçmen işgücü hareketliliğini düzenli hale getirilebilmesine yönelik kolaylaştırıcı adımlar atması zor görünmektedir.²⁰⁷ Dolayısıyla ASEAN açısından uluslararası işgücü hareketliliğinin temel belirleyicileri; üye ülkelerin nüfuslarında yaşanan düşüş, ülkeler arasındaki gelir ve ücret farklılıkları ile gelişmişlik farklılığı ve ülkelerin işgücü talebi olduğu değerlendirilebilir.

Dünya'da şiddet ve çatışmalardan dolayı 55 ülkede, ülke içerisinde yerinden edilmiş kişi sayısı 2018 yılı sonu itibari ile 41.3 milyona ulaşmıştır.²⁰⁸ Bu sayı Ülke İçinde Yerinden Edilmişleri İzleme Merkezi (IDMC)²⁰⁹ tarafından 1998 yılından bu yana kaydedilen en

²⁰⁵ United Nations, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP); **a.g.e.**, s. 8. Kikkawa, Aiko; Raymond Gaspar and Cyn-Young Park; **International Migration in Asia and the Pacific: Determinants and Role of Economic Integration**, ADB (ASIAN DEVELOPMENT BANK) Economics Working Paper Series, No. 592, Philippines 2019, s. 17, 18.

²⁰⁶ Örgütün Amacı: Ekonomik, sosyal, kültürel, teknik, eğitim ve diğer alanlarda işbirliği, adalet kavramına, hukuk ve Birleşmiş Milletler ilkelerine saygı çerçevesinde bölgesel barış ve istikrarın sağlanmasıdır. Üyeleri: Endonezya, Malezya, Tayland, Filipinler ve Singapur (kurucu üyeler), Bruney (1984), Vietnam (1995), Laos (1997), Myanmar (1997) ve Kamboçya (1999)'dir. Bkz: <http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-asya-ulkeleri-birligi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 09.01.2021).

²⁰⁷ Tuccio, Michele; "Determinants of Intra-ASEAN Migration", **Asian Development Review**, Vol. 34, No. 1, 2017, ss. 144-166, s. 162.

²⁰⁸ The Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC); **Global Report on Internal Displacement**, GRID 2019, May 2019, s. 48.

²⁰⁹ 1948 yılında Norveç Mülteci Konseyi (Norwegian Refugee Council-NRC)'nin bir parçası olarak kurulan Ülke içinde Yerinden Edilmişleri İzleme Merkezi (The Internal Displacement Monitoring Centre-IDMC)

yüksek sayıdır. Suriye Arap Cumhuriyeti 6.1 milyon kişi ile birinci sırada bulunurken akabinde sırasıyla 5.8 milyon ile Kolombiya ve 3.1 milyon ile Kongo Demokratik Cumhuriyeti gelmektedir.

Ayrıca, Dünyada 2019 yılı itibarıyla toplam 79.5 milyon²¹⁰ zorla yerinden edilmiş, zorunlu göçe maruz kalmış insan bulunmaktadır. Tabiatıyla insan ya da doğa kaynaklı ve insanların yaşamlarını veya geçim kaynaklarını tehdit eden olaylardan ötürü ortaya çıkan ‘zorla göç’²¹¹; şüphesiz uluslararası göç hareketliliğinin en önde gelen belirleyicilerinden biridir. Bu minvalde dünyanın yakın zamanda deneyimlediği, Arap Baharı sürecinin büyük izlerini taşıyan, Suriye Krizi en önemli örneklerden birini teşkil etmektedir.

Arap Baharı öncesinde Kuzey Afrika ve Ortadoğu Bölgelerinin temel yapısına bakıldığında; ilk olarak göze çarpan husus mevcut rejimlerin neredeyse tamamının temsili ya da demokratik olmayan karakteristik özelliklere sahip olmasıdır. Genel olarak bölgenin ve özel olarak bölgede bulunan ülkelerin çoğunluğunun uluslararası siyaset bağlamında araçsallaştırılması ikinci özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Dahası Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin bölgeye yönelik izlemiş olduğu politikaların bölgenin dinamiklerinin oluşmasında büyük önem arz etmesi temel özellikler arasında yerini almaktadır.²¹² Arap Baharı’ndan en çok etkilenen ülkelerin başında ise Suriye gelmektedir.

3.1.1 Suriyeli Göçü: İstatistik Veriler

Yıllara göre Türkiye’ye sığınma amaçlı gelen geçici koruma sağlanan Suriyelilerin (GKSS)* sayısı 20.08. 2020 tarihi itibarıyla Grafik 35’te gösterilmektedir. Grafik 35’te görüldüğü üzere 20.08.2020 tarihi itibarıyla Türkiye’de yaşayan 3 milyon 609 bin 884 GKKS bulunmaktadır. Bunların %54’ü erkek iken %46’sı²¹³ kadındır.

Dünya’da ülke içerisinde yerinden edilmiş kişilere ilişkin gözlem ve analiz yaparak güvenilir veri ve kaynaklar sunan, merkezi Cenevre (İsviçre)’de bulunan bir kuruluştur. Detaylı bilgi için Bkz.:

<https://www.internal-displacement.org/> (Erişim Tarihi: 20.05.2020).

²¹⁰ UNHCR; **Global Trends Forced Displacement In 2019**, United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Copenhagen 2020, s. 8.

²¹¹

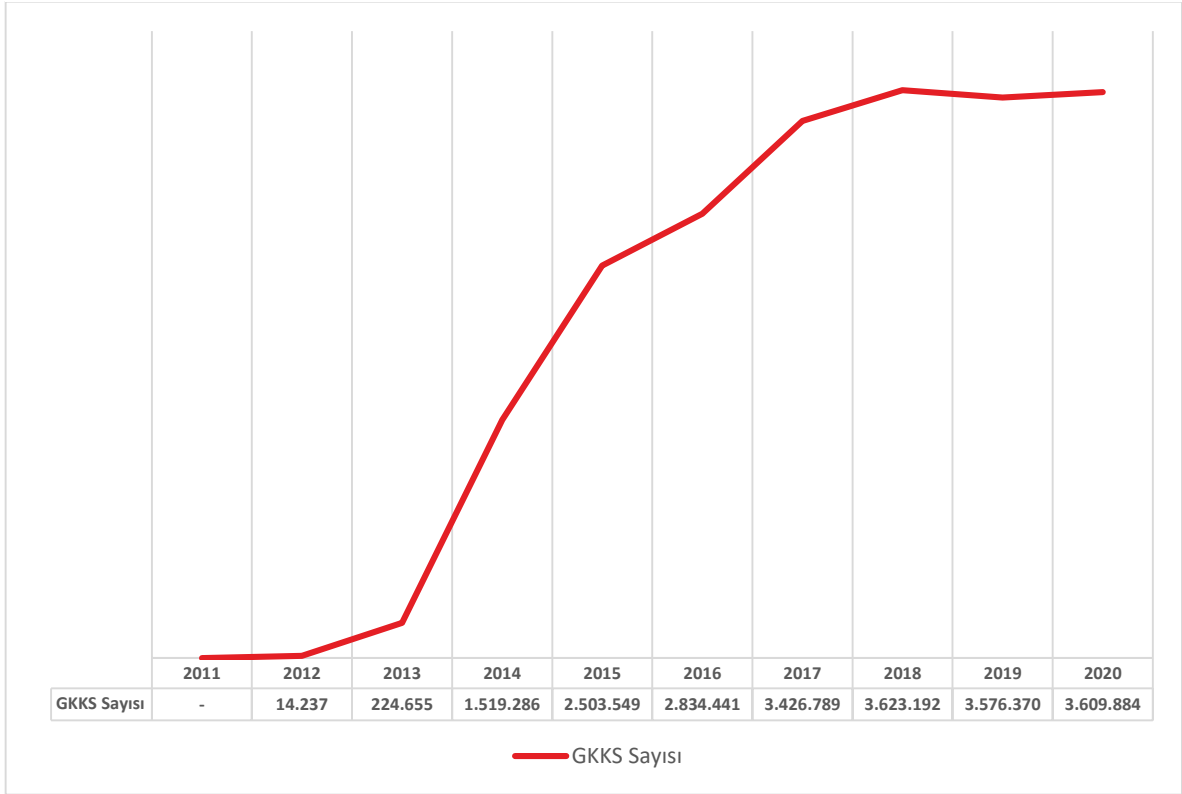
<http://www.columbia.edu/itc/hs/pubhealth/modules/forcedMigration/definitions.html#:~:text=Forced%20Migration%20is%20%E2%80%9Ca%20general,famine%2C%20or%20development%20projects.%E2%80%9D> (Erişim Tarihi: 24.08.2020); https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/forced-migration_en (Erişim Tarihi: 24.08.2020).

²¹² Oğuzlu, Tarık; “Arap Baharı ve Yansımaları”, **OrtadoğuAnaliz**, Cilt 3, Sayı 36, 2011, ss. 8-16, s. 9,10.

* Yasal statüye dair bilgi ilerleyen sayfalarda verilmiştir.

²¹³ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 26.08.2020).

Grafik 35: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli (GKKS) Sayısı

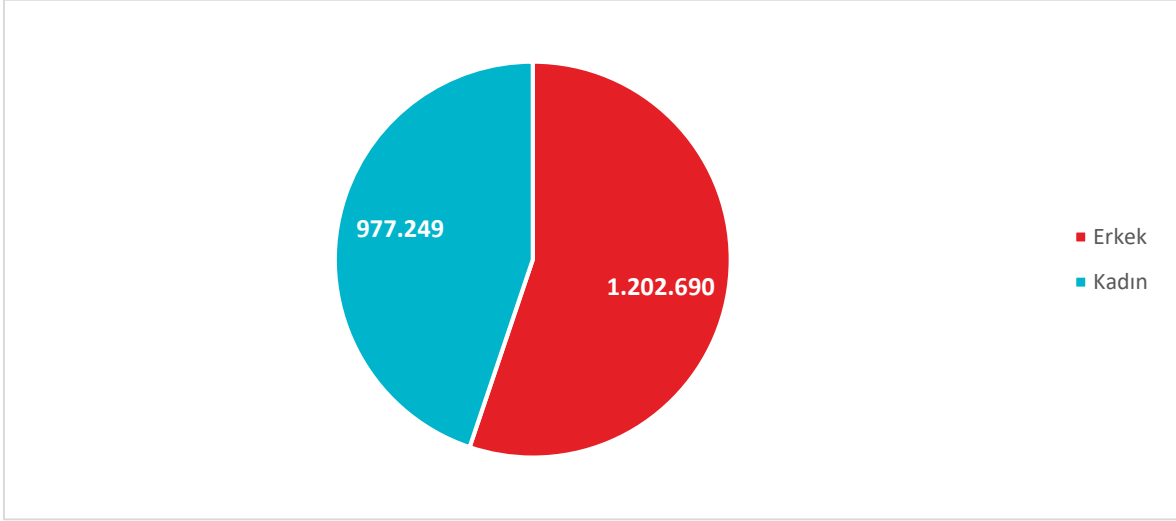

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 26.08.2020).

Grafik 36’da; 20.08.2020 tarihi itibarıyla Türkiye’de yaşayan 3 milyon 609 bin 884 GKKS’nin Cinsiyet Bazlı 15 Yaş ve Üzeri Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki GKSS Nüfusu gösterilmektedir. 15 yaş ve üzeri kurumsal olmayan çalışma çağındaki toplam nüfus 2.179.939’dır. Bunun %55’i erkek iken %45’i kadındır.²¹⁴ Dolayısıyla işgücü açısından bakıldığında 2 milyon potansiyel işgücü olduğu değerlendirilebilir. Ancak yalnızca sayılar üzerinden yapılan değerlendirme yanılgıya sebebiyet verecektir. Zira Suriyeli kadınların işgücüne katılımının kültürel olarak çok düşük olması, söz konusu sayının öğrencileri ve çalışamayacak kadar engelli ya da yaşlı olan bireyleri de kapsamı, çalışma niyeti taşımayan kişileri de içermesi gibi hususlar dikkate alındığında aktif olarak işgücüne katılım sağlayacak nüfus çok daha düşük olarak karşımıza çıkacaktır. Tüm bu unsurlar dikkate alındığında neredeyse işgücü olarak değerlendirilebilecek sayı yarıya düşecektir.

²¹⁴ Hesaplamalar Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresli internet sitesinde yer alan veriler dikkate alınarak yapılmıştır. Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus: Kurumsal olmayan nüfus içerisindeki 15 ve daha yukarı yaştaki nüfustur (TÜİK Metaveri). Bkz.: <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=33789> (Erişim Tarihi: 24.08.2020).

Grafik 36: Cinsiyet Bazlı 15 Yaş ve Üzeri Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki GKSS Nüfusu

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 26.08.2020).

3.1.2 Belirleyiciler

3.1.2.1 Arap Baharı ve Suriye Krizi: Zorla Göç

2010 yılında Tunuslu seyyar satıcı Muhammed Buazzi'nin kendini yakması ile başlayan ve Arap Baharı olarak adlandırılan halk hareketleri; Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde bulunan ülkelere sosyal medyanın hızlandırıcı etkisiyle yayılmış²¹⁵, böylece 18 Aralık 2010 tarihinden itibaren başlayan söz konusu halk hareketleri Tunus ve Mısır'da ihtilallerle sonuçlanmıştır. Libya'da ise 2011 sonbaharında rejimin devrilmesine neden olmuştur. Bahreyn, Suriye ve Yemen'de isyanlar, İsrail, Cezayir, Irak, Ürdün, Fas ve Umman'da büyük protestolar, Kuveyt, Lübnan, Moritanya, Suudi Arabistan, Sudan ve Batı Sahra'da küçük çapta protestolar yapılmıştır.²¹⁶ Arap Baharı'ndan görece en olumsuz etkilenen ülke ise Suriye olmuştur. Peki, Suriye'de bahar nasıl kışa dönmüştür?

1918 yılına kadar 400 yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan Suriye, 1946 yılında Fransa'nın çekilmesi ile bağımsızlığını kazanmasına rağmen art arda askeri darbelerle maruz kalmıştır. İstikrarsızlıklar ardından 1963 yılında Arap Milliyetçiliğini

²¹⁵ Korkmaz, Ali; "Arap Baharı Sürecinde İnternet ve Sosyal Medyanın Rolü", **International Symposium Language and Communication: Research Trends and Challenges**, İzmir: Institute of Language and Communication Studies, 2012, ss. 2147-2153. Ayrıca Bkz.: Babacan, Mehmet, İrfan Haşlak ve İsmail, Hira; "Sosyal Medya ve Arap Baharı", **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt 6, Sayı 2, 2011, ss. 63-92.

²¹⁶ Doğan, Gürkan ve Bülent Durgun; "Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:15, 2012/1, ss.61-90, s. 62.

savunan Baas Partisi iktidara gelmiştir. Muhalifleri saf dışı bırakan Hafız Esed 1971 yılında devlet başkanı seçilmiştir. Hafız Esed demokratik görünümlü otoriter bir rejim benimseyerek ülkenin kaybolan düzen ve istikrarını sağlamaya çalışmıştır. 1973 anayasası ile ülkedeki tüm kurumlar üzerinde tek hâkim güç olan Esed; aynı zamanda devlet başkanı, başkomutan ve parti genel sekreteri olmuştur. 1970 ve 1980’lerde Müslüman Kardeşler gibi muhalif gruplarla yaşanan kanlı çatışmalar, rejimi güçlendirmenin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Şii inancının bir kolu kabul edilen Nusayrilik mezhebinin bir temsilcisi olan Esed; iç politikada, kendi ailesi ve çevresinin merkezde olduğu azınlık yönetimini benimseyerek, ülke içindeki etnik ve mezhepsel farklılıklar²¹⁷ üzerinde bir denge kurmaya çalışmıştır. Dış politikada ise Arap milliyetçiliği ve İsrail karşıtlığı öncelikli konular olmuştur. Hafız Esed’in 2000 yılında ölümü akabinde oğlu Beşar Esed devlet başkanı olarak rejimin başına geçmiştir. Yeni yönetim kamuoyunda reform ümitleri doğursa da bu ümitler birkaç yıl içinde yok olmuştur. 2005 yılına gelindiğinde demokratik bir ortam için Müslümanlar, Hıristiyanlar, Kürtler, seküler gruplar ve eski komünistler ittifak oluşturarak “Şam Deklarasyonu”nu ilan etmişlerdir. Mezkûr bildirge, geniş gruplar tarafından desteklense de İsrail ve ABD çıkarlarına hizmet eden belge olarak görülmüş medya ve sosyal medyaya ya yasaklar getirilmiş ya da kapatılmıştır. 2011 yılına gelindiğinde ekonomide yaşanan olumsuzluklar, halkın etnik ve dini bakımdan heterojen bir yapıya sahip olmasına rağmen iktidarın yalnızca tek bir sınıfa ait olması, ülkede yaşanan olumsuzlukların görmezden gelinmesi, halkın taleplerine karşı rejimin sessiz kalması halkın isyan bayrağını çekmesini hızlandırmıştır. Böylece ilk protestolar 17 Mart 2011 Dera kentinde Arap Baharı’ndan etkilenmiş insanlar tarafından çıkartılmıştır.²¹⁸ İç savaşa uzanan süreç bu şekilde başlayarak Suriye Krizinin temelleri atılmıştır. Ancak burada dikkat çekilmesi gereken diğer bir husus ise Beşar Esad’ın Arap Baharı’ndan Suriye’nin etkilenmeyeceğine dair olan özgüvenli kanaati ve izlemiş olduğu yanlış politikalarıdır.

²¹⁷ Ekim 2011 tarihi itibarıyla:

Suriye’de konuşulan ana diller; Arapça (resmi dil), Kürtçe, (Kurmanci Lehçesi), Ermenice, Aramice, Çerkezce ve Türkçe. Ülkedeki dinsel yapı ise: nüfusun %74’ünü Sünni Müslümanlar, %11’ni Aleviler, %2’sini İsmaili ve İthna’ashari olarak bilinen Müslümanlar, %10’u Hıristiyanlar ve %3’ünü Dürziler oluşturmaktadır. Azınlık grupların nüfus yapısına bakılacak olursa: Aleviler 2,1 milyon (%11), Farklı mezheplerden meydana gelen Hıristiyanlar 1,9 milyon (% 10), Iraklı mülteciler 1,5-2 milyon (%7,8-10,4), Kürtler 2-2,5 milyon (% 10-15), Dürziler 580.000 (%3), Filistinliler 442.000 (%2.3), İsmaili ve İthna’ashariler 386.000 (%2), Ermeniler 323.000 (%1.7). Bkz.: <https://www.refworld.org/docid/4954ce5ac.html> (Erişim Tarihi: 24.08.2020).

²¹⁸ Şen, Yağmur; ‘Suriye’de Arap Baharı’, **Yasama Dergisi**, Sayı 23, 2013, ss. 54-79; Özdemir, Çağatay; “Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?” **Bilgi**, Sayı 33, 2016 Kış, 2016, ss. 81-102.

Beşar Esad; 2011 yılında The Wall Street Journal'a vermiş olduğu röportajda, Arap Baharı sürecinden Suriye Halkının etkilenmeyeceğini, halkının uluslararası alanda rejimin muhalif duruşunu desteklediğini, ülkesinin ekonomik ve siyasi açmazlara karşı dayanacağını, en azından halkı ayaklanmaya sevk edecek düzeyde olmadığını belirterek Suriye'nin bölgede yer alan ülkelerden farklı olduğunu ifade etmiştir.²¹⁹ Dolayısıyla Beşar Esad Arap Baharı sürecini tabiri caizse önemsemeyerek görmezden gelmiştir ve Arap Baharı'nın Suriye üzerinde en ufak bir etkisinin olmayacağını belirtmiştir.²²⁰ Bunun neticesinde arka arkaya yanlış politika dizini gelmiştir. Sonuç olarak Suriye'de iç savaşa sürüklenecek gösteriler Mart 2011²²¹ tarihinde başlamıştır.

3.1.2.2 Coğrafi Yakınlık

Suriye'de gösterilerle başlayan ve iş savaşa dönüşen çatışmalar nedeniyle milyonlarca insan gönüllü ya da gönülsüz ülkesinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bugün itibariyle Suriye, Dünya'da en çok zorla yerinden edilmiş insana sahip olan ülkedir. 6.7 milyondan fazla Suriyeli mülteci ülke içerisinde; 6.6 milyon güvenlik için komşu ülkelere sığınmış Suriyeli ise ülke dışında yerinden edilmiştir.²²² Yerinden edilmiş, zorla göçe maruz bırakılmış Suriyelilere bölge içerisinde en çok ev sahipliği yapan, kapılarını açan ilk üç komşu ülke Türkiye, Ürdün ve Lübnan olmuştur.²²³ Grafik 37'de; 2010, 2015 ve 2019 yıllarına göre komşu ülkelerdeki Suriyeli göçmen sayısı gösterilmektedir.

Grafik 37 dikkate alındığında; Türkiye'nin, 2015 ve 2019 yıllarında Ürdün ve Lübnan'a göre daha fazla Suriyeliye ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Bununla birlikte mezkûr dönemde Lübnan'ın da Ürdün'e göre daha fazla Suriyeliye ev sahipliği yaptığı görülmektedir. 2010 yılında ise söz konusu üç ülkede bulunan Suriyeli sayısının diğer yıllara göre çok az olmasının temel nedeni Suriye krizinin henüz başlamamış olmasıdır. Suriye'de krizin başlaması ile birlikte zorla göçe maruz kalan halkın ilk tercihi coğrafi açıdan yakın olan komşu ülkeler olmuştur.

²¹⁹ <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703833204576114712441122894> (Erişim Tarihi: 25.08.2020).

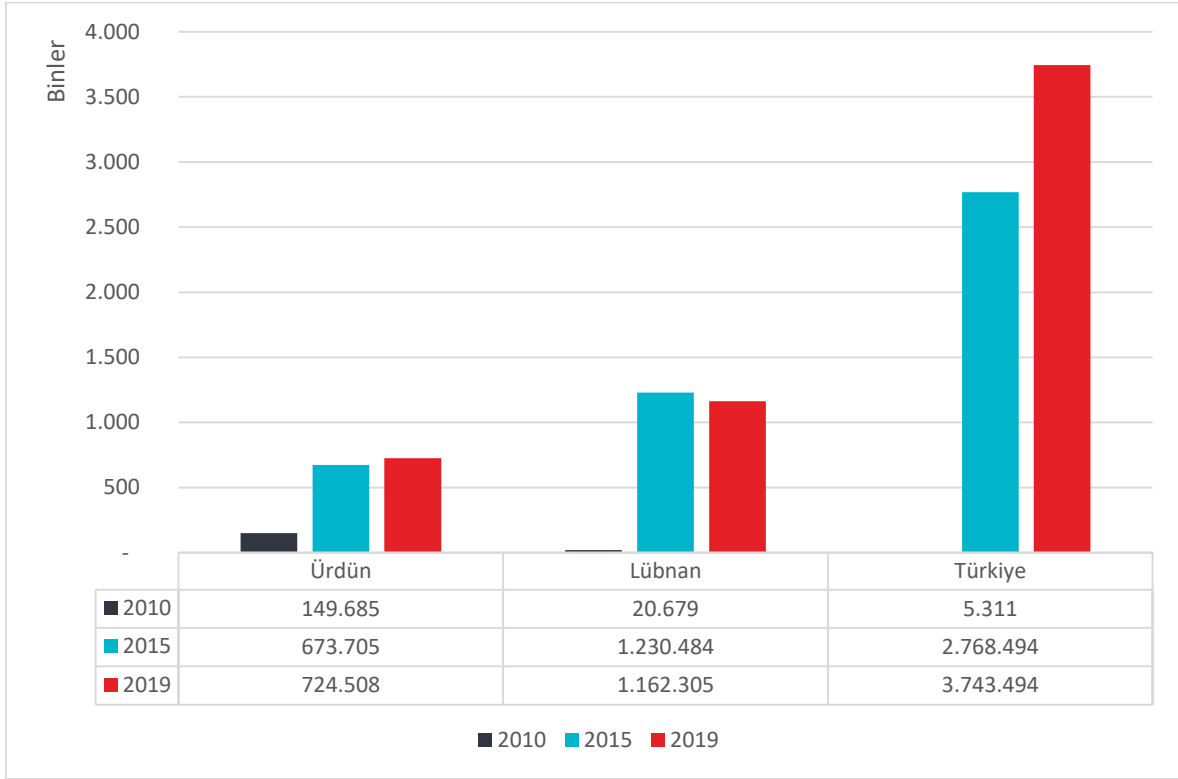
²²⁰ <https://www.milliyet.com.tr/dunya/2-yillik-ic-savasin-kronolojisi-1652039> (Erişim Tarihi: 25.08.2020).

²²¹ <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868> (Erişim Tarihi: 25.08.2020).

²²² UNHCR; **Global Trends Forced Displacement In 2019**, United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Copenhagen 2020, s. 9; Ayrıca Bkz.: <https://www.unrefugees.org/emergencies/syria/> (Erişim Tarihi: 25.08.2020).

²²³ Tsourapas, Gerasimos; "The Syrian Refugee Crisis and Foreign Policy Decision-Making in Jordan, Lebanon, and Turkey", **Journal of Global Security Studies**, Vol. 4, No 4, 2019, ss. 464-481, s. 465.

Grafik 37: Yıllara Göre Suriyeli Göçmen Sayısı: Ürdün, Lübnan, Türkiye

Kaynak: UN DESA, 2019c

3.1.2.3 Hedef Ülke: Türkiye

Suriye krizi ile birlikte 2011 yılından itibaren Türkiye hem Avrupa'ya geçiş yapmak isteyen Suriyeliler için bir köprü hem de yerleşmek isteyenler için bir cazibe merkezi haline gelmiştir.²²⁴ 2019 yılı itibariyle Türkiye, %92'si Suriyeli olmak üzere 3.9 milyon kişi ile Dünyada en çok yerinden edilmiş insana ev sahipliği yapan ülke konumundadır.²²⁵ Bunun en önemli nedeni ise şüphesiz Türkiye'nin zor durumda kalmış Suriyeli sığınmacılara yönelik izlemiş olduğu açık kapı politikası başta olmak üzere dış ve iç politikalarıdır.

3.1.2.3.1 Türkiye'nin Açık Kapı Politikası

Türkiye; Suriye krizinin başından itibaren "açık kapı politikası" uygulayarak, komşu ülkesinde yaşanan insanlık dramına kayıtsız kalmamıştır. Güvenlik nedeniyle Suriye'den Türkiye'ye gerçekleştirilen ilk göç 29 Nisan 2011 tarihinde 252 Suriyelinin sığınmasıyla başlamış olup uygulanan açık kapı politikası çerçevesinde bu sayı günümüzde 3.5 milyonun

²²⁴ Türkcan, Burcu; "Suriye Krizi Sonrası Göçün Türkiye'de Bölge Ekonomilerine Etkisi", **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 9, Sayı 26, 2017, ss.770-795, s. 771.

²²⁵ UNHCR; **Global Trends Forced Displacement In 2019**, United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Copenhagen 2020, s. 9.

üzerine çıkmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin insani diplomasi politikası açısından uygulama anlamında en önemli farklılık kurumsal alt yapısı ile kendini göstermiştir. Zira Ürdün ve Lübnan'a sığınan Suriyelilere yönelik faaliyetler Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) öncülüğünde gerçekleştirilmiş ve Suriyelilerin kayıt altına alınmasından temel ihtiyaçların karşılanmasına kadar birçok işlem BMMYK aracılığı ile yapılmıştır. Türkiye'de ise Suriye'den gelen ilk göç dalgasından itibaren Suriyeliler ülkeye girdikten sonra BMMYK tarafından değil, başta Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) olmak üzere ilgili devlet kurumlarınca karşılanarak, öncelikle özel olarak hazırlanan kamplara yerleştirilmiş ve temel ihtiyaçları giderilmiştir.²²⁶ Dolayısıyla Türkiye tarihi misyonu gereği Suriye'de yaşanan bu insanlık dışı muamelelere kayıtsız kalmamış gerek sınırları içerisindeki geçici barınma merkezlerinde ve çeşitli illerde gerekse Suriye sınırları içerisindeki geçici barınma merkezlerinde ve çeşitli yerleşim yerlerinde mezkûr trajediden etkilenen Suriyelilere insani yardım sağlamada en cömert davranan ülke olmuştur.²²⁷

Her ne kadar Ürdün ve Lübnan da Suriyeli sığınmacılara yönelik açık kapı politikası uygulasa da uzun ömürlü olmamıştır.²²⁸ Ürdün yönetimi 2016 yılının Haziran ayında DAESH tarafından Rukban isimli sınır kasabasına bombalı saldırı gerçekleştirilmesi akabinde Suriye sınır kapısını kapatmış²²⁹ ve resmiyette olmasa bile fiili olarak kapatılan sınır kapısı nedeniyle iç savaştan kaçarak Ürdün'e girmek isteyen Suriyeliler, Ürdün'ün sorumluluk kabul etmediği geçici nitelikte bir kampa dönüşen alanda birikmeye başlamıştır.²³⁰ Lübnan ise 2014 yılının Temmuz ayında açık kapı politikasını terk etmiştir.²³¹ Ürdün ve Lübnan'ın aksine komşu ülkesinde yaşanan insanlık dramına sessiz kalmayan Türkiye, açık kapı politikasından vazgeçmemiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin mevcut dış politika anlayışı olan "Türkiye'nin Girişimci ve İnsani Dış Politikası" milletimizin girişimci ruhunu ve insani değerlerini yansıtan, Dünya sahnesinde dalgalanmaların ve belirsizliklerin yaşandığı bir dönemde, süregelen değişime uyum sağlayan ve çevresindeki dinamikleri barış, refah ve istikrar yönünde şekillendirmeye

²²⁶ Pirinççi, Ferhat; "Suriye'ye Komşu Ülkelerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikaları", **TESAM Akademi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, 2018, ss. 39-60, s. 46.

²²⁷ <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> (Erişim Tarihi: 26.08.2020).

²²⁸ Pirinççi; **a.g.m.**, s. 44.

²²⁹ <https://www.aljazeera.com/news/2017/08/50000-stranded-jordan-syria-border-170815004814548.htm> (Erişim Tarihi: 25.08.2020).

²³⁰ <http://www.jordantimes.com/news/local/jordan-allows-aid-delivery-rukban> (Erişim Tarihi: 25.08.2020).

²³¹ Pirinççi, **a.g.m.**, s. 50.

çaba harcayan ve odak noktası insan olan yaklaşıma dayanmaktadır. Bu doğrultuda kendi ülkelerindeki yıkımdan kaçmak zorunda kalan 3.6 milyona yakını geçici koruma sağlanan Suriyeli olmak üzere, toplam 4 milyon zorla göçe maruz bırakılmış kişiyi misafir etmektedir. Ayrıca Suriyelilere her türlü hizmet ve yardımı sağlamak maksadıyla bugüne kadar 40 milyar ABD Doları'nın üzerinde ulusal harcama yapılmıştır.²³² Bunun yanı sıra Türkiye, Suriye Arap Cumhuriyeti'nden zorla ayrılmak zorunda kalan insanlara siyasi açıdan da desteklerini esirgememiştir. Örneğin Suriye krizine ilk muhalif hareket 1 Haziran 2011 tarihinde Antalya'da "Suriye'de Değişim Konferansı" adı altında bir araya gelmiştir. Akabinde 23 Ağustos 2011 tarihinde 310 üyeli Suriye Ulusal Konseyi'nin (SUK) ilk temelleri İstanbul'da atılmıştır.²³³ Türkiye; kurumsal alt yapısını yalnızca Suriyelilerin ülkeye kabulü ve temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında değil konjonktürel olarak hâsıl olan ihtiyaçların ivedi olarak karşılanmasına yönelik gerekli adımları atarak geliştirmeye devam etmiştir. Bu doğrultuda birçok yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir.

3.1.2.3.2 Suriyelilere Yönelik Yasal Düzenlemeler

Türkiye, Suriyeliler için gerekli yasal düzenlemeleri ivedi olarak yapmıştır. Öncelikli olarak 30/03/2012 tarihinde "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge" İçişleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulmuştur.²³⁴ Akabinde; 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 11 Nisan 2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve *yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar* düzenlenmiştir. Dahası mezkûr kanunla birlikte İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

6458 sayılı kanun; *yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası*

²³² <http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 26.08.2020).

²³³ Sandıklı, Atilla ve Ali Semir; "Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye", A. Sandıklı, ve E. Kaya (Ed.), **Orta Doğu'da Değişim ve Türkiye** içinde, (ss. 193-256), BİLGESAM Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2019, ss. 204-205.

²³⁴ <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma> (Erişim Tarihi: 26.08.2020).

korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı kapsamaktadır.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91 inci maddesi, geçici korumayı düzenlemektedir. Buna göre, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanabilecek geçici korumayla ilgili tüm iş ve işlemlere ilişkin usul ve esasların Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenmesi hükme bağlanmıştır.²³⁵ Bu kapsamda hazırlanan 22/10/2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliğiyle, 28/04/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma²³⁶ altına alınmıştır.²³⁷ Dolayısıyla zorla göç kapsamında ülkemize sığınan Suriyeli göçmenlere yasal olarak statü tanımlanmış ve eğitimden, sağlığa²³⁸ yalnızca Türk vatandaşlarına mevzuat gereği hasredilen iş ve işlemler dışında tüm haklar tanımlanmıştır. Dahası yabancılara ilişkin özel düzenlemeler işgücü piyasasına erişim haklarının düzenlenmesi ile devam etmiştir.

Seçici bir uluslararası işgücü politikasına bağlı sektörel esneklik sağlayacak önleyici uygulamaların alınarak kayıtdışılıkla mücadeleyi kolaylaştırmak, gelişen bölgesel farklılıklar ile ekonomik ve politik alanda ülkemizin rekabet üstünlüğüne sahip olması açısından uluslararası işgücü potansiyelinin ve hareketliliğinin takibinin ve değerlendirilmesinin etkin ve verimli şekilde sağlanması, dinamik ve sürekli değişen bir olgu olan göç yönetimi sürecinde işgücü piyasası ihtiyaçlarına hızlı cevap verebilmek amacıyla yabancılara verilecek çalışma izni ve çalışma izni muafiyetlerine dair iş ve işlemlerde izlenecek usul ve esasları düzenleyen 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu 13/8/2016 tarih ve 29800 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91 inci maddesi doğrultusunda 13/10/2014

²³⁵ GİGM; **2016 Türkiye Göç Raporu**, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) Yayınları, Yayın No: 40, 2017, s. 75.

²³⁶ Geçici Koruma'nın üç temel unsuru: Açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul, Geri göndermeme ilkesi, Gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.

²³⁷ https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/gk_yon_getirdigi_yenilikler.pdf (Erişim Tarihi: 26.08.2020).

²³⁸ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma-sss> (Erişim Tarihi: 25.08.2020).

tarihli ve 2014/6883 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Geçici Koruma Yönetmeliğinin 29 uncu maddesine dayanılarak “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” 15/1/2016 tarihinde Resmi Gazetede Yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve böylece geçici koruma kapsamındaki Suriyeli yabancıların işgücü piyasasına erişimlerinin sağlanması ve yasal olarak çalışabilmelerine imkân verilmesi açısından yasal düzenlemeler yapılmıştır. Dolayısıyla Suriye krizinin başından itibaren Türkiye'nin iç ve dış politikası birbirini bütünler niteliktedir.

3.1.3 Değerlendirme

911 km kara sınırına²³⁹ sahip olduğumuz Suriye'den kaçarak Türkiye'ye sığınan, zorla göçe maruz kalan sığınmacıların sayısının 2011 yılından 2020 yılına sürekli artış göstermesinde elbette coğrafyanın/coğrafi yakınlığın ve özellikle Osmanlı döneminden başlayarak oluşan güçlü tarihi-kültürel bağların belirleyici olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bununla birlikte Türk kültüründe hakîm olan hoşgörü gerek Türk halkında yardıma ihtiyacı olanlara karşı el uzatma anlayışında gerekse ülke olarak Türkiye'nin, Suriye krizinin başından itibaren izlemiş olduğu açık kapı politikasında net bir şekilde görülmektedir. Söz konusu hoşgörü anlayışının Osmanlı'da da bulunması Türk kültüründe hoşgörünün her daim var olduğunu tarihsel olarak da göstermektedir. Dolayısıyla Suriye-Türkiye göç koridorunda yalnızca iki ülke arasındaki tarihi-kültürel bağların değil aynı zamanda Türk kültüründe var olan hoşgörünün de belirleyici olduğu aşikârdır.

Buna ilaveten Türkiye'nin gerek işgücü piyasası olarak gerekse mevzuatla güçlendirilmiş krumsallaşmasının sağlamış olduğu imkânlar yaşam koşulları açısından Suriyeliler için çekici başka bir deyişle cezbedici etkide bulunmaktadır. Tabiatıyla anılan göç koridoru için Türkiye'nin sunmuş olduğu yaşam koşulları diğer bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere Suriye-Türkiye göç koridorunda yalnızca tek bir faktörün etkili olmadığı birçok belirleyicinin olduğu değerlendirilebilir. Ancak en önemli iki temel belirleyici Suriye'de yaşanan iç çatışmalardan ötürü ortaya çıkan zorla göç ve uluslararası aktörlerin aksine Türkiye'nin Suriye krizinin başından itibaren izlemiş olduğu insan odaklı politikalarıdır.

²³⁹ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 26.08.2020).

Sonuç olarak; yukarıda belirtilen tüm hususlar dikkate alındığında kaynak ülkesi Suriye hedef ülkesi Türkiye olan Suriye-Türkiye göç koridorunun iki temel belirleyicisi ortaya çıkmaktadır. Suriye (kaynak ülke) açısından bakıldığında temel belirleyici iç savaştan kaynaklanan zorla göç olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye (hedef ülke) açısından bakıldığında ise temel belirleyici olarak uygulanan politika karşımıza çıkmaktadır. Temel belirleyiciler zorla göç ve politika olmakla birlikte dolaylı belirleyiciler arasında şüphesiz iki ülke arasında tarihsel olarak gelişen kültürel bağlar, komşu iki ülke arasında bulunan 911 km lik coğrafi sınır, Türkiye'nin sunmuş olduğu cezbdici imkânlar ve Türk halkında hakîm olan hoşgörölü yaklaşım yer almaktadır.

3.2 KUZEY AMERİKA BÖLGESİ: MEKSİKA-ABD GÖÇ KORİDORU VE BELİRLEYİCİLERİ

Kuzey Amerika Bölgesi, dünyada bulunan diğler bölgelere göre uluslararası göç hareketliliğii açısından farklı karakteristik özellikler taşımaktadır. Asya, Afrika ve Avrupa'da uluslararası göç hareketliliğii büyük oranda bölge içerisinde gerçekleşirken Kuzey Amerika'da söz konusu durum farklıdır. Bu bölge dünyada en fazla bölge dışı göç alan yerdir. Bununla birlikte dünyada en fazla göç alan ülke (ABD) yine bu bölgede bulunmaktadır. Ayrıca, bölgenin en büyük göç koridoru olan Meksika-ABD göç koridoru aynı zamanda dünyanın en büyük göç koridorudur. Üstelik Meksika-ABD göç koridoru tıpkı bölge gibi dünyada bulunan diğler göç koridorlarına göre uluslararası göç hareketliliğii açısından farklı karakteristik özellikler taşımaktadır. Meksika-ABD göç koridoru yalnızca Meksikalılar için değıl Orta ve Güney Amerika'dan Kuzey Amerika'ya göç etmek isteyen tüm ülkeler için de bir geçiş noktasıdır. Öyle ki literatür Meksika-ABD göç koridorunu Meksikalılardan ziyade Orta ve Güney Amerikalı göçmenler açısından incelemektedir.

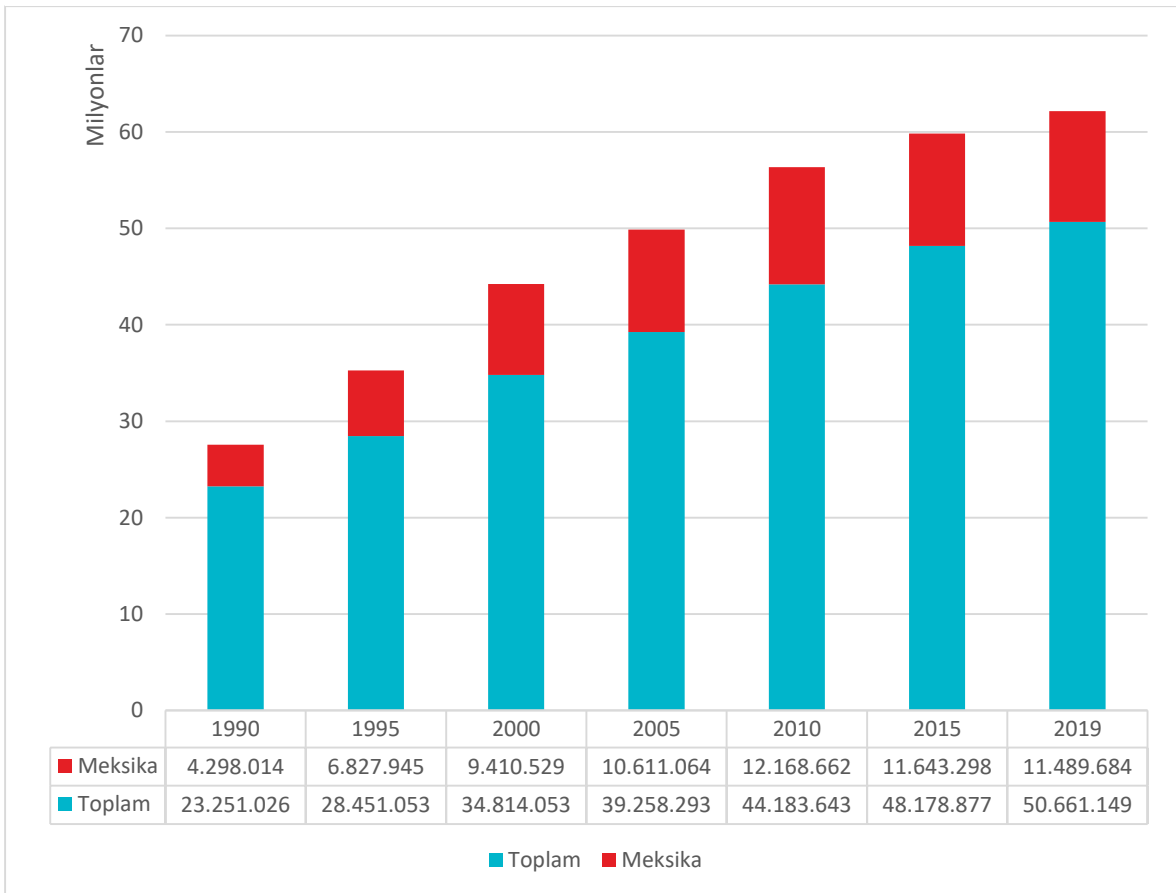
3.2.1 Meksikalı Göçü: İstatistikî Veriler

Kaynak ülkesi Meksika, hedef ülkesi Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olan göç koridorunda yaşanan uluslararası göç hareketliliğii dünyanın en büyük göç koridorunu temsil etmektedir. Göç konusunda iki ülke arasında uzun ve karmaşık bir hikâye bulunmaktadır. Meksikalıların ABD'ye göçü 1848 yılında Meksika-ABD savaşının bitimiyle başlamıştır. Büyük göç olarak sayılabilecek miktarda Meksikalı göçünün ABD'ye ne zaman başladığı bilinmemekle birlikte Meksikalı göçmenler arasındaki network başta olmak üzere ABD'nin

sunmuş olduğu görece yüksek ücretler ve iş imkânlarının da etkisiyle 20. yüzyılda Meksika'dan ABD'ye göç artarak devam etmiştir.²⁴⁰

Meksika'dan ABD'ye göç hafif dalgalanmalar seyretse de dünya göç koridorları arasında her zaman ilk sıralarda olmuştur. Grafik 38'de 5 er yıllık dönemler ile 1990-2019 yılları arasında Meksika-ABD göç koridorunda yaşanan uluslararası göç hareketliliği ve ABD'de toplam göçmen sayıları sunulmuştur.

Grafik 38: 1990-2019 Yılları Arasında ABD'de Toplam ve Meksikalı Göçmen Sayısı

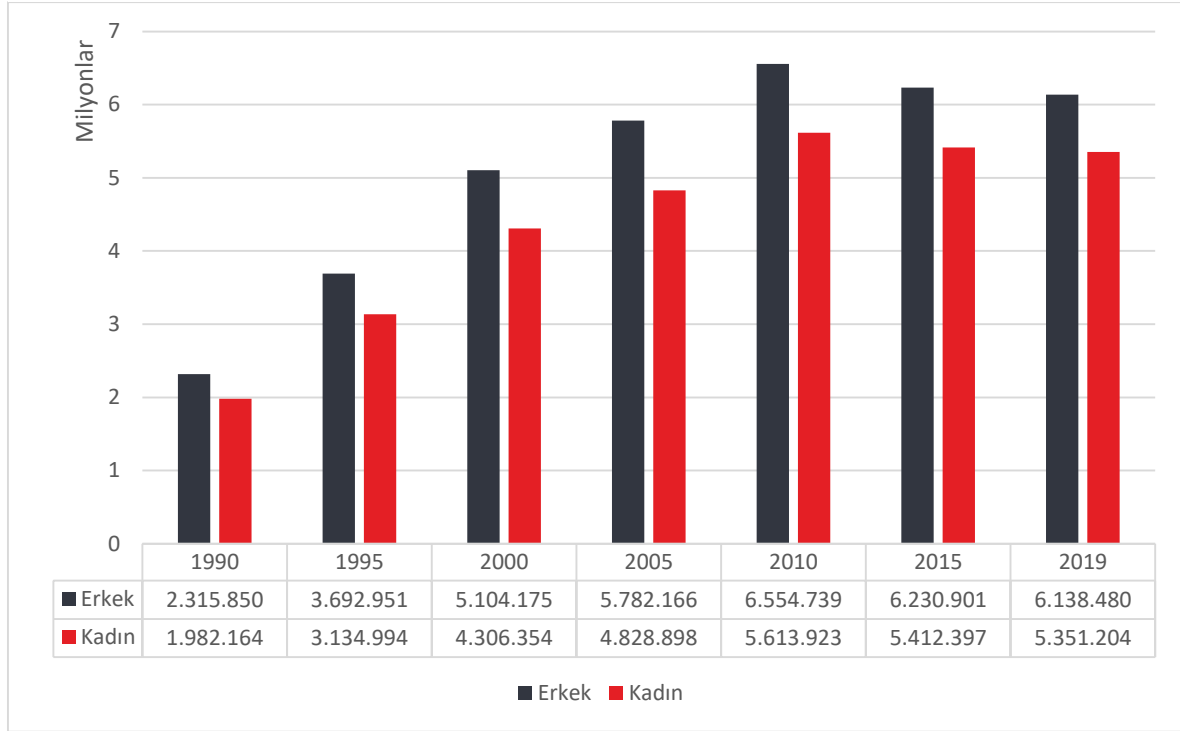
Kaynak: UN DESA, 2019c

Meksika'dan ABD'ye gerçekleştirilen göç hareketliliği; 1990 yılından 2010 yılına kadar artarak devam etmiş ancak 2010 yılından sonra görece azalarak devam etmiştir. Diğer taraftan Meksikalı göçmen sayısının toplam göçmen sayısı içerisinde her yıl yaklaşık %20 olduğu tabiatıyla ABD'de her beş göçmenden birinin Meksikalı olduğu göz önüne alındığında söz konusu göç koridorunun büyüklüğü göze çarpmaktadır.

²⁴⁰ Escamilla-Guerrero, David; **Initial Determinants of Mexican Mass Migration**, Unpublished Manuscript, London School of Economics (LSE), London 2018, ss. 1-75.

Grafik 39’da 5 er yıllık dönemler ile 2000-2019 yılları arasında Meksika-ABD göç koridorunda yaşanan uluslararası göç hareketliliği cinsiyet bazlı Meksikalı göçmen sayıları ile sunulmuştur.

Grafik 39: 1990-2019 Yılları Arasında ABD'de Cinsiyet Bazlı Meksikalı Göçmen Sayısı

Kaynak: UN DESA, 2019b

Her dönem erkek göçmen sayısı fazla olmakla birlikte süreç içerisinde kadın göçmenler ile erkek göçmenler sayısındaki artış paralellik göstermektedir ve kadın ile erkek göçmen sayıları bir birine yakınsamaktadır.

3.2.2 Belirleyiciler

Meksika-ABD göç koridorunun belirleyicilerine Meksika açısından baktığımızda karşımıza çıkan resimde farklı renkler görünmektedir. Bölgede bulunan diğer ülkelerin aksine Meksika'nın nüfus artış hızı son 20 yıldır düşüş sergilemektedir. Çoğu tahminlere göre ABD'de yaşayan Meksika doğumlu nüfus son on yıldır düşüş göstermektedir. Aynı zamanda Meksika'ya dönüşler, Meksika'dan göçü aşmış durumdadır.²⁴¹ Dolayısıyla demografik açıdan bir belirleyici söz konusu değildir.

²⁴¹ <https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/immigrants-countries-birth-over-time> (Erişim Tarihi 02.09.2020); <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/06/28/what-we-know-about-illegal-immigration-from-mexico/> (Erişim Tarihi 02.09.2020).

ABD'nin kişi başına düşen milli geliri 1960 yılından bu yana her dönem Meksika'dan yüksek olmakla birlikte aradaki fark özellikle 1980'lerden sonra giderek artmıştır. 2019 yılına gelindiğinde ABD'de kişi başına düşen gelir 65,118.4 USD iken Meksika'da 9,863.1 USD'dir.²⁴² Dolayısıyla ekonomik açıdan kişi başına düşen gelir bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte ABD ekonomisi göçmen işçiler için adeta mükafat rolü görmektedir. ABD ekonomisi; düşük işsizlik oranı (örneğin 2019 Temmuz-2020 Şubat arası dönemde işsizlik oranı %3.5 ile %3.7 arasında seyretmiştir²⁴³) ile birlikte sunmuş olduğu hızlı para kazanma fırsatları ve iş imkânları ile Meksika-ABD göç koridorunda önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴⁴

Meksika-ABD göç koridorunun belirleyicilerine ABD açısından baktığımızda karşımıza çıkan resimde üç temel belirleyici görünmektedir. Bunlar ailevi/network; ABD politikaları ve ekonomisidir. Mezkûr göç koridorunda; aile ve network ABD'ye gerçekleştirilen uluslararası göç hareketliliğinde iş fırsatları, yaşam koşulları ve uyum konusunda göçmenlere sağlamış olduğu önemli bilgiler ile önemli belirleyici olarak belirmektedir. Dahası tanıdıklar (aile veya network); yalnızca bilgi akışı değil aynı zamanda barınma, finansal yardım ve göçmenlerin gelişini kolaylaştıracak diğer konularda destek sağlamakta hatta bazen göç organizasyonunda ve kaçakçı ücretlerinde yardımcı olmaktadır.²⁴⁵

3.2.2.1 Orta Amerika Ülkesi Olarak Meksika

Orta Amerika'nın en önemli ülkesi olan Meksika her konuda olduğu gibi uluslararası göç konusunda da bölgede önemli bir aktördür. Göç konusunda Orta Amerika'nın belirleyicileri aynı zamanda Meksika'yı da etkilemektedir. Bu doğrultuda Meksika-ABD göç koridorunun belirleyicilerini Orta Amerika çerçevesinde incelemek önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

²⁴² <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=US-MX> (Erişim Tarihi: 02.09.2020).

²⁴³ Ancak tüm dünyada hızla yayılan Covid-19 ABD'de etkisini göstermiş işsizlik oranı Nisan 2020'den itibaren %10'un üzerine çıkmıştır. <https://www.statista.com/statistics/273909/seasonally-adjusted-monthly-unemployment-rate-in-the-us/#:~:text=U.S.%20monthly%20unemployment%20rate&text=Unemployment%20fell%20from%209.6%20percent%20in%202010%20to%203.7%20percent%20in%202019.> (Erişim Tarihi: 04.09.2020).

²⁴⁴ Capps, Randy vd.; **From Control To Crisis Changing Trends And Policies Reshaping U.S.-Mexico Border Enforcement**, Migration Policy Institute (MPI), 2019, ss. 25-26.

²⁴⁵ Capps, Randy vd.; **a.g.e.**, s. 19.

3.2.2.1.1 Coğrafya

Meksika-ABD göç koridorunun dünyada bulunan diğer göç koridorlarından önemli bir farklılığı bulunmaktadır. Meksika, ABD'nin 1954 mil yani 3.145 km kara sınırı²⁴⁶ ile Orta Amerika'dan ABD'ye kara üzerinden göç etmek isteyen tüm ülke göçmenlerinin geçmek zorunda oldukları güzergâhta bulunmaktadır. Dolayısıyla her ne kadar Meksika-ABD göç koridoru Meksika'dan ABD'ye göç eden kişileri ifade etse de söz konusu güzergâh Orta Amerika ülkeleri için de kullanılmaktadır. Bu minvalde coğrafya en önemli belirleyicilerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2.2.1.2 Şiddet, Güvensizlik, Yozlaşma ve Politik İstikrarsızlık

Günümüzde; Orta Amerika, Meksika ve Karayipler'den kuzeye doğru göç eğiliminin devam ettiği görülmektedir. Meksika ABD'ye her yıl binlerce göçmen göndererek birinci kaynak ülke durumunu korumaktadır. Ayrıca ABD'nin güney sınırına kuzeyden gelen göçmenler için önemli bir transit ülkedir. Diğer taraftan ABD tarafından göçe ilişkin sıkı uygulamalar, Meksika'nın gelişen ekonomisi ve yükselen eğitim seviyesi ile ABD'ye ulaşmayan uluslararası göçmenlerin de etkisiyle Meksika giderek önemli bir hedef ülke konumuna gelmektedir.²⁴⁷ Meksika'da, 2010 yılında 970 bin civarında olan yabancı doğumlu kişi sayısı 2019 yılında bir milyonun üzerine çıkmıştır. Yabancı doğumluların bir kesimi Kuzey Amerikalı iken diğer büyük bir kesimi ise kaynak ülkesi Latin Amerika ve Karayipler'de bulunan ülkelere oluşan uluslararası göçmenlerdir.²⁴⁸ Ancak, ABD açık ara fark ile Orta Amerikalı uluslararası göçmenlerin en popüler hedef ülkesidir (2017 yılında Orta Amerikalı göçmenlerin %90'ından fazlası ABD'de yaşamaktadır).²⁴⁹ İşsizlik, fakirlik ve aile birleşimleri Orta Amerika'dan göçün önemli belirleyicileri olmaya devam etmektedir.²⁵⁰ Yine şiddet ve güvensizlik Orta Amerika ülkeleri için önemli bir belirleyicidir. Örneğin; 2018 yılında her 100.000 kişide 51 cinayet El Salvador'da, 41 cinayet Honduras'ta ve 22

²⁴⁶ <https://www.nationalgeographic.org/media/tijuana-border-fence/#:~:text=The%20border%20between%20the%20United%20States%20and%20Mexico%20stretches%203%2C145.wire%20or%20tall%20steel%20barriers> (Erişim Tarihi: 03.09.2020); Ayrıca Bkz.: <https://www.usatoday.com/story/news/politics/border-issues/2017/09/19/wall-how-long-us-mexico-border/676001001/> (Erişim Tarihi: 03.09.2020).

²⁴⁷ <https://www.migrationpolicy.org/article/protection-and-reintegration-mexico-reforms-migration-agenda> (Erişim Tarihi: 01.09.2020).

²⁴⁸ UNDESA, 2019c; a.g.e.

²⁴⁹ IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020, s. 104.

²⁵⁰ <http://www.fao.org/americas/noticias/ver/en/c/1174658/> (Erişim Tarihi: 01.09.2020).

cinayet Guatemala’da görülmektedir. Aynı şekilde yozlaşma ve politik istikrarsızlık da önemli diğer bir belirleyici olarak değerlendirilmektedir.²⁵¹

3.2.2.1.3 İklim Değişikliği ve Kuraklık

İklim değişikliği ve kuraklık Orta Amerika (Kurak Koridor olarak adlandırılan; El Salvador, Guatemala, Honduras ve Nikaragua)’da önemli bir sorun olarak değerlendirilmekte ve diğer olumsuz etkilerinin yanında özellikle ekonomik açıdan tarımla uğraşan kişileri etkilemektedir.²⁵² Meksika’da da gözlemlenen kuraklık ve çölleşme ABD-Meksika göç koridoru açısından belirleyicilerden biridir. Ülkenin kurak bölgelerinde yoksullaşmaya sebebiyet vererek insanların ekonomik amaçlarla ABD’ye göç etmesine neden olmaktadır.²⁵³ ABD-Meksika göç koridoru açısından; Meksika’yı transit ülke olarak kullanan diğer Orta Amerika ülkeleri ile birlikte önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁵⁴

3.2.2.1.4 Yasadışı Kurumsallaşma

Meksika-ABD arasındaki uluslararası göç hareketliliğini ifade eden mezkûr koridorun diğer koridorlardan belirleyici olarak önemli farklardan bir diğeri ise daha önce de belirtildiği üzere söz konusu koridorda oluşan yasa dışı kurumsallaşmadır.

Meksika-ABD göç koridoru; uluslararası göçmen yoğunluğu nedeni ile uluslararası suç çeteleri tarafından karlı bir bölge olarak görülmektedir. Dolayısıyla kaçakçılık ağının en gelişmiş olduğu koridorlardan biridir. Mezkûr göç koridorunda; grupları sınırdan kaçırmak için rüşvetten, gaspa kadar uzanan birçok uluslararası göçmenin göçmen kaçakçılığı nedeniyle mağdur olduğu bilinmektedir. Özellikle Meksika’da genellikle uyuşturucu kaçakçılığı ile uğraşan örgütler tarafından yönetilen göçmen kaçakçılığı ağı nedeniyle

²⁵¹ Capps, Randy vd.; **a.g.e.**, s. 17, 18.

²⁵² <https://catholicclimatemovement.global/nearly-60-of-migrants-from-guatemalas-dry-corridor-cited-climate-change-and-food-security-as-their-reason-for-leaving/> (Erişim Tarihi 02.09.2020); <http://www.fao.org/in-action/agronoticias/detail/en/c/1024539/> (Erişim Tarihi 02.09.2020).

²⁵³ Colunga, Monica & Fernanda, Rivera; **Drought and Mexico-US Migration**, En F. Gemenne, P. Brücker & D. Ionesco (eds.), The State of Environmental Migration 2011, Paris: IDDRI, 2012, ss. 91-106. Ayrıca, Meksika’da kuraklığın göç üzerinde 1990’larda belirleyici olabileceği ifade edilmiştir. Bkz.; <https://environmentalmigration.iom.int/climate-change-and-migration-two-case-studies-mexico> (Erişim Tarihi: 02.09.2020).

²⁵⁴ <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0209808> (Erişim Tarihi 01.09.2020); <https://www.aljazeera.com/ajimpact/dry-thrive-climate-change-spurs-mexicans-change-crops-200221164018321.html> (Erişim Tarihi 01.09.2020);

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/apr/06/us-mexico-immigration-climate-change-migration> (Erişim Tarihi 02.09.2020).

uluslararası göçmenler fiziksel ve seksüel saldırılara, işkenceye ve adam kaçırmaya maruz kalmaktadır.²⁵⁵

Göçmen kaçakçılığı uzun süredir Guatemala gibi Orta Amerika ülkelerinden ABD'ye düzensiz göçü kolaylaştırmaktadır. Hedef ülkelere uluslararası göçmenleri ulaştırmak için özellikle tarihsel olarak kaçakçılığın ağırlıklı olduğu, Guatemala'nın transit ülke olarak kullanıldığı düzensiz göçmen akışı yerelde Coyoterismo olarak bilinmektedir. Latin Amerika'da uluslararası göçmenlerin kaçakçılığa maruz kalarak hedef ülkelere doğru seyahatleri öncesinde bölge içerisinde bulunan ülkelere giriş izni veren vize rejimine ilişkin endişe giderek artmaktadır.²⁵⁶ Diğer taraftan dünyanın pek çok noktasında olduğu gibi birçok insan maalesef Orta Amerika boyunca düzensiz göç seyahati sırasında ölmektedir.²⁵⁷

3.2.2.2 ABD'nin Yakın Dönem Göç Politikası

ABD'nin Meksika-ABD göç koridoruna ilişkin yakın dönemde izlemiş olduğu göç politikasını önleyici ve destekleyici politika olarak iki ayrı başlık altında incelemek mümkündür. Bununla birlikte yakın zamanda iki ülke arasında gelişen ilişkilere değinilmesi ABD'nin politikasının anlaşılmasında fayda sağlayacaktır.

3.2.2.2.1 Destekleyici ABD Göç Politikası: Subliminal Mesaj

ABD yönetimleri; sınır güvenliğini sağlamak ve uluslararası yükümlülükler ile yasal yükümlülüklerden dolayı kırılgan göçmenleri koruyarak göç konusunda caydırıcı politikalar izleme arasındaki dengeyi bulma hususunda politika geliştirme noktasında zorlanmışlardır. ABD, her ne kadar çeşitli yasal yollar ile yetişkin göçmenlere yönelik caydırıcı yollar benimse de çocuklar ve aileler konusunda, ABD sınır güvenliği ve göç politikaları, göç etmeyi teşvik edici niteliktedir. Örneğin refakatsiz göçmen çocuklara Mülteci Yerleştirme Ofisi (Office Of Refugee Resettlement, ORR)²⁵⁸, ABD'de bulunan tanıdık, ebeveyn ya da

²⁵⁵ Gabriella, Sanchez; "Mexico", In: Triandafyllidou, A. and M.L. McAuliffe (eds.); **Migrant Smuggling Data and Research: A Global Review of the Emerging Evidence Base**, Volume 2. IOM, Geneva 2018, ss. 143-166.

²⁵⁶ Velasco, Soledad Álvarez; "Ecuador", In: Triandafyllidou, A. and M.L. McAuliffe (eds.); **Migrant Smuggling Data and Research: A Global Review of the Emerging Evidence Base**, Volume 2. IOM, Geneva 2018, ss. 167-193.

²⁵⁷ <https://missingmigrants.iom.int/region/americas> (Erişim Tarihi: 01.09.2020).

²⁵⁸ ABD Kongresi, 250.000'den fazla yerinden edilmiş Avrupalı'nın ülkeye kabulü akabinde 1948 yılında ilk mülteci yasasını yürürlüğe koymuştur. Söz konusu yasa ile yerlerinden edilmiş 400.000 Avrupalının daha kabul edilmesini sağladı. Daha sonra, komünist rejimlerden (çoğu Macaristan, Polonya, Yugoslavya, Kore ve Çin) kaçan kişilerin kabulü için ve 1960'larda Fidel Castro'dan kaçan Kübalılar için yasalar kabul edilmiştir.

diğer potansiyel sponsorlar bularak yardımcı olmakta ve göç sürecini kolaylaştırıcı rol oynamaktadır.²⁵⁹ Diğer taraftan ABD yönetimlerinin sığınmacıları engellemeye yönelik girişimleri kamuoyu, mahkemeler ya da ABD Kongresi tarafından ya durdurulmakta ya da ertelenmektedir. Dolayısıyla sığınmacılara; adeta hükümet sizi durduracak bir yol bulmadan önce ülkeye gelin mesajı subliminal olarak verilmektedir.²⁶⁰ Durum böyle olmakla birlikte Trump yönetimi Meksika göç koridoruna ilişkin adımlar atmayı sürdürmüştür.

3.2.2.2.2 Önleyici ABD Göç Politikası: Meksika'da Kal

Son dönemde ABD'nin Meksika'ya ilişkin izlemiş olduğu politika, göçe olumsuz bakışı yansıtmaktadır. ABD'nin güney sınırında yaşanan yoğun düzensiz göç akışını engellemek amacıyla ABD Başkanı Donald Trump'ın "Meksika'da Kal" politikası olarak da bilinen ve Ocak 2019'da uygulamaya geçen Göçmen Koruma Protokollerine (Migrant Protection Protocols, MPP) göre; Meksika'dan ABD'ye yasadışı, belgesiz giriş yapmaya çalışan sığınmacılar yasal olarak ABD'ye kabul edilene kadar Meksika'da kalmak zorunda bırakılmıştır. Bu süreç içerisinde Meksika, söz konusu göçmenlere kendi ülkesinde tanıdığı olduğu statüyü dikkate alarak gerekli yardımları sağlamaktadır. Her ne kadar politika; kırılğan grupta yer alan engelli, hamile, LGBTQ (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel, Eşcinsel) gibi göçmenleri kapsamasa da uygulama da öyle görünmemektedir. Dahası politikanın, ABD'nin göçmen çocukları ve aileleri koruyan yasal düzenlemelerini de baltaladığı ifade edilmektedir. Söz konusu politikayı destekleyenler olduğu gibi desteklemeyenler de bulunmaktadır.²⁶¹

Söz konusu mültecilerin yeniden yerleşimi için kamu-özel rollerinin temelini oluşturan ABD'deki özel etnik ve dini kuruluşlar yardım etmiştir.

Nisan 1975'te Vietnam'ın düşüşüyle ABD, yüz binlerce Hindicini (Myanmar, Laos, Kamboçya, Vietnam, Tayland, yarımada Malezya'sı ve Singapur'u kapsayan bölge)den gelen kişilerin yeniden yerleştirme zorluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Sonuç olarak Kongre, tüm mülteciler için yeniden yerleştirme hizmetlerini standartlaştıran 1980 Mülteci Yasasını kabul etmiştir. Bu Kanun, mültecilerin düzenli ve acil olarak kabul edilmesi ile mültecilerin yeniden yerleştirilmesi için federal yardıma izin vermiştir. Mülteci Yasası, Mülteci Yeniden Yerleşim Bürosu (ORR) için yasal dayanağı sağlamıştır.

1975 yılından itibaren ABD, yaklaşık %77'si Çinlindi veya eski Sovyetler Birliği vatandaşı olmak üzere 3 milyondan fazla mülteciyi yeniden yerleştirmiştir. <https://www.acf.hhs.gov/orr/about/history> (Erişim Tarihi: 03.09.2020).

²⁵⁹ Capps, Randy vd.; **a.g.e.**, s. 20.

²⁶⁰ Capps, Randy vd.; **a.g.e.**, s. 25.

²⁶¹ <https://www.dhs.gov/news/2019/01/24/migrant-protection-protocols> (Erişim Tarihi: 03.09.2020);

<https://americasvoice.org/blog/remain-in-mexico-mpp/> (Erişim Tarihi: 03.09.2020);

<https://www.reuters.com/article/us-usa-immigration-mexico/trumps-remain-in-mexico-immigration-policy-allowed-to-proceed-temporarily-idUSKCN20M2SC> (Erişim Tarihi: 03.09.2020);

<https://www.panoramas.pitt.edu/news-and-politics/policy-analysis-migrant-protection-protocol> (Erişim Tarihi: 03.09.2020); <https://www.ntv.com.tr/dunya/trumpin-meksikada-kal-uygulamasi-iki-eyalette-durduruldu,z3k1gs11D0WpvJWLBendDw> (Erişim Tarihi: 03.09.2020).

ABD Başkanı Donald Trump'ın Meksika'dan gelen göçe ilişkin olumsuz bakışı yeni değildir. Trump'ın seçim kampanyasından biri ABD-Meksika sınırına duvar inşa etmektir. Meksika'dan gelen düzensiz göç akışını durdurmak ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi yasadışı faaliyetlerin önüne geçilmesi için fiziksel duvarın şart olduğunu belirten Trump, devletten yeterli desteği alamamıştır. Trump'ın fiziksel duvar fikrini destekleyenler olduğu gibi söz konusu düşünceye karşı olanlar da bulunmaktadır.²⁶² ABD Kongresinin Trump'ın duvar inşaatı için talep ettiği bütçeye onay vermemesi üzerine, Trump destekçisi bir grup tarafından GoFundMe kampanyası ile elde edilen kazançla duvar inşaatına başlanmıştır.²⁶³ Trump çeşitli girişimlerle sağlamış olduğu fonlar ile duvar inşaatına devam etmektedir.²⁶⁴

Aslında Trump'ın Meksika göç koridoruna ilişkin izlemiş olduğu politika sürpriz karşılanmamalıdır. ABD'de geleneksel olarak var olan iki kutuplu parti düzeninde sosyal liberalizm ve sosyal demokrasiyi savunan Demokrat Parti temsilcileri yani Demokratlar, göçe ilişkin ılımlı bir bakış açısına sahipken muhafazakârlık ve ekonomik liberalizmi savunan Cumhuriyetçi Parti temsilcileri yani Cumhuriyetçiler göçe ilişkin karşı duruşları ile bilinmektedir. Bir Cumhuriyetçi Parti temsilcisi olarak Trump'ın göçe karşı olumsuz bakışı, göç karşıtı söylemleri ve göçe karşı izlemiş olduğu görece olumsuz politikalar aynı zamanda temsil etmiş olduğu parti bakışının yansımasıdır.²⁶⁵

Demokrat Parti temsilcileri ile Cumhuriyetçi Parti temsilcilerinin göçe karşı bakışının en güzel örneklerinden biri; Trump öncesi ABD başkanı Barack Obama döneminde getirilen çocuk yaşta ABD'ye gelmiş olan gençlere yönelik verilen iki yıllık çalışma izni programının, Trump tarafından, durdurulmasının gündeme getirilmesidir.²⁶⁶ Yine her ne kadar Trump döneminde sınır dışı edilen kişi sayısı Obama dönemi ile mukayese edildiğinde düşük olsa

²⁶² <https://www.bbc.co.uk/newsround/46811167> (Erişim Tarihi: 03.09.2020);

<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-46824649> (Erişim Tarihi: 03.09.2020);

<https://www.reuters.com/article/us-usa-immigration-wall-decision/trumps-spending-for-border-wall-rejected-by-u-s-appeals-court-idUSKBN23X2P3> (Erişim Tarihi: 03.09.2020).

²⁶³ <https://www.trthaber.com/haber/dunya/trump-destekcileri-abd-meksika-sinirina-duvar-insa-ediyor-417403.html> (Erişim Tarihi: 03.09.2020).

²⁶⁴ <https://www.washingtonpost.com/graphics/2020/national/immigration/border-wall-progress/> (Erişim Tarihi: 03.09.2020).

²⁶⁵ Gülada, Mehmet Ozan; "Donald Trump'ın Göçmenlere Yönelik İnşa Edilmesi Planlanan Meksika Duvarı ve Propaganda Karikatürlerindeki Sunumu", **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, 2019, ss. 78-108.

²⁶⁶ <https://www.nytimes.com/video/us/politics/10000006315917/trump-shutdown-immigration-video.html> (Erişim Tarihi: 08.09.2020).

da gözaltı merkezlerinde tutulan kişi sayısı oldukça yüksektir. Öyle ki gözaltı merkezlerinin kapasite üstü çalışması hasebiyle hijyen açısından kaygılar söz konusu olmuştur.²⁶⁷

3.2.2.2.3 Gelişen İlişkiler

Meksika-ABD göç koridorunda iki ülke arasındaki ilişkiler yakın zamanda yeniden şekillenmiştir. 2019 yılının Mayıs ayında Donald Trump'ın Meksika'nın ithalatına uygulanan gümrük tarifelerini %25'e çıkaracağına ilişkin açıklaması sınırdaki düzensiz göçmenlere ve sığınmacı başvurularına dair ikili görüşmeleri başlatmıştır. Kısa zaman sonra 7 Haziran 2019'da ABD-Meksika Ortak Deklarasyonu imzalanmıştır. 2000'lerin başından itibaren göç sistemini değişen göç akışlarına ve ABD'den gelen baskılara göre geliştiren Meksika söz konusu deklarasyonda; insani nedenlerden ve uluslararası yükümlülükten dolayı ABD'den geri gönderilen Meksikalı olmayan sığınmacıları kabul etme, Göçmen Koruma Protokolleri (MPP)nden kaynaklanan sorumlulukları yerine getirme, sınır güvenliğini artırmak ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi yasa dışı faaliyetlerle mücadele konusunda ABD ile yakın çalışmak gibi birçok hususu yüklenmiştir.²⁶⁸ Mezkûr bildirme olumlu etkilerini kısa sürede göstermeye başlamış düzensiz göç görece azalmıştır. Covid-19 pandemisi nedeniyle iki ülke kendi çıkarları doğrultusunda kararlar alsa da Meksika-ABD göç koridorunun yönetimine ilişkin ilişkiler gelişerek devam etmiştir.²⁶⁹

3.2.3 Değerlendirme

Meksika-ABD arasındaki göç koridorunun belirleyicileri sınıflandırılmış başlıklar altında yukarıda ele alınmıştır. Massey ve Espinosa²⁷⁰ tarafından yapılan bir çalışma da incelenen belirleyicileri destekler niteliktedir. Şöyle ki Massey ve Espinosa tarafından; Meksika-ABD göç koridoruna dair uluslararası göç teorilerini (Neoklasik Ekonomi Kuramı, Göçmen İşgücünün Yeni Ekonomi Kuramı, Bölünmüş İşgücü Piyasası Teorisi, Sosyal Sermaye Teorisi ve Dünya Sistemleri Teorisi) ve Meksika'dan ABD'ye en çok göç veren 25 topluluğu baz alarak demografik, ekonomik, politik göstergeler üzerinden mezkûr göç

²⁶⁷ Deniz, Rukiye; **1789'dan 2020'ye Fransa'nın Göç Politikaları**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020, s. 51.

²⁶⁸ G. Ruiz Soto, Ariel; **One Year after the U.S.-Mexico Agreement Reshaping Mexico's Migration Policies**, Migration Policy Institute (MPI), Washington 2020, ss. 1-5.

²⁶⁹ G. Ruiz Soto; **a.g.e.**, ss. 1-5.

²⁷⁰ Douglas, Massey, and Kristin E. Espinosa; "What's Driving Mexico-U.S. Migration? A Theoretical, Empirical, and Policy Analysis", **American Journal of Sociology**, Vol. 102, No. 4, 1997, ss. 939-999.

hareketliliğinin itici belirleyicilerini saptamak amacıyla yapılan çalışmada dikkate alınan hususlar ve ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

➤ Meksikalı göçmenler kendi ülkelerinde kazanmayı bekledikleri gelir ile ABD'ye göç etmeleri durumunda kazanmayı bekledikleri geliri mukayese ederek aradaki farkı değerlendirmekte ve eğer ABD lehine pozitif fark çıkarsa Meksikalı işçiler göç kararı almaktadır (Neoklasik Ekonomi Kuramı). Çalışmada; kazancın hesaplanmasında yetkinlikler, deneyimler, kayıtlılık/kayıtdışılık, göç maliyeti, tanıdık/sosyal bağlar/ilişkiler, eğitim ve sağlık imkânları hususlarının dikkate alındığı belirtilmiştir.

➤ Meksikalı göçmenler ABD'de yaşayan tanıdıkları/akrabaları ve/veya ABD'ye göçü kolaylaştırıcı rol oynayan kurumların olması halinde göçün maliyeti ve riski azalacağı için göç kararı almaktadır (Sosyal Sermaye Teorisi). Çalışmada; aile birleşimi, ABD'de doğan ya da bulunan çocuğun olup olmadığı, aile bireylerinden ya da akrabalarından ya da tanıdıklardan ABD'de bulunan olup olmadığı, ABD'den bilgi akışı sağlayan networklerin olup olmadığı hususlarının dikkate alındığı ifade edilmiştir.

➤ Meksikalı göçmenler yalnızca daha fazla kazanç elde edeceklerini düşündükleri için değil aynı zamanda oluşabilecek ekonomik risklere karşı gelir alternatiflerini artırmak, yeni gelir kapıları elde etmek ve yeni sermayeye ulaşmak hülusa ek kazançlar elde etmek için göç kararı almaktadır (Göçmen İşgücünün Yeni Ekonomi Kuramı). Çalışmada; Meksika'da oluşan enflasyon, Meksika Pesosunun²⁷¹ ABD doları karşısındaki yıllık değişimi, faiz oranları, alt yapı, tarımsal ekonomi²⁷² hususları dikkate alınmıştır.

➤ Meksikalı göçmenler; ABD'de sanayi sonrası ekonomik hayatın doğal bir uzantısı olarak ortaya çıkan işgücü talebini doldurmak amacıyla başka bir ifade ile ABD'nin gelişmiş ekonomik yapısının doğasından kaynaklanan kalıcı göçmen işgücü talebini karşılamak amacıyla göç kararı almaktadır (Bölünmüş İşgücü Piyasası Teorisi). Çalışmada; ABD'nin istihdamda yıllık büyüme oranı, yeni oluşan mesleklerde Meksikalı göçmen işçiler için daha yüksek talep oluşturma hususları dikkate alınmaktadır.²⁷³

²⁷¹ Meksika para birimi.

²⁷² Tarım sektörüne ilişkin, demografik yapıya bağlı toprak dağılımı, yeni toprak alım imkânları, yatırımlar vb. hususları kapsamaktadır.

²⁷³ Aslında yıllık olarak Meksikalı göçmenlerin yoğunlaştığı mesleklerde istihdam oranları dikkate alınmak istenmiş ancak veri mevcut olmadığı için değerlendirilememiştir.

➤ Meksikalı göçmenler; kapitalizmin doğası gereği gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerin olduğu iki kutuplu yapıda ABD'nin gelişmiş kutbu temsil etmesinden ötürü üretken güçten kaynaklı sunmuş olduğu iş imkânları dâhil avantajlardan faydalanmak için göç kararı almaktadır (Dünya Sistemleri Teorisi). Dolayısıyla Göçmen İşgücünün Yeni Kuramı gibi Dünya Sistemleri Kuramı da topluluk düzeyindeki göstergeler, belirleyiciler ile bağlantılıdır. İki model de göçün, ulusal ve uluslararası piyasalardan bağlantısız olarak geri kalmış, durgun alanlardan ziyade gelişmişlik açısından ekonomik sancılar içinde olan topluluklardan kaynaklandığını değerlendirmektedir. Çalışmada; ücret oranları, serbest meslek düzeyleri, kadınların istihdam oranları ve alt yapı (kurulmuş olan yollar, okullar, bankalar vb.) hususları dikkate alınmıştır.

Yukarıda belirtilen hususlar ve Meksika'dan ABD'ye ilk gelen, sonrasında gelen ve ABD'den Meksika'ya dönen kayıtlı ve kayıtsız Meksikalı göçmenler ile yapılan anket çalışması göz önünde bulundurularak Meksika'dan ABD'ye göçün üç temel belirleyicisinin (sosyal sermaye oluşumu, beşeri sermaye oluşumu ve piyasa birleştirilmesi) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Birinci belirleyici; daha önce ABD'de yaşayan biri ile ilgisi/iletişimi/bağı olmasını ifade eden sosyal sermaye oluşumudur. Örneğin ankete katılan yetişkin Meksikalıların yaklaşık yarısının ABD'de yaşayan birisi ile ilgisi bulunmaktadır.

İkinci belirleyici; özellikle kayıtsız göçmenler için daha önce çalışma, yaşama, sınırı geçme gibi göç tecrübesi olan kişilerin daha fazla göç etme eğiliminde olmasını ve tecrübeli insanların seyahatleri kapsamında yanında getirdikleri kişilere de tecrübe yaşatarak göç etme eğilimlerini artırdığını ifade eden beşeri sermaye oluşumudur. Beşeri sermaye ülkeye giriş çıkış, iş bulma gibi hususlarda değerli bilgiler içermektedir. Örneğin, ankete katılan her üç Meksikalı göçmenden biri yaşamının bir noktasında bir şekilde ABD'de bulunmuştur.

Son belirleyici ise; küresel kapitalist ekonominin etkisi ile ABD ve Meksika arasında artarak gelişen ekonomik ilişkiler ve bağımlılıktır. Örneğin; ABD, Kanada ve Meksika arasında 1992 yılında Washington'da imzalanan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)²⁷⁴ bunun bir örneğidir.

²⁷⁴ Her ne kadar ABD başkanı Donald Trump tarafından ABD'nin en kötü anlaşması olarak nitelendirilse de ABD Başkanı Donald Trump'ın talebiyle Ağustos 2017'de yeniden müzakereye açılan NAFTA, yaklaşık 1,5 yıl süren sert pazarlıkların ardından önemli değişikliklere uğramıştır. NAFTA'nın yerini 1 Temmuz 2020 tarihinde yürürlüğe giren ABD-Meksika-Kanada Anlaşması (USMCA) almıştır. Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi; **Bizim Amerikamız**; Sayı 12, Ocak 2020; Ayrıca Bkz: <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement> (Erişim Tarihi: 02.09.2020).

Meksikalı göçmenler özellikle işgücü açısından ABD'yi olası tehditler ve risklere karşı güvence şeklinde bir gelir kapısı olarak değerlendirmektedir. Sonuç olarak ABD-Meksika göç koridoruna neoklasik ekonomik bakış açısından ziyade risklerin minimizasyonu ve hanehalkı gelirlerini çeşitlendirme (göçün yeni ekonomi kuramı) yaklaşımı hâkim görünmektedir.

Bu bağlamda Amerika-Meksika göç koridorunda öne çıkan belirleyiciler; coğrafi yakınlık, iki ülke arasındaki ilişkiler, ABD'nin izlemiş olduğu göç politikası, ABD ekonomisinin sunmuş olduğu imkânlar, ABD'de bulunan Meksikalı göçmenler ile Meksika'da yaşayan tanıdıkları/akrabaları arasındaki network ve Meksikalıların göç tecrübesidir.

3.3 AFRİKA BÖLGESİ: CEZAYİR-FRANSA GÖÇ KORİDORU VE BELİRLEYİCİLERİ

Cezayir-Fransa göç koridorunu incelemeden önce yakın dönemde Afrika'da, göçmen işgücü hareketliliğine ilişkin genel duruma bakmak bölge hakkında fikir sahibi olmaya yardımcı olacaktır. Bu minvalde, Doğu, Güney, Batı ve Merkez Afrika hakkında kısa bir bilgi paylaşımı yapılacaktır. Akabinde mezkûr göç koridoru ve belirleyicilerine özel olarak değinilecektir.

Doğu Afrika'dan, Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (CCASG) üyesi ülkelere (Bahreyn, Kuveyt, Katar, Umman, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri) ciddi şekilde artan bir göçmen işçi hareketliliği söz konusudur.²⁷⁵ Körfez Ülkelerinde ev hizmetleri, inşaat ve diğer hizmet sektörlerinde var olan işgücü açığı Doğu Afrika ülkelerinden karşılanmaktadır. Örneğin, Katar'ın ev sahipliği yaptığı 2022 Dünya Kupası hazırlıkları kapsamında özellikle ev hizmetleri ve inşaat sektöründe artan işgücü talebi Kenyalılardan tarafından karşılanmaktadır. Dolayısıyla Doğu Afrika'da bulunan düşük nitelikli ve ara eleman olarak nitelendirilebilecek çok sayıda işçi geçici iş sözleşmesi kurarak gelişmiş körfez ülkelerine göç etmektedir. Körfez ülkelerinin yakın olması ve sağlamış olduğu iş fırsatları birçok Doğu Afrikalıya cezbedici gelmektedir.²⁷⁶ Diğer taraftan son zamanlarda Çin'den de bölgede bulunan ülkelere büyük miktarda göçmen işçi hareketliliği

²⁷⁵ IOM; "2020", a.g.e., s. 61.

²⁷⁶ Kennedy, Atong, Emmanuel Mayah and Akhator Odigie; **Africa Labour Migration To The GCC States: The Case of Ghana, Kenya, Nigeria and Uganda**, African Regional Organisation of the International Trade Union Confederation (ITUC-AFRICA), 2018, ss. 14-15, 39-40.

söz konusudur.²⁷⁷ Fakirlik, düşük ücretler ve yüksek işsizlik oranları nedeniyle Doğu Afrika'dan diğer bölgelere yüksek oranda işgücü hareketliliği devam etmektedir.²⁷⁸

Ayrıca, Doğu ve Güney Afrika'nın artan yüksek ve düşük nitelikli işgücü talebi nedeniyle bölgeler arası uluslararası göç hareketliliği artmaktadır. Birçok uluslararası göçmen işçi; Kenya ve Ruanda gibi Doğu Afrika ülkelerinin hizmet sektörü gibi çeşitli alanlarda sahip olduğu yüksek işgücü talebi nedeni ile Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti ve Uganda dâhil olmak üzere diğer Doğu Afrika ülkelerinden işgücü açığı olan ülkelere göç etmektedir. Özellikle Ruanda gelişen teknoloji sektörü işçiler için cezbedici olmaya devam etmektedir.²⁷⁹ Dahası, Doğu Afrika Ortak Pazar Protokolü ise geçek kişilerin serbest dolaşımını sağlayarak bölgeler arası işgücü hareketliliğini kolaylaştırmaktadır.²⁸⁰ Birçok ülke söz konusu protokolü onaylarken bazı ülkeler çoktan Doğu Afrika vatandaşları için çalışma iznini kaldırmış durumdadır.²⁸¹

Bölgesel işgücü hareketliliğinin gelişmiş olduğu diğer bir bölge ise Güney Afrika'dır. Geleneksel olarak Esvatini, Lesotho, Malavi ve Zimbabve gibi ülkelerde yaşayanlar Güney Afrika ve Botsvana'ya çalışmak için göç etmeye devam etmektedir.²⁸² Cezbedici olmaya devam eden madencilik gibi geleneksel sektörler ve artan işgücü talebi ile finans ve teknolojik bilgi içeren diğer sektörler Güney Afrika'ya diğer bölgelerden göçmen işçi çekmeye devam etmektedir.²⁸³

Batı ve Merkez Afrika'da durumlar biraz daha farklılık arz etmektedir. Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS)²⁸⁴ üye ülkeleri arasında uygulanan vizesiz serbest dolaşım, bölgeler arasındaki insanların kurmuş oldukları güçlü ilişki ağları Batı ve

²⁷⁷ Cook, Seth vd.; "Chinese Migrants in Africa: Facts and Fictions from the Agri-food Sector in Ethiopia and Ghana", **World Development**, Vol. 81, May 2016, ss. 61–70, s. 61.

²⁷⁸ <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2017/05/26/no-win-wins-in-kenyas-modern-day-voyages-in-search-of-work/> (Erişim Tarihi: 20.06.2020).

²⁷⁹ United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD); **Economic Development in Africa Report 2018: Migration for Structural Transformation**, United Nations Publications, New York 2018, s. 51.

²⁸⁰ <https://www.eac.int/common-market> (Erişim Tarihi: 21.06.2020)

²⁸¹ Nshimbi, Chris Changwe & Lorenzo, Fioramonti; **A Region Without Borders? Policy Frameworks for Regional Labour Migration Towards South Africa**, MiWOCR Report No 1, Johannesburg: African Centre for Migration & Society, University of the Witwatersrand, 2013, ss. 47-48.

²⁸² Nshimbi, Chris Changwe & Lorenzo, Fioramonti; **a.g.e.**, s. 53.

²⁸³ UNCTAD, **a.g.e.**, s.75, 79.

²⁸⁴ 1975 yılında kurulan örgüt, 15 üyeden oluşmaktadır. Üye ülkeler: Benin, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Gambiya, Gana, Gine, Gine Bissau, Liberya, Mali, Nijer, Nijerya, Senegal, Sierra Leone, Togo, Yeşil Burun Adaları (Cape Verde). Bkz.: <http://www.mfa.gov.tr/ecowas.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 27.06.2020).

Merkez Afrika'da uluslararası hareketliliği kolaylaştırmaktadır.²⁸⁵ ECOWAS ile özellikle Nijer ve Mali gibi ülkelerden Gana ve Kotdivuar gibi ülkelere sezonluk, geçici ya da kalıcı olarak büyük miktarda işgücü hareketliliği bulunmaktadır.²⁸⁶ İş gücü hareketliliği daha çok düşük nitelikli işgücü içeren kayıt dışı ticaret ve tarım gibi sektörlere yöneliktir. Batı Afrika'nın bir kısmında, hasat döneminde (Haziran-Eylül) ve hasat dönemi dışında Mart ayına kadar devam eden mevsimlik tarım işgücü hareketi söz konusudur. Diğer taraftan Kotdivuar ve Burkina Faso arasındaki işgücü hareketliliğinde gözlemlendiği üzere mevsimlik tarımda çalışan göçmen işçilerin bir kısmını çocuk işçiler oluşturmaktadır.²⁸⁷ Bölgeler arası hareketlilikte; çevresel ve ekonomik faktörlerin önemli rol oynadığı Batı Afrika'nın aksine Merkez Afrika'da daha çok çatışmalar ve istikrarsızlıklar ön plandadır. Gabon gibi kereste ve petrol endüstrisinde çok fazla çalışan göçmen işçi olsa da diğer bölgelere nazaran Merkez Afrika'da çok fazla göçmen işçi hareketliliği söz konusu değildir.²⁸⁸

Kuzey Afrika, Afrika'nın diğer bölgelerinden hedef bölge seçiminde farklılaşmaktadır. Daha çok Avrupa ülkelerine göç veren Kuzey Afrika'nın en büyük göç koridoru olan Cezayir-Fransa, aynı zamanda Afrika bölgesinin de en büyük göç koridorudur.

Sahra Altı Afrika, Ortadoğu ve Güney Avrupa arasında stratejik öneme haiz coğrafyada bulunan Kuzey Afrika'nın en büyük kara alanına sahip ülkesi Cezayir; Güney Avrupa'nın özellikle göçmenlere yönelik sınır kontrolü çerçevesinde önemli bir yere sahiptir. Sömürge tarihi nedeniyle uluslararası işbirliğinin ötesinde bağımsızlığa ve egemenliğe yüksek bir değer atfeden Cezayir; XX. yüzyılda Avrupalı devletlerin Afrika'da düzensiz göçmenlerin kontrolünün nasıl yapılabileceğine ilişkin değerlendirmelerin yapıldığı ülke konumunda olmuştur.²⁸⁹

²⁸⁵ Nshimbi, Chris Changwe & Lorenzo, Fioramonti; **a.g.e.**, s. 45.

²⁸⁶ Devillard, Alexandre, Alessia Bacchi, and Marion Noack; **A Survey on Migration Policies in West Africa**, International Centre for Migration Policy Development (ICMPD) and International Organization for Migration (IOM), 2015, s. 28.

²⁸⁷ UNCTAD, **a.g.e.**, 2018, s. 48.

²⁸⁸ Cook, Seth vd.; **a.g.m.**, s. 68.

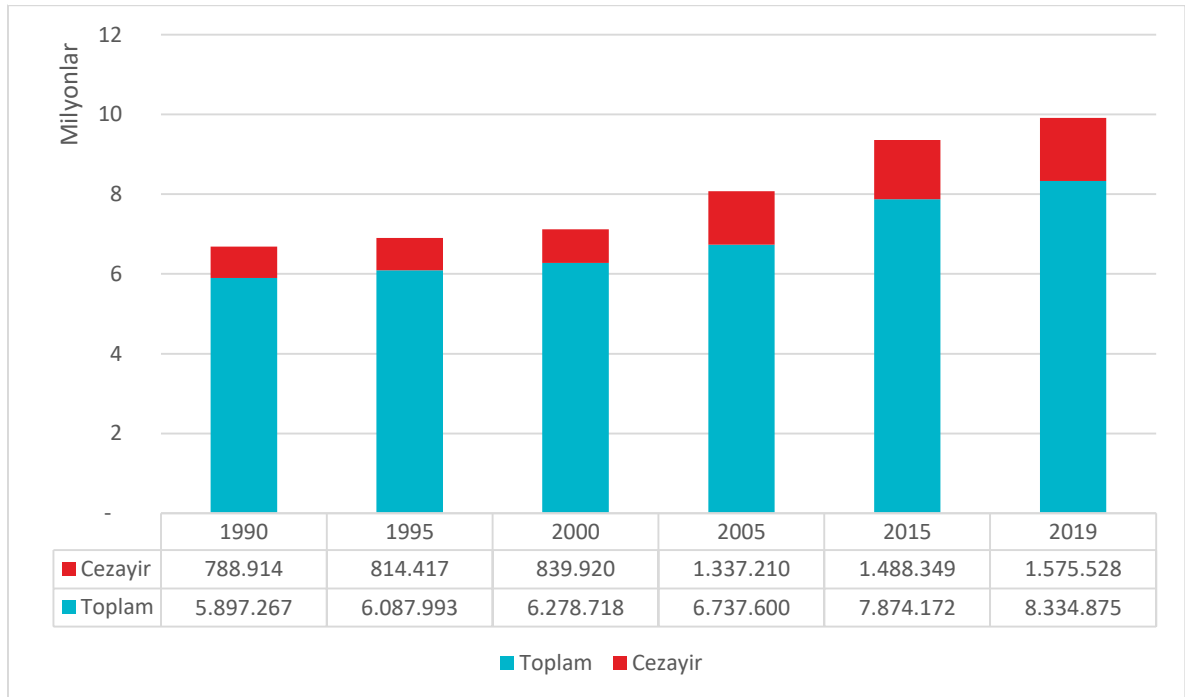
²⁸⁹ Van Soest, Brittany R.; **Migration Governance in Countries of Transit: Assessing Policy Implications in Algeria**, Electronic Theses and Dissertations, 1630, Denver 2019, ss. 27-28.

3.3.1 Cezayirli Göçü: İstatistiki Veriler

Cezayir kaplamış olduğu 2.381.741 km² ile Afrika'nın en büyük; dünyanın ise onuncu büyük ülkesidir.²⁹⁰ Etnik yapısının %70'ini Arapların ve %29'unu Berberilerin oluşturduğu²⁹¹ böylesi büyük bir ülkenin en büyük göç verdiği ülke ise başlıca ticaret ortaklarından²⁹² biri olan Fransa'dır. Cezayir-Fransa göç koridoru aynı zamanda 2019 yılında Afrika kıtası içerisindeki spesifik bir kaynak ülkeden spesifik bir hedef ülkeye belirli bir zaman diliminde göç hareketliliğini temsil eden en büyük göç koridorudur.

Cezayir-Fransa göç koridoru tarihsel olarak dünyanın en önemli göç koridorları arasında yer almıştır. Grafik 40'ta; beşer yıllık dönemler ile 1990-2019 yılları arasında Cezayir-Fransa göç koridorunda yaşanan uluslararası göç hareketliliği ve Fransa'nın toplam göçmen sayısı sunulmuştur.

Grafik 40: 1990-2019 Yılları Arasında Fransa'da Toplam ve Cezayirli Göçmen Sayısı

Kaynak: UN DESA, 2019c

Grafik 40'a göre; Cezayir-Fransa göç koridorunda uluslararası göçmen sayısı 1990'lardan 2019 yılına kadar sürekli artış göstermektedir. Söz konusu dönemde Fransa'da

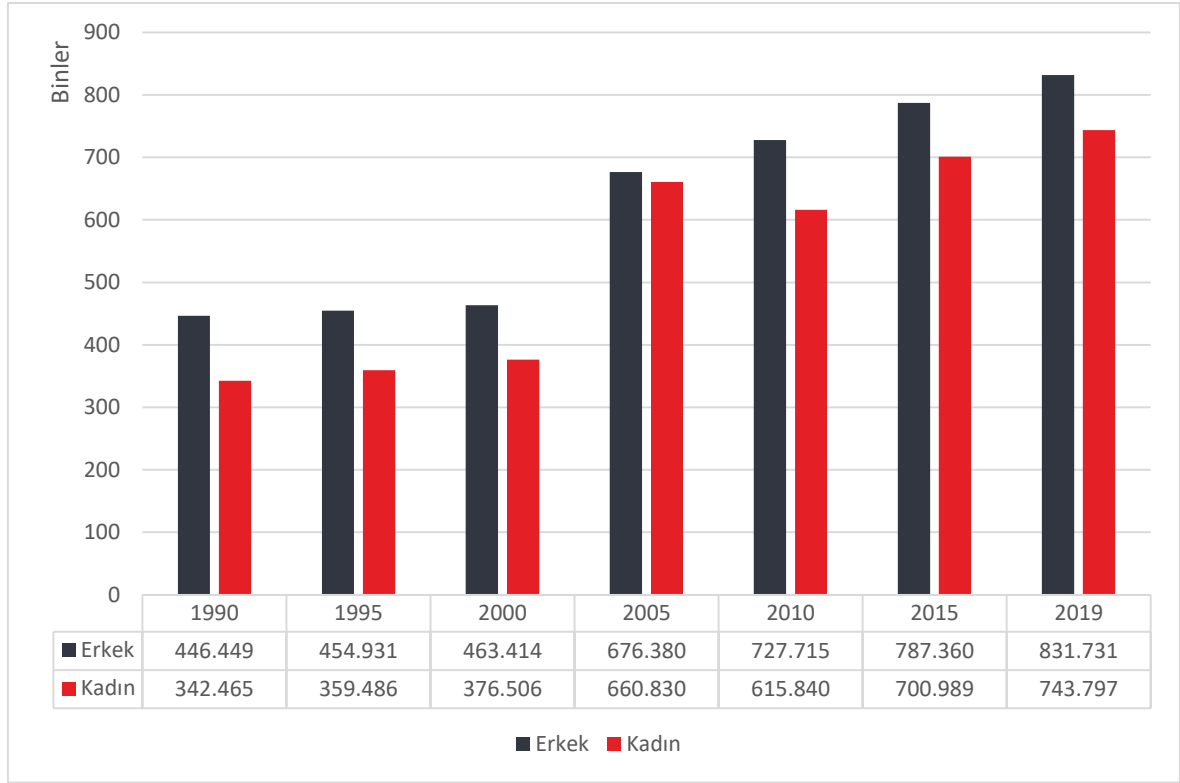
²⁹⁰ <https://www.worldatlas.com/articles/which-are-the-10-largest-countries-of-africa-by-size.html> (Erişim Tarihi: 05.09.2020).

²⁹¹ <http://www.mfa.gov.tr/cezayir-kunyesi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 05.09.2020).

²⁹² <http://www.mfa.gov.tr/cezayir-ekonomisi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 05.09.2020).

bulunan Cezayirli göçmen sayısının toplam göçmen sayısı içerisindeki oranının %13 ile %20 arasında değişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Yine aynı dönemde hem sayısal hem de oransal olarak en büyük artışın 2000 ile 2005 yılları arasında yaşandığı gözlemlenmektedir.

Grafik 41: 1990-2019 Yılları Arasında Fransa'da Cinsiyet Bazlı Cezayirli Göçmen Sayısı

Kaynak: UN DESA, 2019b

Grafik 41’de; 2000-2019 yılları arasında Cezayir-Fransa göç koridorunda yaşanan uluslararası göç hareketliliği; cinsiyet bazlı olarak beşer yıllık periyotlar halinde Cezayirli göçmen sayıları üzerinden sunulmuştur. Her dönem erkek göçmen sayısı kadın göçmen sayısından fazla olmakla birlikte aradaki fark düşük seyretmiştir.

3.3.2 Belirleyiciler

Cezayir-Fransa göç koridorunun belirleyicilerinin saptanması ve anlaşılması açısından gerek Fransa’nın Cezayir ile olan tarihi bağlarına gerekse Fransa’nın AB’nin kurucu üyesi olması ve AB’nin, üye devletlerinin göçe ilişkin politikalarında belirleyici olmasından ötürü Avrupa bölgesinde ve özellikle AB’de göçe ilişkin tarihe kısa bir yolculuk yapmak yerinde olacaktır. Akabinde Fransa ve Cezayir özelinde öne çıkan hususlara değinilecektir.

3.3.2.1 Batı Avrupa’da Artan Refah ve İşgücü Talebi

İkinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa popüler bir hedef bölge değildir. Aksine, Avrupa kaynak bölge konumundadır. 1846 yılından 1940 yılına kadar yaklaşık 55 milyon Avrupalı yeni bir yaşam kurmak için başta ABD ve Güney Amerika olmak üzere başka yerlere göç etmiştir.²⁹³ İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise Batı Avrupa’da refahın artmasıyla birlikte Avrupa, hedef bölge haline gelmiştir. Özellikle Fransa gibi Batı Avrupa ülkeleri, ekonomik gelişmeyle birlikte artan işgücü talebini karşılamak amacıyla birçok göçmen işçi kabul etmiştir. Örneğin Fransa, başlangıçta sömürgelerine yönelmiş akabinde Güney Avrupa ve Kuzey Afrika’dan gelen göçmen işçiler ile işgücü talebini karşılamıştır. 1970 yılına kadar Fransa, bir milyonu Avrupalı olmayan toplamda üç milyon yabancı işçi almıştır.²⁹⁴

Yalnızca göçmen işçiler değil çeşitli nedenlerle gelen mülteciler ve dekolonizasyon sonrası gelen Avrupalı yerleşimciler Avrupa’nın hedef bölge haline gelmesinde önemli rol oynayan aktörler olmuştur.²⁹⁵ Dahası Avrupa’nın işgücü talebini karşılamak için gelen göçmen işçilerin aile birleşimleri, Avrupa’da uluslararası göçmen sayısını artırmıştır. Ancak 1973 petrol krizi bir dönüm noktası olmuş ve yaşanan ekonomik gerilemeden dolayı göçmen işçi alımı Avrupa’da durma noktasına gelmiştir. Lakin göçmen işçi alımı durmasına rağmen aile birleşimleri sürmüştür. Diğer taraftan Güney Avrupa ülkeleri de artan refah düzeyleri ile birlikte göç almaya başlamıştır.

Dolayısıyla; 1960’larda ve 1970’lerde, 1973 petrol krizine kadar, Avrupa’da baskın uluslararası göç türü işgücü göçüdür.²⁹⁶ 1980’lerden sonra Avrupa’da ekonomik faktörler uluslararası göç hareketliliğinin açıklanmasında daha az rol oynamaktadır.²⁹⁷ Benzer şekilde Fransa’da da 1950’lerden itibaren göçmen işçilerin gelişi ile artmaya başlayan uluslararası göç hareketliliği, 1960’larda ve 1970’lerin başında başta göçmen işçiler ve akabinde aile

²⁹³ <https://www.nationalgeographic.com/news/2016/04/160424-refugee-migration-immigration-history-eastern-europe-jews-ngbooktalk/> (Erişim Tarihi: 06.09.2020).

²⁹⁴ Webber, Frances; “From Ethnocentrism to Euro-racism”, **Race & Class**, Vol. 32, No. 3, 1991, ss. 11-17.

²⁹⁵ Alkan, Ufuk; “Avrupa’da Refah Devleti ve Göç İlişkisi: Refah Şovenizmi Örneği”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 70, No 3, 2015, ss. 751-768, s. 756.

²⁹⁶ King, R. and Rybaczuk, K.; “Southern Europe and the international division of labour: From emigration to immigration”, In: King, R. (ed.), **The New Geography of European Migrations**, London: Belhaven, 1993, ss. 175-206. Aktaran: Jennissen, Roel; “Economic Determinants of Net International Migration in Western Europe”, **European Journal of Population** 19, Netherlands 2003, ss. 171-198, s. 172.

²⁹⁷ Jennissen, Roel; “Economic Determinants of Net International Migration in Western Europe”, **European Journal of Population** 19, Netherlands 2003, ss. 171-198, s. 172.

birleşimleri ile olağanüstü seviyeye çıkmıştır.²⁹⁸ 1960 ve 1998 yılları arasında Batı Avrupa ülkelerine gerçekleştirilen uluslararası göç hareketliliğinin ekonomik belirleyicileri olarak; kişi başına düşen gelirin yüksekliği, işsizlik oranının düşüklüğü, eğitim seviyesi ve göç stoku karşımıza çıkmaktadır.²⁹⁹

3.3.2.2 ‘Göç’ün AB’ye Devri ve Kale Avrupası

AB’de; 1992 tarihli Maastricht Antlaşması ile kurulan üç sütunlu yapının hükümetlerarası üçüncü sütununda bulunan göç konusu, 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması ile uluslararası birinci sütuna geçirilmiştir. Böylece AB, göç konusunda yetkilendirilmiştir. Ayrıca, 1985 yılında Schengen Anlaşması ve 1990 yılında Schengen Anlaşması’nı Uygulayan Anlaşma imzalanması ve 1995 yılında mezkûr anlaşmanın tamamen uygulamaya geçirilmesi akabinde AB’de iç sınır kontrolleri kaldırılırken dış sınır kontrolleri güçlendirilmiştir. Sınır kontrolünü artırmaya yönelik diğer bir uygulama ise 2004 yılında kurulan Avrupa Birliği Üye Devletleri Dış Sınırlarında Operasyonel İşbirliğinin Yönetilmesi için Avrupa Ajansı (FRONTEX)dır. Ayrıca, farklı anlaşmalarda da göçe ilişkin sınırlandırmalar yapılmıştır. Örneğin 1990 yılında imzalanan Dublin Sözleşmesi birden çok Avrupa ülkesine iltica başvurusunda bulunmayı yasaklamıştır. Böylece, Avrupa’ya gitmek isteyen sığınmacılara ilişkin düzenlemeler yapılarak sayıları azaltma gayretine girilmiştir.³⁰⁰

Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Anlaşması ile göçe ilişkin düzenlemeler devam etmiştir. Diğer taraftan geri kabul anlaşmaları gibi enstrümanlarla herhangi bir AB üye devletinde bulunan düzensiz göçmenler geri gönderme politikası kapsamında geri iade edilebilmektedir. Lizbon Anlaşması’nı, Avrupa Komisyonu tarafından 2011 yılında kabul edilen ve dört ana sütuna dayanan (düzenli göç ve hareketlilik, düzensiz göç ve insan ticareti, uluslararası koruma ve iltica politikası ve göç ile hareketliliğin kalkınma üzerindeki etkisinin en üst düzeye çıkarılması) Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım (The Global Approach to Migration and Mobility, GAMM) izlemiştir. Buna benzer göçe ilişkin birçok düzenleme gerçekleştirilmiştir.³⁰¹

²⁹⁸ Bonifazi, Corrao, and Salvatore, Strozza; “International Migration in Europe in the Last Fifty Years”, In: Bonifazi, Corrado and Giuseppe, Gesano (eds.), **Contributions to International Migration Studies**, Rome 2001, ss. 33-105, ss. 60-62.

²⁹⁹ Jennissen; **a.g.m.**, ss. 192-193.

³⁰⁰ Alkan; **a.g.m.**, s. 760.

³⁰¹ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/152/immigration-policy> (Erişim Tarihi 07.09.2020).

Göçmen işçi alımı dursa da 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1990'larda Ortadoğu, Afrika ve Güneydoğu Avrupa'da yaşanan çatışmalar akabinde Batı Avrupa'ya mülteci göçü artarak devam etmiştir. Yaşanan göç dalgaları sonrasında bir taraftan göçmenlerin entegrasyonuna ilişkin politikalar geliştirilmiş diğer taraftan göçü engelleyici düzenlemeler getirilmiştir. Avrupa bütünleşmesi beraberinde getirilen yeni düzenlemelerle birlikte Avrupa sınırları güçlendirilmiştir. Tabiatıyla 2000'lerden itibaren Avrupa'ya göç yavaşlamıştır.³⁰² Öyle ki AB'nin izlemiş olduğu göç politikalarına yöneltelen eleştiriler "Kale Avrupası" şeklinde literatürde yerini almıştır.³⁰³

Alkan³⁰⁴, Avrupa'nın göçe ilişkin bakışını şu sözlerle ifade etmiştir:

"Avrupa'daki hükümetlerin savaş sonrası dönemde göçe yaklaşımını - özellikle 1973 petrol krizinin ardından misafir işçi alımlarının durdurulması ve 1990'lardan itibaren AB üzerinden getirilen birtakım düzenlemeler ile göçün sınırlandırılması- belirleyen dinamikler çıkar ve kültür temelli teoriler üzerinden açıklanabilir. Çünkü 1970'li yıllarda ekonomide yaşanan kötüye gidiş sonucunda Batı Avrupa hükümetleri derhal misafir işçi alımını durdurarak toplumda gittikçe kıt hale gelen refahtan ilk olarak göçmenleri dışlamışlardır. Bu yola başvurmalarında -misafir göçmenlerin, savaş sonrası Avrupa'da ekonominin yeniden inşasında üstlendiği role aldırılmaksızın- krizin kötü etkilediği maddi refah düzeylerini etnik ve kültürel açıdan farklı göçmenlerle paylaşmama istekleri ön planda olmuştur. 1990'lardan itibaren Avrupa'nın kaleye dönüştürülmesinde de maddi ve kültürel benzer kaygılar rol oynamıştır. Aynı kaygılar günümüzde Avrupa'da gündemi oldukça meşgul eden ve gittikçe artan yabancı düşmanlığı ve göçmen karşıtlığı için de doğrudur."

Dolayısıyla Avrupalılar açısından göçmenler; zenginliği haksız yere paylaşan, refahı azaltan ve hatta günah keçisi ilan edilen ötekileştirilmiş bir grup haline gelmiştir.

Özellikle düzensiz göçe karşı olan düzenlemeler, sınır güvenliğini artırmaya yönelik politikalar hülasa tüm bu gayretler sonuç vermeye başlamıştır. 2015 yılında, AB'ye ilk kez sığınma başvurusu yapan 1.25 milyon kişi kaydedilirken; 2018 yılında bu sayı 581 bin başvuruya düşmüştür. 2015 yılında bir milyondan fazla kişi deniz yoluyla AB'ye ulaşırken bu sayı 2018 yılında 116.647 kişi olmuştur. 2018 yılında, AB'ye yapılan toplam yasa dışı sınır geçiş sayısı 150.114'e düşerek son beş yılın en düşük seviyesi ve aynı zamanda 2015

³⁰² Schierup, Carl-Ulrik, Peo Hansen, and Stephen Castles; **Migration, Citizenship, and the European Welfare State: A European Dilemma**, Oxford University Press, Oxford 2006, ss. 21,22,34.

³⁰³ Şemşit, Sühal, ve Didem, Şahal Çelik; "Kale Avrupası Yaklaşımı ve Düzensiz Göç", **Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi**, Cilt 15, Sayı 2, 2019, ss. 279-294.

³⁰⁴ Alkan; **a.g.m.**, ss. 758-759.

yılındaki sayının % 92 altında olarak gerçekleşmiştir.³⁰⁵ Ayrıca, aynı sayı Mayıs 2015 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından sunulan kapsamlı ‘Göç üzerine Avrupa Gündemi’nin 2019 yılı sonuçlarında da yer almaktadır. Şöyle ki 2018 yılında Avrupa Sınırlarına gelen düzensiz göçmen sayısı 150 bin kişi ile son beş yılın en düşük sayısıdır. Yine mezkûr sonuçlara göre, ikincil hareketler açısından sığınmacılarca en çok giriş yapılan ülkeler İtalya ve Yunanistan iken Fransa ve Almanya ulaşılan temel hedef ülke konumlarını sürdürmektedir. Dahası; Almanya, Fransa, İspanya, Yunanistan ve Birleşik Krallık Avrupa Birliği’ne gelen sığınmacıların %72’den fazlasına ev sahipliği yaparak Birlik içerisindeki temel hedef ülke konumundadır. 2018 yılında sığınmacılar açısından Birliğin temel kaynak ülkeleri Suriye, Afganistan ve Irak iken 2019 yılında Afganistan, Suriye ve Venezuela olmuştur.³⁰⁶

3.3.2.3 Eski Müstemleke Ülkesi: Cezayir

Akdeniz-Adriyatik jeopolitik düzleminde kontrol sahibi olmaya çalışan güçler için her zaman birincil hedef konumunda bulunan Kuzey Afrika; önce İslamiyet ile tanışmış, sonra Osmanlıların ve 19. yüzyıldan itibaren de Avrupalı devletlerin eline geçmiş ve her dönemin özellikleri çerçevesinde kültürel bir etkileşim içerisinde olmuştur. Diğer Kuzey Afrika ülkelerine göre Cezayir bu etkileşim içerisinde daha fazla bulunmuştur.³⁰⁷ Yedinci yüzyılın ilk yarısında İslamiyet ile tanışan Cezayir her ne kadar Müslümanlaşsa da XVI. Yüzyılda (1518 yılında) Osmanlı topraklarına katılincaya kadar³⁰⁸ sürekli olarak Müslümanlar ile Avrupa Katolikleri arasında mücadelenin içinde bulunmuştur. Osmanlı yönetimi altında barış içerisinde üç yüzyıl yaşayan Cezayir’de millet sistemi gereği belirli şartlar altında kendi kültürlerini özgürce yaşayan gayrimüslimler misyonerler ile işbirliği içinde olmuştur.³⁰⁹ Osmanlının zayıflaması akabinde XIX. yüzyılda (1830 yılında) Fransa kontrolüne geçen Cezayir, Fransa’nın sömürgesi haline gelmiştir.³¹⁰

³⁰⁵ <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78632/migration-in-europe> (Erişim Tarihi 07.09.2020).

³⁰⁶ European Commission; **Communication from The Commission to The European Parliament, The European Council and The Council: Progress Report on the Implementation of the European Agenda on Migration**, COM (2019) 481 final, Brussels 2019, ss. 1-4.

³⁰⁷ Birsal, Haktan; “Emperyal Fransa’nın Osmanlı-Cezayir Stratejik Düzleminde Bir Kültür ve Kimlik Asimilasyonu Örneği, (Aziz Charles de Faucauld’un Mektubu)”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Ağustos 2013, Sayı 29, 2013, ss. 43-56, s. 44,52,53.

³⁰⁸ Hizmetli, Sabri; “Osmanlı Yönetimi Döneminde Tunus ve Cezayir’in Eğitim ve Kültür Tarihine Genel Bir Bakış”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/776/9921.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.09.2020).

³⁰⁹ Birsal; **a.g.m.**, s. 44.

³¹⁰ Nam, Mehmet; “İşgalden İstiklale Cezayir”, **Tarih Dergisi**, Sayı 55, No.1, 2012, ss. 155-187, s. 156.

Fransa, Cezayir'i kendi toprağı olarak kabul etmiş ve bunu "Cezayir Fransa'dır" veya "Fransız Cezayiri" gibi ifadelerle dile getirmiştir.³¹¹ Böylece Cezayir için 1830-1962 yılları arasında tam teşekküllü bir kolonyal yönetim başlamıştır.³¹² Bu tarihten itibaren Fransa tarafından Osmanlı Döneminde yavaş yavaş başlamış olan Hıristiyanlaştırma projesi yoğun bir şekilde devam etmiştir. Fransa, öncelikli olarak Cezayir'in diğer Avrupalı devletlerin kontrolüne girmesini önlemek maksadıyla siyasi ve kültürel bir çalışmanın içine girerek Cezayir'in yerli halkını; kolonileri, misyonerleri ve askerleri vasıtası ile Fransızlaştırmayı ve Hıristiyanlaştırmayı hedeflemiştir. Öyle ki 1866 yılına gelindiğinde Cezayir'de 273 papazın görev yaptığı 187 koloni/bucak oluşturulmuştur.³¹³

Cezayir'de ve Cezayir kabilelerinde misyoner olarak görev yapan Aziz Charles De Faucould'un 1907 yılında ölümünden üç ay önce Fransız Bilimler Akademisi Başkanı René Bazin'e yazmış olduğu mektup Cezayir'in Fransızlaştırılması ve Hıristiyanlaştırılması için Fransa'nın çabalarını gözler önüne sermektedir. Mektupta özellikle şu ifadeler dikkat çekicidir:

"...Temel görevimiz burada Fransa'ya bağlı bize dost ve sadık olacak bir topluluk yaratmak için inanç yolunu hazırlamak ve aynı zamanda bunların bazılarının Hıristiyan olmasının sağlanmasıdır. Bu nedenle Müslümanlara onların sadık birer dostu olduğumuzu kabul ettirmek öncelikli görevimizdir... Burada papazlarımızın hepsi, kendilerine bağlı inanç gönüllüsü kadın ve erkeklerin sayılarını arttırmaya ve cemaatlerini genişletmeye yönelmiş durumdalar... Afrika topraklarında Fransız kolonisi kurmak ne muhteşem bir görev bizim için. Bu görev bize zenginlik sağlamıyor, fakat burada Fransa tanıtılıyor ve sevdiriliyor. Fransa yanlış ruhlar yaratılıyor ve Fransa için çarpacak yürekler ortaya çıkarılıyor..."³¹⁴

Her ne kadar 1962 yılında Cezayir'in bağımsız olması akabinde Cezayir'de Fransız nüfus süratle azalsa³¹⁵ da Fransa'nın; nüfus yapısını değiştirmek maksadıyla Avrupa'dan Cezayir'e göç teşviki, Cezayir'de halkın Müslüman ve Arap kimliğini yok etmek için izlemiş olduğu çeşitli politikalar, Müslüman kimliği unutturmak için misyonerlik faaliyetleri, Arapça ve Berberice yerine Fransızca'nın hâkim dil haline getirilmesi³¹⁶ Cezayir'in Fransız

³¹¹ Nam; **a.g.m.**, s. 157.

³¹² Sayın, Abdullah; "Fransa'nın Afrika Kıtası'ndaki Sömürgeci Politikaları ve Cezayir", **Social Sciences Studies Journal**, Vol. 3, Issue 8, 2017, ss. 1759-1773, s. 1771.

³¹³ Birsal; **a.g.m.**, s. 44,49,50.

³¹⁴ Birsal; **a.g.m.**, ss. 51-54.

³¹⁵ Ortaylı, İlber; "Cezayir'i neden daha iyi tanimalıyız?", <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/cezayiri-neden-daha-iyi-tanimaliyiz-40384805> (Erişim Tarihi: 10.09.2020).

³¹⁶ <https://www.trthaber.com/haber/dunya/cezayir-in-132-yillik-fransiz-zulmunden-kurtuldu-gun-373522.html> (Erişim Tarihi: 10.09.2020).

kültürüne yakınlaşmasının ve tabiatıyla Cezayir-Fransa göç koridorunun Kuzey Afrika’da en büyük göç koridoru haline gelmesinin önde gelen belirleyicilerini oluşturmuştur.

3.3.2.4 Fransa’nın İşgücü İhtiyacı, Cezayir’in Desteği ve Aile Birleşimi

Mağrip ülkelerinden³¹⁷ Avrupa’ya göç doğrudan Cezayirli göçmenlerin kolonyal dönemden kaynaklanan ilişkilerinden ötürü Fransa’ya göç etmesiyle başlamıştır. Cezayir’in bağımsızlığının arifesi olan 1962 yılına gelindiğinde Fransa’da bulunan Cezayirli nüfus; 350.484 kişi ile en büyük ikinci yabancı göçmen işçi grubu olarak Fransa’da bulunan yabancı nüfusun %16’dan biraz fazlasına tekabül etmekteydi. Başka bir ifade ile Cezayirli yetişkin erkek nüfusun yaklaşık %15’i Fransa’da göçmen işçi olarak çalışmaktaydı. Cezayir Hükûmeti işgücü ihracatı politikasını sıkı bir hükûmet kontrolü altında sürdürmüştür. 1965 sonrasında Cezayir; nüfusunun yaklaşık üçte ikisi tarım sektöründen geçimini sağlarken az sayıda istihdam yaratan yüksek teknolojiye dayanan ağır sanayileşme programını seçmiştir. 1980 yılında Fransa’da bulunan Cezayirli göçmen sayısı 828.176’dır.³¹⁸

Cezayir için Fransa’ya işgücü göndermek ülkede bulunan işsizlik ve eksik istihdamın yaratmış olduğu sosyal baskıyı rahatlatmanın hayati unsuru olmuştur. 1962 ve 1973 yılları arasında Fransa’da bulunan Cezayirli nüfus iki katından fazla artmıştır. 1973 yılına gelindiğinde 845.694 kişi ile Cezayir Fransa’daki en kalabalık yabancı topluluk olmuştur. Öyle ki ülkedeki yabancı nüfusun yaklaşık dörtte biri Cezayirlidir. Tablo 25’te; 1972-1982 yılları arasında Fransa’daki Cezayirli göçmen sayıları sunulmuştur.³¹⁹ Mezkûr tablo incelendiğinde Cezayirli göçmen sayılarında az da olsa dalgalanmalar olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu dalgalanmaların değinilen gelişmelere bağlı yaşandığı değerlendirilmektedir.

³¹⁷ Günümüzde Cezayir, Libya, Fas, Moritanya ve Tunus’tan oluşan Mağrip bölgesi coğrafi olarak Mısır’ın batısı ve Sahra’nın kuzeyinde yer almaktadır. Bölgenin kuzey sınırında Akdeniz, batısında da Atlas Okyanusu yer almaktadır. Mağrip, Arapça bir sözcük olan ‘el-Mağrip’ yani ‘batı’ veya ‘güneşin battığı yer’ anlamına gelmektedir. Bkz.: Kaya, Taylan Özgür; “Bölgesel Bir Kompleks Olarak Mağrip”; **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, 2016, ss. 639-666. Ancak burada dar anlamda Cezayir, Tunus ve Fas için kullanılmıştır. Örneğin Bkz.: <https://euromedrights.org/wp-content/uploads/2018/09/Sep2018-Factsheet-Safe-Country-Maghreb-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 09.09.2020).

³¹⁸ Lawless, R. I. and I. J. Seccombe; “North African Labour Migration: The Search for Alternatives”, **Immigrants and Minorities**, Vol. 3, Issue 2, 1984, ss. 151-166, ss. 151-152.

³¹⁹ Lawless, R. I. and I. J. Seccombe; “North African Labour Migration: The Search for Alternatives”, **Immigrants and Minorities**, Vol. 3, Issue 2, 1984, ss. 151-166, ss. 151-152.

Tablo 25: 1972-1982 Yılları Arasında Fransa'da Bulunan Cezayirli Göçmen Sayısı

Yıllar	Cezayirli Sayısı
1972	798.690
1973	845.694
1974	871.223
1975	884.320
1976	803.986
1977	829.572
1978	819.053
1979	782.111
1980	828.176
1981	816.873
1982	805.355

Kaynak: Lawless, R. I. and I. J. Seccombe; **a.g.m.**, s. 152.

İlk dönem, Mağrip ülkelerinin 1950'lerin sonlarında ve 1960'ların başlarında bağımsızlığı kazanmaları ile başlayarak 1973'te yaşanan Petrol Krizine kadar uzanmaktadır. Mağrip göçünün, özellikle Fransa'ya ve Belçika, Hollanda, Almanya gibi diğer Batı Avrupa ülkelerine tesisi ve güçlendirilmesi ile karakterize olmuştur. Bu dönemde uluslararası göç, hem Mağrip hem de Avrupa devletleri tarafından yapılan işe alım anlaşmaları ve hükümet kurumları ve yapılarının oluşturulması yoluyla güçlü bir şekilde teşvik edilmiştir.³²⁰ 1947 yılından 1986 yılına kadar Cezayir vatandaşları; Fransa'da "vatandaş" gibi gözetilmiş ve iki ülke arasında tam bir hareket özgürlüğünden yararlanmışlardır.³²¹

Yalnızca Cezayirli değil Fas ve Tunuslu göçmen işçiler Avrupa'da öncelikli olarak imalat sanayinde, inşaat, hizmet ve parkende satış sektörlerinde çalışmıştır. Büyük bir çoğunluğu daha iyi koşullar ve ücretler için Avrupalılar tarafından tehlikeli ve zor görüldüğü için terk edilen vasıfsız ve önemsiz işlerde çalışmıştır. Öyle ki Fransa'da çalışan Kuzey Afrikalıların yaklaşık üçte ikisi vasıfsız işgücünü oluşturmaktaydı.³²²

³²⁰ Natter, Katharina; **Fifty Years of Maghreb Emigration: How States Shaped Algerian, Moroccan And Tunisian Emigration**, Working Papers, DEMIG project paper 21, International Migration Institute, University of Oxford, Paper 95, July 2014, s. 9.

³²¹ Gross, Dominique M. and Nicolas Schmitt; "Low- And High-Skill Migration Flows: Free Mobility Versus Other Determinants", **Applied Economics**, Vol. 44, Issue. 1, 2012, ss. 1-20, s. 4.

³²² Lawless, R. I. and I. J. Seccombe; **a.g.m.**, s. 153.

1973 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında Batı Avrupa ülkelerinin kısıtlayıcı göç politikalarına geçtiği daha önce ifade edilmişti. Örneğin Batı Almanya 1973 yılında Avrupa ülkeleri dışından yabancı işçi alımını durdurmuştur. Bir yıl sonrasında Fransa da göç politikasında değişikliğe giderek kısıtlayıcı önlemler almıştır. Örneğin 1977 yılında Fransa; kendi ülke vatandaşları arasında artan işsizlikle baş edebilmek amacıyla göçmen işçiler için geri dönüş politikası uygulamaya başlamıştır. Bu kapsamda en az beş yıl Fransa'da çalışmış işsiz ve çalışan yabancı işçilere ülkelerine dönmeleri halinde 10.000 Fransız frangı verilmiştir. Ancak beklenen etki sağlanamamış yabancı işçilerin çoğu Fransa'da kalmayı tercih etmiştir.³²³

Ayrıca, Fransa'nın Cezayirli göçmen işçilere kapısını kapatması aile birleşimlerini durdurmamıştır. Fransa'ya çalışmak amacıyla gelen Cezayirli göçmen işçilerin aile birleşimleri neticesinde Fransa'da yaşayan Cezayirli göçmen sayısı giderek artmaya devam etmiştir. Örneğin 1976-1980 yılları arasında Fransa'ya aile birleşimi vasıtasıyla toplam 32.283 Cezayirli kişi gelmiştir. Fransa'da göçmen işçilerin aile birleşimi beraberinde göçmen nüfus artışını da hızlandırarak Fransa'nın uygulamış olduğu geri dönüş politikası kapsamında ülkesine geri dönenlerin sayısını geride bırakmıştır. Şöyle ki 1969 ve 1979 yılları arasında Fransa'da 190 bin Cezayirli çocuğun doğduğu tahmin edilmektedir. Fransa'da; göçmen nüfus artışı neticesinde artan sayıda göçmen kadın ve erkeklerin iş arayışı, yabancıların topluma entegrasyonu noktasında ortaya çıkan büyük soruna yönelik politikaların da uygulanmasını beraberinde getirmiştir.³²⁴

Diğer taraftan Cezayir de, Fransa'ya göçü her zaman destekleyici rol oynamamıştır. Örneğin, 1970'lere gelindiğinde Cezayir Hükûmeti gerek gaz ve petrolden elde edilen gelirin artması gerekse Cezayir'in gelişen endüstrisi için ihtiyaç duyulan nitelikli işgücünü temin etmek amacıyla tek taraflı olarak 1973 yılında Fransa'ya yeni göçleri durdurmuştur. Akabinde istenilen başarıya ulaşılamayınca 1980 yılında Fransa ile karşılıklı olarak Cezayirli göçmen işçilerin ülkelerine geri dönmelerini destekleyici politikalar izleme yoluna gitmiştir. Bu minvalde gönüllü geri dönüş desteklenerek iki ile sekiz ay arasında eğitim programları düzenlenmiş, küçük işletmeler kurulması için kredi imkânları sunulmuştur. Ancak istenilen sonuç yine de elde edilememiştir. Bunun üzerine ülkede devam eden yüksek işsizlik oranına ve eksik istihdama rağmen; Cezayir, gelişen endüstriyel ekonomisi için

³²³ Lawless, R. I. and I. J. Seccombe; **a.g.m.**, ss. 153-154.

³²⁴ Lawless, R. I. and I. J. Seccombe; **a.g.m.**, s. 154.

gerekli yüksek nitelikli işgücünü karşılamak amacıyla Endonezyalılar ve Filipinliler başta olmak üzere yabancı işgücünü ithal etme yoluna gitmiştir.³²⁵

Dahası, Cezayir’de 1990’larda başlayan ve 10 yıl süren İslamist gruplarla hükümet arasındaki sivil savaş ve 1980’lerin sonuna doğru petrol nedeniyle ortaya çıkan ekonomik kriz neticesinde yaklaşık 20 yıl sürecek %20’lerin üzerini gören yüksek işsizlik oranları, Cezayir-Fransa göç koridorunda her ne kadar göç hareketliliğine neden olsa da yüksek miktarları görmemiştir. Bununla birlikte 2002 yılında sivil savaşın bitmesi akabinde Cezayir’den göç artmıştır. Ancak Cezayirli göçmenler Fransa yerine Almanya, İspanya ve Kanada gibi farklı hedef ülkelere yönelmiştir. Özellikle nitelikli göçmenler, puan bazlı göçmen seçme sistemi sayesinde Kanada’da yoğunlaşmıştır.³²⁶ Nitelikli göçmenleri çekmeye yönelik adımlar Fransa’da da gözlemlenmiştir.

3.3.2.5 Fransa’nın Yakın Dönem Göç Politikaları

Fransa’da işgücü açısından düzenli göç iki ilişkili bileşenden oluşmaktadır: yabancı işçiler ve akabinde aile birleşimi. Kalıcı göçmen işçiler Fransa’nın işgücü piyasasına iki farklı şekilde girebilmektedir. Birincisi doğrudan yurtdışından işe alınabilirler ki bunun için vize talebinde bulunan işverenler, hiçbir Fransız vatandaşının söz konusu pozisyonu dolduramayacağını kanıtlamalıdır. İkincisi Fransa’da yasal ikamet hakkı bulunan ancak çalışma izni olmayan yabancılar, iş akdi ile çalışma iznine başvurabilirler. İlk çalışma izni en az bir yıllık süre için düzenlenir. Akabinde takip eden 10’ar yıllık dönemler için yenilenebilmektedir.³²⁷

Fransa yüksek nitelikli göçmenlere yönelik göç politikasını kolaylaştırma yoluna giderken düşük nitelikli göçmenlerin ülkeye girişlerine yönelik sıkı politikalar getirmektedir.³²⁸ Diğer taraftan göç konusunda AB üyesi ülkeler ile serbest dolaşımı benimseyen Fransa, dünyanın geri kalanında politika kısıtlamasına gitmiştir.³²⁹ 2000’lere geldiğinde seçici göç yaklaşımı yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Nicolas Sarkozy’nin işleri bakanı olduğu dönemde çıkarılan birinci Sarkozy kanunu olarak atfedebileceğimiz 26 Kasım 2003 tarihli “Göç Kontrolü, Fransa’da Yabancıların Kalışı ve Vatandaşlık

³²⁵ Lawless, R. I. and I. J. Seccombe; **a.g.m.**, ss. 156-157.

³²⁶ Natter; **a.g.e.**, s. 13, 14.

³²⁷ Gross, Dominique M. and Nicolas Schmitt; **a.g.m.**, s. 4.

³²⁸ Gross, Dominique M. and Nicolas Schmitt; “Low- And High-Skill Migration Flows: Free Mobility Versus Other Determinants”, **Applied Economics**, Vol. 44, Issue. 1, 2012, ss. 1-20, s. 1.

³²⁹ Gross, Dominique M. and Nicolas Schmitt; **a.g.m.**, s.2.

Kanunu” düzensiz göçü önlemeyi hedefleyen düzenlemeler içermektedir. Bununla birlikte, sınır dışı etme işlemleri kolaylaştırılmış ve düzensiz göçmenlerin idari gözaltında tutulma süresi 9 günden 32 güne çıkarılmıştır. 2006 tarihli ikinci Sarkozy kanunu *immigration choisie* (seçici göç) yaklaşımıyla dikkat çekmiştir. Fransa’nın, ülkesine göç edecek kişileri seçmesini sağlayarak nitelikli göçmenlerin ülkeye girişine imkân vermektedir.³³⁰

Fransa’da kültürel networkler düşük ve orta nitelikli göçmen işgücü için belirleyici iken yüksek nitelikli göçmen işgücü için değildir. Fransa’nın sunmuş olduğu finansal fırsatlar ise yüksek nitelikli göçmen işgücü için daha çok belirleyicidir. Son olarak AB içerisinde serbest dolaşım düşük ve orta nitelikli göçmen işgücü açısından daha çok belirleyicidir.³³¹

Sığınmacılara yönelik en son yasal düzenlemeler ise; 10 Eylül 2018 tarihinde Ulusal Meclis’te kabul edilen ve 1 Mart 2019 tarihinde yürürlüğe giren Kontrollü Göç, Etkin Sığınma Hakkı ve Başarılı Entegrasyon Kanunu ile gerçekleştirilmiştir.³³² Sığınma başvurusu kabul edilmeyen göçmenler mezkûr düzenleme öncesinde sınır dışı edilmek üzere 45 gün idari gözetim altında bekletilebilmekteydi. Bu süre yeni kanun ile 90 güne çıkarılmıştır. Bireylere sığınma başvurularını yapmaları için önceden 120 gün süre tanınırken, bu süre 90 güne düşürülmüştür. Verilen ‘ret kararları’na ilişkin itiraz süresi ise iki haftadır. Sığınmacıların yerleştirileceği yerler konusunda kota uygulaması getirilmiştir. Kişiler uygun kotası olan yerlere sistem tarafından dağıtılacak ve yerleştirildikleri yerden başka bir bölgeye geçici olarak gitmek istemeleri durumunda yetkili kurumlardan izin talep etmeleri gerekecektir. Mezkûr kanun ile birlikte ayrıca sığınmacıların çalışma izni alabilmesi için 9 ay olan bekleme süresi 6 aya düşürülmüştür.³³³ Dolayısıyla daha önce de belirtildiği üzere Fransa göç konusunda, Kale Avrupası’na yakışır adımlar atmıştır.

³³⁰ Chou, Meng-Hsuan and Nicolas Baygert; **The 2006 French Immigration and Integration Law: Europeanisation or Nicolas Sarkozy’s Presidential Keystone?**, Working Paper No. 45, WP-07-45, University of Oxford, 2007, ss. 2-25; Carvalho, Joao; **Impact of Extreme Right Parties on Immigration Policy: Comparing Britain, France and Italy**, New York: Routledge 2016, ss. 105-107.

³³¹ Gross, Dominique M. and Nicolas Schmitt; **a.g.m.**, ss. 14-15

³³² Deniz, Rukiye; **1789’dan 2020’ye Fransa’nın Göç Politikaları**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şubat 2020, s. 88.

³³³ <https://www.asylumineurope.org/news/11-09-2018/france-asylum-and-immigration-reform-codifies-strictier-conditions> (Erişim Tarihi: 13.09.2020); <https://www.bbc.com/news/world-europe-43860880> (Erişim Tarihi: 13.09.2020).

3.3.3 Değerlendirme

Cezayir-Fransa göç koridorunun temel belirleyicisi network etkisidir. İkinci olarak gelir eşitsizliği önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır.³³⁴ Ayrıca, Cezayir'in ülke politikası, Cezayir-Fransa arasındaki sosyo-politik ilişkilerin gelişmiş olması ve Fransa'nın ülke politikası Cezayir-Fransa göç koridorunda öne çıkan belirleyicilerdir.³³⁵

Diğer taraftan Cezayir'in büyük bir kısmının çöl olmasından ötürü tarım alanlarının kullanımı kısıtlanmakta, ürün verimi düşmektedir. Ülke nüfusunun %10'u ülke topraklarının %85'ini oluşturan, güneyde bulunan Sahara'da yaşamaktadır. Tarım sektörü ülke gelirinde ve istihdamda az yer kaplamakta, buna karşın petrol ve doğalgaz ülke gelirinde önemli yer tutmaktadır. Dolayısıyla iklim değişikliği Cezayir-Fransa göç koridoru açısından temel belirleyici değildir.³³⁶

Petrolden gelen paranın fakirliği ortadan kaldıracak şekilde katkı sunamaması, yüksek işsizlik, başarısız kırsal kalkınma politikaları, sosyal, ekonomik ve kurumsal reformlar açısından tutarlı politikaların eksikliği gibi nedenlerden ötürü Cezayir nüfusunun büyük bir kısmı ülke dışında bulunmaktadır. Peki, ekonomik açıdan önemli bir faktör olan işçi dövizleri Cezayir-Fransa göç koridoru açısından belirleyici midir? 1900'lerden sonra her ne kadar Cezayirli göçmenlerin hedef ülke seçimleri İtalya, İspanya ve Kanada gibi ülkelere kaysa da günümüzde halen Fransa en büyük hedef ülke konumunu korumaktadır.³³⁷

Cezayirli göçmenlerin çok büyük bir kısmı Fransa'da bulunmaktadır. Ancak bu kadar göçmen işgücüne rağmen her ne kadar ülke içerisinde bulunan fakir bölgelerde bölge içerisindeki gelir eşitsizliğini azaltıcı rol oynasa³³⁸ ve Cezayir'de bir süre ekonomik istikrar ve ekonomi politikasında önemli rol oynasa³³⁹ da işçi dövizleri Cezayir ekonomisine önemli

³³⁴ De Arce, Rafael and Ramon Mahia; **Determinants of Bilateral Immigration Flows Between the European Union and some Mediterranean Partner Countries: Algeria, Egypt, Morocco, Tunisia and Turkey**, Munich Personal RePEc Archive (MPRA), MPRA Paper No. 14547, 2009, s. 51.

³³⁵ Natter; **a.g.e.**, s. 22.

³³⁶ Wodon; Quentin vd.; "Climate Change, Extreme Weather Events, and Migration: Review of the Literature for Five Arab Countries", In: **People on the Move in a Changing Climate. The Regional Impact of Environmental Change on Migration (Ed. Etienne Piguet, Frank Laczko)**, IOM Global Migration Issues 2, Geneva 2014, ss. 116-118.

³³⁷ Johansson, Amelie; **Remittances and Development The Case of Algeria**, Lund University Department of Political Science, STVK12. Supervisor: Magdalena Bexell, 2012, s. 20.

³³⁸ Margolis, David vd.; "**To Have and Have Not**": **Migration, Remittances, Poverty and Inequality in Algeria**", IZA Discussion Paper 7747, Institute for the Study of Labor, Bonn 2014, ss. 34-35.

³³⁹ Ahmed, Tarjam Alı Bisher and Nataša Urbančiková; **Labour Migration Patterns, Policies and Migration Propensity in the North African Countries**, 5th Central European Conference in Regional Science (CERS), Košice 2014, ss. 10-18, s. 14.

bir etkisi bulunmamaktadır.³⁴⁰ Hatta Cezayirli göçmenlerin yaklaşık %50'si (kayıtdışı gönderim bilinmemekle birlikte) kaynak ülkesine işçi dövizini göndermemektedir. Bununla birlikte ek gelir, yatırım amaçlı kullanım gibi mikro düzeyde olumlu ekonomik etkilerinin olduğu gözlemlenmektedir.³⁴¹ İşçi dövizlerinin etkisinin ülke ekonomisinde önemli etkisinin olmamasının en önemli nedeni ise petrol gelirleridir.³⁴² Dolayısıyla işçi dövizlerinin Cezayir-Fransa göç koridoru açısından temel belirleyiciler arasında yer almadığı değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak; tarihsel olarak bakıldığında Cezayir-Fransa göç koridorunun en temel belirleyicisi Fransa'nın Cezayir'de uygulamış olduğu sömürgeci politika neticesinde ortaya çıkan tarihi bağlar ve dilsel, dinsel kısaca kültürel yakınlıktır. Akabinde Batı Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan işgücü açığı/talebi, Cezayir hükûmetinin desteği ve Cezayir ekonomisinin kötü durumuna karşın Fransa ekonomisinin sunmuş olduğu imkânlar gelmektedir. Sonrasında 1973 petrol krizi ile birlikte Fransa'da işgücü alımı durmasına rağmen devam eden aile bileşimleri belirleyiciler arasında yerini almaktadır. Bunu Fransa'nın AB'ye paralel olarak göçe karşı izlemiş olduğu politika izlemektedir. Son olarak tarihsel süreç içerisinde Cezayirliiler arasında gelişen network karşımıza çıkmaktadır.

3.4 AVRUPA BÖLGESİ: RUSYA-UKRAYNA GÖÇ KORİDORU VE BELİRLEYİCİLERİ

Kaynak ülkesi Rusya Federasyonu hedef ülkesi Ukrayna olan Rusya-Ukrayna göç koridoru 2019 yılında Avrupa Bölgesinin en büyük göç koridorunu oluşturmaktadır. Bununla birlikte Kaynak ülkesi Ukrayna hedef ülkesi Rusya Federasyonu olan Ukrayna-Rusya göç koridoru ise 2019 yılında Avrupa Bölgesinin en büyük ikinci göç koridorunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla anılan göç koridoru şimdiye kadar incelenen göç koridorlarından büyük bir farklılık göstermektedir. Her iki ülke birbirinin hem hedef hem kaynak ülkesini oluşturmasının yanı sıra Avrupa Bölgesinin en büyük iki göç koridorudur.

³⁴⁰ Belmimoun, Abdennour vd.; "The Impact of Migrants' Remittances on Economic Growth Empirical Study: Case of Algeria (1970-2010)", *European Scientific Journal*, Vol. 10, No. 13, 2014, ss. 364-378, s. 375.; Johansson; *a.g.e.*, s. 20,21.

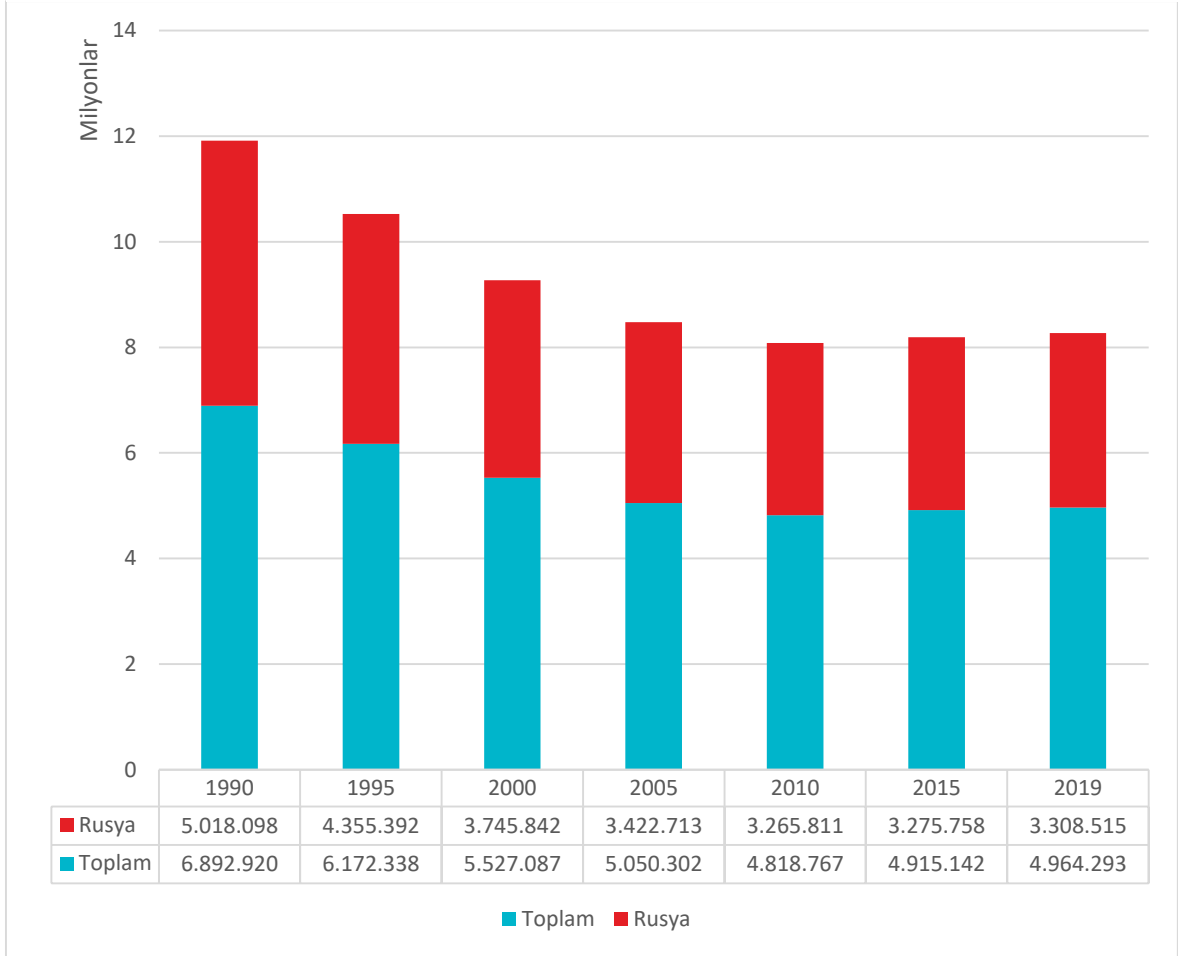
³⁴¹ Johansson; *a.g.e.*, s. 20.

³⁴² Belmimoun vd.; *a.g.m.*, s. 375.

3.4.1 Rusyalı ve Ukraynalı Göçü: İstatistik Veriler

Grafik 42’de; 1990-2019 yılları arasında beşer yıllık periyotlar bazında Ukrayna’ya yönelik toplam uluslararası göç ve Rusya’dan Ukrayna’ya yönelik Rusyalıların oluşturduğu uluslararası göç hareketliliği gösterilmiştir.

Grafik 42: 1990-2019 Yılları Arasında Ukrayna'da Toplam ve Rusyalı Göçmen Sayısı

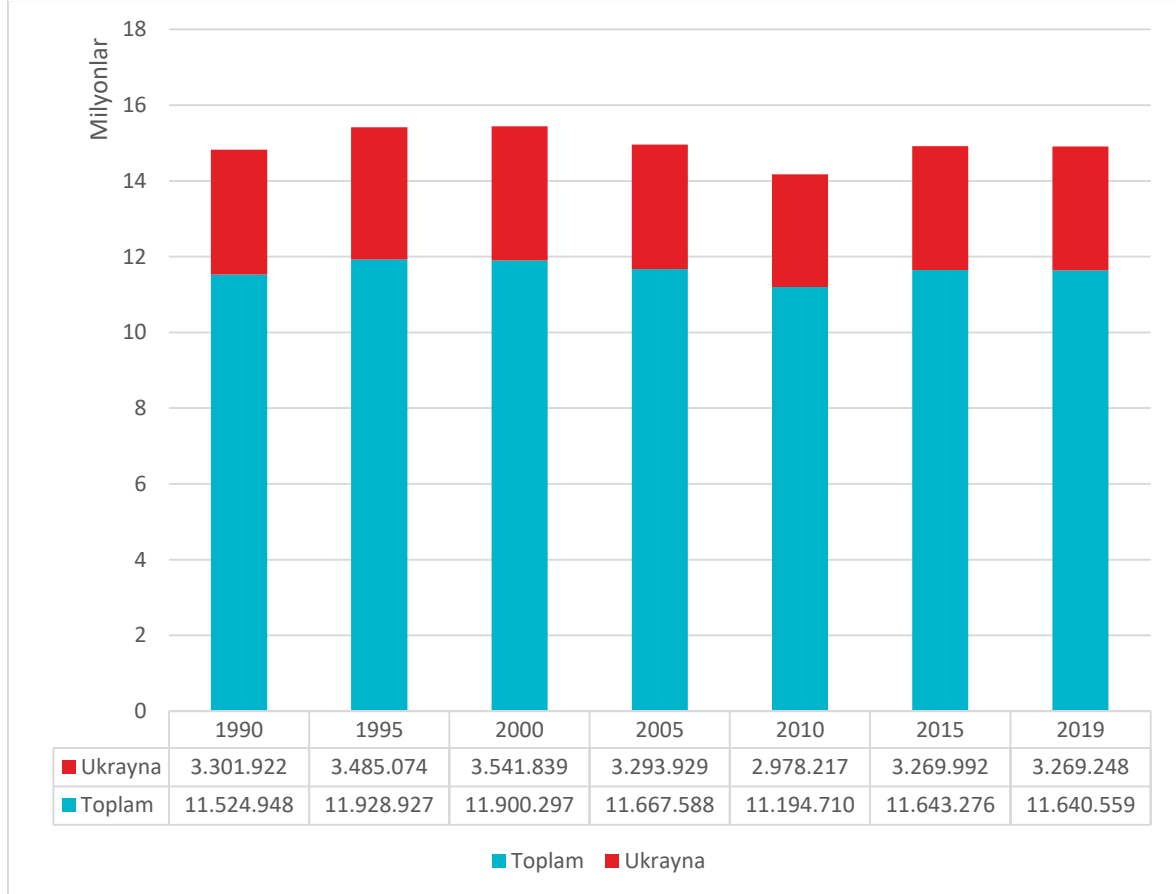

Kaynak: UN DESA, 2019c

Grafik 42’ye göre; Rusya-Ukrayna göç koridorunda uluslararası göçmen sayısı 1990’lardan 2010 yılına kadar azalış göstermektedir. 2010 ve 2019 yılları arasında ise az bir artış söz konusudur. Bununla birlikte her ne kadar azalış söz konusu olsa da 1990-2019 yılları arasında Ukrayna’da bulunan Rusyalı göçmen sayısının toplam göçmen sayısı içerisindeki oranını %73 ile %67 arasında değişim gösterdiği dolayısıyla toplam göçe göre oransal açıdan ciddi bir oynama olmadığı dikkat çekicidir. Ayrıca, Rusya’nın her dönemde Ukrayna’nın açık ara en büyük kaynak ülkesi olduğu görülmektedir.

Grafik 43'te; 1990-2019 yılları arasında beşer yıllık dönemler bazında Rusya'ya yönelik toplam uluslararası göç ve Ukrayna'dan Rusya'ya yönelik Ukraynalıların oluşturduğu uluslararası göç hareketliliği gösterilmiştir.

Grafik 43: 1990-2019 Yılları Arasında Rusya'da Toplam ve Ukraynalı Göçmen Sayısı

Kaynak: UN DESA, 2019c

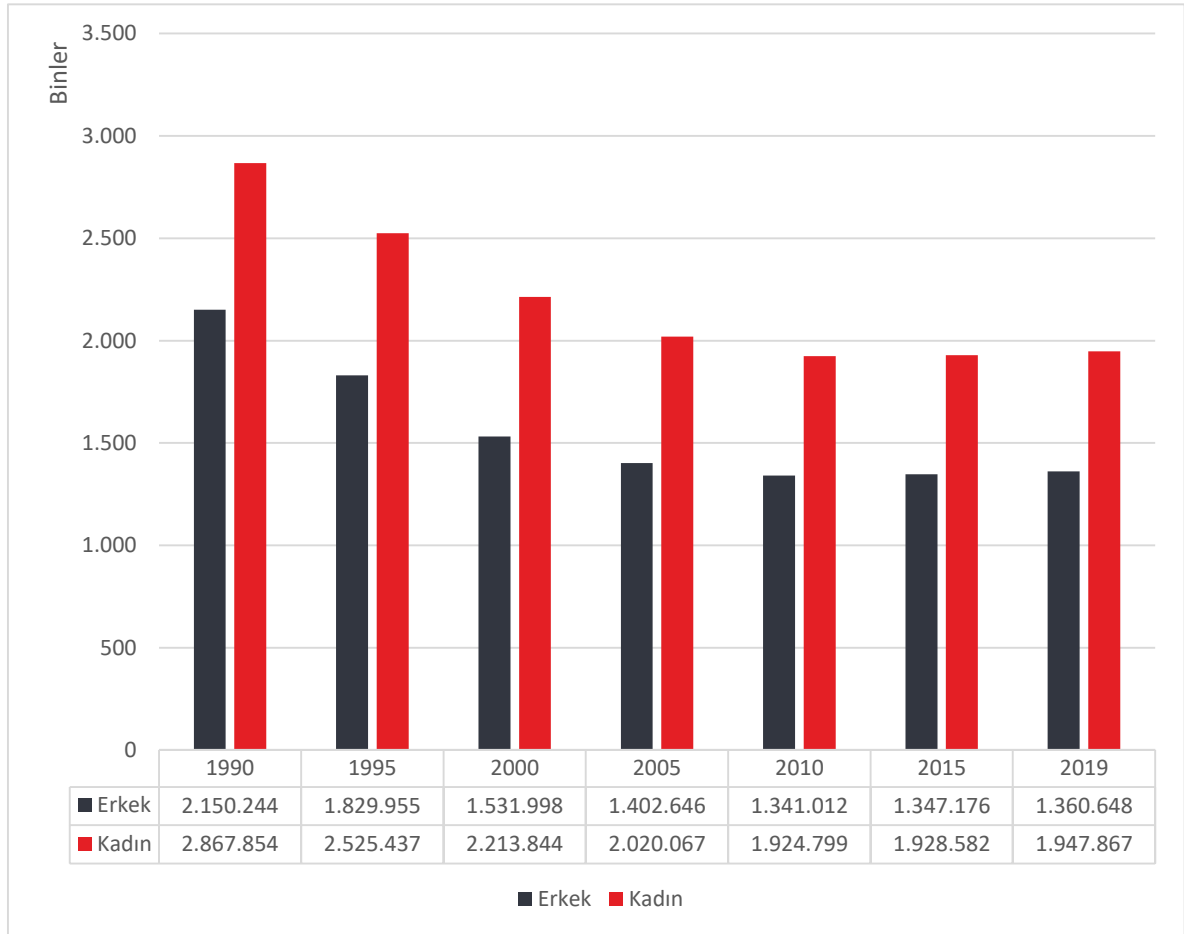
Grafik 43'e göre; Ukrayna-Rusya göç koridorunda uluslararası göçmen sayısı 1990'lardan 2019 yılına kadar çok büyük olmayan dalgalanmalar göstermektedir. Bununla birlikte her ne kadar dalgalanmalar söz konusu olsa da mezkûr dönemde Rusya'da bulunan Ukraynalı göçmen sayısının toplam göçmen sayısı içerisindeki oranını %30 ile %27 arasında değişim gösterdiği dolayısıyla toplam göçe göre oransal açıdan ciddi bir oynama olmadığı dikkat çekicidir. Özellikle 2015 ve 2019 yıllarında sayıların çok yakın olduğu göze çarpmaktadır.

Ayrıca, Rusya'nın da her dönemde Ukrayna en büyük kaynak ülkesi olmuştur. Ukrayna'yı ise her dönem Kazakistan izlemiştir. Bununla birlikte her dönemde Rusya'nın ilk 11 kaynak ülkesi eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği üyesi devletler olup söz

konusu ülkelerden gelen göç hareketliliği 1990-2019 yılları arasında Rusya'nın toplam göçünün %94-95'ini oluşturmaktadır.³⁴³

Grafik 44'te; 5 er yıllık periyotlar ile 2000-2019 yılları arasında Rusya-Ukrayna göç koridorunda yaşanan uluslararası göç hareketliliği cinsiyet bazlı Rusyalı göçmen sayıları ile sunulmuştur.

Grafik 44: 1990-2019 Yılları Arasında Ukrayna'da Cinsiyet Bazlı Rusyalı Göçmen Sayısı

Kaynak: UN DESA, 2019b

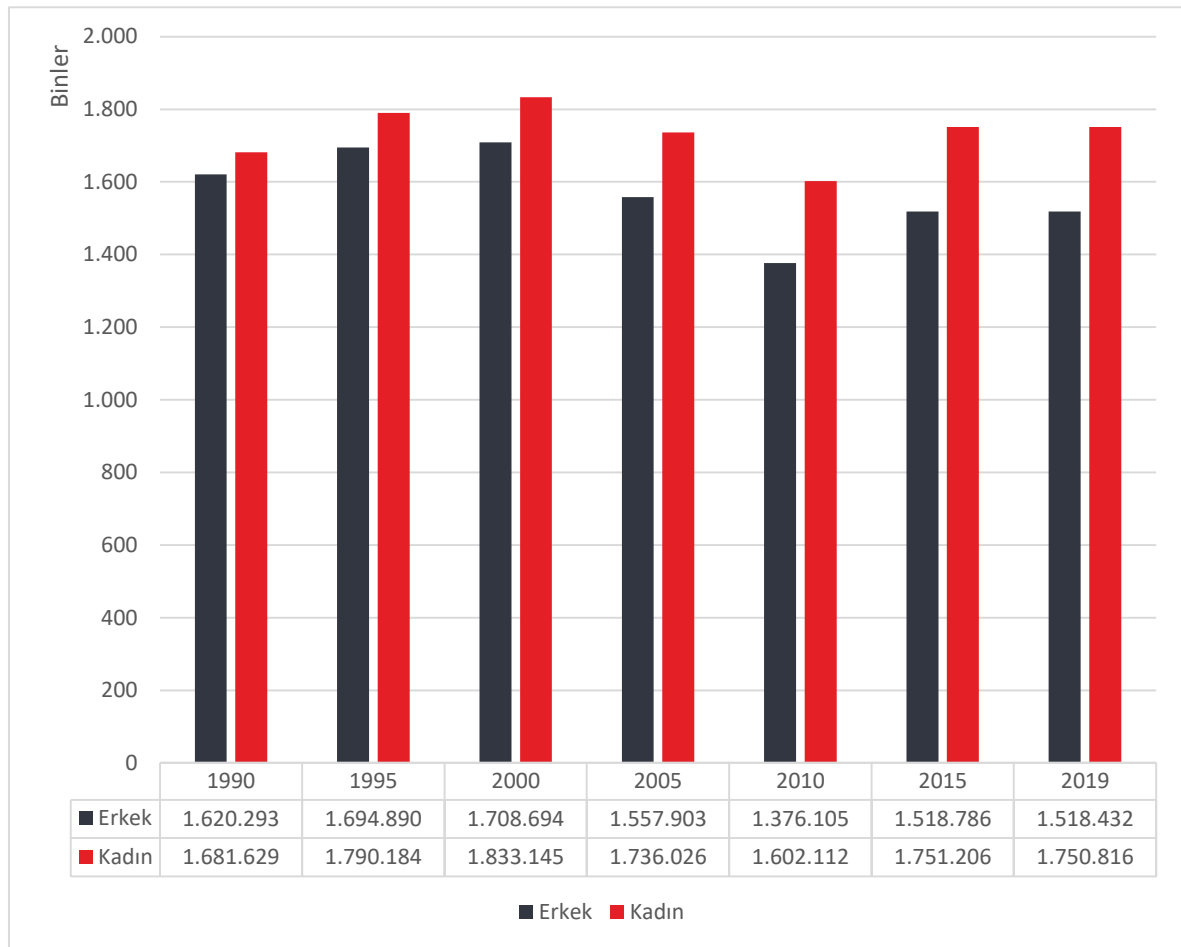
Her dönem Rusyalı göçmen erkek sayısında dalgalanmalar olsa da genel olarak 2015 yılına kadar azaldığı 2015 yılından sonra az bir artış gösterdiği görülmektedir. Benzer durum kadın göçmenler için de geçerli olmakla birlikte her dönem kadın göçmen sayısının erkek göçmen sayısından fazla olduğu gözlemlenmektedir.(Grafik 44)

³⁴³ UN DESA, 2019c; a.g.e.

Grafik 45'te; beşer yıllık periyotlar ile 2000-2019 yılları arasında Ukrayna-Rusya göç koridorunda yaşanan uluslararası göç hareketliliği cinsiyet bazlı Rusyalı göçmen sayıları ile sunulmuştur.

1990-2000 yılları arasında Ukraynalı göçmen erkek sayısında artış gözlemlenmekte iken 2000-2010 yılları arasında azalış görülmektedir. 2015-2019 yılları arasında ise görece stabil bir durum söz konusudur. Benzer durum kadın göçmenler için de geçerli olmakla birlikte kadın göçmen sayısı erkek göçmen sayısından her dönem fazladır.(Grafik 45)

Grafik 45: 1990-2019 Yılları Arasında Rusya'da Cinsiyet Bazlı Ukraynalı Göçmen Sayısı

Kaynak: UN DESA, 2019b

1990-1995 yılları arasında Rusya'dan Ukrayna'ya erkek göçmen hareketliliği Ukrayna'dan Rusya'ya göre daha fazla iken 2000 yılında ve sonrasında tersi bir durum söz konusudur. Diğer taraftan her dönem Rusya'dan Ukrayna'ya kadın göçmen hareketliliği Ukrayna'dan Rusya'ya göre daha fazladır.(Grafik 44 ve Grafik 45)

Rusya-Ukrayna göç koridoru dünyanın en büyük göç koridorlarından biri olmasının yanı sıra diğer göç koridorlarından önemli farklar da barındırmaktadır. Suriye-Türkiye, Meksika-ABD ve Cezayir-Fransa göç koridorlarının aksine Ukrayna ve Rusya bir birinin en büyük hem hedef hem de kaynak ülkesi konumundadır.

3.4.2 Belirleyiciler

Yukarıda belirtilen bilgiler ışığında Rusya-Ukrayna göç koridorunun belirleyicilerinin anlaşılması açısından iki ülke arasındaki tarihsel sürece ve gelişmelere değinilmesinin kaçınılmaz olduğu değerlendirilmektedir. Bu minvalde literatür taraması neticesinde öne çıkan hususlar dikkate alınarak; öncelikle Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği'nde, akabinde Bağımsız Devletler Topluluğu'nda, Rusya ve son olarak Ukrayna'da konuyla ilgili uluslararası göçe ilişkin bilgiler paylaşılacaktır. Son olarak Rusya-Ukrayna göç koridorunda öne çıkan belirleyiciler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

3.4.2.1 Sovyetler Dönemi: Hükûmet Politikası

Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği (SSCB)³⁴⁴'nin kuruluşundan 1980'lerin sonlarına kadar, bulunduğu coğrafyadaki göç hareketliliklerinde, kapsadığı cumhuriyetler arasındaki nüfus artış oranları ve yaşam kalitesi arasındaki farklılıklar belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Sovyetlerin yaşam standartlarında görece eşitliği sağlamaya çalışması, kapsamış olduğu cumhuriyetlerde yatırımları tek bir noktaya dağıtmak yerine orantılı dağıtmaya çalışması, nüfusun az olduğu yerlerde yeni meslekler yaratıp göçü teşvik ederek denge kurmaya çalışması mezkûr belirleyicilerin belirleyicisi olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, 1950 ve 1960'larda Ukrayna'da savaş sonrası zarar gören sanayinin yeniden inşası ve modernizasyonu, Kazakistan'da bakir toprakların ve ağır sanayinin gelişmesi, Orta Asya ve Baltık devletlerinde sanayi tesislerinin inşası için çok büyük kaynak aktarımları yapılmıştır. Yine 1970'lerin ortasından itibaren petrol ve gaz yatırımları ile Rusya (Ukrayna'yı da içerecek şekilde) göçmenlerin cazibe merkezi haline gelmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki göçmen işgücü ihtiyacı dâhil hareketlilik hükûmetin kontrolü altında,

³⁴⁴ 1917 Ekim Devrimi başka bir ifade ile Bolşevik İhtilali ile kurulan SSCB, genel olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası 1991 yılında SSCB'nin dağılmasına kadar olan dönemi ifade eden Soğuk Savaş sürecinde (iki kutuplu dünya) Amerika Birleşik Devletleri'nin karşısındaki güç konumunda olan devlettir. SSCB; bugünkü Rusya, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Estonya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Moldova, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan'dan oluşmaktaydı. <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/sovyet-sosyalist-cumhuriyeti-birligi-sscb-310> (Erişim Tarihi: 14.10.2020).

politikaya göre belirlenmekteydi. SSCB'nin dağılmasının hemen ardından, toprakları üzerindeki uluslararası göçün hacmi ve yapısı çarpıcı biçimde değişim göstermiştir. SSCB'nin dağılma sinyalleri ile birlikte birçok insan kendi etnisitesini temsil eden ülkelere geri dönmüştür. Örneğin 1988-1990 yılları arasında Almanların, Yunanların, Yahudilerin çoğunluğu oluşturduğu yaklaşık 800 bin kişi Sovyetler'den ayrılarak tarihsel olarak kendi bağı olan ülkelere göç etmiştir. Söz konusu durum Rusya ve Ukrayna gibi doğum oranı çok düşük olan ülkelerin nüfus dinamikleri üzerinde de ciddi etkiler doğurmuştur.³⁴⁵

Diğer taraftan bilindiği üzere SSCB oldukça kapalı bir ülkeydi; örneğin uluslararası göç hareketliliği küçük istisnalar dışında daha önce de belirtildiği üzere katı bir şekilde hükümet kontrolü altındaydı. 1950'lerden 1980'lerin sonuna kadar görülen en büyük uluslararası göç hareketlilikleri: 1955-1958 yılları arasında Polonya'ya geri gönderilen 220 binin üzerinde kişi; 1961 yılına kadar Çin'den yeniden göç eden, çoğunluğu Uygurların ve Kazakların oluşturduğu yaklaşık 240 bin kişi ve 1969-1975 yılları arasında İsrail'e göç eden yaklaşık 100 bin kişi bulunmaktadır. Demir Perde'nin yıkılması ile Sovyetler Birliği'nden ayrılma prosedürünün liberalizasyonuna (1980'lerin sonu) kadar, Birlik cumhuriyetlerinin nüfusu doğal artış ve diğer cumhuriyetler ile olan net göç hareketliliği ile değişim göstermektedir.³⁴⁶

Hülasa, Sovyetler döneminde gerek cumhuriyetler arasındaki göç hareketliliğinin gerekse SSCB'nin kaynak ya da hedef ülke konumunda olduğu göç hareketliliğinin temel belirleyicisi hükümetin izlemiş olduğu politikadır.

3.4.2.2 Bağımsız Devletler Topluluğu Dönemi

8 Aralık 1991 tarihinde eski SSCB üyesi yeni isimleri ile Rusya Federasyonu, Belarus Cumhuriyeti ve Ukrayna devletlerinin başkanları tarafından imzalanan Bağımsız Devletler Topluluğu Kuruluş Antlaşması'nda SSCB'nin sona erdiği ilan edilmiş ve böylece resmi olarak SSCB dağılmıştır.³⁴⁷ Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT),³⁴⁸ Sovyetlerin dağılması

³⁴⁵ Choudinovskikh, Olga, & Mikhail Denissenko; **Migration Between CIS Countries: Trends And Policy**, WP3/06 Search Working Paper, 2013, ss. 3-7.

³⁴⁶ Choudinovskikh, Olga, & Mikhail Denissenko; **a.g.e.**, s. 2.

³⁴⁷ Hüseyinov, Fuad; "Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 52, Sayı 4, 2003, ss. 387-401.

³⁴⁸ Mevcut üyeler: Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Rusya, Tacikistan ve Özbekistan. Bkz.: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/cis-countries> (Erişim Tarihi: 14.10.2020). Kurucu üyeler arasında bulunan Ukrayna 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle yaşanan silahlı çatışmalar akabinde ayrılmıştır.

akabinde Rusya; bölge üzerindeki etkisini kaybetmemek, politik ve ekonomik çıkarları doğrultusunda kültürel, coğrafi olarak yakın olan ve aynı zamanda tarihsel ilişkileri bulunan eski SSCB ülkeleri ile olan bağlarının koparmamak adına BDT başta olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşlar kurmuş ve kurmaya çalışmıştır.³⁴⁹ BDT, Ukrayna-Rusya ilişkilerinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

3.4.2.2.1 Bağımsızlık Sonrası Ortaya Çıkan Sorunlar

BDT'nin ortaya çıktığı ve gelişmeye başladığı dönemde bölgeye kısa bir yolculuk yapmakta fayda görülmektedir. SSCB sonrası devletlerin bağımsızlıklarını kazanmaları akabinde; dil dâhil her konuda kendi milli, yasal düzenlemelerine başlamaları zor bir dönemi beraberinde getirmiştir. Örneğin özel mülkiyetin gelmesi Sovyet cumhuriyetlerinde çalışmak üzere göç edenleri, evlerine yeniden göçe teşvik etmiştir. Başka bir örnek, ülkelerin bağımsızlıklarını ilan etmesi sonrasında eski SSCB topraklarında, eğitim maliyetlerinin yükselmesi neticesinde eğitim nedeniyle göç azalmıştır. Ayrıca tüm bunların yanı sıra SSCB'nin dağılması akabinde pek çok ülkede siyasi faktörler neticesinde ekonomik kriz giderek derinleşmiştir. SSCB'nin eski cumhuriyetleri arasındaki ekonomik bağların kopması ve verimsiz Sovyet ekonomisinin yeniden yapılandırılması nedeniyle, Rus nüfusunun çoğunu istihdam eden sanayi kuruluşlarının büyük bir kısmı durmuştur. Ardından, kriz tarım sektörüyle birlikte bir dizi küçük ve orta büyüklükteki işletmeyi yok etmiştir. Üretimde yaşanan azalma yeni göç hareketlerini tetiklemiştir. Belirtildiği üzere SSCB'de denge gözetilmekteydi, şöyle ki yaşam standartlarında nispi eşitlik ve özellikle maaş seviyeleri, ekonomik olarak gelişmiş cumhuriyetlerden gelen gelirin daha az gelişmiş cumhuriyetler yararına yeniden dağıtılmasıyla korunmaya çalışılmaktaydı.³⁵⁰

SSCB'nin dağılması akabinde cumhuriyetlerin bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte, bütçe yeniden dağıtım sistemi unutulmaya yüz tutmuştur. BDT ülkeleri arasında ekonomik gelişimlerinin hızı ve yapısı bakımından artan farklılıklar, nüfusun yaşam standartlarındaki artan farklılaşmada kendini göstermiştir. Dünya pazarında ciddi talep gören petrol, gaz, metal gibi önemli doğal kaynaklara sahip ülkeler (Rusya, Kazakistan, Türkmenistan ve Azerbaycan) ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ülkeler arasında ekonomik açıdan farklılıklar

³⁴⁹ Alım, Eray ve Fuat, Aksu; "Rusya Liderliğinde Bir Güç Merkezi Olarak Avrasya Ekonomi Birliği", **Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi**, Cilt 7, Özel Sayı, Temmuz 2019, ss.1-22.; Al, Arzu ve Burcu, Özdil; "Karadeniz'in Uluslararası Politik Ekonomisi: Rusya ve Ukrayna İlişkilerinin Yeniden Analizi", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, Eylül 2017, ss. 151-167.

³⁵⁰ Choudinovskikh, Olga, & Mikhail Denissenko; **a.g.e.**, ss. 6-7.

ciddi şekilde belirmeye başlamış; ekonomik açıdan farklılık ise yeni göç hareketlerini tetikleyen belirleyici olarak kendini göstermiştir. Özellikle ekonomik krizler nedeniyle çok sayıda işçi işsiz kalmış ve ücretler düşmüştür. Bunun neticesinde yaşam standartlarında ciddi bir düşüş yaşanmış, hane geliri azalmış ve yoksulluk hızla genişlemiştir.³⁵¹ Tabiatıyla ekonomik anlamda görece daha iyi durumda olan ülkeler hedef ülke konumuna gelmiştir ki Rusya Federasyonu günümüze kadar süren ve sürmeye devam edeceği öngörülen ilk hedef ülke olarak yerini almıştır.

3.4.2.2.2 Zorla Göç: Siyasi Gerilimler ve Etnik Çatışmalar

SSCB'nin dağılması akabinde Rusya eski SSCB ülkeleri için daha önce de belirtildiği üzere hem geçici hem de kalıcı göçmenler açısından temel hedef ülke olmuştur. Örneğin; Rusya istatistiklerine göre, 1992 ile 1999 yılları arasında eski SSCB'den yaklaşık 5,9 milyon göçmen Rusya'ya gelmiştir.³⁵²

Rusya'ya göç artışını oluşturan önemli kesim Rusya'ya göç eden mülteciler ve yerinden edilmiş kişilerdir. Söz konusu kişilerin göç etmesinde etkili olan belirleyiciler arasında eski SSCB ülkelerinde ortaya çıkan yüksek düzeyli siyasi gerilimler ve etnik çatışmalar bulunmaktadır. Örneğin ilk mülteci dalgası SSCB yıllarında (1987-1991) ortaya çıkan Ermenistan-Azerbaycan çatışması sonucunda gerçekleşmiştir. Yine Orta Asya ülkelerinde yaşanan iç etnik çatışmalar, Gürcistan'da yaşanan iç savaş (1991-1993), Tacikistan'da yaşanan iç savaş (1992-1997), Kafkasya'da yaşanan savaşlar Rusya'ya yaşanan göçün önemli nedenleri arasında yer almaktadır.³⁵³

Sovyetlerin dağılması akabinde yalnızca Rusya'ya göç artmamış, aynı zamanda Rusya uyruklu kişiler de çeşitli ülkelere sığınma talebinde bulunmuştur. Zorla göçün belirleyici olduğu sığınma taleplerine ilişkin dönem üç ayrı alt dönemde ele alınabilir: 1990-1999, 2000-2013 ve 2014 yılından günümüze olan dönem. Birinci dönemde (1990-1999) daha çok Rusya vatandaşı olup farklı etnik kökenden insanlar; bölgesel, etnik ve sosyal çatışmalardan dolayı sığınma arayışı içine girmişlerdir. 1994-1996 yılları arasında yaşanan ilk Çek Savaşı, birinci periyotta zorla göçü etkileyen unsurlardan biri olmuştur. Bununla birlikte mezkûr savaş öncesi (1990-1994) AB'ye yaklaşık 40 bin Rus vatandaşı sığınma başvurusunda bulunurken; savaş sonrası (1995-1999) bu sayı 32.462 olmuştur. Gerek savaş öncesi gerekse

³⁵¹ Choudinovskikh, Olga, & Mikhail Denissenko; **a.g.e.**, ss. 6-7.

³⁵² Choudinovskikh, Olga, & Mikhail Denissenko; **a.g.e.**, s. 5.

³⁵³ Choudinovskikh, Olga, & Mikhail Denissenko; **a.g.e.**, ss. 5-6.

sonrasında Almanya, Birleşik Krallık ve Hollanda ilk dönem için ilk üç hedef ülkeyi oluşturmuştur. İkinci dalgada İkinci Çek Savaşı (1999-2009) önemli bir faktör olmuştur. İkinci dönemde (2000-2013) ise Almanya, Polonya ve Avusturya ilk hedef ülkeler arasında yer almıştır. Üçüncü dönem 2014 yılı ile başlatılabilir. Ancak 1990 yılından günümüze doğru Rusya uyruklu sığınmacı profili çeşitlilik göstermiş ve sayısında, dalgalanmalar olmakla birlikte bir azalış gözlemlenmiştir. Hülasa 1990'dan başka bir ifade ile SSCB'nin dağılması akabinde, Rusya'dan gelen sığınmacılar için tercih edilen hedef ülkeler çeşitli faktörler tarafından belirlenmiştir: coğrafi yakınlık (örneğin, Polonya, Norveç); Rusça konuşan büyük toplulukların varlığı (örneğin Almanya, Baltık Devletleri); Rusya'dan sığınmacılar için özel programların varlığı (örneğin, Fransa, Almanya); veya bireysel olarak AB üyesi devletlerinin göçe ilişkin özel mevzuatı (Fransa, Almanya, Avusturya, İsveç vb.). Bununla birlikte, Rusya'dan gelen sığınmacıların profili, son 30 yılda önemli ölçüde değişmiş ve daha da çeşitlenmiştir.³⁵⁴

3.4.2.2.3 Göç Rejimi

BDT bölgesindeki göç rejimi, ülkeler arasında vizesiz hareketliğe imkân tanımakla birlikte bir takım kısıtlamalar içeren sisteminin uygulanmasıyla karakterizedir: çalışma izni kotaları, göçmen işçiler için meslek yasakları, sınırlı kalış süresi vb. kısıtlayıcı düzenlemelerin uygulanması üzerindeki etkisiz kontrol, BDT'de yabancı işçileri büyük ölçüde yasadışı istihdama teşvik etmektedir. Ülkeler arasında bulunan göç politikasına ilişkin öncelikler arasındaki farklılık; farklı demografik eğilimler ve ekonomik çıkarlarla bağlantılıdır. Bazı ülkeler; diğer ülkelerden göçü teşvik etmeye, yabancıların kalıcı/uzun dönem ikametgâhı için şartlar öne sürmeye ve vatandaşlık için tercihler yaratmaya çalışmaktadır. Diğer ülkeler ise; asgari sosyal destek için garanti elde etmek ve geçici göçmen işçi olarak yurtdışında yaşayan vatandaşlarının haklarına saygı duyulması için ev sahibi ülkeleri etkilemeye çalışmaktadır. Bununla birlikte BDT'de yabancı işgücünün düzenli bir şekilde işe alım biçimlerinin geliştirilmesi, göçmen işçilerin eğitimi, entegrasyon programları vb. konularda ortak anlayış yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır.³⁵⁵

Göçmen işgücüne ilişkin BDT üyesi ülkelerde detaylı ve güvenilir bir veri tabanı bulunmamaktadır. Rusya en çok göçmen işgücü barındıran ve alan ülke konumundadır.

³⁵⁴ Gulina, Olga; **Russian Nationals Looking For Refuge In The European Union**, Policy Brief, Prague Process, 2020, ss. 1-4.

³⁵⁵ Choudinovskikh, Olga, & Mikhail Denissenko; **a.g.e.**, s. 1.

Kayıtlı çalışan göçmen işgücü verilerinin kayıtlı olmayan göçmen işgücü verilerine göre çok az olduğu düşünülmektedir. Özellikle göçmen işgücü kayıt dışı çalışmaktadır. Örneğin; Rusya'da 2010 yılında 1.2 milyon çalışma izni düzenlenmiş ve 863 bin göçmen işgücü istihdam edilmiştir. Ancak çalışan göçmen işgücünün aynı yıl için 3 ile 5 beş kat fazla olduğu (uzmanların görüşüne göre 3-4 milyon) düşünülmektedir. Durum böyle olmakla birlikte Rusya başta olmak üzere BDT üyesi ülkeler kayıtlı göçmen işgücü için iyileştirme çalışmalarına başlamışlardır.³⁵⁶

Gelecekte Rusya, kaynak ülkesi BDT üyeleri ülkeler olan kalıcı ve geçici göçmenler için hedef ülke olmaya devam edecektir. Söz konusu durumun belirleyicileri ise ekonomik ve demografik faktörler, tarihsel/coğrafi ve sosyal yönden yakınlık, Rusya'da ve BDT üyesi ülkelerde yaşayanlar arasındaki aile bağları gibi kişisel ilişkiler, geçmişte kurulan ve halen varlığını sürdüren ulaşım ağları (özellikle demir yolları), geniş çaplı diasporalar, Rusya'daki günlük yaşamın ve Rusça'nın bilinirliği ve BDT üyesi ülke vatandaşlarına sağlanan vize kolaylıklarıdır.³⁵⁷

3.4.2.3 Kırılma Noktası 2014: Ukrayna'nın Batıya Yönelişi ve AB'nin Olumlu Yaklaşımı

2014 yılı Ukrayna ve Rusya arasındaki ilişki açısından bir kırılma noktasıdır. İki ülke arasındaki ilişkiler bozulmuş ve bu ülkeler savaşın eşiğine gelmiştir. İki dostun düşman haline gelmesinin arka planında ise siyasi uyuşmazlık bulunmaktadır. Rusya yanlısı Viktor Yanukoviç iktidarının 2013 yılında Ukrayna-AB Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayı reddetmesi üzerine Ukrayna'da protestolar başlamış akabinde Batı yanlısı muhalefet iktidara gelmiştir. Bunun üzerine; 1873 yılında Osmanlı İmparatorluğu'ndan Rusya'ya geçen ve Ukrayna kökenli Sovyet lideri Nikita Kruşçev'in 1954 yılında, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne hediye etmiş olduğu Kırım, Rusya tarafından ilhak edilmiştir. Böylece iki ülke arasındaki ilişkiler bozulmuştur.³⁵⁸ Söz konusu durum uluslararası göç hareketliliğini de etkilemiştir.

³⁵⁶ Choudinovskikh, Olga, & Mikhail Denissenko; **a.g.e.**, ss. 23-27.

³⁵⁷ Choudinovskikh, Olga, & Mikhail Denissenko; **a.g.e.**, s. 9.

³⁵⁸ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46391387> (Erişim Tarihi: 16.10.2020); <https://tr.euronews.com/2015/02/10/ukrayna-krizinin-kronolojisi> (Erişim Tarihi: 16.10.2020); <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/2016nin-unutulan-savasi-ukrayna> (Erişim Tarihi: 16.10.2020).

Rusya ile askeri çatışmanın başlamasının akabinde, Rusya sınırını geçen Ukraynalı sayısı %37'den fazla azalmıştır. Ukrayna'nın Rusya yönüne göçü birinci sırada yer alırken, 2013 yılından sonra Polonya'ya göç artmaya başlamıştır. Ukrayna'yı ziyaret eden kişilerin sayısı 2008 yılına kadar ciddi şekilde artmış, 2008-2013 yılları arasında ise azalarak artmaya devam etmiştir. Uluslararası göç hareketliliği açısından baktığımızda Rusya'dan gelen hareketliliğin 2014 yılında %50 azaldığı gözlemlenmiştir.³⁵⁹

2016 yılına geldiğimizde Rusya Federasyonu Ukraynalı göçmen işçiler için, özellikle kısa süreli, ana hedef ülke olma konumunu sürdürmektedir. Polonya, Çek Cumhuriyeti ve İtalya ise uzun süreli göçmen işçiler için önemli hedef ülke durumundadır. Bir bütün olarak mevcut kısa süreli ve uzun süreli göçmenlerin yaklaşık %80'ini barındıran 5 ana hedef ülke olarak Rusya Federasyonu, Polonya, Çek Cumhuriyeti, İtalya ve Belarus karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte uzun süreli işgücü göçünden sonra göçmen işçiler arasında Ukrayna'ya kalıcı olarak dönme eğilimi devam eden ve görünüşte büyüyecek bir eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Söyle ki 2016 yılına kadar 144.400 uzun süreli göçmen işçi veya mevcut uzun süreli göçmen işgücünün %39'u kalıcı olarak Ukrayna'ya dönmüş durumdadır. Geri dönüşün olduğu ilk dört ülke ise sırasıyla Rusya Federasyonu (%33), Polonya (%19), İtalya (%9) ve Çek Cumhuriyeti (%9)'dir.³⁶⁰ Diğer taraftan ülke içinde yerinden edilmiş nüfus, 2014 yılında yaşanan çatışmalar, ekonomik durumun kötüye gitmesi ise Ukraynalıların göçünü artıran belirleyiciler olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁶¹

Daha önce de belirtildiği üzere 2014 yılı Rusya-Ukrayna ilişkileri açısından bir kırılma olmuştur. Söz konusu durum neticesinde Ukrayna yüzünü Batıya çevirmiştir. Her ne kadar Rusya işgücü ve daha da önemlisi demografik sorunlar nedeniyle Ukraynalılara ihtiyaç duysa da³⁶² ve doğalgazın Ukrayna üzerinden Avrupa'ya gittiği, hatta Rusya dini açıdan Ortodoks Kilisesi'nin iki ülkeyi bağlayan önemli bir etken olduğunu dahi değerlendirse de 2019 yılına geldiğimizde ilişkilerin iyileşme yerine daha kötüye gittiği görülmektedir³⁶³.

³⁵⁹ Sokolowicz, Mariusz E. And Ihor Lishchynskyy; "Are Poland and Ukraine Gravity Centres for Each Other? Study on the Labour Migration Patterns", **Comparative Economic Research**, Volume 21, Number 1, 2018, ss. 45-65, s. 49.

³⁶⁰ IOM; **Research and Policy Dialogue Initiative on Migration and Remittances in Ukraine**, International Organization for Migration (IOM), Mission in Ukraine, KYIV-2016, s. 11.

³⁶¹ IOM; **Research and Policy Dialogue Initiative on Migration and Remittances in Ukraine**, International Organization for Migration (IOM), Mission in Ukraine, KYIV-2016, s. 46.

³⁶² <https://www.dw.com/en/why-putin-wants-to-make-new-russians-out-of-ukrainians/a-48995869> (Erişim Tarihi: 17.10.2020).

³⁶³ <https://www.dw.com/en/russia-and-ukraine-in-2019-more-conflict-ahead/a-46856267> (Erişim Tarihi: 17.10.2020).

AB'nin Ukraynalılara tanıdığı vize serbestisi 11 Haziran 2017 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiş, söz konusu durum Ukraynalılar tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Öyle ki Slovakya sınırında mevkidaşı Andrej Kiska ile AB'nin kapısını sembolik olarak açan Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko "11 Haziran ülkemizin Rus İmparatorluğu'ndan nihai ayrılışı ve Avrupa uluslarının ailesine geri dönüşü olarak tarihe geçecek" diye konuşma yapmıştır.³⁶⁴

Geçtiğimiz yıllarda Ukrayna'dan göç artarken aynı zamanda karakteristik değişiklikler geçirmiştir. 2014 yılı öncesinde Rusya, göçmen işgücü için ana hedef ülke konumunda olmuştur. Ancak 2014 yılı sonrasında Rusya birincil hedef ülke konumunu kaybederek yerini Polonya'ya bırakmıştır.³⁶⁵

2014 yılında yaşanan silahlı çatışmalar sonrasında Ukraynalı göçmen işgücünün hedef ülkesi değişmiştir. Örneğin 2012 yılında Rusya, Ukraynalı göçmen işgücünün %43'ünü çekerek birinci hedef ülke konumunda iken 2017 yılında Ukraynalı göçmen işgücünün %39'una ev sahipliği yapan Polonya birinci hedef ülke konumuna gelmiştir. Bunun en önemli belirleyicileri arasında Polonya ekonomisinin hızlı gelişimi ve iş açıları nedeniyle sunmuş olduğu çok sayıda iş imkânı bulunmaktadır. Dahası 2017 yılından itibaren vize serbestleşmesi ve yasal değişiklikler Ukraynalıların istihdamını kolaylaştırmaktadır. Diğer taraftan Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan karşılıklı gergin ilişkilere rağmen; 2017 yılında Rusya, Ukraynalı göçmen işgücünün %26'sını çekmeyi başarmıştır. Diğer taraftan Ukraynalı göçmen işgücü için İtalya ve Çek Cumhuriyeti, Rusya sonrasında üçüncü ve dördüncü hedef ülke konumundadır. 2017 yılına geldiğimizde AB üyesi devletler Ukraynalı göçmen işgücünün %67'sine ev sahipliği yapmıştır. 2012 yılında söz konusu oran %54'tür. Ukraynalı göçmenlerin AB ülkeleri içerisinde hedef ülke seçmesinde şüphesiz ev sahibi ülkelerin ulusal kuralları ve tabiatıyla AB kurallarının³⁶⁶ belirleyici özelliği

³⁶⁴ <https://www.dw.com/tr/ukraynal%C4%B1lara-vizesiz-ab-kap%C4%B1s%C4%B1-a%C3%A7%C4%B1ld%C4%B1/a-39206313> (Erişim Tarihi: 17.10.2020); <https://www.rferl.org/a/ukraine-poroshenko-eu-visa-free-goodbye-ussr/28539873.html> (Erişim Tarihi: 17.10.2020).

³⁶⁵ Lücke, Matthias & David Saha; **Labour Migration From Ukraine: Changing Destinations, Growing Macroeconomic Impact**, Policy Studies Series [PS/02/2019], German Advisory Group Ukraine, Berlin/Kyiv 2019, s. 7.

³⁶⁶ Örneğin, Polonya'da çalışacak Ukrayna vatandaşlarının bir yıl içinde altı aya kadar çalışma izni almalarına gerek yoktur; bölge çalışma ofisine basit bir kayıt yeterlidir. Dahası basit bir prosedür ile altı aylık süre çalışma iznine dönüştürülerek uzatılabilmektedir. Almanya'da ise Ukraynalıların Almanya'ya gelmeden önce çalışma izni alması gerekmektedir. Genel olarak Almanya'da bulunan boş işler Almanlar ya da AB üyesi ülke vatandaşlarınca doldurulamazsa diğer yabancılara çalışma izni düzenlenmektedir. Bu sistem adım adım serbestleştirilmektedir. Pieńkowski, Jerzy; **a.g.e.**, s. 11. Ayrıca Bkz.:

bulunmaktadır.³⁶⁷ Buna ilaveten, AB üyesi ülkeler ile Ukrayna arasındaki ücret farklılıkları ve yine daha önce de belirtildiği üzere AB'nin ve üyelerinin Ukraynalılar için tanımış olduğu yasal kolaylıklar (daha önce de ifade edildiği üzere Polonya'da yasal olarak çalışmanın kolaylaştırılması, vizesiz seyahatin kayıt dışı çalışmayı ve iş aramayı kolaylaştırması) ve yine nitelikli işgücü açığı nedeniyle bazı AB ülkelerinin AB üyesi olmayan ülkelere gelecek yabancıların işgücü piyasasına erişimini geliştirici adımlar atması (örneğin Almanya'da çıkartılan 'nitelikli işgücü göçü yasası'³⁶⁸) Ukraynalı işgücünün başta Polonya olmak üzere hedef ülke seçimini AB'ye kaydırmasında belirleyici aktörler olmuştur.³⁶⁹

3.4.2.4 Rusya Açısından Göç: Yakın Dönem Göç Politikası, Düşük Doğum Oranı ve İşgücü Talebi

Günümüzde; Rusya'nın güçlü ve tutarlı bir göç politikasının olmayışı önemli sorunlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Rusya'ya gelen göçmen işçilerin çok büyük bir kesimi kayıt dışı çalışmaktadır. Son zamanlarda gelen göçmenlerin eğitim seviyesinin düşük olması ise işgücü açısından Rusya'dan göç eden eğitimli Rusya vatandaşlarının yerini doldurmada yetersiz kalmaktadır. Diğer taraftan göçmenlerin ülke ekonomisine negatif etkide bulunduğu inancının oluşması ve doğum oranlarının düşük olması nedeni ile demografik açıdan zor durumda olan Rusya'nın işgücü açığını karşılama noktasında göçmenlere yönelik kapsayıcı bir politika sunamaması işgücü talebinin göçmen işgücü ile karşılanmasını güçleştirmektedir.³⁷⁰

Rusya için göç sosyal ve ekonomik kalkınma açısından önem taşımaktadır. Yaşlanma ve nüfus azalması nedeniyle demografik bir kriz içerisinde bulunan Rusya'da, tahminlere göre 2050 yılına gelindiğinde nüfus %20 azalacaktır. Öyle ki Rusya'nın çalışma çağında bulunan nüfus açısından kıtlık yaşayacağı öngörülmektedir.³⁷¹ 2018 yılında Rusya'da doğum oranı 1.6'dır. Benzer durum Ukrayna için de geçerlidir. 2018 yılında Ukrayna'da

<https://www.dw.com/tr/ukraynal%C4%B1lara-vizesiz-ab-kap%C4%B1s%C4%B1-a%C3%A7%C4%B1ld%C4%B1/a-39206313> (Erişim Tarihi 23.10.2020).

³⁶⁷ Pieńkowski, Jerzy; **The Impact of Labour Migration on the Ukrainian Economy**, European Economy Discussion Paper 123 I APRIL 2020, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020, s. 11.

³⁶⁸ <https://www.make-it-in-germany.com/en/visa/skilled-immigration-act/> (Erişim Tarihi 13.10.2020).

³⁶⁹ Lücke, Matthias & David Saha; **Labour Migration From Ukraine: Changing Destinations, Growing Macroeconomic Impact**, Policy Studies Series [PS/02/2019], German Advisory Group Ukraine, Berlin/Kyiv 2019, s. 7.

³⁷⁰ Poletaev, Dmitry; **Russia's Migration Policies After The Dissolution of The Federal Migration Service**, Policy Brief, Prague Process, 2019, ss. 2-6.

³⁷¹ Andrienko, Yury & Sergei, Guriev; **Understanding Migration in Russia**, Policy Paper Series No. 23, November (Moscow, Center for Economic and Finance Research of New Economic School), 2005, s. 21.

doğum oranı 1.3'tür.³⁷² 2019 yılında Rusya'da nüfus artışı -%0.1 iken, Ukrayna'da -%0.5'tir.³⁷³ Ancak kişi başına düşen gelir iki ülke için farklılık arz etmektedir. 2019 yılında Ukrayna'da kişi başına düşen gelir 3,659.0 USD iken Rusya'da 11,585.0 USD'dir.³⁷⁴ Buna ilaveten işsizlik oranları da farklılık arz etmektedir. Şöyle ki Ukrayna'da 2019 yılında işsizlik oranı %8.88³⁷⁵ iken Rusya'da %4.59'dur.³⁷⁶ Dolayısıyla doğum oranlarındaki benzerlik kişi başına düşen gelir ve işsizlik oranlarında görülmemektedir. Ayrıca Rusya-Ukrayna göç koridorunda ekonomik belirleyicilerin etkili olmadığı değerlendirilebilir.

3.4.2.5 Ukrayna Açısından Göç

Yurtdışında çalışan Ukraynalıların toplam sayısına dair tahminler büyük farklılıklar arz etmektedir. Bazı tahminlere göre yurtdışında çalışan Ukraynalı sayısı 2019 yılı itibariyle 9 milyon³⁷⁷ olarak değerlendirilmekte ancak 44 milyon³⁷⁸ civarında nüfusu olan bir ülke için bu sayının doğruluğu tartışmalı olarak değerlendirilmektedir. Ukrayna Devlet İstatistik Hizmetlerinin tahminlerine göre 2017 yılında 1.3 milyon Ukraynalı yurt dışında çalışmaktadır. Bu sayı 2007 ve 2012 yıllarında sırasıyla 1.48 milyon ve 1.18 milyondur. Diğer çalışmalara göre, günümüzde yurtdışında çalışan toplam Ukraynalı göçmen işgücü sayısı ise 2.2 ile 2.7 milyon arasındadır. Ukrayna Ekonomik Strateji Merkezi'ne göre ise yurtdışında çalışan Ukraynalı sayısı 2.6-2.7 milyon civarındadır.³⁷⁹

3.4.2.5.1 Coğrafi Yakınlık, Eğitim Düzeyi, İşgücü Talebi ve Network

Ukraynalı göçmenlerin çoğunluğunun (%69) ülke içerisindeki kaynak bölgesi; coğrafi olarak AB'ye yakın olan ve ülkenin diğer bölgelerine görece daha az sanayileşmiş Ukrayna'nın batı kısmı oluşturmaktadır. Ülkenin geri kalan bölgelerinden (kuzey, doğu, güney ve merkez) göç eden göçmenlerin toplam göçmenler içerisindeki oranı ise %6 ile %9 arasında değişmektedir. Örneğin; Almanya'ya göç eden Ukraynalı göçmenlerin tamamının,

³⁷² <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?locations=UA> (Erişim Tarihi: 14.10.2020).

³⁷³ <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW?locations=RU> (Erişim Tarihi: 14.10.2020).

³⁷⁴ <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=RU> (Erişim Tarihi: 14.10.2020).

³⁷⁵ <https://www.macrotrends.net/countries/UKR/ukraine/unemployment-rate#:~:text=Ukraine%20unemployment%20rate%20for%202019,a%200.08%25%20increase%20from%202018> (Erişim Tarihi: 14.10.2020).

³⁷⁶ <https://www.macrotrends.net/countries/RUS/russia/unemployment-rate#:~:text=Russia%20unemployment%20rate%20for%202019,a%200.35%25%20decline%20from%202016> (Erişim Tarihi: 14.10.2020).

³⁷⁷ <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/losing-brains-and-brawn-outmigration-ukraine-0> (Erişim Tarihi: 12.10.2020).

³⁷⁸ <https://data.worldbank.org/country/ukraine?view=chart> (Erişim Tarihi: 13.10.2020).

³⁷⁹ Pieńkowski, Jerzy; **a.g.e.**, s. 11.

Çek Cumhuriyetine göç edenlerin %95'inin, Macaristan'a göç edenlerin %82'sinin ve Polonya'ya göç edenlerin %74'ünün kaynak bölgesi ülkenin batı kısmıdır.³⁸⁰

Diğer taraftan İsrail ve ABD dışında diğer ülkelere göç eden Ukraynalı göçmenlerin eğitim seviyesi Ukrayna'nın ulusal eğitim seviyesi altındadır. Başka bir ifade ile orta ve düşük eğitim seviyesine sahip Ukraynalılar göç etme eğilimindedir. Göçmen işgücünün (Ukrayna'dan göç eden) yalnızca %16'sı yüksek eğitim seviyesine sahiptir.³⁸¹ Dolayısıyla eğitim seviyesi Ukrayna'dan göçün bir belirleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca Ukraynalı göçmenlerin neredeyse yarısı, ülkenin toplam nüfusunun %31'inin yaşadığı kırsal alanlardan göç etmektedir. Göç etme eğilimi kırsal alanlarda kentsel alanlara göre neredeyse iki kat daha yüksektir. Bununla birlikte, 2017 yılında Polonya'ya giden Ukraynalı göçmenlerin kırsal ve kentsel dağılımı eşit iken, Rusya ve İtalya'ya giden Ukraynalı göçmenlerin daha çok kentsel alanlardan gittiği gözlemlenmiştir, sırasıyla %64 ve %67.³⁸²

Göç eden nüfusunun yarısından fazlası ise 30-50 yaş aralığında bulunmaktadır. Ukrayna, AB açısından bakıldığında işgücü göçünün kaynağı açısından önemli bir yere sahiptir. Örneğin 2018 yılında Ukrayna, AB tarafından üçüncü ülkelere düzenlenen ekonomik faaliyet amaçlı ikamet izinlerinde birinci sırada yer almaktadır.³⁸³

Ukrayna'da uluslararası göç hareketliliğinin belirleyicileri; Ukrayna ve hedef ülkeler arasındaki ücret farklılıkları, hedef ülkelerin Ukrayna'ya olan coğrafi yakınlığı, hedef ülkelerde var olan yüksek işgücü talebi, göçmenler arasında kurulan ağlar (network) ve hedef ülkelerin sağlamış olduğu vizeye ilişkin kolaylıklardır.³⁸⁴

3.4.2.5.2 Ekonomik Yansımalar: İşgücü Açığı

Uluslararası göç hareketliliğinin Ukrayna ekonomisi üzerinde de çeşitli yansımaları olmuştur. Göçmen dövizleri kaynak ülke için hem fayda hem de maliyet getirmektedir.

³⁸⁰ Lücke, Matthias & David Saha; **a.g.e.**, s. 12, 14.

³⁸¹ International Monetary Fund (IMF), Atoyan, Ruben vd.; **Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe**, IMF Staff Discussion Note SDN/16/07, 2016. Ayrıca Bkz.: European Commission/EACEA/Eurydice; **The European Higher Education Area in 2018: Bologna Process Implementation Report**, European Commission Press, 2018.

³⁸² Lücke, Matthias & David Saha; **a.g.e.**, s. 18.

³⁸³ Pieńkowski, Jerzy; **The Impact of Labour Migration on the Ukrainian Economy**, European Economy Discussion Paper 123 I APRIL 2020, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020, s. 13.

³⁸⁴ Lücke, Matthias & David Saha; **a.g.e.**; Pieńkowski, Jerzy; **a.g.e.**

Tartışmasız, en önemli faydaları arasında; göçmen ailelerinin refahını artırması, çoğunu yoksulluktan kurtarması ve hanehalklarını gelir şoklarına karşı koruması bulunmaktadır. Özellikle söz konusu durum emeklilik, sosyal güvenlik ve sigorta hizmetlerinin sağlanması açısından yetersiz veya gelişmemiş çoğu düşük gelirli ülkelere sosyo-ekonomik bağlamda sağlamış olduğu katkılarda gözlemlenmektedir. Diğer taraftan aynı zamanda gelir dağılımını bozmakta ve eşitsizliklere neden olmaktadır.³⁸⁵ Güçlü göçmen ağırları gibi sosyal durumların ve düşük maliyetli yaşamın etkisiyle Polonya’da çalışmayı tercih eden Ukraynalı göçmenlerin göndermiş olduğu işçi dövizleri, milli geliri ve cari hesaba tamamlayıcı etkide bulunurken³⁸⁶ aynı zamanda işgücü açığı ve ücret artışları nedeniyle yatırımlar üzerinde olumsuz etkide bulunduğu³⁸⁷ hususu savunulmaktadır.

Sosyal ödemelerdeki artış (yüksek emekli aylıkları ve ek emeklilik ödemeleri) ve göçmen dövizleri hanehalkı gelirinde büyümeyi desteklemektedir. Diğer taraftan ülkede yaşanan siyasi duruma ilişkin belirsizlik, enflasyonist baskıların daha fazla düşmesini ve enflasyon beklentilerindeki iyileşmeyi sınırlayan ek bir faktör olarak değerlendirilmektedir.³⁸⁸ Nominal hane geliri 2018’de hızla büyümeye devam etmiştir. Ücretler, güçlü işgücü talebi, işgücü göçünden kaynaklanan baskı ve işgücü piyasasındaki arz ve talep uyumsuzlukları nedeniyle artış göstermiştir. Bununla birlikte, Ukrayna ve Ukraynalı göçmen işgücünün hedef noktası olan komşu ülkeler arasındaki ücret farkı daralırken aynı zamanda ücret artışı yavaşlamıştır.³⁸⁹ Ukrayna ve Ukraynalı göçmen işgücünün hedef ülkeleri arasında devam eden ücret yakınsaması, Ukrayna işgücü piyasasının doygunluğu ve AB ve Rusya ekonomilerindeki yavaşlama/düşüş nedeniyle uluslararası göç hareketliliğinin azalmasından ötürü göçmen işçi gelirlerinin/dövizlerinin 2019-2021 döneminde önemli ölçüde daha yavaş bir oranda artması beklenmektedir.³⁹⁰

Ukrayna’da işgücü ücretleri artış göstermektedir.³⁹¹ Ücretlerde yaşanan artış gelir artışına önemli bir katkıda bulunmuştur. Ekonomik faaliyetlerin gelişmesi ve işgücü talebinin artmasına ek olarak, büyük ücret artışları işgücü piyasasında yaşanan dengesizlikler

³⁸⁵ Kapur, Devesh and John McHale; “Economic Effects of Emigration on Sending Countries”, In **Oxford Handbook of the Politics of International Migration** (eds. Marc R. Rosenblum and Daniel J. Tichenor), Oxford University Press, 2012, ss. 131-147.

³⁸⁶ <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/losing-brains-and-brawn-outmigration-ukraine-0> (Erişim Tarihi: 13.10.2020).

³⁸⁷ Lücke, Matthias & David Saha; **a.g.e.**, s. 7.

³⁸⁸ National Bank of Ukraine (NBU); **Inflation Report**, April 2019, 2019, s. 4.

³⁸⁹ National Bank of Ukraine (NBU 2019); **a.g.e.**, s. 25,51.

³⁹⁰ National Bank of Ukraine (NBU 2019); **a.g.e.**, s. 60.

³⁹¹ Lücke, Matthias & David Saha; **a.g.e.**, s. 23.

ve işgücü göçünden nedeniyle ortaya çıkan sürekli baskıdan kaynaklanmıştır. Her ne kadar eğitim seviyesi yüksek olan göçmenler düşük olanlara göre daha az göç etme eğiliminde olsa da işgücü göçü Ukrayna'da vasıflı/nitelikli işgücü sıkıntısına sebebiyet vermekte, boşta kalan işleri doldurmada yaşanan zorluklar şirketleri daha yüksek ücretler teklif etmeye sevk etmektedir. Polonya Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı'na göre, Polonya'da Ukraynalılara verilen çalışma izinlerinin %80'inden fazlası üç meslek grubuna aittir: zanaat işçileri, fabrika ve makine operatörleri. Söz konusu durum neticesinde Ukrayna'da mezkûr meslekleri icra eden bireylere sunulan ücretler sırasıyla %42, %31 ve %27 oranında hızla artmıştır.³⁹² Diğer taraftan inşaat sektörü Ukraynalıların Polonya'da istihdam edildiği en önemli sektörlerden biridir. Şöyle ki, 2018 yılında Polonyalı yetkili mercilerce, Ukraynalılara düzenlenen çalışma izinlerinin %23'ünü inşaat sektörü oluşturmaktadır.³⁹³

Ukrayna'da göçmen işçi göçü aynı zamanda istihdam edilecek işgücü sıkıntısına da yol açmaktadır. Özellikle tarım, inşaat ve ulaşım sektörlerinde işgücü açığı yaşanmaktadır.³⁹⁴

AB ekonomisinin durgun olması ve azalan ücret farklılığı (Ukrayna'da ücretlerin yükselmesi ile birlikte) işgücü göçünün yoğunluğunu azaltacak ve söz konusu durum neticesinde yurt dışından gelen işçi dövizlerinin büyüme oranları düşecektir.³⁹⁵ Ancak işçi dövizleri Ukrayna için hanehalkı gelirlerini destekleyen, hanehalkı refahını artıran, tüketime sevk ederek ülke içi talebi canlandıran diğer taraftan tüketim vergisi ve gümrük gelirlerinin artmasına neden olan bir belirleyici olarak kalmaya devam edecektir.³⁹⁶

Bununla birlikte; Ukrayna'da, gelecek dönemlerde işgücünün olumsuz katkısı GSYİH'in büyümesine temel engel teşkil etmeye devam edecektir. Bunun nedeni özellikle mavi yakalı işçiler başta olmak üzere kalifiye/nitelikli işgücü eksikliğinden ve nüfusun artış oranının düşüklüğünden kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan, ücret yakınsaması ve işgücü piyasasının doygunluğundan kaynaklanan daha az işgücü göçü nedeniyle işgücünün olumsuz katkısı önceki yıllara göre daha az olacaktır.³⁹⁷

³⁹² National Bank of Ukraine (NBU 2019); **a.g.e.**, s. 26.

³⁹³ Lücke, Matthias & David Saha; **a.g.e.**, ss. 19-20.; National Bank of Ukraine (NBU 2019); **a.g.e.**, s. 26.

³⁹⁴ Pieńkowski, Jerzy; **a.g.e.**, s. 18.; National Bank of Ukraine (NBU 2019); **a.g.e.**, s. 29.

³⁹⁵ National Bank of Ukraine (NBU 2019); **a.g.e.**, s. 56.

³⁹⁶ Pieńkowski, Jerzy; **a.g.e.**, ss. 15-19.

³⁹⁷ National Bank of Ukraine (NBU 2019); **a.g.e.**, s. 57.

3.4.3 Değerlendirme

Yukarıda belirtilen bilgiler ışığında, literatür, Ukrayna'yı özellikle 2014 yılı sonrasında kaynak ülke olarak incelemekte Rusya'yı ise BDT'den göç alan hedef ülke olarak ele almaktadır. Dolayısıyla Rusya vatandaşlarının Ukrayna'ya neden göç ettiğine dair, başka bir ifade ile kaynak ülkesi Rusya olan hedef ülkesi Ukrayna olan Rusya-Ukrayna göç koridorunun belirleyicilerine dair çalışmalar sınırlı kalmıştır. Ancak literatür taraması neticesinde ve yukarıda belirtilen bilgiler ışığında mezkûr göç koridorunun belirleyicilerinin neler olabileceğine ilişkin değerlendirme yapmanın mümkün olduğu düşünülmektedir. Özellikle iki ülke arasındaki derin tarihsel ve kültürel ilişkiler, etnik, dilsel ve dinsel yakınlık bulunmaktadır³⁹⁸.

Bu itibarla, Sovyetler döneminde izlenen hükümet politikası nedeniyle ülkeler arasında toplulukların dağıtılması; akabinde bağımsızlıkla birlikte BDT döneminde ortaya çıkan geri dönme, ekonomik ve siyasi sorunlar; tüm bu süreç boyunca kurulan ahablık ve aile ilişkileri ile doğan network; iki ülke arasındaki tarihsel süreç içerisinde yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmeler bir bütün olarak belirleyici rol oynamaktadır.

Sonuç olarak, Rusya-Ukrayna göç koridorunun en temel belirleyicileri şüphesiz iki ülke arasındaki tarihsel ve kültürel ilişkiler ve coğrafi yakınlıktır. Bununla birlikte dilsel, dinsel yakınlık ve özellikle SSCB döneminde yaşanan göç hareketliliği neticesinde gelişen akrabalık bağları ve insanlar arasındaki ilişkiler diğer önemli belirleyiciler olarak değerlendirilmektedir.

³⁹⁸ <http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CU%5CK%5CUkrainians.htm>

(Erişim Tarihi: 18.10.2020);

<http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CH%5CI%5CHistoryofUkraine.htm>

(Erişim Tarihi: 18.10.2020).

SONUÇ

İnsanlar tarih boyunca bir yerden başka bir yere hareketlilik içerisinde olmuştur. Göç kavramı ile ifade edilen söz konusu hareketliliğin çok çeşitli nedenleri bulunmaktadır. İçinde bulunduğumuz çağda küreselleşme ile birlikte mesafeler küçülmüş ve insanların hareketliliği geçmiş yüzyıllara göre kolaylaşmakla birlikte artış göstermiştir.

Günümüzde teknolojik gelişmelerle birlikte yalnızca sermayenin, malların ve bilgi akışının değil gerçek kişilerin hareketliliği de daha önce tecrübe edilmemiş boyutlara ulaşmıştır. Mezkûr hareketliliğin en önemli aktörleri ise göçmenlerdir. Göçmenler 20. yüzyılda geldikleri ve gittikleri yerlerin iktisadi, politik ve sosyal dinamikler açısından şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Bununla birlikte 21. yüzyılda göçün boyutlarının artacağı hususunda yaygın bir görüş bulunmaktadır.

En genel anlamıyla bir yerden bir yere hareketlilik olarak ifade edilen göçü çeşitli açılardan sınıflandırmak mümkündür. Örneğin; göç yasal yollarla gerçekleşmesi halinde düzenli göç olarak adlandırılırken yasadışı yollarla gerçekleştiğinde düzensiz göç olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca gerçekleşme sebebine göre gönüllü ya da zorla göç olarak tasnif edilebilirken süre bakımından geçici göç veya kalıcı/uzun süreli göç ayrımı yapılabilir. Buna ilaveten tasnifi sınırlar üzerinden yapmak da mümkündür. Ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göç iç göç olarak ifade edilebilir. Ülke sınırlarını aşan, ülkeler arası gerçekleşen göç ise uluslararası göç olarak ele alınabilir.

Göç, farklı disiplinler ve farklı özellikler açısından çeşitli tasniflere tabi tutulabilen bir olgu olmakla birlikte evrensel kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Benzer durum göçmen kavramı için de geçerlidir. Öyle ki her göçmen göç hareketliliğine katılmış olmayabilir ve/veya her göç hareketliliğine katılan kişi de göçmen olmayabilir.

Uluslararası göçün en önemli nedenlerinden birini çalışma amacı oluşturmaktadır. Bununla birlikte uluslararası göçmenlerin en büyük kesimini ise göçmen işçiler oluşturmaktadır. Bu bağlamda uluslararası göçün belirleyicileri aynı zamanda doğrudan ya da dolaylı olarak işgücü göçünün de belirleyicileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna ilaveten uzun dönemde, göç nedeni ne olursa olsun, göçmenler çalışmak zorunda kalmaları

nedeniyle potansiyel olarak göçmen işgücü adayıdır. Dünya genelindeki göçmenlerin büyük bir kesiminin çalışma çağında olduğuna ilişkin veriler de bu savı destekler mahiyettedir.

Uluslararası göçün tarihi, uluslararası göç hareketliliğinde kapitalizmin ve piyasaların egemenliğinin yarattığı işgücü talebinin belirleyici olduğunu göstermektedir. Ancak göç, bireylerin ve ailelerinin kararlarının yanı sıra ihtiyaçların ve bazen zorunluluğun da belirleyici etken olarak karşımıza çıktığı karmaşık bir süreci içeren çok yönlü bir olgudur. Tabiatıyla tanımlanması ve ölçülmesi çok zor olan göçü, bir bütün olarak açıklayan genel bir teori bulunmamaktadır. Ancak özel olarak temel bir belirleyici üzerinden göçü açıklamaya çalışan göç teorileri, bir bütün olarak incelendiği takdirde genel belirleyiciler ortaya çıkmaktadır. Böylece her ne kadar Dünyada uluslararası göç hareketliliğinin dolayısıyla göç çerçevesinde işgücü hareketliliğinin tüm belirleyicilerinin saptanarak değişmez kaidelerin ortaya konması mümkün olmasa da göç teorilerinin her birinin ortaya koymuş olduğu önermelerden hareketle teorik düzeyde genel olarak temel belirleyiciler ortaya konulabilecektir.

Çağdaş göç teorilerinin başlangıcı, göç üzerine ilk sistematik teori olarak kabul edilen Neoklasik Göç Teorisi, temel belirleyici olarak ülkelerin piyasalarının getiri farklılıklarını savunmaktadır. Bu teori uluslararası göç hareketliliğini ekonomik perspektif açısından makro ve mikro düzeyde incelemiştir. Neoklasik Teorinin Makro Kuramı temel belirleyici olarak ülkeler arasındaki ücret farklılıklarını ortaya koyarken Mikro Kuramı beklenen net gelirin temel belirleyici olduğunu savunmaktadır.

Konuya yine ekonomik perspektif açısından bakan Göçün Yeni Ekonomi Kuramı ise temel belirleyici olarak, hanhalklarının ekonomik olarak karşılaşacakları riskleri minimize etmek ve gelirlerini çeşitlendirmek amacıyla aldıkları kollektif kararı öne sürmüştür.

Belirleyicilere ilişkin ekonomik açıdan yaklaşan bir diğer teori ise İkili (Dual) İşgücü Piyasası Teorisi'dir. Bahse konu teori; gelişmiş ülkelerin piyasalarını temelde ikiye ayırmıştır. Birincil piyasalar yüksek ücretlerin ve saygınlığın olduğu dolayısıyla hedef ülke vatandaşlarının tercih ettiği piyasalardır. İkincil piyasalar ise görece daha düşük ücretlerin olduğu ve prestijli görülmeyen mesleklerin yer aldığı tabiatıyla hedef ülke vatandaşlarının tercih etmediği piyasalardır. İkincil piyasalarda var olan işgücü açığı ise göçmenlerce doldurulmaktadır. Anılan teori, temel belirleyici olarak ikincil piyasalarda var olan yapısal işgücü açığını öne sürmektedir.

Kökenleri marksist ekonomi politiğe dayanan Tarihsel Yapısalcı Yaklaşım ise konuya daha çok sosyal perspektiften yaklaşmakta ve temel belirleyici olarak ülkeler arasındaki gelişmişlik farkını öne sürmektedir. Bu çerçevede konuyu daha detaylı ele alan Dünya Sistemleri Teorisi merkez ve çevre ülkelerin birbirine olan ihtiyacı nedeniyle kurulan karşılıklı ilişki üzerinden konuyu işlemekte ve temel belirleyici olarak kapitalist sistemi öne sürmektedir.

Sosyal perspektifle konuya yaklaşan bir başka teori Sosyal Sermaye Teorisi'dir. Mez-kûr teori iki teorinin birleşiminden oluşmaktadır. Bunlardan ilki İlişkiler Ağı (Network) Göç Teorisi'dir. Bu teoriye göre göç hareketliliğini kolaylaştıran dolayısıyla temel belirleyici olarak karşımıza çıkan, göçmenlerin hedef ve kaynak ülkede kurmuş olduğu ilişkilerdir. Buna karşın ikinci teori olan Kurumsal Göç Teorisi ise yine göç hareketliliğini kolaylaştıran hedef ve kaynak ülkelerde bulunan formel ve enformel kurumları temel belirleyici olarak öne sürmektedir.

Göçün; yalnızca göçmenlerin sosyal çevresini etkileyen ya da göçmenlerin sosyal çevresinden etkilenen bir olgu olmadığını aynı zamanda hedef ve menşe ülkelerden başlayarak gerçekleştiği somut alanların bütün sosyal/gelişimsel bağlamını yeniden yapılandırıldığını belirten Göç Sistemleri Teorisi; göçün hem hedef hem de kaynak ülkelerde toplumsal, kültürel, ekonomik ve kurumsal koşulları değiştirdiğine dikkat çekmektedir. Bahse konu teoriye göre temel belirleyici ise ülkeler arasında kurulan uluslararası bağlantılardır.

Konuya sosyal perspektif açısından bakan diğer bir teori ise Kümülatif Nedensellik Teorisi'dir. Söz konusu teori göçün kendi kendini sürdürebilecek duruma gelmesini sağlayan süreç içerisinde göç kültürünün yayılması, diaspora ağlarının kurulması, işçi dövizlerinin akışı, göreceli yoksulluk ve bölünmüş işgücü piyasasında oluşan niteliksiz işgücüne ilişkin yapısal talebi içeren faktörleri açıklamaya çalışmaktadır. Göçün kaynak ülke üzerindeki olumsuzluklarına dikkat çeken teori temel belirleyici olarak; ilk gerçekleştirilen göç hareketini takip eden göç hareketliliğinin gönderen toplumlarda ve bölgelerde gelişen geri bildirim mekanizmaları olarak 'ikincil/geri yıkama etkisi'ni savunmaktadır.

Göç teorileri kapsamında saptanan temel belirleyicilere ilişkin özet tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 26: Uluslararası Göç Çerçevesinde Teorik Düzeyde Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin Temel Belirleyicileri

Teoriler	Temel Belirleyiciler
Neoklasik Göç Teorisi	Ülkelerin Piyasalarının Getiri Farklılıkları
Neoklasik Makro Göç Kuramı	Ülkeler Arasındaki Ücret Farklılıkları
Neoklasik Mikro Göç Kuramı	Beklenen Net Gelir
Göçün Yeni Ekonomi Kuramı	Riskleri Minimize Etmek ve Gelirleri Çeşitlendirmek
İkili (Dual) İşgücü Piyasası Teorisi	İkincil Piyasalarda Var Olan Yapısal İşgücü Açığı
Dünya Sistemleri Teorisi	Kapitalist Sistem
İlişkiler Ağı (Network) Göç Teorisi	Kişiler arası İlişkiler
Kurumsal Göç Teorisi	Formel ve Enformel Kurumlar
Göç Sistemleri Teorisi	Ülkeler Arasında Kurulan Uluslararası Bağlantılar
Kümülatif Nedensellik Teorisi	İkincil/Geri Yıkama Etkisi

Dünya’da uluslararası göç hareketliliği tarihsel süreç içerisinde değişim göstermiştir. 1960’larda Avrupa dünyanın ne fazla göç veren bölgesi iken 1980’lerden itibaren Asya Avrupa’nın yerini almıştır. Oransal açıdan bakıldığında ise menşe bölge olarak en keskin artış Latin Amerika ve Afrika’da gözlemlenmiştir. En az göç veren bölgeler ise Kuzey Amerika ve Okyanusya’dır. 2019 yılında en fazla göç veren üç ülke ise sırasıyla Hindistan, Meksika ve Çin’dir.

Tıpkı 1960’larda olduğu gibi 2019 yılında da uluslararası göç hareketliliğinin büyük bir kısmı kıta içerisinde gerçekleşmiştir. Başka bir ifade ile uluslararası göçmenlerin büyük kısmının hedef ve kaynak ülkeleri aynı kıta içerisinde bulunmaktadır. Dolayısıyla uluslararası göç hareketliliğinde coğrafyanın çok önemli bir belirleyici olduğu görülmektedir. Bunun bir istisnası bölgesel düzeyde Kuzey Amerika’dır. Zira Kuzey Amerika’ya gelen göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun kaynak ülkesi bölge dışındadır.

Uluslararası göç hareketliliği tarihsel süreç içerisinde ciddi şekilde artmıştır. Dünya’da, 1970’lerde yaklaşık 84.4 milyon uluslararası göçmen varken 2019 yılında bu sayı 271.6 milyon olmuştur. Dolayısıyla söz konusu dönem içerisinde uluslararası göçmen sayısı üç kattan fazla artmıştır. Bununla birlikte uluslararası göçmenlerin dünya nüfusu içerisindeki payında da artış gözlemlenmiştir. 1970 yılında %2.3 olan söz konusu oran 2019 yılında %3.5’tir. Bu bilgiler ışığında uluslararası göçmen sayısının gelecekte aratacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

2019 yılında uluslararası göçmenlerin, cinsiyet dağılımı oransal açıdan büyük bir fark göstermemektedir. Ancak 2017 yılında göçmen işçilerin cinsiyet dağılımına baktığımızda erkeklerin oranının yüksek olduğu görülmektedir, erkeklerin oranı %58.4 iken kadınların oranı %41.6’dır. Dolayısıyla erkek işgücü kadınlara oranla daha fazla göç etme eğilimindedir. Başka bir deyişle cinsiyet göçmen işgücü hareketliliği için belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte dünyada 2017 yılında göçmenlerin göçmen olmayanlara göre gerek cinsiyet bazında gerekse toplamda işgücüne katılım oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle Arap Ülkelerinde göçmen işçilerin göçmen olmayanlara göre işgücüne katılım oranı arasında büyük fark görülmektedir (göçmenler %75.4 iken göçmen olmayanlar %42.2). Söz konusu durum çalışmak amacıyla göç eden göçmenlerin işgücü piyasasına katılma noktasında daha istekli olmasından kaynaklanıyor olabilir. Buna ilaveten uluslararası göçmen olmanın kendisinin işgücüne katılım açısından bir belirleyici olduğu değerlendirilebilir.

Dikkat çeken diğer bir husus ise göçmen kadınlar ile göçmen olmayan kadınların işgücüne katılım oranları arasındaki büyük farktır. Göçmen kadınların işgücüne katılım oranı %63.5 iken göçmen olmayan kadınların işgücüne katılım oranı %48.1’dir. Dolayısıyla göçmen kadınlar göçmen olmayan kadınlara göre oransal açıdan çok daha fazla işgücüne katılım göstermektedir. Diğer taraftan düşük gelirli ülkeler açısından durum farklıdır. Düşük gelirli ülkelerde göçmen olmayan kadınlar göçmen kadınlara göre daha fazla işgücüne katılım göstermektedir, sırasıyla %69.6 ve %48.7’dir. Tabiiyle ülkelerin gelir düzeyi ile göçmen kadınların işgücüne katılım oranı arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Ülkelerin gelir düzeyi göçmen kadınların işgücüne katılım oranı açısından önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göçmen işçilerin çok büyük bir kesimi (%86.5) 25-64 yaş aralığındadır. Söz konusu durum cinsiyet dağılımı açısından da geçerlidir, kadınların %86.3’ü erkeklerin ise %86.7’si

25-64 yaş aralığı arasındadır. Bundan hareketle yaşın uluslararası göçmen işgücü hareketliliği açısından önemli bir belirleyici olduğu göze çarpmaktadır.

2019 yılında dünyada bulunan uluslararası göçmenlerin yarısından fazlası (%74) çalışma çağındadır. Dolayısıyla potansiyel olarak işgücü nüfusu içerisinde bulunmaktadır. Benzer durum bölgeler özelinde de geçerlidir. Asya, Avrupa, Afrika ve Kuzey Amerika Bölgelerinde yaşayan uluslararası göçmenlerin yarıdan fazlası çalışma çağında bulunmaktadır. Bunun bir göstergesi olarak çalışma amacının uluslararası göç hareketliliği için en önemli belirleyicilerden biri olduğu değerlendirilebilir. Ayrıca uluslararası göçmenler içerisinde en büyük kesimi göçmen işçilerin oluşturduğu da görülmektedir. Zira 2017 yılında dünyada bulunan uluslararası göçmenlerin %59.2'sini göçmen işçiler oluşturmaktadır. Dahası aynı yılda göçmen işçilerin işgücü çağında bulunan göçmenler arasındaki payı ise %70.1'dir.

Diğer taraftan 2019 yılında uluslararası göçmenlerin büyük bir kısmı (%56) gelişmiş bölgelerde yaşamaktadır. Ayrıca ülkelerin gelir düzeyleri açısından baktığımızda yaklaşık %65'i yüksek gelirli ülkeleri tercih etmiştir. Tabiatıyla ülkelerin gelişmişlik ve gelir düzeyi uluslararası göç hareketliliğinin önemli belirleyicileri arasında bulunmaktadır. 2019 yılında uluslararası göçmenlerin hedef ülke seçimi de söz konusu durumu doğrular niteliktedir. 2019 yılında Dünya'da en fazla göç alan başka bir deyişle en büyük üç hedef ülke sırasıyla ABD, Almanya ve Suudi Arabistan'dır. Yine göçmen işçiler açısından da durum paralellik göstermektedir. 2017 yılında göçmen işçilerin en büyük kesimi (%67.9) yüksek gelirli ülkelerde bulunmaktadır. Cinsiyet açısından da durum benzer nitelik göstermektedir. Hatta yüksek gelirli ülkeleri seçen göçmen kadınların oranı (%69.7), erkeklerin oranından (%66.6) daha yüksektir.

2017 yılında göçmen işçilerin genişletilmiş alt bölge dağılımına baktığımızda en çok tercih edilen bölgelerin sırasıyla Kuzey, Güney ve Batı Avrupa (%23.9); Kuzey Amerika (%23) ve Arap Ülkeleri (%13.9) olduğu görülmektedir. Diğer taraftan cinsiyet bazlı bakıldığında söz konusu sıralama farklılık arz etmektedir. Kadın göçmen işçilerin ilk üç bölge tercihi sırasıyla Kuzey, Güney ve Batı Avrupa (%29.6); Kuzey Amerika (25.8) ve Doğu Avrupa (%10.2)dır. Erkek göçmen işçilerin ise ilk üç bölge tercihi sırasıyla Kuzey Amerika (21.1); Arap Ülkeleri (%20) ve Kuzey, Güney ve Batı Avrupa (%19.8)dır. Dolayısıyla kadın göçmen işçilerin tercihlerinde özellikle temel haklara erişimde eşitliğin önemli bir belirleyici olduğu değerlendirilebilir.

Dünya’da bölge bazında en büyük göç koridorlarına baktığımızda bunlar: Asya’da Suriye-Türkiye, Kuzey Amerika’da Meksika-ABD, Afrika’da Cezayir-Fransa ve Avrupa’da Rusya-Ukrayna koridorlarıdır. Her dört göç koridorunda ortak olan belirleyiciler ise coğrafya, kültürel bağlar ve ülkelerin izlemiş olduğu politikalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Suriye-Türkiye göç koridoru açısından temel belirleyicilerden biri, Türkiye’nin Suriye krizinin başından itibaren diğer ülkelerin aksine komşu ülkesinde yaşanan insanlık dramına kayıtsız kalmayarak uygulamış olduğu “açık kapı politikası”dır. Diğer taraftan her göç koridorunun kendine münhasır özellikler taşıdığı görülmektedir. Bununla birlikte, Suriye Türkiye göç koridorunda farklı olarak öne çıkan temel belirleyici Suriye’deki iç savaştan kaynaklanan zorla göçtür.

Amerika-Meksika göç koridorunda farklı olarak öne çıkan belirleyiciler; iki ülke arasındaki ilişkiler, ABD ekonomisinin sunmuş olduğu imkânlar, ABD’de bulunan Meksikalı göçmenler ile Meksika’da yaşayan tanıdıkları/akrabaları arasındaki network ve Meksikalıların sık sık ABD tarafına çeşitli nedenlerle geçmeleri neticesinde edindikleri göç tecrübesidir.

Tarihsel olarak bakıldığında Cezayir-Fransa göç koridorunun en temel belirleyicisi Fransa’nın Cezayir’de uygulamış olduğu sömürgeci politika neticesinde ortaya çıkan tarihi bağlar ve dilsel, dinsel kısaca kültürel yakınlıktır. Akabinde Batı Avrupa’da İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan işgücü açığı/talebi, Cezayir hükûmetinin desteği ve Cezayir ekonomisinin kötü durumuna karşın Fransa ekonomisinin sunmuş olduğu imkânlar gelmektedir. Sonrasında 1973 petrol krizi ile birlikte Fransa’da işgücü alımı durmasına rağmen devam eden aile bileşimleri belirleyiciler arasında yerini almaktadır. Bunu Fransa’nın AB’ye paralel olarak göçe karşı izlemiş olduğu politika izlemektedir. Son olarak tarihsel süreç içerisinde Cezayirliiler arasında gelişen network karşımıza çıkmaktadır.

Rusya-Ukrayna göç koridorunda farklı olarak öne çıkan belirleyiciler ise dilsel, dinsel yakınlık ve özellikle SSCB döneminde yaşanan göç hareketliliği neticesinde gelişen akrabalık bağları ve insanlar arasındaki ilişkilere. Yine Suriye-Türkiye dışında diğer üç koridorda ortak olarak network, dilsel ve dinsel yakınlık ile iki ülke arasındaki ilişkiler ortak belirleyiciler olarak dikkat çekmektedir.

Tüm bunların dışında 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan COVID 19 salgınının ise uluslararası göç hareketliliğini ve dolayısıyla göçmen işgücü hareketliliğini hangi ölçüde etkileyeceği belirsizliğini sürdürmektedir.

Sonuç olarak, uluslararası göç çerçevesinde uluslararası işgücü hareketliliğinin belirleyicileri bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye ve göç koridorundan göç koridoruna farklılık arz etmektedir. Tek bir belirleyici seti ile söz konusu durumun açıklanması mümkün değildir. Bununla birlikte en etkili belirleyicilerden birinin coğrafya olduğu diğerinin ise ülkelerin gelir düzeyi olduğu aşikârdır. Ayrıca ülke politikalarının, ülkeler arası ilişkilerin, network ve kültürel bağların da önemli belirleyiciler arasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Ancak belirli bir ölçüt/sınırlandırma olmaksızın belirleyicileri bir bütün olarak açıklamak mümkün değildir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, Nermin; **Bitmeyen Göç**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2002.
- African Union Commission (AUC), **Report on Labour Migration Statistics in Africa in 2015**, Addis Ababa 2017.
- Ahmed, Tarjam Alı Bisher and Nataša Urbančiková; **Labour Migration Patterns, Policies and Migration Propensity in the North African Countries**, 5th Central European Conference in Regional Science (CERS), Košice 2014.
- Al, Arzu ve Burcu, Özdi; “Karadeniz’in Uluslararası Politik Ekonomisi: Rusya ve Ukrayna İlişkilerinin Yeniden Analizi”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, Eylül 2017.
- Alım, Eray ve Fuat, Aksu; “Rusya Liderliğinde Bir Güç Merkezi Olarak Avrasya Ekonomi Birliği”, **Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi**, Cilt 7, Özel Sayı, Temmuz 2019.
- Alkan, Ufuk; “Avrupa’da Refah Devleti ve Göç İlişkisi: Refah Şovenizmi Örneği”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 70, No 3, 2015.
- Andrienko, Yury & Sergei, Guriev; **Understanding Migration in Russia**, Policy Paper Series No. 23, November (Moscow, Center for Economic and Finance Research of New Economic School), 2005.
- Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi; **Bizim Amerikamız**; Sayı 12, Ocak 2020.
- Ari, Yılmaz Onur; “Çağdaş Göç Teorileri Çerçevesinde Küresel Göçlerin Ekonomik Belirleyiciler”, **Sosyal Bilimlerde Güncel Çalışmalar**, Gazi Kitabevi, 1. Baskı, 2018.
- Babacan, Mehmet, İrfan Haşlak ve İsmail, Hira; “Sosyal Medya ve Arap Baharı”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt 6, Sayı 2, 2011.
- Bauer, Thomas K. - Zimmermann, Klaus F.; **Assessment of Possible Migration Pressure and its Labour Market Impact Following EU Enlargement to Central and Eastern Europe**, IZA Research Report No. 3, Bonn July 1999.
- Beine, Michel, Frédéric Docquier, and Çağlar, Özden; “Diasporas”, **Journal of Development Economics**, Vol. 95, No. 1, 2011.
- Beine, Michel, Pauline Bourgeon, and Jean-Charles Bricongne; “Aggregate Fluctuations and International Migration”, **Scandinavian Journal of Economics**, Vol. 121, No. 1, 2019.
- Belmimoun, Abdennour vd.; “The Impact of Migrants’ Remittances on Economic Growth Empirical Study: Case of Algeria (1970-2010)”, **European Scientific Journal**, Vol. 10, No. 13, 2014.
- Birleşmiş Milletler; **Uluslararası Göç İstatistikleri Tavsiyeleri**, Series M., No:58., Re.1., 1998.
- Birsel, Haktan; “Emperyal Fransa’nın Osmanlı-Cezayir Stratejik Düzleminde Bir Kültür ve Kimlik Asimilasyonu Örneği, (Aziz Charles de Faucauld’un Mektubu)”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Ağustos 2013, Sayı 29, 2013.
- Bonifazi, Corrao, and Salvatore, Strozza; “International Migration in Europe in the Last Fifty Years”, **In Contributions to International Migration Studies**, Bonifazi, Corrado and Giuseppe, Gesano (eds.), Rome 2001.

- Borjas, George J.; "Economic Theory and International Migration", **International Migration Review**, Vol. 23, No. 3, Sept. 1989.
- Capps, Randy vd.; **From Control to Crisis Changing Trends and Policies Reshaping U.S.-Mexico Border Enforcement**, Migration Policy Institute (MPI), 2019.
- Carvalho, Joao; **Impact of Extreme Right Parties on Immigration Policy: Comparing Britain, France and Italy**, New York: Routledge 2016.
- Chou, Meng-Hsuan and Nicolas Baygert; **The 2006 French Immigration and Integration Law: Europeanisation or Nicolas Sarkozy's Presidential Keystone?**, Working Paper No. 45, WP-07-45, University of Oxford, 2007.
- Choudinovskikh, Olga, & Mikhail Denissenko; **Migration Between CIS Countries: Trends And Policy**, WP3/06 Search Working Paper, 2013.
- Colunga, Monica & Fernanda, Rivera; **Drought and Mexico-US Migration**, The State of Environmental Migration 2011, En F. Gemenne, P. Brücker & D. Ionesco (eds.), Paris:IDDRI, 2012.
- Cook, Seth vd.; "Chinese Migrants in Africa: Facts and Fictions from the Agri-food Sector in Ethiopia and Ghana", **World Development**, Vol. 81, May 2016, 2016.
- Çağlayan, Savaş; "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Güz 2006, Sayı 17, 2006.
- De Arce, Rafael and Ramon Mahia; **Determinants of Bilateral Immigration Flows Between the European Union and some Mediterranean Partner Countries: Algeria, Egypt, Morocco, Tunisia and Turkey**, Munich Personal RePEc Archive (MPRA), MPRA Paper No. 14547, 2009.
- De Haas, Hein; **Migration and Development: A theoretical Perspective**, University of Oxford Working Paper 9, 2008a.
- De Hass, Hein; **The Internal Dynamics of Migration Processes**, IMSCOE Conference on Theories of Migration and Social Change St Anne's College, University of Oxford Tuesday 1st – Thursday 3rd July 2008b.
- Deniz, Rukiye; **1789'dan 2020'ye Fransa'nın Göç Politikaları**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020.
- Devillard, Alexandre, Alessia Bacchi, and Marion Noack; **A Survey on Migration Policies in West Africa**, International Centre for Migration Policy Development (ICMPD) and International Organization for Migration (IOM), 2015.
- Doğan, Gürkan ve Bülent Durgun; "Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:15, 2012/1, 2012.
- Douglas S., Massey; "Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Causation of Migration", **Population Index**, Vol. 56, No. 1, 1990.
- Douglas, Massey, and Kristin E. Espinosa; "What's Driving Mexico-U.S. Migration? A Theoretical, Empirical, and Policy Analysis", **American Journal of Sociology**, Vol. 102, No. 4, 1997.
- Douglas, S. Massey vd.; "Theories of International Migration: A Review and Appraisal", **Population and Development Review**, Vol. 19, No. 3, 1993.
- Douglas, S. Massey; "Why does immigration occur? A theoretical synthesis", In **The Handbook of International Migration: The American Experience**, C. Hirschman, P. Kasinitz, J. DeWind (eds.), New York: Russell Sage Found 1999.

- Escamilla-Guerrero, David; **Initial Determinants of Mexican Mass Migration**, Unpublished Manuscript, London School of Economics (LSE), London 2018.
- European Commission; **Communication from The Commission to The European Parliament, The European Council and The Council: Progress Report on the Implementation of the European Agenda on Migration**, COM (2019) 481 final, Brussels 2019.
- European Commission/EACEA/Eurydice; **The European Higher Education Area in 2018: Bologna Process Implementation Report**, European Commission Press, 2018.
- Fawcett, James T.; “Networks, Linkages, and Migration Systems”, **International Migration Review**, Volume 23, No: 3, 1989.
- Francisco Ortega, and Peri, Giovanni; **The Causes and Effects of International Labor Mobility: Evidence from OECD Countries 1980–2005**, MPRA Paper No. 19183, United Nations Development Programme (UNDP) Human Development Reports Research Paper, 2009.
- Fujita, Nanako; **Gunnar Myrdal ’s Theory Of Cumulative Causation Revisited**, Economic Research Center Discussion Paper, No:147, 2004.
- G. Ruiz Soto, Ariel; **One Year after the U.S.-Mexico Agreement Reshaping Mexico’s Migration Policies**, Migration Policy Institute (MPI), Washington 2020.
- Gabriella, Sanchez; “Mexico”, In **Migrant Smuggling Data and Research: A Global Review of the Emerging Evidence Base**, Triandafyllidou, A. and M.L. McAuliffe (eds.); Volume 2. IOM, Geneva 2018.
- GİGM; **2016 Türkiye Göç Raporu**, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(GİGM) Yayınları, Yayın No: 40, 2017.
- Grogger, J. and Hanson, G. H. (2011), “Income Maximization and the Selection and Sorting of International Migrants”, **Journal of Development Economics**, Vol. 95, No. 1, 2011
- Gross, Dominique M. and Nicolas Schmitt; “Low- And High-Skill Migration Flows: Free Mobility Versus Other Determinants”, **Applied Economics**, Vol. 44, Issue. 1, 2012.
- Guilomoto, Christophe Z. and Sandron, Frederic; “The Internal Dynamics of Migration Networks in Developing Countries”, **Population: An English Selection**, Volume 13, Issue 2, 2001.
- Gulina, Olga; **Russian Nationals Looking For Refuge In The European Union**, Policy Brief, Prague Process, 2020.
- Gurak, Douglas T., and Fe Caces; "Migration networks and the shaping of migration systems," In **International Migration Systems: A Global Approach**, Mary Kritz, Lin Lean Lim, and Hania Zlotnik (eds.), Oxford: Clarendon Press, 1992.
- Gülada, Mehmet Ozan; “Donald Trump’ın Göçmenlere Yönelik İnşa Edilmesi Planlanan Meksika Duvarı ve Propaganda Karikatürlerindeki Sunumu”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, 2019.
- Güllüpınar, Fuat; “Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 4, 2012.
- Hagen-Zanker, Jessica; **Why do people migrate? A Review of the Theoretical Literature**, Maastricht Graduate School of Governance, MPRA (Munich Personal RePEc Archive) Working Paper No.28197, Maastricht 2008.
- Harris, John R., and Todaro, Michael P.; “Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis”, **The American Economic Review**, Vol. 60, No. 1, 1970.

- Hicks, John Richard; **The Theory of Wages**, Macmillan, First Edition, London 1932.
- Hüseyinov, Fuad; “Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 52, Sayı 4, 2003.
- ILOSTAT; **ILO Labour Force Estimates and Projections (LFEP) 2018: Key Trends**, International Labour Organization, 2018.
- International Labour Organization (ILO), **World Employment and Social Outlook: Trends for Women 2018 – Global Snapshot**, International Labour Office, First Published, Geneva 2018.
- International Labour Organization (ILO); **ILO Global Estimates on International Migrant Workers Result and Methodology**, Second edition (reference year 2017), Geneva 2018.
- International Labour Organization (ILO); **ILO Global Estimates on Migrant Workers Result and Methodology Special Focus on Migrant Domestic Workers**, Geneva 2015.
- International Monetary Fund (IMF), Atoyán, Ruben vd.; **Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe**, IMF Staff Discussion Note SDN/16/07, 2016.
- International Organization for Migration (IOM); **World Migration Report 2018**, Geneva 2018.
- IOM; **Migration Trends in South America**, South American Migration Report No. 1, International Organization for Migration (IOM), 2017.
- IOM; **Research and Policy Dialogue Initiative on Migration and Remittances in Ukraine**, International Organization for Migration (IOM), Mission in Ukraine, KYIV–2016.
- IOM; **World Migration Report 2020**, International Organization for Migration, Geneva 2020.
- İnce, Celal; “Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Cilt 11, Sayı 18, 2019.
- Jenissen, Roel; **Macro-Economic Determinants of International Migration in Europe**, Dutch University Press, Amsterdam 2004.
- Jenissen, Roel; “Economic Determinants of Net International Migration in Western Europe”, **European Journal of Population** 19, Netherlands 2003.
- Johansson, Amelie; **Remittances and Development The Case of Algeria**, Lund University Department of Political Science, STVK12. Supervisor: Magdalena Bexell, 2012.
- Kapur, Devesh and John McHale; “Economic Effects of Emigration on Sending Countries”, In **Oxford Handbook of the Politics of International Migration**, Marc R. Rosenblum and Daniel J. Tichenor (eds.), Oxford University Press, 2012.
- Kaya, Taylan Özgür; “Bölgesel Bir Kompleks Olarak Mağrip”; **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, 2016.
- Kennedy, Atong, Emmanuel Mayah and Akhator Odigie; **Africa Labour Migration to The GCC States: The Case of Ghana, Kenya, Nigeria and Uganda**, African Regional Organisation of the International Trade Union Confederation (ITUC-AFRICA), 2018.
- Kikkawa, Aiko; Raymond Gaspar and Cyn-Young Park; **International Migration in Asia and the Pacific: Determinants and Role of Economic Integration**, ADB (ASIAN DEVELOPMENT BANK) Economics Working Paper Series, No. 592, Philippines 2019.
- King, R. and Rybczuk, K.; “Southern Europe and the international division of labour: From Emigration to Immigration”, In **The New Geography of European Migrations**, King, R. (ed.), London: Belhaven, 1993.

- Korkmaz, Ali; “Arap Baharı Sürecinde İnternet ve Sosyal Medyanın Rolü”, **International Symposium Language and Communication: Research Trends and Challenges**, İzmir: Institute of Lanfuage and Communication Studies, 2012.
- Krause, Eleanor and Sawhill, Isabel; **What We Know And Don’t Know About Declining Labor Force Participation: A Review**, Brookings Institution, 2017.
- Lawless, R. I. and I. J. Seccombe; “North African Labour Migration: The Search for Alternatives”, **Immigrants and Minorities**, Vol. 3, Issue 2, 1984.
- Lee, Everett S.; “A Theory of Migration”, **Demography**, Cilt. 3, Sayı. 1, 1996.
- Lewis, W. Arthur, “Economic Development with Unlimited Supplies of Labor”, **The Manchester School**, Vol. 22, No. 2, 1954.
- Lücke, Matthias & David Saha; **Labour Migration From Ukraine: Changing Destinations, Growing Macroeconomic Impact**, Policy Studies Series [PS/02/2019], German Advisory Group Ukraine, Berlin/Kyiv 2019.
- Mabogunje Akin L.; **Systems Approach to a Theory of Rural-Urban Migration**, Geographical Analysis, First Published, 1970.
- Margolis, David vd.; “**To Have and Have Not**”: **Migration, Remittances, Poverty and Inequality in Algeria**, IZA Discussion Paper 7747, Institute for the Study of Labor, Bonn 2014.
- Mayda, Anna Maria; “International Migration: A Panel Data Analysis of the Determinants of Bilateral Flows”, **Journal of Population Economics**, Vol. 23, No. 4, 2010.
- Mejia, William; **Latin American and Caribbean Regional Preparatory Meeting of International Migration Experts on The Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration**, CEPAL, United Nations and IOM, Santiago De Chile 2017.
- Migali, Silvia vd.; **International Migration Drivers: A Quantitative Assessment Of The Structural Factors Shaping Migration**, JRC Science For Policy Report, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2018.
- Migali, Silvia; “Migration and Institutions: Evidence from Internal EU Mobility”, **The World Economy**, Vol. 41, No. 1, 2018.
- Myrdal, Gunnar; **Rich Lands and Poor: The Road to World Prosperity**, New York: Harper & Row, 1957.
- Nam, Mehmet; “İşgalden İstiklale Cezayir”, **Tarih Dergisi**, Sayı 55, No.1, 2012.
- National Bank of Ukraine (NBU); **Inflation Report**, April 2019.
- Natter, Katharina; **Fifty Years of Maghreb Emigration: How States Shaped Algerian, Moroccan and Tunisian Emigration**, Working Papers, DEMIG project paper 21, International Migration Institute, University of Oxford, Paper 95, July 2014.
- Nshimbi, Chris Changwe & Lorenzo, Fioramonti, **A Region Without Borders? Policy Frameworks for Regional Labour Migration Towards South Africa**, MiWORC Report No 1, Johannesburg: African Centre for Migration & Society, University of the Witwatersrand.
- OECD/ILO, **How Immigrants Contribute to Developing Countries’ Economies**, OECD Publishing, Paris 2018.
- Oğuzlu, Tarık; “Arap Baharı ve Yansımaları”, **Ortadoğu Analiz**, Cilt 3, Sayı 36, 2011.

- Özcan, E. Deniz Ela; “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **İş ve Hayat**, Cilt 2, Sayı 4, 2016.
- Özdemir, Çağatay; “ Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?” **Bilgi**, Sayı 33, 2016 Kış, 2016.
- Özözen Kahraman, Selver - Çalışkan, Vedat; “Uluslararası Emek Göçü Teorileri ve ODKA”, **Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı**, Pegem Akademi, Ankara 2015.
- Perruchoud, Richard ve Jillyanne, Redpath (eds.); **Göç Terimleri Sözlüğü İkinci Baskı**, Uluslararası Göç Hukuku, No: 31, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2013.
- Pieńkowski, Jerzy; **The Impact of Labour Migration on the Ukrainian Economy**, European Economy Discussion Paper 123 I APRIL 2020, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020.
- Piore, Michael J; **Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies**, Cambridge University Press, First Published, Cambridge 1979.
- Pirinççi, Ferhat; “Suriye’ye Komşu Ülkelerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikaları”, **TESAM Akademi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, 2018.
- Poletaev, Dmitry; **Russia’s Migration Policies After The Dissolution of The Federal Migration Service**, Policy Brief, Prague Process, 2019.
- Ranis, Gustav, and Fei, John C. H.; "A theory of Economic Development", **The American Economic Review**, Vol. 51, No. 4, 1961.
- Ravenstein, Ernst Georg; “The Laws of Migration”, **Journal of the Royal Statistical Society**, Vol. 52, No. 2, 1889.
- Ravenstein, Ernst Georg; “The Laws of Migration”, **Journal of the Statistical Society of London**, Vol. 48, No. 2, 1885.
- Robinson, Rudi; **Beyond The State-Bounded Immigrant Incorporation Regime: Transnational Migrant Communities: Their Potential Contribution to Canada’s Leadership Role and Influence in A Globalized World**, The North-South Institute, Ottawa 2005.
- Sandıklı, Atilla ve Ali Semin; “Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye”, A. Sandıklı, ve E. Kaya (eds.), **Orta Doğu’da Değişim ve Türkiye** içinde, ss. 193-256, BİLGESAM Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2019.
- Sayın, Abdullah; “Fransa’nın Afrika Kıtası’ndaki Sömürgeci Politikaları ve Cezayir”, **Social Sciences Studies Journal**, Vol. 3, Issue 8, 2017.
- Schierup, Carl-Ulrik, Peo Hansen, and Stephen Castles; **Migration, Citizenship, and the European Welfare State: A European Dilemma**, Oxford University Press, Oxford 2006.
- Simpson, Nicole B.; **Demographic and Economic Determinants of Migration: Push and Pull Factors Drive The Decision to Stay or Move**, IZA World of Labor, Germany 2017.
- Sjaastad, Larry A; “The Costs and Returns of Human Migration”, **Journal of Political Economy**, Vol. 70, No. 5, 1962.
- Smith, Adam; **An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations Volume 1**, Oxford University Press, London 1776.

- Sokolowicz, Mariusz E. And Ihor Lishchynskyy; "Are Poland and Ukraine Gravity Centres for Each Other? Study on the Labour Migration Patterns", **Comparative Economic Research**, Volume 21, Number 1, 2018.
- Stark, Oded, and David E. Bloom; "The New Economics of Labor Migration", **The American Economic Review**, Vol. 75, No. 2, 1985.
- Şemşit, Sühal, ve Didem, Şahal Çelik; "Kale Avrupası Yaklaşımı ve Düzensiz Göç", **Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi**, Cilt 15, Sayı 2, 2019.
- Şen, Yağmur; 'Suriye'de Arap Baharı', **Yasama Dergisi**, Sayı 23, 2013
- The Internal Displacement Monitoring Centre (DMC); **Global Report on Internal Displacement**, GRID 2019, May 2019.
- Todaro, Michael P., and Lydia Maruszko; "Illegal Migration and US Immigration Reform: A Conceptual Framework", **Population and Development Review**, Vol. 13, No. 1, 1987.
- Todaro, Michael P.; "A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries", **The American Economic Review**, Vol. 59, No. 1, 1969.
- Todaro, Michael P.; "Internal Migration in Developing Countries: A Survey", **Population and Economic Change in Developing Countries** (Richard A. Easterlin, ed.), University of Chicago Press, 1980.
- Todaro, Michael P.; **Economic Development in The Third World**, Longman, Fourth Edition, New York 1989.
- Toksöz, Gülay; **Uluslararası Emek Göçü**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2006.
- Tsourapas, Gerasimos; "The Syrian Refugee Crisis and Foreign Policy Decision-Making in Jordan, Lebanon, and Turkey", **Journal of Global Security Studies**, Vol. 4, No 4, 2019.
- Tuccio, Michele; "Determinants of Intra-ASEAN Migration", **Asian Development Review**, Vol. 34, No. 1, 2017.
- Türkcan, Burcu; "Suriye Krizi Sonrası Göçün Türkiye'de Bölge Ekonomilerine Etkisi", **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 9, Sayı 26, 2017.
- UNHCR; **Global Trends Forced Displacement In 2019**, United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Copenhagen 2020.
- United Nations (UN); **World Youth Report: Youth & Migration**, United Nations, New York 2013.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD); **Economic Development in Africa Report 2018: Migration for Structural Transformation**, United Nations Publications, New York 2018.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs; **International Migration Report 2017 Highlights**, United Nations, (ST/ESA/SER.A/404), New York 2017.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs; **International Migration Report 2017**, Population Division, (ST/ESA/SER.A/403), New York 2017.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs; **Recommendations on Statistics of International Migration Revision 1**, Statistical Papers, (Series M, No. 58, Rev.1), New York 1998.
- United Nations, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP); **Asia-Pacific Migration Report 2020: Assessing Implementation of the Global Compact for Migration**, (ST/ESCAP/2801), United Nations Publication, Bangkok 2020.

- Uyanık, Yücel; “Dualist (İkili) İşgücü Piyasası Teorisi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3, Ankara 1999.
- Van Soest, Brittany R.; **Migration Governance in Countries of Transit: Assessing Policy Implications in Algeria**, Electronic Theses and Dissertations, 1630, Denver 2019.
- Velasco, Soledad Álvarez; “Ecuador”, In **Migrant Smuggling Data and Research: A Global Review of the Emerging Evidence Base**, Triandafyllidou, A. and M.L. McAuliffe (eds.), Volume 2. IOM, Geneva 2018.
- Waldinger, Roger; “Immigration And The Election Of Donald Trump: Why The Sociology Of Migration Left Us Unprepared And Why We Should Not Have Been Surprised”, **Ethnic and Racial Studies**, Vol. 41, No. 8, 2018.
- Webber, Frances; “From Ethnocentrism to Euro-racism”, *Race & Class*, Vol. 32, No. 3, 1991.
- Wells, Jill; **Exploratory Study Of Good Policies in the Protection of Construction Workers in the Middle East**, ILO White Paper, 2018.
- Wilbur, Zelinsky; “The Hypothesis of Mobility Transition”, **Geographical Review**, Cilt 61, Sayı 2, 1971.
- Wodon; Quentin vd.; “Climate Change, Extreme Weather Events, and Migration: Review of the Literature for Five Arab Countries”, In: **People on the Move in a Changing Climate. The Regional Impact of Environmental Change on Migration**, Etienne Piguat, Frank Laczko (eds.), IOM.Global Migration Issues 2, Geneva 2014.
- World Bank Group; **Migration and Remittances: Recent Developments and Outlook**, Migration And Development Brief 27, 2017.

Mevzuat Kaynakları

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik

Geçici Koruma Yönetmeliği

İnternet Kaynakları

Uluslararası Göç Hareketliliği Verileri: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi (United Nations Department of Economic and Social Affairs-UN DESA); <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp>.

Veri setleri “International migrant stock” altında yer alan alanda üç ayrı başlık altında sunulmuştur. Bunlar:

- Total international migrant stock (Çalışmada “UN DESA, 2019a” olarak ifade edilmiştir.)
- By age and sex (Çalışmada “UN DESA, 2019b” olarak ifade edilmiştir.)
- By destination and origin (Çalışmada “UN DESA, 2019c” olarak ifade edilmiştir.)

Budıman, Abby; “Key Findings About U.S. Immigrants”,

<https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/08/20/key-findings-about-u-s-immigrants/>.

Hizmetli, Sabri; “Osmanlı Yönetimi Döneminde Tunus ve Cezayir’in Eğitim ve Kültür Tarihine Genel Bir Bakış”,
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/776/9921.pdf>.

<http://apmigration.ilo.org/resources/2014-gmg-publication-on-migration-and-youth-challenges-and-opportunities>.

<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/2016nin-unutulan-savasi-ukrayna>.

<http://www.columbia.edu/itc/hs/pubhealth/modules/forcedMigration/definitions.html#:~:text=Forced%20Migration%20is%20%E2%80%9Ca%20general,famine%2C%20or%20development%20projects.%E2%80%9D>.

<http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CH%5CI%5CHistoryofUkraine.htm>.

<http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CU%5CK%5CUkrainians.htm>.

<http://www.fao.org/americas/noticias/ver/en/c/1174658/>.

<http://www.fao.org/in-action/agronoticias/detail/en/c/1024539/>.

<http://www.jordantimes.com/news/local/jordan-allows-aid-delivery-rukban>.

<http://www.mfa.gov.tr/cezayir-ekonomisi.tr.mfa>.

<http://www.mfa.gov.tr/cezayir-kunyesi.tr.mfa>.

<http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa>.

<http://www.mfa.gov.tr/ecowas.tr.mfa>.

<http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-asya-ulkeleri-birligi.tr.mfa>.

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>.

<http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=33789>.

<https://americasvoice.org/blog/remain-in-mexico-mpp/>.

<https://blogs.worldbank.org/opendata/new-country-classifications-income-level-2018-2019>.

<https://catholicclimatemovement.global/nearly-60-of-migrants-from-guatemalas-dry-corridor-cited-climate-change-and-food-security-as-their-reason-for-leaving/>.

<https://data.worldbank.org/country/ukraine?view=chart>.

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=XT>.

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=RU>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=US-MX>.

https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?most_recent_year_desc=true.

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?locations=XM-XD-XT-XN>.

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?locations=UA>.

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW?locations=RU>.

https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/forced-migration_en.

<https://environmentalmigration.iom.int/climate-change-and-migration-two-case-studies-mexico>.

<https://euromedrights.org/wp-content/uploads/2018/09/Sep2018-Factsheet-Safe-Country-Maghreb-EN.pdf>.

<https://herkesicin.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/ekonomi/hie/icerik/isgucu>.

<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0209808>.

<https://missingmigrants.iom.int/region/americas> .

<https://perspektif.eu/2020/05/02/goc-sozlugu/>.

https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_10KeyFindings.pdf .

<https://sozlu.gov.tr/>.

<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>.

<https://tr.euronews.com/2015/02/10/ukrayna-krizinin-kronolojisi> .

<https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement>.

<https://worldpopulationreview.com/country-rankings/cis-countries>.

<https://www.acf.hhs.gov/orr/about/history>.

<https://www.aljazeera.com/ajimpact/dry-thrive-climate-change-spurs-mexicans-change-crops-200221164018321.html>.

<https://www.aljazeera.com/news/2017/08/50000-stranded-jordan-syria-border-170815004814548.htm>.

<https://www.asylumineurope.org/news/11-09-2018/france-asylum-and-immigration-reform-codifies-stricter-conditions>.

<https://www.bbc.co.uk/newsround/46811167>.

<https://www.bbc.com/news/world-europe-43860880>.

<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868>.

<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-46824649>.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46391387>.

<https://www.brookings.edu/blog/future-development/2017/05/26/no-win-wins-in-kenyas-modern-day-voyages-in-search-of-work/>.

<https://www.dhs.gov/news/2019/01/24/migrant-protection-protocols>.

<https://www.dw.com/en/russia-and-ukraine-in-2019-more-conflict-ahead/a-46856267>.

<https://www.dw.com/en/why-putin-wants-to-make-new-russians-out-of-ukrainians/a-48995869>.

<https://www.dw.com/tr/ukraynal%C4%B1lara-vizesiz-ab-kap%C4%B1s%C4%B1-a%C3%A7%C4%B1d%C4%B1/a-39206313>.

<https://www.eac.int/common-market>.

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/152/immigration-policy>.

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78632/migration-in-europe>.

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.

<https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>.

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma-sss>.

https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/gk_yon_getirdigi_yenilikler.pdf.

<https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma>.

<https://www.iktisatsozlugu.com/tr/nedir/isgucu/2450>.

<https://www.internal-displacement.org/>.

<https://www.macrotrends.net/countries/RUS/russia/unemployment-rate#:~:text=Russia%20unemployment%20rate%20for%202019,a%200.35%25%20decline%20from%202016>

<https://www.macrotrends.net/countries/UKR/ukraine/unemployment-rate#:~:text=Ukraine%20unemployment%20rate%20for%202019,a%200.08%25%20increase%20from%202018>.

<https://www.make-it-in-germany.com/en/visa/skilled-immigration-act/>.

<https://www.migrationpolicy.org/article/protection-and-reintegration-mexico-reforms-migration-agenda>.

<https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/immigrants-countries-birth-over-time>.

<https://www.milliyet.com.tr/dunya/2-yillik-ic-savasin-kronolojisi-1652039>.

<https://www.nationalgeographic.com/news/2016/04/160424-refugee-migration-immigration-history-eastern-europe-jews-ngbooktalk/>.

<https://www.nationalgeographic.org/media/tijuana-border-fence/#:~:text=The%20border%20between%20the%20United%20States%20and%20Mexico%20stretches%203%2C145,wire%20or%20tall%20steel%20barriers>.

<https://www.ntv.com.tr/dunya/trumpin-meksikada-kal-uygulamasi-iki-eyalette-durduruldu,z3k1gsl1D0WpvJWL BendDw>.

<https://www.nytimes.com/video/us/politics/100000006315917/trump-shutdown-immigration-video.html>.

<https://www.panoramas.pitt.edu/news-and-politics/policy-analysis-migrant-protection-protocol>.

<https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/06/28/what-we-know-about-illegal-immigration-from-mexico/>.

<https://www.refworld.org/docid/4954ce5ac.html>.

<https://www.reuters.com/article/us-usa-immigration-mexico/trumps-remain-in-mexico-immigration-policy-allowed-to-proceed-temporarily-idUSKCN20M2SC>.

<https://www.reuters.com/article/us-usa-immigration-wall-decision/trumps-spending-for-border-wall-rejected-by-u-s-appeals-court-idUSKBN23X2P3>.

<https://www.rferl.org/a/ukraine-poroshenko-eu-visa-free-goodbye-ussr/28539873.html>.

<https://www.statista.com/statistics/273909/seasonally-adjusted-monthly-unemployment-rate-in-the-us/#:~:text=U.S.%20monthly%20unemployment%20rate&text=Unemployment%20fell%20from%209.6%20percent%20in%202010%20to%203.7%20percent%20in%202019.>

<https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/sovyet-sosyalist-cumhuriyeti-birligi-sscb-310.>

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/apr/06/us-mexico-immigration-climate-change-migration.>

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/cezayirin-132-yillik-fransiz-zulmunden-kurtuldugu-gun-373522.html.>

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/trump-destekcileri-abd-meksika-sinirina-duvar-insa-ediyor-417403.html.>

<https://www.unescap.org/about/member-states.>

<https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp.>

<https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimatesgraphs.asp?5g5.>

<https://www.unrefugees.org/emergencies/syria/.>

<https://www.usatoday.com/story/news/politics/border-issues/2017/09/19/wall-how-long-us-mexico-border/676001001/.>

<https://www.washingtonpost.com/graphics/2020/national/immigration/border-wall-progress/.>

<https://www.wilsoncenter.org/blog-post/losing-brains-and-brawn-outmigration-ukraine-0.>

<https://www.wilsoncenter.org/blog-post/losing-brains-and-brawn-outmigration-ukraine-0.>

<https://www.worldatlas.com/articles/which-are-the-10-largest-countries-of-africa-by-size.html.>

<https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703833204576114712441122894.>

Institute of International Education (IIE); “Number of International Students in the United States Hits All-Time High”,

<https://www.iie.org/Why-IIE/Announcements/2019/11/Number-of-International-Students-in-the-United-States-Hits-All-Time-High.>

Malik, Sanam; “Asian Immigrants in the United States Today”,

<https://www.americanprogress.org/issues/immigration/news/2015/05/21/113690/asian-immigrants-in-the-united-states-today/.>

Ortaylı, İlber; “Cezayir’i neden daha iyi tanımalıyız?”,

<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/cezayiri-neden-daha-iyi-tanimaliyiz-40384805.>

Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme,

<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4662.html.>

William Lawrence, “The EU-Arab League Summit and the African Migration Crisis”,

<https://www.mei.edu/publications/eu-arab-league-summit-and-african-migration-crisis.>

Zong Jie and Jeanne Batalova; “Caribbean Immigrants in the United States”,

<https://www.migrationpolicy.org/article/caribbean-immigrants-united-states-2017.>

ÖZGEÇMİŞ

1989 yılında Ankara'da doğmuş, ilköğretimi ve lise öğrenimini Ankara'da tamamlamıştır. 2013 yılında Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuş ve akabinde Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet bölümünü bitirmiştir.

Profesyonel çalışma hayatına 2016 yılında Türk Havayolları Anonim Ortaklığı'nda Uzman olarak başlamıştır.

Sonrasında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (mülga Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) açtığı Uzman Yardımcılığı sınavını kazanarak; 2017 yılının Eylül ayında Bakanlığın Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğünde Uzman Yardımcısı olarak göreve başlamıştır. Halen burada çalışmaya devam etmektedir.

Evlidir. İyi derecede İngilizce bilmektedir.

EKLER

EK 1: ULUSLARARASI GÖÇ HAREKETLİLİĞİNDE KULLANILAN BÖLGE VE ALT BÖLGE SINIFLANDIRILMASI VE ÜLKELERİN LİSTESİ

COĞRAFİ BÖLGELER
Afrika
Asya
Avrupa
Latin Amerika ve Karayipler
Kuzey Amerika
Okyanusya

COĞRAFİ ALT BÖLGELER				
Afrika	Asya	Avrupa	Latin Amerika ve Karayipler	Kuzey Amerika Bölgesi
Doğu Afrika	Orta Asya	Doğu Avrupa	Karayipler	Avustralya ve Yeni Zelanda
Orta Afrika	Doğu Asya	Kuzey Avrupa	Orta Amerika	Melanezya
Kuzey Afrika	Güneydoğu Asya	Güney Avrupa	Güney Amerika	Micronezya
Güney Afrika	Güney Asya	Batı Avrupa		Polinezya
Batı Afrika	Batı Asya			

Kuzey Amerika Bölgesi
Bermuda
Kanada
Grönland
Saint Pierre ve Miquelon
Amerika Birleşik Devletleri

AFRİKA BÖLGESİ				
Doğu Afrika	Orta Afrika	Kuzey Afrika	Güney Afrika	Batı Afrika
Burundi	Angola	Cezayir	Botsvana	Benin
Komorlar	Kamerun	Mısır	Esvatini	Burkina Faso
Cibuti	Orta Afrika Cumhuriyeti	Libya	Lesotho	Cabo Verde
Eritre	Çad	Fas	Namibya	Kotdivuar
Etiyopya	Kongo	Sudan	Güney Afrika	Gambia
Kenya	Kongo Demokratik Cumhuriyeti	Tunus		Gana
Madagaskar	Ekvator Ginesi	Batı Sahra		Gine
Malavi	Gabon			Gine Bissau
Morityus	Sao Tome Ve Prinsipe			Liberya
Mayotte				Mali
Mozambik				Moritanya
Reunion				Nijer
Ruanda				Nijerya
Seyşeller				Saint Helena
Somali				Senegal
Güney Sudan				Sierra Leone
Uganda				Togo
Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti				
Zambiya				
Zimbabve				

ASYA BÖLGESİ				
Orta Asya	Doğu Asya	Güneydoğu Asya	Güney Asya	Batı Asya
Kazakistan	Çin	Bruney Darüsselam	Afganistan	Ermenistan
Kırgızistan	Çin, Hong Kong Özel idare Bölgesi	Kamboçya	Bangladeş	Azerbaycan
Tacikistan	Çin, Makao Özel İdare Bölgesi	Endonezya	Butan	Bahreyn
Türkmenistan	Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti	Laos Demokratik Halk Cumhuriyeti	Hindistan	Kıbrıs
Özbekistan	Japonya	Malezya	İran (İslam Cumhuriyeti)	Gürcistan
	Moğolistan	Myanmar	Maldivler	Irak
	Kore Cumhuriyeti	Filipinler	Nepal	İsrail
		Singapur	Pakistan	Ürdün
		Tayland	Sri Lanka	Kuveyt
		Doğu Timor		Lübnan
		Vietnam		Umman
				Katar
				Suudi Arabistan
				Suriye Arap Cumhuriyeti
				Türkiye
				Birleşik Arap Emirlikleri
				Yemen
				Filistin Devleti

AVRUPA BÖLGESİ			
Doğu Avrupa	Kuzey Avrupa	Güney Avrupa	Batı Avrupa
Belarus	Manş Adaları	Arnavutluk	Avusturya
Bulgaristan	Danimarka	Andorra	Belçika
Çekya	Estonya	Bosna-Hersek	Fransa
Macaristan	Faroe Adaları	Hırvatistan	Almanya
Polonya	Finlandiya	Cebelitarık	Lihtenştayn
Moldova Cumhuriyeti	İzlanda	Yunanistan	Lüksemburg
Romanya	İrlanda	Vatikan	Monako
Rusya Federasyonu	Man Adası	İtalya	Hollanda
Slovakya	Letonya	Malta	İsviçre
Ukrayna	Litvanya	Karadağ	
	Norveç	Kuzey Makedonya	
	İsveç	Portekiz	
	Birleşik Krallık	San Marino	
		Sırbistan	
		Slovenya	
		İspanya	

LATİN AMERİKA VE KARAYİPLER BÖLGESİ		
Karayıpler	Orta America	Güney Amerika
Anguilla	Belize	Arjantin
Antigua ve Barbuda	Kosta Rika	Bolivya (Çokuluslu Devleti)
Aruba	El Salvador	Brezilya
Bahamalar	Guatemala	Şili
Barbados	Honduras	Kolombiya
Bonaire, Sint Eustatius ve Saba	Meksika	Ekvator
Britanya Virjin Adaları	Nikaragua	Falkland Adaları (Malvinas)
Cayman Adaları	Panama	Fransız Guyanası
Küba		Guyana
Curaçao		Paraguay
Dominika		Peru
Dominik Cumhuriyeti		Surinam
Grenada		Uruguay
Guadelup		Venezuela (Bolivar Cumhuriyeti)
Haiti		
Jamaika		
Martinik		
Montserrat		
Porto Riko		
Saint Kitts ve Nevis		
Saint/Santa Lucia		
Saint Vincent Ve Grenadinler		
Sint Maarten (Hollanda kısmı)		
Trinidad ve Tobago		
Turks ve Caicos Adaları		
ABD Virjin Adaları		

EK 2: GÖÇMEN İŞÇİ DAĞILIMINDA ILO TARAFINDAN KULLANILAN GENİŞLETİLMİŞ ALT BÖLGE SINIFLANDIRILMASI VE ÜLKELERİN LİSTESİ

GENİŞLETİLMİŞ ALT BÖLGELER
Kuzey Afrika
Sahra Altı Afrika
Avrupa
Latin Amerika ve Karayipler
Kuzey Amerika
Kuzey, Güney ve Batı Avrupa
Doğu Avrupa
Orta ve Batı Asya
Arap Ülkeleri
Doğu Asya
Güneydoğu Asya ve Pasifik
Güney Asya

GÜNEY ASYA
Afganistan
Bangladeş
Butan
Hindistan
İran İslam Cumhuriyeti
Maldivler
Nepal
Pakistan
Sri Lanka

KUZEY AFRİKA	SAHRA ALTI AFRİKA		
Cezayir	Angola	Gine	Güney Sudan
Mısır	Benin	Gine-Bissau	Esvatini Krallığı (Svaziland Krallığı)
Libya	Botsvana	Kenya	Tanzanya (Birleşik Cumhuriyeti)
Fas	Burkina Faso	Lesotho	Togo
Sudan	Burundi	Liberya	Uganda
Tunus	Kamerun	Madagaskar	Zambiya
	Cabo Verde	Malavi	Zimbabve
	Orta Afrika Cumhuriyeti	Mali	
	Çad	Moritanya	
	Komorlar	Morityus	
	Kongo	Mozambik	
	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	Namibya	
	Kotdivuar	Nijer	
	Cibuti	Nijerya	
	Ekvator Ginesi	Ruanda	
	Eritre	Sao Tome ve Prinsipe	
	Etiyopya	Senegal	
	Gabon	Sierra Leone	
	Gambiya	Somali	
	Gana	Güney Afrika	

LATİN AMERİKA VE KARAYİPLER	KUZAY AMERİKA	KUZAY, GÜNEY VE BATI AVRUPA
Arjantin	Kanada	Arnavutluk
Bahamalar	Amerika	Avusturya
Barbados		Belçika
Belize		Bosna Hersek
Bolivya		Manş Adaları
Brezilya		Hırvatistan
Şili		Danimarka
Kolombiya		Estonya
Kosta Rika		Finlandiya
Küba		Fransa
Dominik Cumhuriyeti		Almanya
Ekvator		Yunanistan
El Salvador		İzlanda
Guatemala		İrlanda
Guyana		İtalya
Haiti		Letonya
Honduras		Litvanya
Jamaika		Lüksemburg
Meksika		Kuzey Makedonya
Nikaragua		Malta
Panama		
Paraguay		
Peru		
Porto Riko		
Saint Lucia		
Saint Vincent Ve Grenadinler		
Surinam		
Trinidad Ve Tobago		
Abd Virjin Adaları		
Uruguay		
Venezuela (Bolivar Cumhuriyeti)		

DOĞU AVRUPA	ORTA VE BATI ASYA	ARAP ÜLKELERİ	DOĞU ASYA	GÜNEYDOĞU ASYA VE PASİFİK
Belarus	Ermenistan	Bahreyn	Çin	Avustralya
Bulgaristan	Azerbaycan	Irak	Çin, Hong Kong Özel İdare Bölgesi	Bruney Darüsselam
Çek Cumhuriyet	Kıbrıs	Ürdün	Japonya	Kamboçya
Macaristan	Gürcistan	Kuveyt	Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti	Fiji
Moldova Cumhuriyeti	İsrail	Lübnan	Kore Cumhuriyeti	Fransız Polinezyası
Polonya	Kazakistan	Filistin	Çin, Makao Özel İdare Bölgesi	Guam (ABD)
Romanya	Kırgızistan	Umman	Moğolistan	Endonezya
Rusya Federasyonu	Tacikistan	Katar	Tayvan (Çin)	Laos Demokratik Halk Cumhuriyeti
Slovakya	Türkiye	Suudi Arabistan		Malezya
Ukrayna	Türkmenistan	Suriye Arap Cumhuriyeti		Myanmar
	Özbekistan	Birleşik Arap Emirlikleri		Yeni Kaledonya(Fransa)
		Yemen		Yeni Zelanda
				Papua Yeni Gine
				Filipinler
				Samoa
				Singapur
				Solomon Adaları
				Tayland
				Doğu Timor
				Tonga
				Vanuatu
				Vietnam